1940 = 1-3 -

LUCEAFĂRUL

1 ex.

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

TIMIȘOARA
Martie 1940

ANUL VI, SERIA II

Nr. 1—3

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ŞI CULTURĂ

A

REGIONALEI BĂNĂŢENE A ASTREI

Redacţia şi Administraţia: Timişoara I, Str. Alba Iulia No. 2 (Palatul Cultural) Et. I.

Apare lunar sub îngrijirea următorului comitet de redacţie:

Preşedinte:
Dr. AUREL COSMA
vicepreş. al „Astrei Bănăţene

Redactor:
Prof. TRAIAN TOPLICEANU
secr. general al „Astrei Bănăţene"

Secretar de redacţie:
PAVEL P. BELU

MEMBRI:

V. POIANA NASTURAŞ
Preşedintele „Altarului Cărţii"
GRIGORE BUGARIN
VICHENTE ARDELEANU
Dr. NICOLAE URSU
PETRU SFETCA

ABONAMENTE:

Pentru particulari	200 L.
Pt. cercuri cult. şi şcoli prim.	150 L.
Pt. despărţăminte şi şcoli sec.	300 L.
Autorităţi, instituţii	500 L.
Abonament de sprijin . . .	1000 L.
Preţul acestui exemplar . .	30 L.

Orice corespondenţă, cât şi revistele de schimb, se vor trimite pe adresa redacţiei. Materialul se primeşte până la cel mai târziu 10 sau 15 al lunii, orice alt manuscris, sosit după această dată, contând pentru numărul care urmează. Tot ceeace nu se publică se distruge.

IN TITUT DE ARTE GRAFICE „TIPOGRAFIA ROMÂNEASCĂ" TIMIŞOA A

Pe drumul culturii în Banat

de Aurel Cosma

Rod al unor generoase străduinţi şi nobile intenţiuni, revista „Luceafărul" îşi face intrarea în al şaselea an de existenţă sub nimbul unirii tuturor forţelor creatoare ale scrisului românesc din Banat. Noua haină technică şi redacţională în care se prezintă astăzi a fost ţesută din unitatea de muncă şi de gândire bănăţeană, deschizându-i revistei un nou drum de trăinicie şi de strălucire pe întinsele perspective ale slovei româneşti. Paginile ei oglindesc armonioase simţiri şi colaborări, cari îşi trag izvor de sinceritate şi de îndrumare din profunzimea unduirilor sufleteşti ce leagă într'un spirit de constructivă mândrie regională atâtea aspiraţiuni şi atâtea talente. „Luceafărul" va lumina de azi înainte într'o nouă constelaţie de manifestări şi de afirmări ale spiritualităţii bănăţene. El va radia în chip de licăriri revelatoare tot ce geniul creator al poporului nostru din Banat va putea să dea drept contribuţie aleasă culturii româneşti. Slujitori ai condeiului şi ai tiparului s'au înfrăţit prin legământul sublimelor idealuri propovăduite şi încurajate de „Astra" ca să facă din această revistă un altar al gândirii şi al simţirii bănăţene, în faţa căruia să-şi închine cu evlavie românească produsul trudei şi al talentului lor. Din nesfârşitele discuţii şi din fructuoasele frământări, cari au alimentat ani dearândul spiritul desbinării şi al emulării în sânul diverselor grupări de scriitori şi de artişti, din permanenta lor preocupare de a găsi o soluţie fericită pentru orânduirea unei noui vieţi literare şi culturale, au răsărit acum zările înţelegerii şi ale unirii. Pentru primaoară se strâng în această provincie toate elementele utile şi de progres ale culturii bănăţene într'un singur mănunchi, puternic şi impozant, realizat parcă din voia tainică a unui destin providenţial chiar de „Astra Bănăţeană", care poate fi mulţumită că sub binevoitoarele ei auspicii cronica literaturii de aici va inaugura o nouă epocă.

Imense comori şi resurse de cultură stau ascunse în trecutul Banatului, cari aşteaptă să fie desvăluite pentru a ne oferi preţioase mărturii despre viaţa spirituală a poporului nostru. S'ar putea desluşi din

nebulositatea veacurilor apuse o gamă interminabilă de fapte şi de creaţii, din cari s'ar desprinde permanenţa activă a elementului românesc pe aceste meleaguri, constituind el aici dealungul celor două milenii de existenţă o neîntreruptă pârghie a evoluţiei şi o rezistentă forţă de conservare a multelor şi variatelor forme culturale. Sunt numeroase sursele de inspiraţie şi tot atât de numeroase şi talentele pe cari le-a avut şi pe cari le are în proporţii tot mai mari Banatul, dar ele au rămas până azi în mare parte îngropate în negura anonimatului sau a uitării. Numai o bună revistă şi o bogată editura le-ar putea înălţa la lumina lor şi le-ar putea consacra ca podoabe şi reflexii splendide ale geniului bănăţean. Ori de câte ori se vorbea despre literatura şi arta din provincie, sau despre mersul vieţii culturale, Banatul a fost amintit fie fugar, fie compătimitor, ca o regiune fără importanţă din aceste puncte de vedere, iar despre populaţia de aici lumea îşi făcea o nedreaptă părere că era absorbită de interese şi preocupări de ordin material. In realitate însă Banatul poate fi considerat ca una dintre cele mai importante regiuni, cu un trecut de cultură românească de care se leagă o intensă şi rodnică viaţă literară şi artistică. Sunt numeroase domeniile de descoperiri istorice şi de creaţii originale în cari Banatul ocupă locul de frunte în ansamblul culturii româneşti. Ele însă nu sunt cunoscute în măsură suficientă. Presa şi revistele bănăţene au nizuit să ridice provincia noastră din atmosfera injustelor aprecieri şi să scoată la iveală multe talente şi comori culturale, îndrumând condeiele să se pună în slujba promovării literelor şi artelor din Banat. S'a activat mult în această privinţă, dar nu s'a făcut îndeajuns. Prea erau risipite cuiburile de muncă şi nu prea erau viabile din lipsa mijloacelor băneşti. Desigur că numai o unire a tuturor forţelor la adăpostul oricăror griji ar putea să dea o recoltă fecundă din ogorul culturii bănăţene. Şi acest lucru l-a înţeles „Astra" când a făcut apel la toţi scriitorii şi intelectualii noştri ca să se unească în jurul revistei „Luceafărul".

Faţă de alte provincii Banatul a avut în trecut prea puţine reviste de cultură românească. Slova a fost nevoită să caute adesea adăpost în coloanele ziarelor, alături de articole cari n'aveau nimic comun cu literatura sau arta. Pe drumul culturii bănăţene n'au lăsat însă urme serioase decât un număr restrâns de reviste, între cari merită să fie pomenite în primul rând „Banatul" lui Aron Cotruş şi „Analele Banatului" redactate de Dr. Ioachim Miloia, amândouă apărute la Timişoara, apoi „Semenicul" scos la Lugoj de Dr. Aurel Peteanu şi „Buletinul Institutului Social" condus de Dr. Cornel Grofşoreanu. Au mai apărut şi alte reviste de proporţii mai mici, datorite iniţiativelor particulare şi susţinute cu mari jertfe de oameni idealişti, cari şi-au câştigat prin aceasta nu numai lauda iubitorilor de litere, dar în acelaşi timp şi cele dintâi locuri de vrednicie în paginele cronicelor bănăţene. S'a simţit însă o lipsă de unitate între purtătorii de condeie, cari s'au grupat în jurul diverselor redacţii, formând mici citadele de izolare literară. Dacă aceste centre de muncă ar fi fost leagănul unor inspiraţii

sau mediul unor noui discipline de literatură sau artă, n'ar fi nimic de zis. Insă de pe urma lor n'au rămas declanşate direcţii sau mişcări a căror amploare să marcheze drumuri noui pentru scriitori şi artişti. Printr'un tacit şi unanim consimţământ s'a renunţat la această ideie, cu atât mai mult că prin crearea sau menţinerea unor focare cu pretenţii de a genera noui curente literare sau artistice, pentru cari publicul încă nu era pregătit să formeze ambianţe prielnice, s'ar fi ajuns la o desbinare a talentelor şi puterilor creatoare. Ori înainte de toate era nevoie de unirea lor. Era nevoie ca scrisul nostru şi paginile revistelor să fie puse în slujba ridicării Banatului la justa sa valoare culturală. Trebuia trecutul scos în evidenţă şi arătată contribuţia pe care a dat-o provincia noastră literaturii şi artelor româneşti. Trebuia prezentată lumii actuala generaţie de scriitori, poeţi şi artişti bănăţeni, împreună cu operile lor. Din adâncul acestor preocupări a răsărit „Luceafărul" acum cinci ani, lăsând pe drumul de lumină al apariţiei sale jumătate de deceniu de strălucire bănăţeană.

Dela început revista „Luceafărul" a pornit cu emblema culturală, literară şi artistică, adunând în jurul ei tot ce Banatul a avut mai ales în aceste domenii. Gândul meu, când am fondat revista, era să desvălui prin paginile ei multele şi bogatele comori şi resurse culturale pe cari le are Banatul şi să dau posibilitate scrisului şi artelor bănăţene să se manifesteze şi să se afirme. Eram convins că numai astfel putem înălţa în ochii lumii valoarea spiritualităţii bănăţene. Truda anilor cari au urmat mi-au dat dreptate, dar şi mulţumire sufletească. Am condus „Luceafărul" doi ani şi jumătate, lăsând între filele lui tot prinosul meu de jertfă şi de muncă, tot idealismul şi dragostea mea pentru scrisul românesc. Alături de revistă am mai editat şi „Biblioteca Luceafărul" cu 13 volume de autori bănăţeni, precum şi o bibliotecă de povestiri cu două volume scrise de Mia Cerna. In paginele „Luceafărului" s'au întâlnit toate condeiele bănăţene şi s'au înfrăţit cu creatorii de arte frumoase. Am făcut deci tot ce mi-a stat în putinţă ca să dau Banatului o revistă şi o editură, de proporţii technice şi de valoare redacţională cât mai bună. Cronicarul de mâine va fi chemat să aprecieze aceste strădanii.

In primăvara anului 1937 s'a pus temelia „Astrei Bănăţene". Odată cu renaşterea naturii a înflorit şi rodul muncii atâtor generaţii de luptători bănăţeni. Vechea Asociaţiee pentru cultura şi literatura poporului român din Transilvania a înţeles rostul constituirii organizaţiunilor sale din Banat într'un cadru independent, cu conducere şi activitate proprie, care să răspundă nevoilor şi aspiraţiunilor specifice din acest străbun leagăn de tradiţie românească. Banatul a format totdeauna o entitate din toate punctele de vedere, având o viaţă proprie şi neatârnată de mersul istoric al regiunilor învecinate. Şi în această entitate elementul de continuitate şi de rezistenţă împotriva atâtor invasiuni străine a fost poporul român, care a purtat din generaţii în generaţii toată bogăţia de tradiţie, de fol-

klor şi de viaţă bănăţeană. Regionala „Astrei" înfiinţată la Timişoara pentru cele trei judeţe dintre Dunăre şi Mureş avea deci menirea să scoată în evidenţă şi să cultive această tradiţie, păstrând şi întărind unitatea de muncă şi de aspiraţiuni bănăţene. Pentru acest scop avea însă nevoie de o revistă şi de o editură. Am donat atunci revista şi biblioteca „Luceafărul" acestei regionale, care a intrat astfel în drepturile de proprietate şi la conducerea lor în vara anului 1937. M'am despărţit de „Luceafărul" cu sufletul mulţumit că am putut preda „Astrei Bănăţene", fără datorii şi cu tot activul abonamentelor neîncasate, rodul strădaniilor şi jertfelor mele, de care mi-am legat doi ani şi jumătate de activitate culturală şi literară.

Sub conducerea unui comitet instituit de „Astra Bănăţeană" revista „Luceafărul" a continuat să apară alţi doi ani şi jumătate, fiind pusă la îndemâna tuturor condeielor cari doreau să servească interesele culturale ale Banatului. Noul aşezământ al „Astrei", prin rosturile sale dela începutul activităţii a trebuit să dea în paginile revistei o amploare mai mare problemelor culturale, lăsând pe planul secundar literatura şi arta frumoasă. Din această cauză scriitorii şi artiştii căutând alte mijloace de manifestare, s'au împrăştiat în diverse grupuri cu gândul de a scoate reviste literare sau artistice. Lipsa de bani şi de înţelegere a zădărnicit însă multe intenţiuni şi iniţiative. Scriitorii stăteau cu manuscrisele în sertare, iar artiştii nu-şi vedeau publicate operile lor. Un spirit de stagnare şi de depresiune s'a abătut asupra lor, care a dat naştere la multe disensiuni şi desbinări între ei. Toată lumea simţea nevoia şi era de acord că o înţelegere şi o unire trebuia făcută. Diferitele încercări întreprinse în această direcţie au rămas însă fără rezultate pozitive. Singura care putea să înfăptuiască această unitate a scrisului şi artelor bănăţene era „Astra". Aici îi revine d-lui Sabin Evuţianu, preşedintele „Astrei Bănăţene", marele merit de a fi iniţiat şi reuşit să ducă la bună îndeplinire regruparea celor mai proeminente personalităţi ale spiritualităţii provinciei noastre.

Comitetul „Astrei Bănăţene" în şedinţa sa din 2 Octombrie 1939 a hotărît lansarea unui apel către toţi scriitorii şi intelectualii bănăţeni ca să-şi dea adesiunea şi contribuţia lor pentru reorganizarea revistei „Luceafărul" şi pentru înfiinţarea unei edituri. Cele o sută şi ceva de răspunsuri au fost de bun augur pentru perspectivele de izbândă. Consfătuirile din 24 şi 28 Ianuarie 1940 ale scriitorilor şi artiştilor bănăţeni au ajuns la soluţii, în sensul că s'a constituit un comitet de redacţie, ratificat de Comitetul „Astrei Bănăţene" în şedinţa sa din 5 Februarie, care va conduce partea redacţională a revistei reorganizate şi va selecţiona lucrările pentru editură în conformitate cu normele stabilite de regulamentele respective.

Prin urmare pornim pe un drum nou de cultură în Banat. Atmosfera de caldă însufleţire care a dominat noua înjghebare de energii ne oferă sufi-

ciente speranţe că acest drum va fi al succesului dorit în mod sincer de toată lumea. Am revenit la conducerea revistei ca urmând acest drum al culturii alături de toţi mânuitorii de condei ai Banatului, să muncesc împreună cu ei la înălţarea acestui colţ de ţară. Vom şti să ne punem scrisul în slujba acelor idealuri cari, printr'o minunată comuniune sufletească, ne îndeamnă să ne închinăm la marele altar al tradiţiei ridicat aici cu atâta sfinţenie de „Astra Bănăţeană".

Dr. AUREL COSMA

Întoarceri

Domniţă din vis,
hai să plecăm din oraşul cu turnuri de var;
aici primăvara nu ne'ntâmpină'n florile de cais,
nici toamna hainele nu-şi lapădă'n drum,
aici toate le-aşteptăm înzadar,
hai să plecăm, Domniţă din vis . . .

La noi, pe Bârzarvă,
toamna-şi ascunde odihna'n culcuşul frunzelor grele,
în moară, rodul câmpului se toarce, fără zăbavă,
cucubee întârziate mai vin să se adape
în verzile şi tulburatele ape,
când sălciile'şi scarmănă chica'n adâncuri cu umbre şi stele . . .

Acolo, Domniţă din vis,
zările, porţile prea larg le-au deschis, —
dar paşii noştri 'ntârzie'n drum,
în cetatea aceasta cu zări de lână şi fum;
Domniţă din vis,
ce mână, aici, toate porţile ni le-a închis? . . .

DORIAN GROZDAN

Pasăre depe izvor...

Pasăre depe izvor,
rău m'ai blestemat să mor;
rău m'ai blestemat odată,
ca să mor pe pat de piatră, —
fără lună, fără stele,
fără mâna maicii mele,
în cătuşe, sub zăbrele,
împuşcat de cinci oţele.

Vântul sună sub pământ,
şerpii rănile-mi le ling;
vântul sună'n gratii ude
şi n'am capul, să-l culc, unde, —
pretutindenea noroiu,
pretutindenea puroiu,
întunerec de nu vezi
decât şerpii cu ochi verzi
foind putrezi în băltoace...
Busuioace, busuioace,
jalea inima mi-o stoarce...

Ştii tu, ştii, că în chimir
mi te ţin de ani în şir;
mi te-a dat măicuţa mea
înainte de-a pleca,
şi te rog, mări, aşa:
în mormânt când mă vor duce,
să mi 'nflori, în loc de cruce;
să mi 'nflori te rog în două:
pe un ram să aduni stele
şi pe unul s'aduni rouă,

iară ramul tău cu stele
să ţi-l faci condeiu de jele,
să scrii carte dragii mele,
carte 'n patru colţurele...

Şi în carte scrie-aşa:

— Trandafir ca iedera,
m'a prins, mândro, potera;
iarbă-albastră în fereastră,
dragă, nu mi-i fi nevastă;
meri domneşti între fereşti,
uită, Leană, că iubeşti;
mugurel de iasomie,
moartea azi mi-o fi soţie. —
Codru-i negru, frunza-i neagră,
uită, dragă; uită, dragă...

Vântul scrii va foşni,
ea afară va eşi,
ca să vadă de-oiu veni
şi scrisoarea va primi:

cărţulie ruptă 'n două,
scrisă pe un bob de rouă,
scrisă palid, pe răcoare,
cu mirosul tău de floare,
busuioace frăţioare...

Sânul alb va tremura,
ochii negrii-or lăcrima,
când vor şti de nunta mea, —
iar eu galbin, sub pământ,
adormi-voi mai curând,
peste mine lin foşnind:
alb năframa vântului,
în iarba mormântului,
peste floarea gândului...

PAVEL P. BELU

Stropi din cascada vieții

Idealul este singurul mesagiu pe care ni-l primește viața; destinul este singurul mesagiu pe care ni-l dă ea.

*

Suferința înnoiește viața.

*

A iubi înseamnă a simți viața din tine, în toți; a suferi înseamnă a simți viața din toți, în tine...

*

Cugetarea nu poate dovedi decât că exiști.

— Numai iubirea poate dovedi că ești nemuritor.

*

Dacă nu ești liber nu poți iubi, și dacă nu iubești nu poți fi liber.

*

In moarte totdeauna suntem la fel. Altcum am mai muri odată. In viață niciodată nu suntem la fel. De aceea mai înviem odată.

*

Iubirea e puterea de a suferi veșnic pentru adevăr; suferința e puterea de a iubi veșnic adevărul.

*

Creștinismul e: credință, speranță și iubire.

*

Credința și speranța sunt pentru lumea aceasta, iubirea e pentru amândouă lumile.

*

Dimensiunile omului sunt numai cât inima lui.

*

Nu există valoare dincolo de adevăr, dar există adevăr și dincolo de certitudine.

*

Un lucru sau o ființă le-ai pierdut atunci, când nu le mai cunoști valoarea.

*

Cine nu-i erou, nu poate fi sfânt.

*

Nostalgia...? — Timp fără spațiu...

*

Viața are și timp și spațiu. Moartea nu le are nici pe unul.

*

Pasiunea este o eroare a minții sprijinită pe o eroare a inimii; patima este o eroare a inimii sprijinită pe o eroare a minții.

*

Arta este o dovadă, că paradisul e necesar în lume; religia e o dovadă că el e posibil în ea.

*

Inspirația este odihnă creatoare...

GH. MOȚIU

Inceputurile literare
ale poetului Ion Popovici-Bănăţeanu

In studiul „zece ani de mişcare literară în Transilvania", la capitolul poeziei, Ilarie Chendi spune următoarele:

„Maeştrii se nasc numai la mari intervale de timp, iar lăţirea evangheliei rămâne rezervată apostolilor, ucenicilor, ce vin după dânşii".

„Intre aceşti ucenici locul întâiu şi l-a asigurat Ion Popovici. Prin firea lui sensibilă şi bolnăvicoasă, înclină mai mult spre estetica lui „Eminescu".

„In poeziile sale se inspiră adeseori din „târât de greeri", de „luna îngâdurată", „freamăt dureros de pădure" şi „de ale tale doruri toate", deci de motive care se găsesc aproape textual la Eminescu. Se pare însă că e mai mult formă; manieră eminesciană, versurile lui fiind atât de personale şi rupte din un suflet propriu, încât nu lasă îndoială asupra originalităţii ideii poetice ce le-a servit de bază".

„Dealtfel Niţă Popovici nu s'a ştiut coborî la adâncimile clocotitoare ale pasiunii şi ale sentimentului în conceperea durerii, a iubirii sau a altor probleme. Şi aici e deosebirea între el şi maestrul său! El rămâne la suprafaţă, mai resignat, mai împăcat cu soarta sa proprie".

„Amorul nu-i este acest „lung prilej de durere", ci „un basm al dorului, ce s'a tot spus din vremi păgâne", — o concepţie, ce se apropie mai mult de versul lui Heine: „Das ist ein altes Märchen". Este între ei doi o deosebire de temperament şi de putere de creaţie, ca între Prometeu şi Orfeu".

Desigur Ion Popovici-Bănăţeanu a scris în genul lu Eminescu, dar pentru a ilustra formarea personalităţii poetice a lui şi mai ales pentru a ilustra nota originală introdusă în poezia lui — tocmai datorită originalităţii ideei poetice — este necesar să citâm câteva poezii publicate în *„Tribuna"* şi în *„Convorbiri Literare"*.

Iată poezia **„Lângă tine..."** — cea dintâi — publicată în „Tribuna" 1888 Nr. 7.

Lângă tine stau acuma, buza mea de vicii arsă
Către Tatăl cel din ceruri zice-o rugă mult duioasă,
Iată ochii mei cei lâncezi în şiroaie lacrimi varsă,
Te-am perdut pe tine, dragă, dintre zâne mai frumoasă!

O! trecură-acele timpuri de frumoasă poezie,
O! trecură-acele ceasuri ce atât m-au fericit,
Când în visuri drăgălaşe de cerească armonie,
Ale noastre sentimente contopit-am în iubit!

Şi trecură-acele zile de frumoase dimineţe,
Când în ochi unul la altul cu dor tainic ne uitam;
Şi în vorbe 'ncet şoptite şi plăcute, şugubeţe,
Focul inimilor noastre unul altuia-l spuneam!

Intr'o limbă răpitoare când eram în depărtare,
Uitând lumea de nimicuri ode, versuri eu făceam;
Zămislite din amoru-ţi, din amorul meu cel mare,
Frumuseţea şi iubirea, fericită o cântam!

Când de tine-aproape. fermecat cu înfocare,
Iţi spuneam în taina serii dorul greu ce mă muncea
Şi pătruns de-a ta 'ngânare îţi furam o sărutare,
Ah! dar gura ta cea dulce n'o mai pot iar săruta!

Ai apus, o! frumuseţe, şi te-ai dus din astă lume,
Unde'n mare fericire ţeseai visuri de amor,
Şi-ai trecut, precum ar trece o orfană fără nume,
Lăsând inimilor jale şi lăsându-mi mie dor!

Dar ce zic! O! dor sălbatec, pieri din inima-mi sdrobită,
Şi te-avântă şi te'nalţă şi le spune tuturor:
Toate'n lume sunt nimicuri, existenţă măestrită,
Ce tot vine, ce tot trece ca un fulger, ca un nor!

Din ce astăzi toată fiinţa: viaţă, suflet şi lumină,
Un simbol de fericire, de credinţă şi-a făcut,
Sunt deşerturi, sunt nimicuri pe a lumii tristă bină *),
Ce sfinţenie le pare şi divine le-au părut!

Dar ce vin'avuşi O! înger şi ce crimă neiertată,
Când o lume laşi în doliu, ţie doliu când ţi-am pus . . .
Căci pe fruntea ta senină, judecată 'nfricoşată
Trebui să sigileze Cel puternic, Cel de sus!

Dar păşeşte nobil suflet, în cereasca-ţi locuinţă,
Unde viaţă te aşteaptă'n drăgălaşe desmerdări . . .
Asta-i vina ta cea mare: ai fost înger în fiinţă,
P'astă lume blăstămată de venin şi sbuciumări!

Fără 'ndoială, poezia aceasta este inspirată din *„Mortua est"* a lui Eminescu **). Consideraţiunile pentru cari vieaţa ar trebui să fie preţuită, sunt minciuni şi nimicuri pentru amândoi:

A fi! Nebunie şi tristă şi goală:
Urechea te minte şi ochiul te 'nşeală;
Ce-un secol ne zice, ceilalţi o deszic.
Decât un vis searbăd mai bine nimic.

(Eminescu)

Din ce astăzi toată fiinţa: viaţă, suflet şi lumină,
Un simbol de fericire, de credinţă şi-a făcut,
Sunt deşerturi, sunt nimicuri pe a lumii tristă bină,
Ce sfinţenie le pare şi divine le-au părut.

(I. Popovici-Bănăţeanu)

Eminescu însă, având o mai reală intuiţie a elementelor ce constituesc nonsensul vieţii, nu găseşte frâna pentru a-şi tempera revolta faţă de fatalitatea care zădărniceşte tot ceeace i se pare lui frumos în această lume. Şi astfel ajunge la concluzia: de ce să blasteme şi de ce să plângă?

La ce? Oare totul nu e nebunie?
Au moartea ta, înger, de ce fu să fie?

---

*) Dela cuvântul german Bühne = Scenă.

**) Nu se poate tăgădui şi o influenţa a lui Alecsandri, în ceea ce priveşte expresia. (Sentinela română.)

Au e sens în lume? Tu, chip zâmbitor,
Trăit-ai anume ca astfel să mori?
De e sens într'asta, e'ntors şi ateu;
Pe palida-ţi frunte nu-i scris Dumnezeu.

Tot astfel se întreabă şi Ion Popovici-Bănăţeanu: „Dar ce vin'avuşi o! înger?", „Ce crimă neiertată ai făcut tu, care ai fost motivul a multor visuri drăgălaşe, de cerească armonie" şi „de timpuri de frumoasă poezie" şi „de ceasuri ce atât m'au fericit"? Cel puternic de ce-a trebuit să „sigileze judecată 'nfricoşată" pe fruntea-ţi senină?

Aci se opreşte cu întrebările care, în nici un caz, nu i-ar aduce vre-o împăcare; şi venindu-i în minte „Cel puternic", „Cel de sus", care planează de-asupra oricărei existenţe, sbuciumul şi revolta i se temperează, lăsând loc resemnării în faţa destinului ce conduce vieaţa:

Dar păşeşte nobil suflet, în cereasca-ţi locuinţă
Unde viaţă te aşteaptă'n drăgălaşe desmierdări,
Asta-i vina ta cea mare: ai fost înger în fiinţă
P'astă lume blăstămată — de venin şi sbuciumări!

Ingerul lumesc al lui Eminescu este aşteptat de „un haos", „o mare cu stele", dar „când sorii se sting şi când stelele pică", „Imi vine să cred — zice el — că toate-s nimică".

Cel al lui Ion Popovici însă păşeşte într'o „cerească locuinţă", unde vieaţa se desfăşoară „în drăgălaşe desmierdări"

Iată deci că în cea dintâi poezie a lui Ion Popovici — poezie scrisă, cum am spus, în manieră eminesciană — găsim nota originală a întregei sale opere: resemnarea.

Cetind poezia **„Lângă tine..."**, avem impresia că chiar accentele de nemulţumire sunt învăluite într'o duioasă gamă de tonuri sfioase. Aceasta caracterizează întreaga personalitate poetică a lui I. Popovici, în deosebire de aceea a lui Eminescu, al cărui temperament, în momente de contemplaţiune poetică a rostului vieţii pe pământ, se contopeşte cu clocotele sbuciumului său sufletesc, încercând o descătuşare a fiinţei intime ce se ascunde după fiecare chip de om.

Eminescu, în poezia citată, cugetă adânc asupra vieţii şi morţii, afecţiunea nemărginită pentru fiinţa iubită, lângă a cărui sicriu zăcea, frământat de nelinişte, sufletul său, influenţează gândurile sale şi-i provoacă neplăcere. Pentru Eminescu „vieaţa-i o baltă de vise rebele", „un basm pustiu şi urît". Dar

nici dincolo de această lume nu găseşte nimic pentru consolare. De aci scepticismul, la marginea căruia înfloreşte ateismul.

Poetul Popovici-Bănăţeanu stă însă mai în umbră. Şi pentru el această lume e blăstămată, o lume de venin şi sbuciumări. Tocmai de aceea ea este o existenţă măestrită care vine din depărtările începutului şi trece ca fulgerul. Dar neplăcerea lui rămâne numai la aceea ce este aci, nu trece dincolo în „haosul morţii".

Prin urmare ideea poetică este aceeaşi la discipol ca şi la maestru. Realizarea diferă însă. Resursele poetice ale talentului lui Ion Popovici-Bănăţeanu sunt cu mult mai reduse. Ele îşi au însă individualitatea lor prin faptul că tema ateistă eminesciană nu o îmbrăţişează. Eminescu nu plânge la mormântul iubitei, ci afirmă un crez filosofic, păstrându-se dincolo „de iubirea care blastămă şi se roagă „ajungând până la denegarea oricărui sens al existenţei conştiente" [1]). Popovici Bănăţeanu însă e mai puţin încercat în înariparea gândurilor şi tocmai de aceea se mulţumeşte să roage „duios" pe „Tatăl din ceriuri" ca să mântuie sufletul iubitei cu care a petrecut clipe frumoase în această lume „blăstămată".

Explorarea poetică desăvârşită a unor cugetări adânci, şi metafizice, rămâne un apanagiu al măestrului. In orice caz rămâne evidentă constatarea că Eminescu l-a influenţat pe Popovici-Bănăţeanu în cea dintâi poezie publicată.

In acelaşi număr — 7 — din „Tribuna" 1888, pe lângă poezia *„Lângă tine"*, mai găsim două: *„La groapă"*, despre care Maiorescu a crezut, că a fost scrisă printre ultimele versuri ale lui I. Popovici — şi *„Cerul de nori"*. Le citez pe amândouă, deoarece ambele sunt caracteristice pentru o anumită problemă, Iată-le:

La groapă toţi o petreceau
Plângând-o ca pe-o moartă,
Pe când ea încă mai trăia;
Căci sufletu-mi o poartă!

Şi trupul ei l-au aşezat
In cripta seculară,
Pe când pe mine m'au uitat
Cu dragostea-mi afară.

---

[1]) N. Iorga: Ist. lit. rom. contemporane I p. 164.

Cerul de nori

Cerul de nori acoperit
Mugeşte furios;
De chinuri pieptu-mi copleşit
Se sbate dureros . . .

Dar cerul iar va fi senin,
Când soarele-a luci;
Eu însă scap de crudul chin
Când viaţa-mi s'a sfârşi.

Poezia *„La groapă"* n'a fost scrisă printre cele din urmă, când poetul îşi presimţise sfârşitul, căci înainte de a parveni în mâinele lui Maiorescu, sa a fost publicată încă din 1888 în *„Tribuna"*. Dealtfel în această poezie, nici nu este vorba despre vre-o presimţire a sfârşitului vieţii poetului, ci despre moartea aceleia, pe care dragostea i-o purta în suflet. Ambele poezii cuprind o idee poetică frumoasă, iar neliniştea sufletului său face ca aceste poezii să impresioneze. La capătul acestei nelinişti răsare, aproape izbăvitor, gândul morţii.

Ca formă poeziile sunt scurte. Şi totuşi poetul izbuteşte să transpună în ele acea atmosferă de tristeţe provocată de dragostea iubitei moarte. In cea de a doua, *„Cerul de nori"*, antiteaza e evident romantică. Afară de aceasta, interesantă este concepţia că deodată cu sfârşitul vieţii se sfârşesc şi chinurile. Nu este numai o întâmplătoare întâlnire cu concepţia populară, ci şi cu aceea pe care a putut-o cunoaşte dela Eminescu:

. . . Dar ştie oricine
Că ceea ce nu e, nu simte dureri
Şi multe dureri îs, puţine plăceri.

Tot în legătură cu gândul morţii sunt caracteristice poeziile: **„Dangătul de clopot"** — (în versuri) — **"Ţărână"** şi „In clipa din urmă" — (în proză).

Dangătul de clopot sună
In amurgul serii lin;
Să-l petreacă pân' la groapă
Cu paşi grei prietenii vin.

Şi eu cuget la prieteni
Şi mă'ntreb cu jale-acum,
Câţi or mai veni în urmă-mi
Când voi bate-al morţii drum.

In aceste versuri e ceva din scepticismul omului ce are intuiţia justă a convenţionalismului şubred cu care sunt legaţi

oamenii „p'astă lume blăstămată de venin şi sbuciumări". „Linul sunet al dangătului de clopot", „în amurgul serii" şi „paşii grei" aî prietenilor în urma lutului dus, în patru scânduri, de un dric mortuar, trezesc în noi — ca şi în sufletul poetului — un sentiment de tristeţe. Nu se poate tăgădui frăghezimea acestor versuri din care se desprinde o deosebit de frumoasă imagine a sufletului poetului, precumpănit de melancolie. Ca formă ele amintesc pe acelea ale lui Heine.

Din aceste rânduri transpiră un suflu mistic, care pune în faţa fiecărui muritor puterea morţii şi scormoneşte cele mai adânci cute ale sufletului omenesc, pentru a-i înfăţişa neputinţa omului faţă de acest act final al vieţii.

El, modestul, n'a dorit niciodată să fie bocit de mamă, rude sau cunoscuţi, căci mângăierea pentru părăsirea vieţii în schimbul veşniciei morţii, nu i-ar fi adus-o aceasta. In acest sens citez poezia în proză: *„In clipa din urmă"*, o evocare vizionară a clipei din urmă a vieţii:

„Şi când va fi să mă scutur de vieaţă, la pat să nu-mi plângă mama cu lacrimi de pară, nici neamurile să nu mă bocească, nici prietenii să nu mă jelească — singur lăsaţi să mă mistui în tăcere. Să închid ochii şi să-mi reamintesc tot şirul zilelor, apoi să mă dau pradă gândului că de ce nu m'am sfârşit din vieaţă mai de mult" . . .

„Şi sub povara aducerilor aminte să aud un cântec dulce ca murmurul izvorului, prins în vraja lunii. Să tresar când îl aud, să fac o mişcare, să mă scol; bătăile inimei mele să se înferbânte, peptul să mi se ridice şi mintile să mi se piarză. Dar cântecul să sune mereu, să sune mai jalnic, mai pătrunzător, mai plin de duioşie, inima să mi se astâmpere, peptul să mi se ogoiască şi răsuflarea să mi se curme . . ."

„Să nu mor însă. Cântecul ca prin vis să-l aud şi când voi auzi ultimul accent, ca suflarea zefirului, să mi se pară că ea se apopie de mine şi cu o sărutare îmi închide pleoapele pentru veşnicie".

Lirismul ce transpiră din această poezie este foarte impresionant şi de-o simplitate duioasă, dar în acelaşi timp de o concentrare sugestivă. Evocarea romantică a clipei din urmă poartă pecetea dorinţei poetului, ce vrea — cu cea din urmă mişcare — să se contopească'n veşnicie. Mângăierea du-

ioasă a idilicului sfârşit o invoacă printr'o comparaţie peosebit de romantică: ea, ca suflarea zefirului, să se apropie de el şi cu o sărutare, sărutarea morţii, să-i închidă pleoapele pentru vecinicie. Poetul nu se teme de veşnicia morţii ca Vlahuţă. E mai de grabă reminiscenţă a filosofiei budiste câştigată prin Eminescu.

„Cu toate nenumăratele invocări ale morţii, puţini au găsit accente atât de blajine şi o formă atât de originală pentru chemarea clipei din urmă" — zice Chendi în „Portretul literar", pe care i l-a făcut.

Prof. TRAIAN TOPLICEANU

Cântec pentru mama

Mama mea, tu rai de mamă,
Ţi-aud graiul cum mă cheamă:
Din cuvinte jucăuşe
Ai făcut flori de brânduşe,
Dintr'un vers, mărgeană 'n salbă,
Dintr'un gând, cămaşă albă
Şi din visul satului
Inima 'mpăratului . . .

Şi le-ai sorocit să fie
Glas senin de liturghie
Şi comoara satului
Graiul împăratului . . .

GRIGORE BUGARIN

Casa cu fantome

La poarta casei unde mi-am îngropat copilăria, stau de strajă doi tei uriași. Ei înfloresc ca altădată în aceeaș lună și-și scutură florile cu aceeaș risipă.

Vin și acum albinele să le soarbă polenul și zum-zămzie aceeaș melodie.

Ședeam cuminte pe prag lângă bunicu și-l amețeam cu întrebările:

— Tatamoșule, ce spun albinele?

— Că munca-i o comoară.

— Daaa?... Și... dece vin mereu la noi?...

— Le plac florile.

— Și mie îmi plac florile, dar eu nu le înțep. Știi, tatamoșule, ce rău m'a durut degetul când m'a înțepat albina? Săracele flori!

— Pe ele nu le înțeapă.

— Nuuu? Dece?

— Pentrucă ele sunt flori.

— Și dacă?...

— Albinele iubesc florile și copiii cuminți. Tu n'ai fost cuminte și deaceea te-au înțepat.

Bunicul m'a privit cu coada ochiului și eu mi-am ferit privirea, fiindcă știam eu ce știam. Nu prea eram cu conștiința împăcată. Mă cocoțasem în vârful teiului și deacolo priveam cu o deosebită satisfacție cum mă căuta în toată împrejurimea. Timpul trecea și-i vedeam pe bieții bătrâni cum mă căutau, tot cu mai multă nerăbdare.

O auzeam limpede pe bunica, cum spunea: S'o fi dus să se scalde. Să știți că s'a înecat. Doamne apără-ne și ne păzește! Și-și frângea bunica mâinele iar bietul bunic căuta s'o liniștească.

Şi cum urmăream cu multă atenţie disperarea celor de jos, n'am observat cum o albină îmi dădea târcoale şi pe negândite mi-a împuns degetul.

Am scos un ţipăt, care a înfiorat toată uliţa, iar când m'au descoperit cei de jos, au încremenit de spaimă, căci în primele momente nu şi-au putut da seama cum am ajuns acolo sus şi ce se întâmplase.

Cu o scară lungă, împrumutată dela primărie, au reuşit să mă dea jos. Bunica mi-a administrat o corecţie aspră, iar bunicu s'a ocupat de degetul meu umflat. Cât despre mine, urlam ca din gură de şarpe.

Bunica nu s'a liniştit toată noaptea, dar eu mă făceam că dorm, ca să scap de potopul de vorbe. In cele din urmă m'a furat somnul, iar dimineaţa m'au trezit primele raze de soare, în mângăerele bunicii.

I-am promis solemn că am să fiu cuminte, dar abea treceau câteva zile, pentru ca să cad din nou în recidivă...

Acum, când intru pe poarta veche, în casa pustie, inima mi se strânge dureros. La fiecare pas îmi vorbeşte trecutul. Pretutindeni mă privesc fantomele. Căci aici, pe pragul acesta de lemn, mă fura somnul în poala bunicii. Veneam obosită dela joc şi adormeam alintată de cearta ei:

— Haimanao! Nu te mai satură drumul. Nu-ţi mai găseşti liniştea. Aşa ai să-mi rămâi!...

Amară prorocire! Liniştea.. când am s'o găsesc? Dar, cine ştie?... poate nici n'o caut, căci numai frământarea este rodnică...

Uite aici de creanga nucului, era atârnat un scânciob cu care mă avântam spre cer. Mi l-a făcut bunicul cu mâna lui.

— Ţi-e frică?... Mă întreba el.

— Da, dar îmi place.

Era o teamă amestecată cu o mare plăcere. Scrânciobul cu năzuinţa lui spre cer, cu ameţeala lui plăcută, avea ceva din bucuria marilor iubiri.

Nucul şi-a lăsat frunzele până aproape de pământ, îmbătrânit şi resemnat. Aici pe bancă îşi citea bunicul ziarele. In asemenea clipe putea să se năruie cerul, nu-l mai interesa nimic. Eu ştiam acest amănunt şi într'o zi i-am împletit părul

— îl purta lung pe ceafă — şi i-am legat o mulţime de panglici colorate. Pe urmă am luat-o din loc, cum făceam, după fiecare ispravă.

Când l-a văzut bunica, a urmat obişnuita ceartă cu aceleaşi cuvinte la adresa noastră. Dar bunicul a făcut mare haz. Râdea toată casa şi toată grădina cu el. Pe urmă ne-am fotografiat aşa. Bunicul cu capul plin de panglici şi eu călare pe genunchiul lui.

Azi, peste tot au crescut buruieni. Pretutindeni domneşte o tăcere apăsătoare. Aşi vrea să plec şi nu pot. Mă chiamă parcă pământul acesta. Mă dor buruienele, mă doare casa pustie, mă doare tăcerea. De pretutindeni mă pândesc fantome.

Mi se pare că cineva se apropie de mine cu paşi uşori, şi-şi lunecă mâna pe fruntea mea fierbinte. Dar nu, nu-i nimeni. Vântul mişcă buruienele.

In scânciob, un copil cu părul buclat, cu ochii limpezi, cu sufletul senin se avântă spre cer. Mă apropii de el. Dar nu, nu-i nimeni. O bufniţă a atins în zbor scrânciobul şi l-a mişcat din loc.

Am plecat. De sus, de pe deal, se vedeau doar teii, strajă la poarta casei cu fantome...

MIA MARIAN-JALEŞ

EPIGRAME

de **Maliu Bogoe**

Unui ofiţer de rezervă, care, de câte ori se îmbracă, îşi tot lustruieşte tresele.

Câte-un ceas de nu mă 'nşel,
Cu tresa omul se munceşte:
Ştie bine, că la el
E singurul lucru ce luceşte.

Lui Mircea Munteanu, răspuns la epigrama din „Dacia"

Citindu-ţi cele patru rânduri,
Copile, nu-mi arăt azi ura.
Dar de atuncea stau pe gânduri
Compătimind... literatura.

Dor de fier

In zori pe cal, zăbava-i la pământ.
Cântări se nasc în văi şi iarăşi pier;
Păduri înnalţă lăncile spre cer
Şi în adânc vuieşte svon de vânt...

Pe unde-mi porţi tu calul, DOR DE FIER?
Ci lege dură frângi, şi jurământ
Cu visul înflorit, cu cântul sfânt
Şi sar prăpastia nebun. Mister!...

Te ţin la sân şi'n nopţi te cresc stăpân;
Tu legănat surâzi surâs ceresc,
Iar eu subt vraja ta supus rămân.

Şi gânduri de mătasă împletesc...
Copil legat de-acest Pământ bătrân
Mă frâng subt greu şi totuş te iubesc...

Paiaţă

Streină-mi pare în oglindă faţa:
Obraz de piatră, gură înroşită,
Nas strâmb şi roşiu, geană năclăită....
O, nu, nu-s eu, acolo e paiaţa!...

Plângi singură, tu inimă mâhnită,
Cortina dinspre lume-o strânse aţa;
Ai sprinten, trupule, ca dimineaţa,
Stârneşte veselie netrudită...

— Făcut-am gloata'n hohot să tresară,
Dar n'au fost ochi să vadă geana-mi udă,
Că mască port în mine ca afară...

Al gloatei râs haotic, fără trudă,
Işi creşte 'n mine floarea lui amară...
— Fugi, fugi, Paiaţă, nimeni să n'audă!...

ADA CRIN

Vasile Maniu (1824–1901)

I. Schiţări bio-bibliografice

de **Ion B. Mureşianu**

Un mare cărturar lugojan despre care, în afară de un frumos şi interesant articol al d-lui Traian Topliceanu, („Vestul", I, No. 56), în afară de notiţa ce-i anunţa moartea, (A. R., XXIII, 1901, p. 111) şi de sumara dar concisa biografie publicată de d. Trandafir Laţia, nu ştiu să se mai fi scris ceva. Aceasta, nu pentrucă Vasile Maniu n'ar fi meritat mai mult, ci din aceleaşi prea bine cunoscute motive: indiferenţa sau dispreţul pentru trecut.

Şi aşa, viaţa şi activitatea celui ce a reprezentat Banatul de atunci, în Academia Română alături de Dr. Pavel Vasici şi Dr. V. Babeş, a rămas semn de surprindere, când i se rosteşte numele. Istoricul, revoluţionarul, avocatul şi deputatul Maniu — unchiul poetului Adrian Maniu — stă, fără să se ştie, cum ar trebui de fapt, în Panteonul culturei române.

L-a dat Lugojul cântecului şi al românismului..

Descendent al unei vechi familii nobile, a urmat clasele primare la Lugoj. Trece apoi la Şcoala normală din Caransebeş, la liceul din Arad, apoi la Timişoara. Dreptul şi filosofia le-a isprăvit la Pesta.

Cu o cultură aleasă, înzestrat cu o inteligenţă rară, a fost apreciat în cercurile culturale ale vremii sale, de societatea românească, ce legase multe nădejdi de bine, de viitorul său.

Reîntors în Banat stăpânirea i-a încredinţat, la Orăştie, funcţia de subprefect. Dar evenimentele politice din Principate îl îndeamnă la 1847, să treacă peste Carpaţi, vitregă graniţă. Nereuşita revoluţiei, îl readuce în Banat, ca de altfel, şi pe ceilalţi răsvrătiţi. Aici, i s'au dat însemnate funcţii. Peste 10 ani

părăseşte pentru totdeauna Banatul şi, ca avocat, se stabileşte la Bucureşti, unde moare în 1901.

Talentat istoric, scriitor şi gazetar, — mai apoi deputat liberal — a reprezentat provincia din care plecase, cu necazurile şi aspiraţiile ei, în coloanele revistelor şi ziarelor: *Columna lui Traian, Românul, Buciumul, Trompeta,* etc. E solul trimis să ceară, să vestească şi să pregătească ziua Unirii. Multele merite pe tărâm social, politic şi cultural, l-au ales membru al Academiei Române, în cadrele căreia a desfăşurat o rodnică activitate.

Nu se va putea afirma niciodată că Vasile Maniu e al altora, tot aşa după cum nu se pot spune aceleaşi cuvinte despre Bojâncă, Murgu sau alţi bănăţeni, intraţi de-adreptul, în istoria Principatelor. Şi chiar dacă s'ar face ar fi o chezăşie mai mult, pentru valoarea lui culturală şi pentru Banat.

Scrierile sale istorice, dovedesc un adânc cunoscător al trecutului şi multă pătrundere; articolele, un bun cunoscător al problemelor discutate, iar cele literare, un literat. Le dau în parte:

I. *Amalia sau victima amorului,* dramă jucată la Teatrul Naţional din Bucureşti, în *1849.*

II. *Respunsu replicativu la broşura domnului protopresviter Mel. Dreghici, întitulată: „Care sunt literile române"* Timişoara, Tipografia M. Hazay, *1856.*

III. *Disertatiune istorica critica şi literara tractanda despre originea Romaniloru din Dacia-Traiana de Basiliu Maniu,* 2 vol., Timişoara, Tipografia M. Hazay, *1858.*

IV. *Respunsu la replica d. Meletiu Dreghici intitulata „Să ne desamăgimu",* 34 pagini numerotate cu cifru roman, după *Precuvântarea* primului volum al *Disertaţiunei... (idem).* Cred, e acelaşi *„Respunsu replicativu".*

V. *Unitatea latină sau cauza română în procesul naţionalităţilor din punct dee vedere istoric, juridic şi politic.* Bucureşti 1867.

VI. *Misiunea occidentului latin în oriintele Europei,* Bucureşti, Tipografia C. A. Rosetti, *1869* şi ediţie franceză apărută la Paris în acelaşi an, după cum aminteşte d. Trandafir Laţia, în *Cărturari din Banat,* C. F. Seria C. 82.

VII. *Monumentul dela Călugăreni,* dramă într'un act, Bucureşti, *1872.*

VIII. *Românii în literatura străină, studii istorico-critice şi etnografice,* Bucureşti, *1883.*

IX. în *Analele Academiei Române (discuţii şi rapoarte), XXI, 1898—1899 şi XXII, 1899—1900.*

Intre manuscrisele Academiei Române, se păstrează 6 scrisori adresate de Maniu lui Bariţiu, alte 6, adresate lui At. Şandor şi una scrisă de At. Şandor lui Maniu. Scrisorile, datează din anii 1856—1883.

Ar fi deosebit de interesant pentru istorie, să i se publice puţina corespondenţă rămasă în rafturile Academiei, alături de scrisorile multor alţi învăţaţi bănăţeni.

II. Istoricul

Să nu se vadă tendenţioase exagerări, în rândurile mele despre trecutul slovei bănăţene. Ar fi greşit. Acei puţini cari le urmăresc şi au totuşi această credinţă, după o temeinică studiere a scrierilor, printr'o adâncire a problemei şi-o vor schimba. Am această convingere. Şi Biblioteca Municipiului Timişoara, Biblioteca Muzeului — deşi incomplecte în colecţii — îmi stau sprijin.

Dacă afirm că activitatea istorică a academicianului Vasile Maniu e cea mai de seamă din acele vremi o fac, având temei, realităţile contimporane.

De fapt, cunoscuta *Istorie pentru începutul Românilor în Dachia,* apare în 1812, iar *Hronica* lui Şincai, la 1844 în Buda şi la 1853 la Iaşi, în ediţia bănăţanului Bojâncă. Alte scrieri despre istoria Românilor, mai cunoscute mulţimii şi anterioare *Disertatiunei* lui Maniu, sunt cele ale marelui Kogălniceanu. Magazin de documentare, pagini de naţionalism şi rânduri de polemică, sunt lipsite totuşi de spiritul ştiinţific. Au făcut front decinste unei ofensive duşmănoase, pornită din îndemn politic.

In 1857, în *Desertatiune istorico-critica şi literatura tractandu despre originea Romanilor din Dacia-Trajană,* Vasile Maniu, pentru prima dată la noi, introduce de fapt metoda critică şi literară, adăugându-i istoriei, tot ştiinţific, filologia şi etnografia, şi întemeindu-şi spusele pe citate luate din peste 300 scrieri: latine, greceşti, germane, maghiare, franceze, italiene, suedeze şi slave. E o operă grandioasă, de sinteză şi util isvor

istoricului de azi. In peste 500 pagini, distruge o istorie şi clădeşte alta, a noastră. Excelează prin originalitatea concluziilor, prin felul de a răspunde celor ce ne contestau continuitatea în nordul Dunării: „Câte şi s'au propus de către criticii noştri, de-pe catedra publicităţii, în tema românismului, au caracterul unei moţiuni; cele mai multe sunt de natură inventionară şi se ţin de categoria ipotezelor! Ignoranţa, ipotezele, nu trec însă de istorie şi cauza română, lămurirea ei vrea adevăr, vrea lumină, ca să poată răsbate prin întunecimea haotică!... Germanii, orbecăind cu ignoranţa lor nu le păsa de etimologie, de geniul limbei, căci îşi băteau capul cum să iese cu calcul necalculat la un rezultat algebric şi cu toate că erau departe atât de posibilitatea unei demonstraţii matematice sau certitudini apodictice, cât şi oarecare convingere morală, se ţinură de firul începutului, mulţumindu-se cu rezultarea ce le-a dat supoziţiile, ipotezele şi frazologiile alegorice".

Motivul ce l-a îndemnat să scrie, îl dă în *Precuvântare:* „Eu am întreprins lucrarea ce emit, din respectul ce-l am pentru cauza română şi în privinţa naţiunii, fără ca să cuget la aroganţă vană sau plăceri frivole şi cu toate că studiul meu n'a fost până aci istoria". Găseşte de necesar să explice că „impulsul nu vine a fi însuşit unei specule sau interesului material, cu atât mai puţin unei ambiţii frivole de a figura în societatea ştiinţifică, ca autor sau istoric; amoarea naţională ce deobligă pe fiecare din noi a lucra după putinţa sa intelectuală în interesul naţiunei, mi-a impus datoria ca să alerg şi eu a depune tributul sacru pe altarul naţiunei mele"... Apoi, continuă: „Indoinţa ce s'a arătat chiar şi din partea unor Români, a fost motivul principal ce m'a îndemnat a păşi pe câmpul istoric, cu explicarea combatativă a scrierilor vechi — ce sunt în câtva de natură ambigenă — prin combinarea datelor istorice şi prin prejudecarea jurstariilor din timpii vechi, concurinde în tema noastră".

Cadrul restrâns al unui articol de ziar, nu-mi permite comentarii. De altfel îmi par şi de prisos. Limba, stilul, concepţiile, claritatea acestui neîntrecut scriitor şi istoric al istoriei şi scrisului de atunci, vorbesc. Comparaţi-l cu contimporanii români şi-i veţi vedea întru totul, superioritatea. Căci, spune el: „Deşi e istoria, în înţelesul definiţiei generale, isvorul cel mai

avut al ştiinţelor, ea rămâne, fiind constrânsă între termini categorci şi sentinţe contrase, materie seacă... magazin simplu pentru comentări istorice, anotaţii doctrinare; compusă însă într'un stil plăcut şi liber, răsbate materia istorică până la simţul cel mai amorţit, influenţează spre capacitatea studentului, şi-i ridică puterea morală"...

Aceasta e istoria lui Vasile Maniu... Şi totuşi, el nu vede în *Disertaţiune* — titlu modest — decât „un început ce are să fie continuat de alţi bărbaţi mai deprinşi în studiul istoric". Işi dădea perfect de bine seama că „istoria română condiţionează studiu extins, studiul naţiunilor contemporane cu câte avu poporul dacian în decursul secolelor şi până în timpii noştri de a face, şi ca să poată fi un ce perefect, trebue prejudecare matură, combinare logică, autoritate istorică, sinceritate conştiincioasă! Pentru toate acestea se cere, ca şi pentru cercarea lor, critică, muză, timp şi mijloace". Da!... A spus şi spune şi acum, adevărul.

De o neasemuită frumuseţe, sunt şirele: „Istoria română, a unui popor brav, docil, maestatic chiar şi sub jugul fatalismului, de un trecut istoric, clasic, de virtute şi tărime ne'nvincibilă, de un viitor splendid, aşezat în o patrie concentrată fruptieră, asemenea pământului Canaan...".

Despre chemarea istoriei naţionale, scrie: „va avea să ridice pe Român din întunecimile secolilor, să-l pună în seria naţiunilor europene civilizate, să-l reîntoarne în sânul familiei latine de care a fost despicat, având totdeodată să îi servească de document pentru persistenţa nepreruptă în patria sa, pentru trecutul măreţ ce l-a avut, pentru existenţa prezentă! Ce nu a existat ca naţiune, ce nu există în un trup moral, nu poate avea istorie, nici pentru trecut, nici pe viitor, şi un asemenea popor nu viază „ci vegetează" [1]).

Mă opresc aici...

Deşi necunoscută dincolo, peste munţi, *Disertaţiunea istorico-critică şi literară,* a fost început de epocă nouă şi înainte mergătoare istoriei de azi. Au cunoscut-o însă bănăţenii şi ar-

---

[1]) Citate răsleţe din paginile: III—I, IV—I, V—I, VI—I, VIII— I, IX—I şi 1 şi 3, pentru înlesnirea lecturei, le-am transcris după noua ortografie, originalul fiind tipărit cu tranziţie şi în parte, şi cu caractere latine.

delenii cari aveau nevoe de istorie, mai mult decât alţii... Scrisă şi tipărită aici, în Vest, în mijlocul duşmanilor istoriei noastre, a dat răspunsuri superioare întrebărilor. Şi poate, şi replici.

Iată, aci, marea ei valoare teoretică şi practică.

III. Intre Meletie Dreghici şi Vasile Maniu

Despre Meletie Dreghici, s'a mai scris. D. dr. Aurel Cosma, i-a publicat biografia în studiile dsale: „Istoria presei române din Banat" (Timişoara, 1932) şi în „Bănăţeni de altădată", (Timişoara, 1933). Totuşi, o schiţez şi eu, aducându-i şi o interesantă contribuţie: polemica dintre el şi Vasile Maniu, preţioasă, pentru cunoaşterea frământărilor culturale şi naţionale din al şaselea deceniu din veacul XIX.

Născut în 1814, în Comloşul-mare, a isprăvit dreptul la Budapesta şi apoi, teologia. Avocat la început, peste câţiva ani a trecut ca preot pe lângă tatăl său, în comuna natală. De aci, trece ca protopop la Jebel, Buziaş şi Timişoara unde a şi murit, în 1891.

In afară de articolele publicate în ziare sârbeşti, germane şi române, a publicat următoarele cărţi: I *„Cari sunt literile românești?"* (Timişoara, *1855),* II *„Istoria Ungariei în compendiu"* (Timişoara, *1871),* III *„Extrasu scurtu din istoria naturală şi Sciinti'a naturei pe sém'a scoleloru poporale"*, (Timişoara, *1871),* IV *„Escerpte. Din îndreptarea legii (Pravila) şi din Nomocanonu în privinti'a causeloru matrimoniali şi disciplinari preotiesci"* (Timişoara, 1871). Bazat pe dovezi, o atribui preotului sinteştean, Partenie Gruescu. V. *„Legi Bisericesci în modu cs'trativu şi esplicativu"* (Timişoara, 1873), VI *„Descrierea Banatului de Griselini"* (Timişoara, 1881) şi VII *„Istoria Adunărilor bisericeşti, compusă din opuri vechi bisericesci"* (Timişoara, 1885). Meritele, nu i le-a arătat nimenei. Greşelile însă, le-a criticat un academician din Banat...

Intre Meletie Draghici şi Vasile Maniu, era o ceartă mai veche, iscată — se pare, — din cauza unor articole apărute în câteva ziare sârbeşti, în cari Dreghici era împotriva literei latine şi constesta originea latină a valahilor. Căci Maniu, în

„Respunsu la replica D. Meletie Dreghici intitulată „Să ne desamăgimu" (poate „cari sunt literile române") publicat în *Disertatie* şi aparte, sub titlul „Respunsu replicativu la broşura Domnului protopresviter Mel. Dreghici..." cu un an înainte, lămureşte: „Câte le-a scris în contra persoanei mele, sunt verzi şi uscate, sunt trăsuri negre pe hârtie albă. Eu le trec cu dispreţ. „Parcendum est animo miserabili vulnus habenti" şi păşesc la criteriul istoric, voi să zic la istorisirea D-sale!"

După citatul „Res consilii iners molle ruit sua", scrie Maniu: „Cu plăcere şi îmboldit de curiositate, mă vârâi şi eu între muşteriii domniei sale ca să-i văd expoziţiunea nouă. Speranţa ce mi-a fost desemnat o etablare în toată eleganţa şi încântândă, m'a înşelat, câte am văzut; ce am aflat, nu m'a mulţumit deloc; prăvălia samănă a fi butică (butigue), marfa e simplă batală... Semnul creştinesc. „Să ne desamăgimu — ce-l poartă epilogul D. Dreghici în frunte drept firmă, bate la ochi şi vrea să zică foarte mult. Cetind intitularea broşurei din urmă, credeam că deşteptându-se Dsa din un somn adânc, se va fi desamăgit şi va fi vrând să ne desamăgească, să desamăgească publicul de desamăgirile de mai nainte"...

Desamăgit şi el când vede că Dreghici nici gând n'are să renunţe la părerile, că nu suntem urmaşii Romei şi că literile noastre sunt buchiile, continuă: „D. Dreghici, jură că e Român! — şi condamnă (urgiseşte) propăşirea naţiunei sale! Zice că din iubire nemărginită către naţiune, s'a rădicat în contra unor noitori tocmiţi... Cum să nu ne ţinem noi de povăţuirea unui astfel de naţionalist?... ne temem poate că va fi vrând să ne amăgească... Că e tocmit!... Că nu ne voeşte binele şi vrea să ne amăgească!... Să uităm câte-a zis românul cu simţiri adevărate — de originea noastră: că suntem de viţă asiatică, nomadă, barbară, tartară!... Că suntem bastarzi şi rămăşiţe de sclavii căzuţi în robia Romanilor! Să uităm că ne-a denegat proprietatea literilor străbune, zicând că e numai invenţiune nouă a unor Români exaltaţi! Căci limba corectă, curăţită de cuvinte streine, e scrântită! Să uităm toate ăste batjocuri, şi să ţinem ambele feţe ca să ne pălmuiască. Căci, e Român. D. Dreghici e român adevărat, e păstoriul bisericii răsăritene! Şi debe să-şi pună sufletul pentru turma sa! El a cuvântat către naţiu-

ne ca un român! Român... preotul bisericii răsăritene, ne învaţă să îmbrăţişăm cu căldură slovele cirile sub cuvânt că sunt strămoşeşti...".

In partea doua, în „Recensiune", dovedeşte adversarului absurditatea susţinerilor sale, cu documente linguistice şi istorice, iar pentru o complectare îi recomandă să citească mai multă istorie. Şi, după o polemică de 34 pagini, — polemică mai mult academică — încheie: „Cum s'au convins înşii capi ai bisericii răsăritene despre adevărul împărtăşit, ne e dovadă permisiunea dată de M. Sa D. episcop: Sam. Maschirevics, pentru sfinţirea flamurilor şcolare efectuată de însuşi locţiitorul (capelanul) dlui Dreghici şi înscrise cu litere latine — permisiunea pentru introducerea acelor flamuri în biserică!!".

Istoricul de acum, academicianul de mai târziu, ridică condeiul în numele românismului, pentru istorie. Nu ştiu care a fost rezultatul *Respunsului*. Dar Dreghici, peste câţiva ani, îşi tipăreşte şi el cărţile, cu litere latine. Totuşi, această scriere, îi reduce mult din relativa însemnătate ce o are în trecutul slovei bănăţene.

Mai mult decât o ceartă personală, faptul se încadrează în lupta dusă aici, în Banat, împotriva slovei, de Vasile Maniu şi Petru Lupulov-Lupul... E un capitol despre care trebue să se vorbească într'o viitoare istorie a literaturei bănăţene.

ION B. MUREŞIANU

Epigramă

Lui C. Miu-Lerca, care ne-a spus că atunci când a fost printre scriitorii din Bucureşti, nu s'a prezentat ca bănăţean.

Că bănăţean n'ai spus că eşti,
E lucru mare, când gândeşti.
Dacă spuneai — s'o ştii precis!
Banatul l-ai fi compromis..

MALIU BOGOE

Nesărutatele

Pe mine și pe-a Ancăi, mamă,
Flăcăii nu ne iau în seamă.
Eu și cu ea suntem de-o fire
Și semănăm ca două fire
De borangic, tors pe măsură.
Noi rele nu suntem de gură
Să clevetim pe celelalte:
Ba că sunt mici, ba că sunt nalte...
Și nici cu ochiul n'am făcut;
Dar parcă, mamă, am fi vrut
Vreun flăcău să ne sărute
Așa de-o șagă, pe tăcute,
Că un sărut nu e minune,
Sărutul e ca un cărbune
Aprins, lipit furiș pe față:
Mă frige el și mă desghiață.
De câte ori stăm prinse 'n joc,
Am vrea de mână, mai cu foc,
Flăcăii să ne strângă. Știm
Că de ne-or strânge, nu murim.

Dar, vezi-i, mamă, cum sunt ei:
Cu altele — pe ochii mei —
Trec pe cărări la cotitură,
Să nu-i vorbiască nici-o gură,
Nici ochi să-i vadă cum se strâng,
Cu brațul drept, ba cu cel stâng,
Ba cu-amândouă brațe, iar.
Flăcăul e ca un tâlhar:
De-acolo fură de-unde poate,
Le fură gurile la toate.

Noi când privim în ochii lor,
Ca să mai alinăm din dor,
Ei caută în altă parte
Şi fug de noi, cum fug de moarte.

Cu sufletele amărâte,
Suntem ca ciuma de urâte?
Nu, mamă, nu, ţi-o spunem azi:
O babă poart' amar necaz
Pe noi, şi vezi, c'ajunge-atât,
Să ne descânte de urât,
Să nu s'apropie de prag,
Flăcăii satului cu drag,
Să nu ne spue un cuvânt,
Li-i gura parcă de pământ,
La horă 'n sat greu să ne joace,
Aşa cum ar călca pe ace.

In satul nostru blestemat
O babă-i drac împeliţat:
De-aş prinde-o 'n mână, eu socot,
S'o frâng de gât, cu cap cu tot.

VOLBURĂ POIANĂ NĂSTURAŞ

Epigramă

Prietenului dr. Andrei Bălan, care, vorbind despre romanul lui Ilie Ienea „Ard luminile 'n vitol", zicea: „Acest roman nu l-ar înţelege decât copiii precoce".

Nu-l înţelege şi-l iertăm,
Oricâte-ar vrea ca să evoce.
Şi ce păcat, noi regretăm,
Că nu-i şi el din cei precoce...

MALIU BOGOE

Din lumea păcurarilor

de **Gh. Atanasiu**

I. DOINA DE PE URMĂ.

Au venit apele mari și duc cu ele tot ce găsesc în cale. Rup copaci din rădăcini, smulg și frâng în două garduri, ca apoi să le desprindă din cuie și să le arunce în valuri. Scormonesc casele și ies din încăperea lor văruite și cu câte o fereastră de-a spinarea. Șuieră prin grajduri și se agață de picioarele vitelor cu răceala lor de moarte. Un un val a săltat umărul și s'a încruntat la un cocoș speriat de amenințarea lui. Valul s'a liniștit și-l pândește din marginea coteților.

Plutesc pe apă butuci întregi, smulși, din șopruri, porcoaie de fân răpite de prin grădini și câte o frântură de șopron adus pe umeri de valuri, iar acoperișuri de case se opresc în ghioluri, se răsucesc pe loc și se luptă cu vârtejul lor. Câte odată răsar din valuri capete de vite, lungite cu boturile în sus, căutând aer. Nu auzi chemarea lor de animale dar le vezi gura deschisă, cu răsuflarea obosită, fluturând deasupra valurilor, chemând viața. Și așa luptă până ce, izbite de butuci, amețite de valuri, se scufundă biruite. Rămnâe ghiolul furios și câte odată, o clipă, copita animalului cu o ultimă svâcnire.

Furia apei a înconjurat o stână. Sălbatic mugește la ea Oile s'au strâns roată în jurul păcurarului și a unui copac. Valurile se ridică în sus, o iau la goană prin țarc și se încurcă în lâna oilor gata să le ducă. Mâini diavolești se ridică din apa și se înfig în lâna oilor cu gândul morții. Speriate oile se îngrămădesc una în alta și, proptind capetele în pământ, așteaptă o minune.

Păcurarul e numai rugă. Și-a adus aminte de o rugăciune de când era copil și se juca cu mieii. Erau cuminți și mici. Și

aveau veselia în ochi. Tatăl său, păcurar încercat, i-a vorbit de prietenia oilor şi de câte ori îi pomenia de prietenia lor, în ochi îi înfloreau lacrimi. Murmură în gând ruga, mângâind oaia proptită la picioare şi o durere surdă îi sfredeli sufletul. Cum să-şi lase oile în voia apelor? Oare tatăl său le-ar fi lăsat? Şi se ruşină de întrebare şi de gând. Un val de apă se ridică în aer şi se izbi într'o oaie, răsturnând-o. Oaia alunecă privirile spre păcurar cu rugă şi ameţită. Păcurarul ridică ciomagul să lovească în val şi nimeri în gol. Se auzi doar muget potolit de apă, un punct negru şi apoi nimic. Oaia dispăruse în apă. Un alt val răsări ca din senin, mai lacom, mai neîndurat şi se răsuci la picioarele lui mai să-l smulgă din loc. Se mulţumi şi de astă dată cu încă o oaie. Păcurarul se uită în jur să caute o scăpare, un ajutor. Nimic. Apă furioasă şi nemiloasă. Alte valuri înghiţiră alte oi. Le numără. Lipseau multe iar celelalte se pitise la pământ, aşteptând ghiara diavolească a valului. Ochii lor priveau când la păcurar, când lar cer. Privirea le era speriată dar resemnată. Păreau mulţumite că păcurarul lor să se afle lângă ele. Şi această mulţumire le-o înţelese păcurarul.

— Trebuie să fac ceva! dar nu găsi nici-o putinţă să le scape de mânia valurilor.

De pe malul apelor, lumea speriată striga la el şi îi făcea semne disperate. Înţelese. Lumea îi făcea semne să vină la ea cât mai e timp.

— Dar oile mele? se întreabă păcurarul şi răspunse tot el, niciodată!

Valurile parcă îi înţeleseră hotărârea. Erau şi mai furioase şi mai fără milă. Se ridicau în jurul lui ascuţite ca nişte cuţite, fluerau brutal şi-l pălmuiau batjocoritor. Dar păcurarul nici căle băga în seamă. Scoase fluierul dela brâu şi se aşeză liniştit în mijlocul oilor rămase. Prietenele lui îl înţeleaseră. Se aninară de el şi începură să murmure cu dânsul. Păcurarul cânta o doină. Doina durerii lui, doina oilor sortite să piară în înghiţire de valuri. Valurile rămaseră parcă o clipă pe loc, mirate şi ele de atâta dragoste între animal şi om. Îşi ridicară semeţe ascuţimea în aer şi priviră măreţia acestei armonii. Era prea mult pentru propria lor măreţie şi se mâniară. Urlară drăceşte şi se repeziră cu toată cruzimea lor de apă în doina păcurarului.

Şi când valurile duseră cea din urmă oaie, păcurarul se luă după ea, doinind din fluier, doina depe urmă, fără să mai aştepte puterea lor.

Rămase în urmă apă furioasă şi-o clipă ascuţimea unui val, moartea. Ascuţimea valului înfrânt de neînfricata dăruire a păcurarului pentru oile sale...

II. PĂCURARUL.

Se întunecase şi încetul cu încetul prietena lună ieşi în plin pe cerul fără nici un nor. Era o frumuseţe divină şi muzica locurilor mă ducea, undeva aevea. Murmurul apei din vale, părea sopranul lin al cântecului divin. Freamătul codrului de brazi, un bas puternic, ce-şi cântă dorul de veacuri, clopoţeii dela turmele de oi, din târlele de pe coasta muntelui ca nişte ornamente muzicale, ce'nfloresc imnul, lătratul unui câine credincios ca un accent dinamic ce complectează armonia, vântuleţul ce-mi adia uşor faţa şi pământul, ca nişte arpegii de harfă, pe când luna ce se ridica încet, c'o linişte de adaugiu şi zâmbet maiestos — însufleţea.

E seara unei sărbători şi 'n cârciuma satului lumea veselă. Aud ca într'un vis o doină românească din flueraş, ce scoate o şuierătură dulce şi se pierde în văzduh, în note necunoscute pentru doinaş. Acuma o ia lin ca apa liniştită, acuma se ridică tot mai sus în şuerături sălbatice ca durerea ce sfâşie trupul ş'apoi se termină în triluri furioase, ca valurile unei ape izbite de stâncile din cale.

Incă un pas şi intru. La lumina sfioasă a lămpii zăresc un grup de domni. In mijlocul lor doinaşul şi cum ne cam cunosteam, intru în ceata veselă fără multă vorbă. Pe masă se odihneau, ca după o mare datorie, sticlele goale de bere. Pe faţa mesenilor mei se oglindeşte voia bună, aşa cum numai românului îi şade bine. Doinaşul nostru e un bătrân, sărăcăcios îmbrăcat. O haină ruptă prin coate, la subţiori şi făcute din păr de capră, în formă de laibăr îi acoperea spatele şi pieptul său păros. Sub haina de păcurar, avea alta mai subţire, unsă după obiceiul lor cu unt şi grăsime. Incolo, cămaşa fericitului. Printre rupturile hainei se întrezăreşte o piele neagră şi încreţită de anii bătrâneţii. Nişte ciorapi negri şi spintecaţi pela glesnă,

iasă să iasă două labe pline de noroiu. Alături o pălărie cu fundul spart, borul rupt şi plin de slănină, îşi plânge parcă sărăcia. Faţa încreţită şi arsă de soare, buzele cărnoase. Ochii sclipeau în orbite, privindu-ne indiferent. Din ei izvorau săgeţi de vie inteligenţă, ce ne ghiceau gândurile şi mişcările. In fiecare creţitură a feţei, vedem mâna demonică a necazului şi durerii ce l-au apăsat o viaţă întreagă. Şi totuşi părea mulţumit.

— Mai bei, moşule? întreabă unul.

— Până mâine!... şi apoi de ce mă întrebi, bă?

— Să-ţi mai aducem o sticlă.

— Cinste dar nu pomană, răspunse păcurarul mânios şi duse încet fluieraşul la gură. Il muie de câteva ori în buzele cărnoase, îl propti între buze, îşi aşează degetele noduroase şi începând c'un sbârnăit din laringe dădu drumul „păcurarului"

— „A pierdut păcurarul oile". Şi-o melodie de doină, ce-ţi săgeta trupul, ieşia în note ascuţite şi înfundate, de sub degete. Vedeam atunci în mintea mea, cum păcurarul măsoară zarea cu privirea tristă, căutând iubitele lui oiţe şi cum trist păşeşte pe iarba deasă, pierzându-se după colina unui deal.

—A văzut o piatră şi-a crezut că-i una din oile lui. Dădu drumul unei melodii de un galop nebun, ce-ţi înveseli firea Degetele lui acoperiau şi descoperiau găurile fluieraşului cu iuţeala unui fulger. O melodie de bătută ne mişca picioarele din loc. S'a înşelat. De astădată o începu domol. Degetele păreau fără viaţă şi se legănau în aer, mult de tot, lăsând să iasă dinlăuntru o melodie tristă.

... Il văd în faţa pietrii cum îşi plânge oiţele.

— Le-a găsit! glăsueşte păcurarul schimbând melodia în una veselă. Degetele fug cu mai mare iuţeală pe fluieraşul mic, de par'că ar juca o bătută din bătrâni. Melodia se confundă cu sălbăticia codrului, bătut de crivăţ. Mesenii ascultă tăcuţi şi plini de gânduri.

...Moşneagul cântă, cântă, nepăsător de mutrele noastre şi rând pe rând decurg din fluieraşul fermecat doine, hore cu isonul bătrâneţii lui.

— Nu mai bei?

— Nu!

— Nu mai stai?

— Nu!

— Şi unde te duci acum?

— Unde văd cu ochii şi privi spre fereastră la lumina lunei.

— Dar unde dormi la noapte?

Păcurarul încolăci mâinile la piept şi începu:

— Eu n'am nici lăcaş, nici perină. Casa mea este pădurea, pajiştea, văile, câmpiile şi orice loc liber, perina mea este muşchiul din pădure, bolovanul de pe şosea iar aşternutul iarba deasă. M'am născut între oi şi trăesc între oi. Eu n'am oi dar sunt păcurar la acei ce au...

Păcurarul şterse în ochi lacrimi.

— Nu mănânc ca voi dar nici nu sunt flămând vreodată Nu mă tem de nimeni, decât de Dumnezeu şi mă lupt şi cu ursul din pădure.

— Bine, dar acma unde te duci?

?!... Şi moşneagul îşi aşează traista cu merinde în spate, luă bâta de sprijin şi tovarăş şi băgându-şi flueraşu în chimir, plecă luându-şi noapte bună.

... Ce fericit trebuie să fie moşneagul păcurar, când toată viaţa lui se mărgineştee la un flueraş, un păhăruţ de ţuică şi la oiţele lui.

GH. ATANASIU

Epigrame

de **Maliu Bogoe**

Lui M. Ar. Dan, cu ocazia aniversării zilei de naştere.

Maestre, anii fug 'nainte
Şi se grăbesc, — vedem şi noi,
Pe câtă vreme, celelalte
O iau d'acuma înapoi.

Poetul P. P. Belu a fost numit membru în „Altarul Cărţii", de către adunarea generală.

Azi cu unanimitate,
Te-au primit membru, confrate.
Şi motivul cred că-l ştii:
Să ţi-l spun? — Să nu mai scrii...

Săniuș

de **Petru Sfetca**

Umblăm dealuri curate, fără pată,
Și ninsoarea ne cade pe mâni bogată.
Râdem alb în zăpadă, să cadă;
El se uită prin cerul deschis, să ne vadă
Când ni-e rece sufletul pe ogoare,
Ne spălăm amândoi ochii cu soare,
Fiindcă-și scoate și el, de lumină genele,
Să încălzească livezile, poenele.
Mâna ta mică a mușcat din neaua mare
Și strânge în pumn un alb de mirare;
Parcă ni-e bucuria așa de plină
Ca un ochi în care râde lumină
Nu simțim c'o să ne doară altădată
Când dealul nu va mai fi alb, fără pată,
Iar mâna ta de acum rece și mică
Goală de toată ninsoarea asta ce pică.
Până atunci să ne scoatem inima afară,
Să vadă și ea cum ninge, bunăoară,
Sau cum se desface ziua în lumină nouă,
Când sănîile trec două câte două...

Peisaj

Un alb curat întins ca și o goană
Peste câmpii cu toată iarna trece.
Hai, hai, copii au făcut coloană,
Să ducă 'n sănii cerul scund și rece.
Desfacu-se înalturile 'n două,
Lăsând de sus ninsoarea — le sglobie;
Cu mâna prindem din zăpadă nouă,
Brușind în noi puțină bucurie.
Ni-s ochii reci și sufletul ni-e rană
De pârtea ce-am tăiat-o prin zăpadă.
Un fulg de soare l-am ascuns sub geană
Și cerul vrea în brațe să ne cadă.
Spre mai departe ne-a durut tot pasul
Poate de alb, poate de zarea largă
Și-am ascultat în iarna mare glasul,
Spre tot ce n'a putut să se mai steargă.

Un luptător de rassă:
Dr. VALERIU BRANIŞCE

de **Dr. Aurel E. Petcanu**

In istoria politică şi culturală a Banatului nostru de altădată, cunoaştem puţine exemplare care pot fi puse alături ea de Dr. Valeriu Branisce.

Această afirmaţie este deplin întemeiată, deoarece Dr. Valeriu Branisce era, prin excelenţă, un luptător de rasă de un minunat relief, o individualitate puternică de o clasică strălucire, care, prin cultura sa superioară şi enciclopedică, prin nobleţa şi forţa sa sufletească de-o rară calitate, prin temperamentul său de mare combatant şi îndrumător al vieţii noastre naţionale, în toată complexitatea ei, a ştiut polariza, în jurul său, la noi, în Banat, timp de aproape trei decenii, simpatia şi admiraţia unanimă a tuturor Românilor bănăţeni.

Integrându-se perfect în ritmul epocei, în care a trăit şi a muncit şi înţelegându-şi înălţimea şi nobleţea misiunii naţionale, marele cărturar a devenit, dela anul 1901 încoace — după stabilirea sa definitivă în Lugoj — un strălucit exemplar al culturii noastre bănăţene, unul dintre luptătorii cei mai îndârjiţi ai drepturilor noastre naţionale.

Şi-a pus — aproape ca nimeni altul, — talentul, energia şi inteligenţa sclipitoare în serviciul celor mai mari cauze naţionale ale Ardealului şi Banatului şi, rezistând, cu o uimitoare tărie de-un adevărat erou, tuturor furtunilor care s'a deslănţuit, în vremurile de grea cumpănă ale fiinţării noastre, pe acestea istorice meleaguri, a dominat o epocă de titanice sforţări şi lupte naţionale şi a lăsat brazde adânci şi neşterse pe urma activităţii sale prodigioase.

Distinsul purtător al făcliei de cultură, mânuitor al conciziului şi al frumosului graiu românesc a fost, în acelaş, timp,

și un excelent îndrumător al vieții noastre politice, un luptător naționalist, înfocat, cu caracter de granit, lămurit în focul luptelor.

Personalitatea lui politică s'a desvoltat, cristalizat și desăvârșit în mijlocul marilor noștri luptători de dincoaci de Carpați dintre anii 1887—1906: Gh. Pop de Băsești, Dr. Ioan Rațiu, Vincențiu Babeș, Iuliu Coroianu, Septimiu Albini, Dr. Alexandru Mocsonyi, Aurel C. Popovici, Dr. Danil P. Barceanu, Coriolan Brediceanu, Dr. Ștefan Petrovici, Dr. Vasile Lucaciu, Dr. Teodor Mihalyi, Dr. Aurel Mureșanu, Dr. Iuliu Maniu, Dr. Șt. Cicio Pop, Dr. Alexandru Vaida Voievod, Vasile Goldiș, ș. a.

Structură spirituală și ideologică a societății acestor proeminente personalități politice l-a format și i-a trezit, în chip irezistibil, dorința de a se înrola atât de timpuriu, în anul 1893, la vârsta de 24 ani, sub drapelul, pe care aceștia l-au desfășurat, cu atâta energie și strălucire, înainte și după încheierea procesului „Memorandului" și 'n următoarea decadă a frământărilor noastre politice naționale, care au însuflețit visul întregirii noastre.

Providența a voit ca omul condeiului fermecat, de-o energie și de o creație formidabilă, să se încadreze, în anul 1893, și în rândurile luptătorilor noștri politici de elită de pe atunci, să intre și în arena vieții noastre publice și să câștige, prin propriile sale forțe, prin admirabilele-i dovezi de caracter și de sacrificiu, prin credința sa înflăcărată, un loc de frunte, deplin meritat.

Începând dela 1893, când intră ca redactor la „Tribuna" din Sibiu, viața lui politică se identifică și se împletește, din ce în ce tot mai mult, cu politica noastră națională.

Pe zi ce trece, Dr. Valeriu Branisce începe să se releve ca un bărbat politic de clasică factură, cunoscător adânc al tuturor problemelor românești vitale de pe atunci și apărător neclintit al programului nostru de revendicări naționale, pe care l-a reprezentat, cu-o bărbăție și perseverență rară, în toate împrejurările vieții sale.

Dr. V. Branisce atrage atenția tuturor conducătorilor poporului nostru românesc de dincoaci de Carpați deja cu ocazia faimosului proces al „Memorandului", fără precedent în analele

vieţii noastre politice, care a avut loc, între 7—25 Mai 1894, la Cluj.

Tânărul redactor al ziarului *„Dreptatea"* din Timşioara ia parte la acest monstru proces, alături de eminenţii apărători ai celor 20 acuzaţi, alături de Dr. Amos Frâncu, Dr. Aurel Mureşanu, Coriolan Brediceanu, Dr. Şt. Cicio Pop, Dr. Şt. Petrovici, Dr. Augustin Bunea, Ioan Roşu, Dr. George Dobrin ş. a. şi apără pe acuzatul Dr. Gabril Tripon cu pregătirea sa rară, cu massivitatea talentului său oratoric şi înlănţuirea armonioasă a argumentelor sale, spre uimirea şi satisfacţia tuturor participanţilor după tragicul sfârşit al marelui proces, Dr. Valeriu Branisce, înapoiat la Timişoara, face sforţări de admirabil eroism, scriind şi publicând în coloanele ziarului „Dreptatea", începând dela 1 Noembrie 1894, o serie de articole vijelioase, de o rară energie, împotriva aberaţiilor opresorilor. — Apără, fără şovăire, bunurile noastre spirituale ameninţate şi luptă pentru drepturile şi revendicările noastre naţionale cu o demnitate şi mândrie românească vrednică de toată admiraţia.

Dar această atitudine dârză a marelui luptător atrage, după cum era de prevăzut, un potop de procese de presă (23), precum şi condamnarea lui la 2 ani temniţă de stat şi 1300 fl. amendă.

Aceeaş soartă vitregă are activitatea politică a doctorului Valeriu Branisce şi în capitala Bucovinei, în Cernăuţi, unde marele îndrumător duce, între anii 1897—1899, în coloanele ziarului „Patria", fondat de dânsul, o campanie înverşunată împotriva guvernului austriac. Sfârşitul acestei campanii de-o rară cutezanţă şi frumuseţă etică este sistarea apariţiei ziarului şi expulsarea directorului lui.

In epoca 1900—1914, epocă de mari frământări şi de adânci prefaceri politice, Dr. Valeriu Branisce se evidenţiază deja în Lugoj printre marii luptători bănăţeni de pe atunci, făcând, dimpreună cu aceştia, cele mai mari şi chibzuite eforturi pentru a pregăti şi oţeli sufletele pentru marea luptă de desrobire, pentru biruinţa dreptăţii istorice.

Luptătorul de rassă, înrolat pentru totdeauna sub drapelul partidului naţional român din Ardeal şi Banat, întreprinde, în Lugoj, dimpreună cu îndrumătorii vieţii noastre naţionale de pe atunci: Dr. Alex. Mocsonyi, Coriolan Brediceanu, Dr. Şt. Petro-

vici, Dr. G. Popovici, Dr. G. Dobrin, Dr. C. Jurca ş. a. o acţiune politică de-o împunătoare demnitatea naţională.

Intre anii 1901—1905 ai pasivităţii partidului naţional român, Dr. Valeriu Branisce îşi polarizează toate strădaniile în jurul apărării tenace şi continue, prin ziaristică, a drepturilor şi revendicărilor noastre naţionale, în jurul păstrării întegrităţii sufletului nostru colectiv şi a închegării solidarităţii noastre naţionale pe toate terenurile noastre publice.

In anul 1905, după conferinţa naţională, ţinută la Sibiu în ziua de 10 Ianuarie 1905, a hotărît părăsirea pasivităţii şi luarea luptei active pe toate terenurile, distinsul luptător ia parte, cu energie juvenilă şi cu dor năvalnic de afirmare, la pregătirea cât mai temeinică a viitoarelor lupte electorale.

In alegerile parlamentare din 30 Aprilie 1906, joacă, potrivit cerinţelor vremii, un rol deosebit de important. Işi pune în serviciul aprigelor lupte naţionale toată vigoarea, toată înţelepciunea şi iscusinţa scrisului şi cuvântului său vrăjit, făcând să vibreze sufletele alegătorilor români băănţeni în acelaş ritm de iară mândrie naţională.

Alături de adevăraţii reprezentanţi şi conducători spidituali ai poporului nostru din Ardeal şi Banat: Gheorghe Pop de Băseşti, Coriolan Brediceanu, Dr. Teodor Mihali, Dr. N. Oncu, Dr. Vasile Lucaciu, Dr. Iuliu Maniu, Dr. Alex. Vaida-Voevod, Dr. Şt. Petrovici, Dr. Şt. Picio Pop, V. Goldiş, Dr. Aurel Vlad, Dr. Gheorghe Popovici, Dr. Gh. Dobrin, Dr. Aurel Novac, ş. a., distinsul luptător se străduieşte să dea luptelor noastre naţionale un puternic avânt şi să unească, sub drapelul naţional, toată suflarea românească din Banat.

Luptele electorale erau, incontestabil, în toate circumscriptiile bănăţene înălţătoare, iar organizaţia exemplară şi admirată de toată lumea. Rezultatul — după merit, cucerindu-se — cu toate nelegiuirile comise din partea stăpânirii — în Banat, mandatele: Bocşa, Lugoj, Oraviţa, Sasca şi Zorlenţul-Mare. In Bocşa şi Oraviţa a reuşit Coriolan Brediceanu, în Lugoj Protopopul Dr. Gheorghe Popovici, în Sasca Dr. Aurel Novac şi în Zorlenţul Mare Dr. Ştefan Petrovici.

In ziua de 14 Februarie 1907, după ce comisiunea censurătoare a parlamentului maghiar a nimicit mandatul dela Bocşa al lui Coriolan Brediceanu, se face la Bocşa o nouă alegere.

Partidul naţional român pune candidatura doctorului Valeriu Branisce, iar guvernul maghiar a lui Iulian Weisz. Lupta este din cale afară grea, dar şi înălţătoare. Teroarea guvernului nu cunoaşte margini.

„Poporul, izolat cu forţa şi cu mijloace artificiale de conducătorii săi fireşti, — scrie „Drapelul" în Nr. 14 din 3/6 Febr. 1907 — a rămas pradă şi victimă teroarei şi corupţiei, fără scut legal, fără sprijin, fără nici un ajutor".

„Lupta cea mare s'a dat în ziua alegerii. Toate căile ce duceau la Bocşa au fost închise de jandarmerie şi organele oficiale, iar oamenii de încredere ai partidului naţional au fost condamnaţi la absolută nelucrare".

„Intre asemenea împrejurări trebue să considerăm ca o dovadă de deosebită conştiinţă şi bărbăţie, că totuşi s'au găsit 1108 alegători, cari, în ciuda tuturor acestor terorizări şi corupţii, au stat zid pe lângă candidatul naţional".

„Iţi creştea inima de bucurie, văzând însufleţirea acestor bărbaţi vrednici, cinstiţi şi curajoşi şi ţi-se rupea inima de durere, văzând bătrâni şi tineri lăcrămând, când au înţeles că suntem vânduţi şi trădaţi".

Ştirea căderii vajnicului luptător trezeşte un puternic răsunet de indignare şi revoltă în inimile tuturor bunilor Români, le măreşte calvarul suferinţelor, dar, în acelaş timp, şi elanul instinctului de conservare.

Deputatul Coriolan Brediceanu înfierează, cu toată energia în şedinţa din 20 Febr. 1907 a parlamentului din Budapesta, şovinismul recalcitrant, silniciile, persecuţiile şi toate nefastele metode ucigătoare de avânt şi de libertate naţională întrebuinţate de guvern la alegerea dee la Bocşa, iar Dr. V. Branişce, marele răscolitor de energii naţionale, înregistrează — durere — întâia înfrângere nemeritată în alegerile parlamentare.

Dar rezistenţa lui de granit nu încetează, nici chiar în mijlocul celor mai crunte decepţii, de-a se afirma cu toată tăria.

Marile frământări ale timpului, care sbuciumă, din ce în ce tot mai mult, toată simţirea românească, întreg sufletul poporului nostru românesc de dincoaci de Carpaţi, îl determină să-şi continue, cu o îndoită energie, rostul său de credincios şi intransigent apărător al destinelor poporului român din Banat.

Nu neglijează nici o metodă civilizată pentru a înviora, în acea atmosferă de mare depresiune morală şi de oprimare, conştiinţa naţională şi a merge, dimpreună cu ceilalţi reprezentanţi de elită ai poporului român bănăţean, în fruntea tuturor mişcărilor noastre naţionale.

Se reliefează cu dinamismul fiinţei sale veşnic active, cu căldura temperamentului său original, animator şi răscolitor de energii, în toate şedinţele Comitetului partidului naţional, în grandioasele adunări poporale, în sinoadele şi congresele bisericii ortodoxe române, în calitate de bun cunoscător al organizări acestei biserici, în viforoasele consilii judeţene (Congregaţii Comitatense), în calitate de membru activ al Comitetului Societăţii pentru creiarea unui fond de teatru român, al „Astrei" şi preşedinte al Reuniunii Române de cântări şi muzică (azi „I. Vidu") din Lugoj ş. a., desfăşurând pretutindeni o activitate demnă de toată admiraţia şi recunoştinţa.

In luna Octombrie a anului 1913, când faimosul conte, Ştefan Tisza, constrâns de împejurări şi de oameni, începe tratative cu cercurile politice române în vederea realizării unei înţelegeri prin satisfacerea parţială a revendicărilor naţionale ale Românilor din Ardeal şi Banat, Dr. V. Branisce are în comisiunea de zece, cmpusă din cei mai de seamă reprezentanţi ai partidului naţional român, un rol de-o covârşitoare importanţă.

Acelaş mare rol îl are eminentul luptător şi în cursul războiului mondial, făcând servicii deosebit de preţioase, atât Românilor de dincoaci de Carpaţi, cât şi celor de dincolo, prin informaţiile importante date autorităţilor militare române.

Cu elitele spirituale ale României libere întreţine, permanent, vii şi intime legături politice şi culturale. Subliniem îndeosebi pe cele avute cu distinşii profesori dela Turnu-Severin: I. Şt. Paulian, I. Costescu, P. Maiorescu, Bărcăcilă, ş. a., cu cari, în urma înfrăţirii şi colaborării corurilor „I. Vidu" şi „Doina", a avut prilej să petreacă, în repeţite rânduri, clipe neuitate.

Călăuzit, după înfăptuirea marelui nostru ideal naţional de frumoasa deviză *„per aspera ad Astra"*, Dr. V. Branisce desfăşoară, neîncetat, pe teren politic, în calitate de soldat credin-

cios al partidului naţional o activitate multiplă, fecundă şi de o valoare excepţională.

Sufletul lui mare şi cu adânci rezonanţe, în care aveau răsunet toate pulsaţiile vieţii neamului românesc întregit, vibra necontenit pentru noul nostru ideal naţional, pentru consolidarea patrimoniului nostru printr'o sănătoasă politică de stat.

Dar acest mare îndrumător politic, a cărui arhivă — după cum subliniază d-l Ioan Clopoţel, fostul său soţ de suferinţe în temniţa din Seghedin — „este o adevărată comoară naţională, fără consultarea căreia nimeni n'ar putea scrie vreodată istoria politică a poporului român din Ardeal şi Banat", n'a avut posibilitatea să intre şi să-şi spună cuvântul în parlamentul României-Mari. Patimile luptelor noastre politice vijelioase, care au dăinuit — durere — între 1920—1928, l-au neîndreptăţit la 3 alegeri, consecutiv, (1920, 1922 şi 1926) răpindu-i mandatul atât de mult meritat printr'o viaţă de eroism fără pereche.

„Memoriile Doctorului V. Branisce — scrie d-l V. Munteanu în Dimineaţa din 21 Iunie 1935 — se află în Braşov în 36 caiete şi cuprinde aproape trei mii pagini, dacă ele s'ar tipări. Se găsesc în posesia d-nei V. Branisce, soţia îndrumătorului dela Lugoj".

„In cele 36 caiete, sunt cuprinse toate evenimentele româneşti din ultimele trei decenii antebelice. Perioda cea mai sbuciumată dim viaţa publică a Ardelenilor şi-a găsit cel mai fidel cronicar şi cel mai competent interpret. Celebrul memorand, descris în atâtea versiuni şi cu multe pagini contradictorii, constitue un capitol esenţial, redat în lumina lui reală, cu minuţiozitatea academicianului.

„Tot astfel epoca plină de peripeţii pe traseul căreia se ciocneau violent cele două concepţii din politica Ardealului, exprimate în pasivism şi activism. Apoi tratativele din ajunul războiului mondial, dintre partidul naţional şi guvernul maghiar, cari n'au până acum o expunere precisă, ocupă în memorii pagini extrem de interesante, lămurindu-se, cu obiectivitatea conştiincioasă a omului lipsit de pasiuni şi subiectivism, ultima etapă a politicii româneşti din monarhia austro-ungară".

„Aceste memorii scrise timp de 8 luni și jumătate, în faimoasa temniță din Seghedin, „de omul care declanșa evenimente și vorbia în numele unui popor, ca cel mai veritabil exponent, au o valoare nebănuit de mare, iar interesul ce trebue purtat caietelor de la Brașov se confundă cu necesitatea cunoașterii unui Ardeal întreg". Se așteaptă, deci, publicarea lor fără amânare.

Iată, schițat, în linii generale, portretul spiritual al luptătorului de rassă Dr. V. Branisce, stins, după îndelungate suferințe corporale și sufletești, în ziua de 1 Ianuarie 1921, în Lugoj, spre regretul sincer al Românilor de pretutindeni.

Iată un caracter de granit, un luptător de-un curaj neîntrecut, care, prin admirabilele-i dovezi de sublimă dragoste și sacrificiu, și-a câștigat un loc de frunte, deplin meritat, în galeria personalităților de elită ale Banatului nostru de altădată.

Odihna și-a găsit-o dincolo de această existență vremelnică.

Rămășițele-i pământești au fost așezate, cu o rară solemnitate funebră, în subsolul Capelei cimitirului ort. rom. din Lugoj, alături de Eutimiu Murgu, Coriolan Brediceanu și Al. Nedelcu.

Fie-i amintirea veșnic îndemnătoare la datorie, la muncă cinstită și creatoare pentru obște, patrie și neam!

Dr. A. E. PETEANU

Scrisoare

pentru E. G.

Poveștile Mândrei mi-au adus aminte de tine,
și te-am căutat cu degetul în amintire;
crestele Vulcanului m'au salutat senine,
și m'au primit ca o pagină de psaltire.

Flăcău de rumân băznaș, în holda vârstei,
am chiuit odată lung, până la stele,
arcașii ceriului se 'ncovoiau de floare grei,
și 'n conci erau doar bolduri de-aur și inele.

Proptit în gând, nostalgic, când te caut în dialog,
și visul coase îngeri pe-un petec de noapte,
caut în cutia inimii ochii-ți rămași zălog.
E hei!... Cânva demult, când vorba n'avea moarte.

NICULAE RUSU

SPÂNII

Nuvelă de **Mircea Şerbănescu**

I.

Munţii înzăpeziţi, se ascundeau în ceaţa geamului aburit. In compartiment e cald — moleşitor de cald. Bia închise ochii. O supăra lumina prea tare.

Mamă-sa vorbea foarte aprins cu unul din cei trei spâni. Se părea că pe acesta-l amuză foarte mult faptul că doamna Gemene nu acordă niciodată subiectul cu predicatul. Pe Bia o enerva grozav lucrul acesta şi totdeauna — când erau singure — o corecta, rugând-o să fie mai atentă. Era, însă, imposibil. Auzi:

— E 50 de ani, de-atunci...

— Atât de mult?! — se mira spânul.

Probabil că zâmbea ironic. Bia strânse pleoapele şi pumnii Il ura nespus pe omul acesta nesuferit...

Discuţia se scurgea anostă. Banalităţi. Şi era cu atât mai enervant, cu cât mama, în această convorbire, abuza mai mult, ca oricând de neacordarea subiectului cu predicatul.

Fata îşi furişă privirea printre genele lungi, mătăsoase. Al doilea spân, stătea în celălalt colţ al compartimentului. Privea tavanul cu ochi sticloşi, surâzând absent. Părea mort... Biei îi fu scârbă şi — parcă — şi puţin teamă.

Cel de al treilea era ascuns după un ziar imens. Avea ochelari, cu ramă groasă, neagră. Fata se gândi la ochelarii directoarei şi la nasul ascuţit, ca o proră de vapor, şi — prin asociaţie — la faptul că vacanţa se sfârşise şi iar începeau cursurile.

Pe Semenic petrecuse zece zile ca 'n vis. Zâmbi gândurilor. Revăzu, pe ecranul prăjit al minţii, cabana, zăpada, skiori şi... pe Doru. Îi văzu imaginea, aşa cum i-o purta în suflet: înalt,

zâmbitor şi bun... Il cunoscuse într'o zi, întâmplător şi de atunci fuseseră nedespărţiţi. Il iubea mult, aşa cum poate iubi o şcolăriţă cuminte pe un Făt-Frumos din vis. Işi dădea aere de domnişoară emancipată (nici nu-i spusese că e încă elevă!) Totuşi, de câte ori simţea apropierea lui prea bărbătească, inima îi tremura, ca o păsărică înfrigurată şi-i venea să fugă la mămica, lângă care se simţea în siguranţă...

In ajunul plecării, sus la începutul pârtiei de ski, el îi şoptise, pentru întâia dată, de când se cunoşteau:

— Bia, te iubesc!

Aşa-i spusese? Sau poate altfel; nu-şi mai amintea precis... Dar ştia că râsese, îl privise în fugă şi-şi făcuse vânt, ca să nu i se vadă roşeaţa. Ii strigase în urmă:

— Prinde-mă!

Vântul îi fură vorba de pe buze şi i-o purtă la urechea lui... Goana fusese ameţitoare. Aluneca lin, având senzaţia de plutire. Zăpada strălucea de-i lua ochii, iar brazii o ocoleau, făcându-i reverenţe graţioase, ca unei regine. Vântul îi biciuia aspru faţa îmbujorată, iar în urmă auzea răsuflarea repede a lui Doru.

O prinsese abia în vale şi o sărutase fierbinte, pe buze. Obrajii îi ardeau, ca şi urechile, iar în ochi simţea lacrimi. Aburul cald al răsuflărilor prea repezi se contopeau, ca două torente de apă nevăzută...

Zâmbetul Biei se şterse treptat, treptat... Işi aduse aminte că e în tren, în drum spre casă, spre şcoală. Că totul nu fusese decât un vis frumos... Abia acum îşi dădea seama pe deplin, o înseninare pentru ea, această vacanţă.

Mama vorbea mereu. Dece nu tăcea?... Spânul acela râdea aşa de nesuferit; parcă tuşea!

Fata deschise ochii, strângând pumnii enervată. Ii venea să-i facă observaţie, de faţă cu toţi domnii aceştia spâni şi nesuferiţi. Se reţinu cu greu...

In minte, i se năzări aşa, de undeva din subconştient, un gând stupid. Işi aminti că citise cândva povestea lui Harap Alb; şi acolo era vorba tot de oameni spâni. Da, da, îşi amintea perfect. Impăratul spusese mezinului, care se arătase cel mai curajos, odată cu urarea de „drum bun!"... şi „fereşte-te dragul meu

băiat, de omul spân, că aduce nenorocire!"... Şi ea călătorea într'un compartiment cu *trei!* Oare ce se va întâmpla?

Bia se înspăimântă: dacă deraiază trenul?... Sau se ciocneşte cu altul?!... Dar, mai bine, Doamne fereşte!

Îi privi iarăşi, pe rând, duşmănoasă. Toţi erau livizi la faţă şi aveau ten delicat de femee. Cel din colţ o intriga. Ţinea ochii sticloşi, aţintiţi în tavan şi parcă nici nu răsufla. Se uită atentă mult timp, până ce percepu o uşoară ridicare a pieptului. Oftă uşurată. Dormea cu ochii deschişi „ca epurii" — gândi fata şi zâmbi.

Lipi din nou pleoapele şi se gândi la Doru, la ultimul lor dans, la cabana Costianu. Atunci îi promisese el solemn, că va veni la Timişoara, s'o vadă. Ce va zice el când o va vedea şcolăriţă cuminte şi cu visuri frumoase?

— Când ai să vii? — întrebase ea (a câta oară?).

— Curând de tot. Imi va fi dor de ochii tăi, de buzele tale, de fiinţa ta...

Ieşiseră puţin afară. Semenicul, întofolit în şubă groasă de zăpadă, veghia. Cerul era vânăt, iar brazii aveau blăniţe de zibelină... Îi simţise braţele în jurul trupului; răsuflarea caldă şi buzele lui, pe gura ei... Când se vor mai vedea?!... Îi era de pe-acum dor de sărutările lui...

Dar asta ce mai e? Bia se simţi smulsă dela locul ei, o durere vie îi încercui capul. Auzi un ţipăt, două, trei... Sgomote confuze, diverse; apoi... leşină!

Se trezi în zăpada unei camere de spital.

— Ce s'a întâmplat? — fu prima întrebare, ce i se ivi pe buze.

— Nimic, drăguţă — o alintă sora pe zulufii aurii. Un mic accident.

— Mama?

— E bine. A scăpat doar cu câteva sgârâeturi.

— Dar Doru?

— Doru?... Nu ştiu nimic despre el.

— Ah, nici nu era în tren — îşi aminti Bia — Dar.. spânii?

— Au scăpat teferi toţi trei, nu se ştie cum.

— Fereşte-te de oamenii spâni, că aduc nenorocire — mur-

mură fata.

Sora o privi atent. Ii puse mâna pe fruntea, care ardea şi-i şopti:

- Nu te mai obosi, drăguţă. Mai bine dormi.

Mângăerea era aşa de lină... Zâmbetul sorei atât de bun... Doru va veni curând s'o vadă... Curând, curând... Şi Bia adormi cu gândul la cel drag. Cei trei spâni se şterseră din amintire, ca nişte visuri urâte!...

II.

O răsuflare caldă în obraz, o făcu să deschidă ochii. In primul moment îi păru rău. Visase aşa de frumos: visase pe Doru... Acum îi venea să ţipe de bucurie. In faţa ochilor, enormă, figura *lui,* celui dorit. Işi împlântă privirile în nopţile ochilor lui, căutând să citească ceva taina lor. Nu reuşi; dar simţi două buze fierbinţi, pe buzele-i lipsite de culoare.

— Dorule!

Chemarea se strecurase — suflu — printre buze.

— Da, draga mea, chiar eu. Am venit, aşa cum îţi promisesem.

Figura se depărtă. In locul ei apăru zăpada tavanului. Bia urmări ochii noptoşi. Ii plăcea să se vadă în oglinda lor convexă, cu gura până la urechi, tâmplele apropiate, ochii oblici — parcă era o chinezoaică! Apoi simţi mâna lui călduţă, — care faţă de fierbinţeala ei, i se păru rece — pe frunte. Se uită mirată la el. Citi în ochi-i altceva decât până acum. Ceva străin de ceeace însemna afecţiune. Ii cercetă figura: gravă, serioasă. De ce? Nu-l ştiuse decât zâmbind. Iar când râdea, râdea alb, ca un văl de mireasă... Mâna lui părăsi fruntea albă şi cuprinse mâna fierbinte. Bia îi urmări cu teamă crescândă mişcările. Cu mâna rămasă liberă, Doru scoase un ceas din buzunar. Ii auzea distinct tic-tac-ul slab, care se străduia fără succes, să ţină pas cu bătăile pulsului, prea accelerate... Abia atunci observă, că bărbatul acesta era îmbrăcat în alb. *Nu era Doru!* Bia îşi retrase mâna repede şi închise ochii.

— Dacă eşti nălucă fugi... Dar nici Doru nu eşti. Pleacă, pleacă. Aşa cum eşti acum te urăsc.

Auzi cascadele râsului lui bărbătesc. Strânse pleoapele tare şi făcu botişor ca şi cocuţele d-lui Teodoreanu. Un timp nu auzi decât slabe fâşăeturi. Nu prea-şi dădea cu socoteală ce-ar putea însemna, dar se căpăţâna să nu deschidă ochii.

— Ai plecat? — întreabă ea încetişor, cu oarecare teamă.

— Nu, draga mea. Sunt aici. Deschide ochii, te rog... Sunt eu: *Doru!*

— Bia, care la început slăbise strâmtoarea pleoapelor, o reînoi.

— Pleacă, te urăsc... De ce m'ai sărutat?

— Deschide ochii, te rog.

— Nu-i deschid.

— Deschide-i şi vei vedea ceva minunat de frumos.

— Nu vreau.

— Bine, dacă nu-i deschizi, nu-i deschide... Adio!

Bia murmură ceva printre buze. Incepuse să-i pară rău de purtare. Nu voia să plece, dar nu desfăcu nici pleoapele — din încăpăţânare. Auzi cum Doru deschide uşurel uşa, cheamă pe infirmieră şi, mai auzi paşii rari pe coridor. Abia atunci Bia deschise ochii. Era să ţipe de bucurie; pe piept: sângele unui trandafir.

— Dorule, Dorule!

Striga tare şi se simţea în stare să strige până s'or dărâma pereţii camerei şi-l va vedea pe el venind printre dărâmături. Infirmierea se aplecă asupra ei:

— Taci, nu mai striga aşa. Domnul doctor vine numaidecât. N'ai voe să te enervezi.

Bia era iar gata să se sburlească, când auzi de „d-l doctor", dar nu mai avu când. In prag apăru Doru: răzător şi plin de tinereţe. Era aşa cum îl ştia...

— Dorule... — şopti ea gata să plângă.

— Bia!

Se îmbrăţişară. Infirmiera dispăruse discret.

— Ştii că d-na Gemene mi-a acordat mânuţa ta cea dulce şi mică?

Bia făcu o mină mirat — supărată:

— Cum! Şi de mine nu-ţi pasă? De părerea mea nu vă sinchisiţi de fel? Eu nu vreau să mă mărit cu un urâcios ca tine,

care în plus e şi doctor... — apoi adăugă cu teamă: Şi-apoi nu ştii că sunt *încă* şcoliriţă?

— Ştiam de-atunci. Şi asta m'a făcut să te iubesc mai mult.

Bia tăcu, privindu-l în ochi.

— Călătoria de nuntă, o facem în Italia, în Alpi...

El îi căută buzele şi nu-i fu deloc greu să le găsească. Pe la fereastră fulgi mari de zăpadă, se uitau curioşi, ca apoi să se ascundă ruşinoşi în mantia de hermină a pământului.

III.

Trenul gonea în ninsoarea deasă. In compartiment era cald iar ferestrele aburite. Bia îşi scrise cu degetul numele pe geam. Câţiva stropi de apă se prelinseră în jos, lăsând în urmă dungi de rămă. Afară ningea, iar fulgii cei mici şi albi, dansau nebuneşte pe la ferestre.

— Ştii, Dorule, ca *atunci*, — şopti ea, făcând aluzie la ziua accidentului de tren.

— Da, Bia, ca atunci — surâse el visător!

— Câte s'au schimbat!...

Erau singuri în compartiment. Singuri şi fericiţi. Iar trenul gonea mereu, spre alte ţări şi locuri fericite.

*

Intr'o gară mică, trenul se opri obosit, oftând cu toate frânele „westinghouse". Bia încercă să descifreze numele gării, dar nu reuşi. Peronul era aproape pustiu.

— Permis?

Un glas molatec se auzi. Se întorseară amândoi de-odată.

— De ce nu? — Spuse Doru curtezan.

Bia, însă, păli: era un om spân. Fără să se gândească mult îşi luă valiza şi geamantanul cel nou, făcu semn lui Doru s'o imite şi fugi din compartiment. Trenul tocmai se punea în mişcare. Incet cu precauţiuni, parcă. Bia sări pe peron. Era să cadă, dar reuşi să-şi menţină echilibrul. Doru o urmă nedumerit.

Pe peronul rămas pustiu, cu geamantanele pe jos, urmăriră melancolici, trenul ce se pierde în ninsoare.

— De ce, Bia? — întrebi el mirat.

— Aduce nenorocire.

— Cine?

— Spânul.

Şi râzând îl luă de braţ.

— Dăm telegramă mamei şi rămânem aici.

— Dar Italia, Alpii?

Nu-i mai frumos aici, în ţara noastră? Nu ninge şi aici tot aşa de frumos?

El o privi cu dragoste nesfârşită. O iubea atât!

Ningea mereu, din ce în ce mai des...

MIRCEA ŞERBĂNESCU

Poem

Şi iar muia-voiu peana mea săracă
Şi-oiu scrie în catrene şi terţine,
Poeme pentru dragostea ce pleacă,
Poeme pentru dragostea ce vine.

Pentru întoarcerea din sihăstrie,
Toamna 'ntristă-mă-va adeseori;
In seri târzii dicta-mi-va lungi scrisori,
Pe care nimănui nu le voiu scrie.

Pentru prohodul moartelor minuni,
Pentru tristeţea ploilor bolnave,
Voiu strânge tot mixandre şi agave
Şi împleti-le-voiu cu versuri în cununi.

Le voiu feri de-a toamnei promoroacă
Şi-or înflori în scris doar pentru mine,
Poeme pentru dragostea ce pleacă
Ori pentru dragostea ce nu mai vine.

PAVEL BUTAN

Sonetul versurilor mele

Din versurile multe ce le-am scris,
Puține au putut să mă cuprindă
Și cânt de-atâta timp ,a mea colindă,
Și port în mine 'nchis atâta vis . . .

Icoanele din mine atât de multe mi-s,
In rânduri nesfârșite până'n grindă,
Și oaspeții mi-i țin încă în tindă,
Și eu m'aplec afară spre abis . . .

Mă caut în cântările altora
Și mă 'nfrățesc în cântul lor și'n hora,
De liniștire plină, până când,

Mă aflu 'nstreinat de toate cele
Și mă întorc spre versurile mele.
Să mă cuprindă'n ele rând cu rând . . .

P. REZUȘ

Fragment

Stelele scapăr' pe mări de cobalt.
Apele-și tremură 'n noapte oglinzile.

Albe liane spre mine întinzi-le,
Dintr'al tristeții mănunchiu învoalt.

Veșteda zariște-și scutură pletele.
Liniștea cade ca 'n mreji de paing.

Liniști aleargă din suflet, se sting
Și de 'ntomnare îmi mor violetele.

Apele-și tremură 'n noapte oglinzile
Stelele scapăr' pe mări de cobalt.

Când întunerecul crește mai 'nalt,
Faclele dragostei iarăși aprinzi-le.

PAVEL BUTAN

Un autor maghiar, apărător al Românilor la 1865

de Dr. Nicolae Brînzeu

In vremurile noastre de crâncen războiu nu numai pe teren, ci şi în domeniul propagandei cu documentele, nu va fi fără interes să cunoaştem, cum apăra, acum trei pătrimi de veac, originea şi drepturile Românilor din Ungaria, un autor maghiar, colo departe, dincolo de Dunăre, la frontiera Austriei, în oraşul Györ.

Szabo Benö, consilier la Tribunalul municipiului Györ, a publicat în anul 1865 o carte intitulată „Despre originea şi starea constituţională a Valahilor", carte, a cărei unic sorgine, după cum arată autorul în Prefaţă, este dorinţa de a face să se cunoască unul dintre neamurile, pe cari legiuirile din 1848 le-a scos din starea de iobăgie. Promite a publica asemenea monografii istorice şi despre celelalte neamuri; dar începe cu Români, 1) fiindcă despre originea acestei naţiuni chiar şi cei mai distinşi istorici sunt de diferite păreri, 2) fiindcă naţiunea valahă sau română, cu deosebire sub regii din Casa lui Arpad, s'a bucurat deja de anumite privilegii, şi până nu a ajuns în stare de iobăgie, a avut organizaţie proprie.

Altceva nu ştim despre autor şi despre împrejurările în cari a scos cartea: dacă avea şi un scop politic mai apropiat, cum a fost acela al apărătorului nostru de mai târziu, Ludovic Mocsary; nici aceea nu o ştim, ce răsunet a avut cartea, dacă a provocat replici, discuţii? Poate nici nu interesează prea mult. Importat-e să vedem, cum în această lucrare (Az Oláhok eredetéröl és polgári állásukrol) se apără originea noastră română, continuitatea pe pământul strămoşesc şi se scot în evidenţă nedreptăţile trecutului. Să vedem.

1. EVOLUȚIA NUMELUI.

„In operele noastre istorice, în cronicele și în legiuirile noastre, Valahii se găsesc sub numiri diferite. Notarul anonim al regelui Bela îi numește Blacci, într'un loc Blasii, — Andreiu II Blaci, de pe vremea regelui Bela IV — care mai întâiu a întrebuințat în limba latină cuvântul ungurese oláh — până la regele Carol Robert au fost numiți Olaci, Olahi, apoi Valachi, pe urmă în toate legiuirile și diplomele noastre se numesc Valachi. In timpul de față se numesc de comun ROMÂNI“ (p. 5).

2. ORIGINEA NEAMULUI.

„Valahii se țin pe sine de cei mai vechi locuitori ai Ardealului, și nu fără motiv; fiindcă după părerea istoricienilor, Valahii din Ardeal sunt descendenții acelor neamuri, cari au rămas în Ardeal, adecă în interiorul Daciei după ce Traian a răsturnat împărăția dacului Decebal, și s'au amestecat cu Romanii colonizați acolo și cu alte neamuri, contopindu-se cu ei, până la venirea lui Tuhutum“ (p. 5).

3. CUCERIREA ARDEALULUI DE CĂTRE UNGURI.

„Notarul anonim arată clar, că atunci, când cu venirea lui Arpad Tuhutum a ocupat Ardealul, acesta era locuit de Valahi și de Slavi (Blasii et Selavi), principele lor se chema Gelon (Gelon Blacus, Gelon Dux Blacorum, Gelon Dux ultrasylvanus), și povestește, cum după ce Ungurii au bătut armata lui Gelon la râul Almașului, a doua zi au prins pe Gelon fugind și l-au ucis la râul Copus; atunci poporul dând mâna, s'a supus puterii lui Tuhutum, această supunere și-a întărit-o și cu jurământ, iar locul, unde s'a întâmplat acest eveniment, s'a numit Esculcu. Sunt două localități cu acest nume, în comitatul Dobâca, Aschileul mare și Aschileul mic, și până astăzi ambele sunt sate valahe.

După ocuparea Ardealului de către Tuhutum, foarte mulți dintre numeroșii Valahi au rămas acolo; această împrejurare o dovedesc diplomele noastre ieșite la iveală, cu deosebire:

1. Actul de donațiune al regelui Andreiu II din 1222...

2. Tot actul de donație din anul 1223 al regelui Andreiu II...

3. La fel scrisoarea din 1224 al regelui Andrei II.

4. In scrisoarea din 1322 a regelui Carol Robert... (pp. 5-8).

(Am omis a reproduce conținutul documentelor).

„In Ardeal Valahii locuiau în număr foarte mare, cum o dovedesc câteva acte de donațiuni ale lui Bela IV, anume: primul din anul 1252... o altă scrisoare din 1256... a treia scrisoare... (pp. 8—10, omitem conținutul).

Ca dovadă că Românii erau în număr mare în Ardeal, autorul invocă faptul, ce se desprinde din scrisoarea dată la anul

1291 de Regele Andreiu III, cumcă Românii erau invitaţi şi la Sfatul Ţării (pp. 9—10).

Românii nu locuiau într'un teritor distinct, ci risipiţi între Unguri, Săcui şi Saşi..." (PP. 10-11).

„Cu toate acestea, Valahii de azi din Ardeal, cari fac aproape 3/5 părţi din populaţia Ardealului, nu sunt toţi descendenţii Valahilor pomeniţi în hrisoavele vechi de mai sus, fiindcă foarte mulţi Valahi au imigrat din Ardeal din Muntenia şi din Moldova, fie invitaţi, fie fără aşa ceva".

(P. 11. Pentru susţinerea acestei teze, autorul pe pp. 12-13 reproduce pe Eder şi alţi autori).

„După mărturisirea Notarului anonim, la ocuparea ţării locuiau Valahi şi în patria ungară. La cap. IX spune: In Panonia locuiau Slavi, Bulgari şi Valahi. Sub numele de Panonia se înţelege când Ungaria întreagă, când numai provincia de dincolo de Dunăre până la Drava, dar Ardealul totdeauna îl deosebeşte de ea. Deci la cap. IX nu a înţeles pe Valahii din Ardeal, de cari face pomenire la alt loc" (pp. 13—14).

In legătură cu existenţa Românilor în Maramureş, autorul combate expunerile lui Engel şi Fessler cu colonizarea lor din Tracia (Urias-Brief), iar în ce priveşte descălecarea lui Dragoş în Moldova şi a lui Radu în Muntenia, apoi luptele regilor maghiari cu aceste două ţări, autorul afirmând că Moldova şi Oltenia ar fi ţinut de Ungaria, ne oferă de reţinut ideea unităţii poporului român de dincolo şi dincoace de Carpaţi, indiferent de stăpânirea sub care s'ar fi găsit. (Pp. 15-30).

„Valahii sunt vechi locuitori şi ai comitatului SATU-MARE (p. 30), la fel ni-i arată autorul pe Români ca vechi locuitori ai BEREGULUI UGOCEI, BIHARIEI, TIMIŞULUI (Pp. 31-34); deosebit de interesantă e expunerea lui, care dovedeşte existenţa unui mare număr de Români în CROAŢIA, SLOVANIA şi DALMAŢIA, unde astăzi le-a pierit urma. (Pp 34-46).

4. STAREA CONSTITUŢIONALĂ A ROMÂNILOR.

„Starea constituţională a Valahilor a fost diferită: alta la început şi alta în vremile de mai târziu. Afară de aceea, trebue să se deosebească Valahii supuşi regelui de Valahii supuşi domnilor particulari". (P. 47).

Supuşi la domnii pământului au putut fi Români, cari ducând vieaţă de nomazi, umblau încoace-încolo, pe urmă au

primit loc de aşezare dela domnii respectivi. „Dar acei Valahi din Ardeal, despre cari ne vorbesc vechile acte, au fost poporul regelui, fără îndoială descendenţii acelora, cari s'au supus lui Tuhutum, şi aceştia nu s'au încadrat în sistemul castelan, ci au format *populaţia autonomă, distinctă.* Ca dovezi servesc:

1. Valahii s'au supus lui Tuhutum condiţional, prin întinderea mâinii, deci la organizarea populaţiei nu au putut fi puşi în categorie inferioară, decât ceialalţi vechi oaspeţi ai Maghiarilor: Pecenegii şi Saracenii; iar aceştia cu siguranţă au fost distincţi şi autonomi.

2. Poporul catelan şi al cetăţilor în nici o scrisoare veche nu se aminteşte cu numele naţional, ci cu numele stării şi profesiunei sale, d. ex. udvarnicus, ţavernicus... Din contra: străinii autonomi totdeauna se numesc cu numele lor naţional: Bisseni, Saraceni, Saxones, Cumani, deci şi Blaci, Olahi, Valachi, cari se numesc tot cu numele lor naţional, au fost autonomi. (Maghiarii numeau oaspeţi: hospes, toate acele popoare de alt neam, aşezate la ei, cari au rămas libere!).

3. Conform actelor donaţionale citate ale regelui Bela IV, Valahii plăteau aceleaşi dări ca şi Săcuii, deci oarecumva au fost asemenea Săcuilor, iar Săcuii au fost poporul regelui şi autonomi.

4. Regele Andreiu III a invitat la Sfatul Ţării şi pe Valahii din Ardeal, ca pe Saşi şi pe Săcui, deci ei, împreună cu aceştia, erau un popor regal. Nu avem nici un caz, ca supuşii domnilor particulari să fi fost invitaţi vreodată la dietă.

5. Valahii chiar şi în vremile de mai târziu dădeau armată aparte, de unde încă urmează temeinic, că erau autonomi.

6. Nici în cele mai vechi acte nu găsim, că localitatea sau pământul, care, a fost al unui domn particular, să se fi zis că e al supusului; din contra, pământul poporului regal nici odată nu s'a zis al regelui, ci al poporului său: terra villa udvarnicorum, tavernicorum, castrensium, Siculorum, Saxonum, Cumanorum, etc. Deci expresiile — terra, sylva Blacorum, dovedesc în deajuns, că Valahii erau popor regal autonom.

7. Valahii nu au fost obligaţi de regele Ludovic I la plătirea noimei, ci pe vremea aceea plăteau cincizecime la toate,

iar celalalt popor de robi, plătea dare, această împrejurare încă dovedeşte că Valahii erau autonomi.

8. O parte din pământul Valahilor dela Cârţa regele a donat-o abaţiei de Cârţa, ceeace nu ar fi putut face, dacă Valahii nu ar fi fost oamenii lui.

9. In fine, cumcă Valahii erau consideraţi ca popor distinct şi autonom, o dovedeşte mai vârtos împrejurarea, că Valahii erau sub dirigători cu numire specială, faţă de celelalte popoare". (Pp. 47-9).

Dupăce autorul tratează numirea de *chinez* şi chinezatele (pp. 49-54), arată că Românii au avut şi şefi numiţi *voivozi*. Decât că voivozi aveau Românii afară de Ardeal; în Ardeal voivodul regelui era şi Voivodul Românilor (pp. 54-58).

Pe pp. 60-7 autorul arată mai amănunţit, cari erau datoriile Românilor, în ce priveşte contribuţiile şi armata. Dreptul acesta al Românilor de a da armată separată, s'a sfârşit *cu revoluţia lui Doja (1514), când toţi Românii au fost reduşi la starea de iobagi.* De aci înainte, toate drepturile lor au rămas desfiinţate. Dar mulţi dintre ei au fost distinşi şi nobilitaţi: numărul nobililor de origine română era la 8000 (p. 63).

„La anul 1791, Valahii din Ardeal au dat regelui Leopold un supplex libellus în latineşte, cerând să fie reaşezaţi în drepturile lor, de cari au fost lipsiţi, cum spuneau, nu prin influenţa şi voinţa unei puteri sau autorităţi superioare, ci exclusiv prin nenorocirile aşezate asupra lor în veacurile de mai înainte..." (pp. 69—70). Ca motiv al deposedării Românilor de drepturile lor, autorul invocă nerespectarea angajamentului dat de Români faţă de Tuhutum: pactările cu Turcii şi desele revoluţii. De altă parte invocă legiurile aduse în diferite timpuri, pentru uşurarea situaţiei iobagilor, legiuiri rămase în fructuoase din cauza vremilor... până la 1848 (pp. 70—73).

Şi cu aceasta, cu 1848, autorul şi încheie. Spune că în acel an Românii din Ardeal nu au fost de o părere cu cei din Ungaria şi au procedat altcum, iar la dieta din Cluj, în care s'a votat uniunea cu Ungaria, ar fi fost reprezentaţi şi Românii din Aredal. E o greşeală în fond, dar se vede gândul autorului, tendinţa întregii lucrări: de a împăca, în jurul Ungariei unite cu Ardealul, în mijlocul urgiei aboslutiste, spiritele Ungurilor şi ale Românilor. Nu a reuşit: vremile ce au urmat, au arătat,

că cu cât mai stăpân e Ungurul la el acasă, cu atât mai puțin înțelege să respecte drepturile altora. Așa, încât dacă autorul ar fi tăcut până la 1918, el ar fi trebuit să recunoască cumcă despărțirea între descendenții Dacilor și între urmașii de drept ai lui Tuhutum, fatal a trebuit să urmeze!

Dr. NICOLAE BRÎNZEU

Psalm

Sunt năcăjit și strâmb ca o obadă
Și ochii 'nlăcrimați abia-i deschid
Ca să privesc întunecimea grea de vid
Cum vine peste sufletu-mi să cadă.

Durerile și gândurile toate
M'au iscodit mereu, m'au chinuit,
Obrazul, Doamne, mi s'a obrintit
Și a simți venirea ta, nu poate.

Zâzania se urcă'n cer de foc,
Viața grea mustește în pădure;
Alături de doi ochi închiși, de mure,
Bobocii cruzi în soare se desghioc.

Ți-am atins haina, tu ai trăsărit
Și m'ai mustrat cu vorbă liniștită,
M'am pomenit cu inima 'nnoită
Și-atunci, smerit și blând ți-am mulțumit.

Deschide ceru., Doamne, să citesc
In cartea vieții mele viitoare,
Căci la ferestre spus-au ursitoare
Că'n versuri nu mai am să te slăvesc.

Aș vrea să-mi văd destinul împlinit
Dorințele, lungi fire de lumină,
Să urc, cum urcă'n noapte luna plină
Și să mă mistui, Doamne, în zenit.

VASILE FLUERAȘ

Şase scrisori inedite ale lui Damaschin T. Bojinca către George Bariţiu

de **Ioan Dimitrie Suciu**

Manuscrisele No. 878 (foile 79—86) şi 1004 (foile 12—16) din colecţia Academiei Române, conţin 6 scrisori a lui Damaschin Bojinca către George Bariţ din anii 1838—39, cari aduc o frumoasă contribuţiune la cunoaşterea relaţiilor dintre cei doi fruntaşi ai Românilor supuşi.

Bariţiu a cunoscut pe Bojinca, la Blaj, cu ocazia trecerii acestuia în Moldova pentru a-şi ocupa postul de jurisconsult. Iată ce ne spune el despre felul cum l-a cunoscut:

„In Noembrie al anului 1831 adecă înainte de aceasta cu mai bine de 39 ani, Damaschin Bojinca călătorind spre Moldova se opri pe vre-o două zile şi în Blaj, unde conversând mai mult cu domnul Timotei Cipariu şi cu alţi profesori tot cam de ctatea lui, îmi mai aduc aminte, cu câtă amărăciune descria dânsul cumplita simonie şi toate persecuţiunile, pe care le suferea clerul daco-român din Banat dela clerul superior sârbesc“ [1]).

Probabil însă că Bariţiu s'a înşelat asupra anului şederii lui Bojinca la Blaj, căci d-l Gh. Ungureanu [2]) ne spune că Bojinca vine în Moldova la 1 Aprilie 1835. Deci în 1832 Bojinca era la Blaj iar nu în 1831.

Fapt cert însă este că în urma acestei întâlniri s'a legat o strânsă prietenie între Bojinca şi Bariţ şi când acesta din urmă scoate în 1838 „Gazeta de Transilvania“ şi „Foaie pentru minte, inimă şi literatură“ era normal ca să se adreseze lui Bojinca, — care între timp îşi făcuse relaţii în lumea politică şi culturală

[1]) D. S.: Damaschin Bojinca, „Transilvania“ Braşov a. 1871 pag. 65 (15 Martie).

[2]) „Jurisconsultul Damaschin T. Bojinca“ Iaşi 1930 pag. 19.

a Moldovei — pentru a-i găsi abonaţi la cele două foi. Astfel s'a ajuns la acest schimb de scrisori, cari pe lângă chestiunile privitoare la abonaţi şi bani ne aduc preţioase relaţii despre legăturile lui Bojinca şi despre starea de spirit a Moldovei din vremea Regulamentului Organic. Prima scrisoare e din 8 Aprilie 1838. Cu două zile înainte a trimis prin negustorul Hriste Gheorghiu, preţul adunat dela 14 abonaţi la cari se mai adaugă încă 5 abonaţi şi anume: Mitropolitul Venimin, Logofătul Nicolae Canta, Logofătul Costache Sturza, Hatmanul Teodor Sturza şi Serdarii Hriste şi Atanasie Polizu. Speră să ajungă la 50 de abonaţi. Apoi — şi aceasta este partea cea mai interesantă a scrisorii — îl informează despre situaţia din Moldova unde toate înaintează cu pas încet şi deoarece pătura cultă e cu totul sub influenţa franceză şi elanul pentru publicaţiile româneşti e mic. Insă nimic nu mai poate împiedeca literatura naţională dela progres. Ar fi bine să se vorbească mai puţin contra literilor cirilice „ca nu cumva voind a folosi să stricăm". Timpul, cursul evenimentelor şi mai ales influenţa franceză vor ajuta mult la îndepărtarea literilor cirilice.

A doua scrisoare e cu data de 22 Oct. 1838. Bojincă cere răspuns la ce i-a trimis în 6 Aprilie 1838 pentru abonamentul foilor, apoi face desocotirea. Se plânge că foile sosesc neregulat abonaţilor. Cere trimitërea lor regulată şi la sfârşit anunţă că redactorul Albinei Româneşti e „Aga Gheorghie Asaki".

In a treia scrisoare din 28 Noeembrie 1838, dupăce face descrierea se plânge că foile vin cu mare neregularitate şi la unii abonaţi chiar deloc, din care cauză are multe neplăceri. Il sfătueşte ca în articolele privitoare la Rusia să nu facă nici un comentariu, „ca nu cumva prin aceasta să pricinueşti primejdie acestei Gazete de a fi oprită intrarea ei în prinţipături". Ii cere apoi să nu se intereseze mai pe larg de sfaturile lui, căci aşa cer relaţiile politice ale celor două Principate şi închee cu o maximă frumoasă că „mânia fără forţă e deşartă".

A patra scrisoare are doar anul 1839 fără lună şi zi. Prin faptul că înşiră o nouă listă de abonaţi — cari de obiceiu se făcea la începutul anului, — o consider a fi prima dintre cele trei scrisori din anul 1839. Printre noii abonaţi figurează şi „Căminarul Costantin Negruţ(i) „vrednicul acel naţionalist patriot şi literator".

Bojinca îi cere colaborarea la „Foaia pentru minte, inimă şi literatură". Negruzi acceptă. Drept recunoştinţă, Bojinca îndeamnă pe Bariţ să-i facă „prin foaia literară oareşcare lăudare din partea redacţiei, pentruca prin asemine(a) ceva să i să dee mai mare îndemn spre lucrare; căci acest bărbat este vednic de toată lauda, are producturi literale, lucrate nu pentru vre un interes, ci curat din râvnă patriotică".

Reţinem din această informaţie două fapte:

1. Că Bojinca era prieten cu Negruzi şi

2. Negruzi prin Bojinca ajunge să aibe primele legături cu Ardealul.

Din a cincea scrisoare cu data de 10 Februarie 1839, aflăm că Bojinca întreţinea chiar după sosirea lui în Moldova, relaţii intense cu Banatul. Astfel scrise fratelui său care era învăţător în Gârlişte, să-i trimită Gramatica Românească a lui C. Diaconovici Loga — tipărită la Buda în 1822. Fratele său o va trimite întâi lui Bariţiu, iar Bariţiu la rându-i o va trimite lui Bojinca.

In ultima scrisoare cu data de 27 Februarie 1839, îl vesteşte de buna primire ce-o întâmpină foile sale în Capitala Moldovei, şi-i recomandă încă trei noi abonaţi: Aga Iakobake Paladi, Paharnicul Toader Boţan şi Spătarul Dimitrie Gane.

Cu această ultimă scrisoare, se închee corespondenţa dintre Bariţiu şi Bojinca, cu toate că atât unul cât şi celălalt vor avea să trăiască încă mulţi ani şi să lucreze la ridicarea neamului românesc, care în acea vreme avea mare nevoe de conducători pricepuţi. Nu se cunosc cauzele acestei răceli. Se pare însă că n'a fost nici o ceartă deoarece încă la sfârşitul anului 1839, Bariţiu reproduce în „Foaia pentru minte, inimă şi literatură, discursul „rostit către D-lui Paharnicul Damaschin Toma Bojinca de către cliricul Ioan Teodorescu, cu prilejul ieşirii clasului său din seminarii" [1]). Iar mai târziu, când după treizeci de ani, Bojinca împăcat cu cele lumeşti, va muri singur şi uitat şi când abia după un an şi jumătate se va afla un oarecare „D. S." să-i reactualizeze memoria într'un ziar bucu-

[1]) V. „Foaia pentru minte, inimă şi literatură", Braşov a. 1839 pag. 369, 398.

reştean [2]), Bariţiu se grăbeşte să-l reproducă în „Transilvania" însoţindu-l de duioase comentarii [3]).

Hristos au Inviat!
Domnule Bariţ!

Fac D-voastre cunoscut, că la 6 a curgătoarei, am trimis 35 fl. 36 cr. C. M.: preţul adunat dela 14 prenumeranţi (l) a foaea literală pe giumătate an, care bani veţi primii dela negutitorul Hriste Gheorghiu. Tot odată că mai trimit şi următorii prenumeranţi de nou:

Inalt Preasfinţitul Mitropolit a Moldovei, Veniamim, cavaler a mai multor ordinuri . . . . . 1 exempl.
D. Marele Logofăt Nicolae Canta . . . . . 1 „
D. Marele Logofăt Costache Sturza . . . . . 1 „
D. Hatmanul Teodor Sturza . . . . . 1 „
D. Sard (arul) Hriste . . . . . 1 „
D. Sard (arul) Atanasie Poliz(u) . . . . . 1 „

Toţi aceştea poftesc a ave(a) toate numerile dela 1-u Ianuarie. Eu nădăjduesc că după ce o vor mai ceti unii şi alţii, voii pute(a) face barem 50 prenumeranţi aice(a) în Eşi.

Sed hic omnia lento procedunt gressu et quum lingvas gallicas nimium sint dediti addictique, producta literaturas nationalis, nonnisi politica ratione et accommodo tempore, compluribus quasi obtrudi tantum debent. Hinc ego conformiter genio acturus, faciam quos pro viribus fieri poterunt; provideo attamen non sine gaudio, quod litteratura nationali, uti coepit, progrediente, paucos post annos cuncta ejus impedimenta disparitura sint. Observandum attamen habeo: ut latinis litteris scribere inchoaturus, contra cjrillicas parcius loquatur, ne prodesse volens nocere contingat (: Sapienti pauca); ipsum enim tempus, ipse rerum cursus, ipsa cultura promotio desiderata operabitur.

Intru altele remân a D-tale

prietin
Pa(harnicul) D. BOJINCA
Jorisconsult

1838 Apr. 8
Iaşiu

---

[2]) V. „Informaţiunile" Bucureşti a. 1871 No. 199 (29 Ianuarie).
[3]) V. „Transilvania" Braşov a. 1871 pag. 65. No. 6 (15 Martie).

Cinstite Domnule!

Doaă scrisori am primit dela D-ta, una înainte de 6 săptămâni tocma asupra pornirii mele din Eşi la Bucovina, şi alta acum la întoarcere o am găsit venită acasă împreună cu un pachet de foile trimise mie spre îndeplinirea celor ce(-)mi lipsesc (pentru care foarte mulţumesc) [1]) prin ambele aceste răvaşuri mi să face cunoscut, ca banii prenumeranţilor să(-)i trimit la neguţătoriul Mihai Milea din Roman, fără a mi să face cunoscut, de aţi primit banii ce i(-)am trimis astă primăvară prin un neguţătoriu de aice, — sau nu? Pentru care poftesc a ave(a) respuns spre a me(a) regularizire. Cât pentru banii adunaţi la mine, eu acum trăbue să intru în corespondenţie cu neguţitorul dela Roman, pentru ca să(-)mi dee rânduială, la cine să(-)i număr aice, care până acum nu s'au putut face din pricina lipsirii mele de aice vreme de vre(o) 6 săptămâni iar acum cu poşta de mânie negreşit îi voi scrie. Iar banii plătiţi dela toţi prenumeranţii sânt:

Treizeci şi unu adică 31 prenumeranţi au plătit pe anul întreg care face sona de . . . . . 372 f.

Cinci ani au plătit câte pe jumătate an care face . . . . . 30—

Dela Alecsie Savul prenumeranţi Caballe und Siebn (?) = 50 h. = ... 2,5

404 fl. 5 urv

Aceasta este toată soma ce până acum s(')au adunat în bani care se cuprinde şi soma ce astăprimăvară v(')am trimis(o) de aice.

Mai sânt însă 10 prenumeranţi carii au primit gazeta dar încă n(')au plătit nimica, însă sunt siguri; iar 3 pe carii ţi(-)am trimis mai pe urmă, fiind că încă nu capătă gazetele, apoi nici au plătit, nici vor plăti până nu vor lua Gazetele.

Acum Domnule pentru bani sânt eu răspunzătoru, dar au început a să jălui prenumeranţii că nu le vin Gazetele, poate Dvoastră nu li(-)aţi trimis din pricina că nu l(')au trimis banii, aceasta n(')au urmat din altă pricină, decât că tot am aşteptat răspunsul şi ordinul dela Dvoastră. Deci te poftesc îndată a(-)mi face cunoscut din ce pricină nu se trimit gazetele, şi câte s(')au trimis şi câte nu? şi până la sfârşitul anului poftesc să le tri-

meteţi regulat, că banii se vor trămite toţi în mânile rânduitului neguţitor îndată ce vom lua lămurit respuns dela Dta, de se mai trimit gazetele, sau nu? şi la câţi? Căci din înpotrivă dacă Dta ai oprit trimiterea pe semestrul al II-lea şi dacă nici după acest răboş nu le(-)ai trimite gazetele, după ce voiu lua respuns dela Dta, voi fi silit a întoarce prenumeranţilor banii pe al doile(a) semestru.

Redactorul Albinei Româneşti, este Dnul Aga Gheorghie Asaki. Intru altele la noi este bună pace şi sănătate şi recomandându(-)mă rămân

a Dtale

gata spre slujbă
Paha(rnicul) D. Bojincă
Jorisconsult.

1838 Octombrie 22
Iaşii

*

Cinstite Domnule Bariţ!

Am primit însămarea Dtale prin care între alte mă întrebi pentru poliţa de 150 fl. s. m. de am primit(-)o sau (nu); la care respund, că ace(a) poliţă am primit(-)o şi banii i(-)am numărat 150 fl. argint tot în sorocoveţi(?), făcându(-)se plata în minutul ce mi(-)au înfăţoşat poliţa care aceasta s(')au întâmplat la 26 Septembrie a. c.

Domnul meu! Nu ştiu unde este pricina că aceste gazete, deşi plăcute îndeobşte nu urmiază regulat a să primi, decât unele cu lipsă, iar altele nici decum, pre cum pentru D. profesorul Andrei Teodorescu pe întreg semestrul al doile(a) nu s(')au trimis, şi căruia acum urmează a i să da banii înapoi pe acest semestru ori că Dvoastră să(-)i trimiteţi toate numerile pe semestru al doile(a) dacă le aveţi. Pe lângă aceasta apoi şi eu trag supărări de către prenumeranţi, încât pe anul viitoriu voi ruga să mă iertaţi de această îndatorire, publicarisind prin gazetă că prenumeraţia în Eşi are a să face la D-lui neguţitorul Gavril Mironovici şi companie; căci eu numai aşa voi pute(a) a mai sluji, dacă aş ii încredinţat că gazeta se va trimite regulat pentru ca să scap de supărările ce/le(-)am avut până acum, din care pricină pentru câţiva care n(')au primit foile regulat, trebue eu însumi să plătesc banii pe semestrul al doile(a).

Alta iarăş vă sfătuesc, ca articulele privitoare către Rossia puindu(-)le cu anume arătare din ce gazetă, să nu prea adaugi dela Dta unele şi altele observaţiuni sau tălmăciri, ca nu cumva prin aceasta să pricinueşti primejdie acestei Gazete de a fi oprită întrarea ei în Prinţipaturi (: Sapienti

panca) [1]**) nec uberius in causam meorum consiliorum inquirat, exposiente sie et relationibus politicis horum Principatum, et vena sine viribus ira.**

Intru altele rămân cu respect

Eşi în 28 Noemv. 1838

prieten şi ca un frate
Paha(rnicul) D. BOJINCA
Jorisconsult

Cinstite Domnule Bariţ!

Fiindcă s(')au mai prenumerat cinci persoane de noi şi adecă:

	Ex.
D. Hatmanul Anastasie Başotă . . . . . —	*1.—*
D. Căminariul Costantin Negruţ vrednicul acel naţionalist, Patriot şi literator . . . . . —	*1.—*
D. Slug(er) Gheorghe Filipescu inginir . . . . —	*1.—*
Cuviosul Ieromonah Ignatie iconomul seminarului . . . . . —	*1.—*

Cari aceşti prenumeranţi au şi plătit bani, poftind a ave(a) foile toate dela început: pentru aceea făcându(-)vă cunoscut, vă rog a să trimite prenumeratele foii că eu am nădejde a aduna mai mulţi prenumeranţi, după ce se vor mai îndulci cu cetirea acestor foi. D. Negruţ m(')au făgăduit că va trimite unele din poeziile Dsale, spre a se tipări în foaia literară; pentru care socotesc că ar fi potrivit scopului nostru, a/i să faci tot prin foaia literară oareş care lăudare din partea redacţiei, pentru ca prin asemine ceva să i să dee mai mare îndemn spre lucrare; căci acest bărbat este vrednic de toată lauda, are producturi literale, lucrate nu pentru vre un interes ci curat din râvnă patriotică.

Intru altele rămân al Dtale

gata spre slujbă
Pa(harnicul) DAM. BOJINCA

Pe verso, scris de mâna lui Bariţ:

D. Bojinca. Iaşi 1839?

Cinstite Domnule Bariţ!

Mai iată 2 prenumeranţi; D. Comisul Costache Voinescu — şi D. Andreiu Teodorescu profesor la Seminariu — pentru carele

acest din urmă ţi(-)am fost mai scris, că pe anul trecut Semestrul al doile(a) întreg n(')au primit gazeta şi doreşte a o ave(a) căci neprimindu(-)o voiu trebui să(-)i întorc banii înapoi.

Alta ai bunătate te rog a pune la cale regulata expeduire a Gazetii că unii le capătă şi alţii nu încât vor să să disgustază prenumeranţii numai din această picină. Dela Huş(i) sânt 18 prenumeranţi şi în pachetul cu No. 4 căutând spre a mă încredinţa de sânt toate, am găsit 18, dar însă două pe numile neguţitorului Jene Holban, una supt No. adresii 193 şi alta supt No. 241 să şti că acest Holban este tot unul şi acelaş iar nu doaă persoane. Iar un numer au lipsit adică pe numile Comisoai (sic!) Sofia Teodoru, pentru care te poftesc s i le trimiţi toate dela început.

Domnule Bariţ! Eu voiu să scriu fratelui meu la Banat să(-)mi trimită o gramatică de acele a lui Diaconovici, care dela Logoj va veni la D-ta, mă rog să ai bunătate a o espedui încoace prin vre un ocazion sigur, şi mult mă vei îndatora.

Rămânând a Dtale

Eşi 10 Febr. 1839.

prietin

Pa(harnicul) D. BOJINCA.

Domnule Bariţ!

Ştiu că vă poate fi cu supărare atâtea scrisori câte cu un, doi prenumeranţi, adevărat că ar fi bine dacă toţi s(')ar prenumera la timpul cuvincios, dar însă eu nu pot a nu primi personal aşa precum să înştiinţază; atâta mă bucur, că văd că din zi în zi se adaug iubitorii acestei Gazete, şi măcar că chieltuelele corespondenţilor sânt mari şi apăsătoare pentru Dvoastră, dar totuş cu cât vor fi mai mulţi prenumeranţi, cu atâta să vor face şi ele mai uşoare. Acum deastădată mai prim(i) doi prenumeranţi: D. Aga Jakobake Paladi — D. Paharnicul Toader Boţan, amândoi din Eşi, cărora să li să trimită foile după începutul anului; şi dacă în scrisoarea cea dinaintea aceştia nu ţ(')am însămnat pe D. Spăt. (ar): Dimitrie Gane, că nu(-)mi aduc aminte, apoi trece(-)l şi pe acesta în numărul prenumeranţilor.

Intru altele sânt al Dtale

prietin

Pa(harnicul) D. BOJINCA

Jorisconsult.

1839 Febr. 27. Iaşii.

Visuri de fericire

fragment din romanul UKSITA

de **Dorel Dragusescu**

— Vezi, domnişorule, aşa e gura satului, sesiză Moş Matei cele întâmplate, ca un cunoscător al năravurilor muereşti cum era. Mâne o să ştie tot satul. Da'... las' că aşa vorbeşte lumea despre juni şi fete mari; de gurile rele să te ferească Dumnezeu! Numai când e vorba de domnişoara Iedera tac. Ei, da cu dânsa să te legi la rană, nu altceva, aşa fată e! De când s'a întors dela Timişoara ne învaţă şi ea copiii în şcoală. Copilul şi şcoala nu s'au împăcat ei niciodată, de când e lumea, nu de geaba, nevestele noastre îi sperie când sunt mici cu „dascălul", cum ne speriau pe noi bunicile cu smeii din basmele lor. Dar de când a venit domnişoara, plâng să-i îmbrăcăm mai repede dimineaţa, ca să ajungă de vreme la şcoală. Bună fată... Te miri cum poate trăi o astfel de fiinţă aici, pe pământ, între oameni, îşi încheie „crâsnicul" vorbirea, privindu-l cu sfială.

Dar Voicu parcă uitase de el. Se gândea la ce va face, dacă să ceară mâna Iederii acum sau să mai aştepte până îşi va găsi o slujbă. Vorbele Annyei, dela Baden, se adeveriră, — o uitase. Viena cu tot farmecul ei dispăruse şi toate rămaseră în urmă, acum, închise într'un capitol sfârşit odată cu amurgul vieţii sale de student...

Satul, atât de frământat până atunci, se potolea tot mai mult. O maşină de treerat rămasă în urma celorlalte, se oprise şi ea. Ici-colo câte un scârţâit de cumpănă la vreo fânână, unde vreun întârziat îşi adăpa caii, câte un lătrat îndepărtat de câine, pân'ce dangăt de clopot să anunţe ora culcării, pentru ca liniştea să se aştearnă ca prin farmec peste tot satul...

De după plopul cel mare al primăriei, luna se ivi, luminându-i. Din curtea bisericii, de sub nucul cel bătrân, se auziră

vorbe şi râsete. Fără să-şi dea seama, îşi grăbi pasul. Ceva lăuntric îl impingea, în timp ce inima îi tremura uşor. Mai fusese el de multe ori la părinţii Iederii, dar niciodată nu s'a simţit atât de stânjenit. Işi dădea seama de importanţa pasului ce urma să-l facă, de data asta fiind hotărît să o ceară în căsătorie.

— Am ajuns, domnişorule, îl anunţă Matei.

— Da?!? Bine, bade, îţi mulţumesc de tovărăşie. Mai pofteşte o ţigară.

— Cu cine vorbeşti, Moş Matei? îl întreabă Iedera, în timp ce toţi cei strânşi la „givan", tăcură.

— Ia pofteşte pân' aici, domnişoară, că nu ţi-o părea rău

— Cine-i, că doar nu-i Voicu?

— E chiar el, răspunse de data aceasta Milian.

— Haidem, acasă, strigă din fugă Iedera.

Inebunită de bucurie, îl prinse de braţ când ajunse şi porniră spre casă, făr' să-i mai dea răgaz ca să-i salute părinţii. Aceştia îi urmară, împreună cu Moş Matei, învitat să cinstească un păhărel de vin pus la răceală, în fântână.

Luna, proecta cu multă măestrie umbrele arborilor dealungul drumului.

— Iederă, am terminat cu şcoala, de acum ne putem căsători.

Ea nu răspunse şi Voicu reîncepu:

— Nu ştiu cum să fac, să te cer acum şi să ne logodim, ori să mai aştept până ce voi avea serviciu?

— Cum crezi tu, însă grăbeşte-te. Doresc aşa de mult să am casa mea, lucrurile mele, să am cu cine schimba o vorbă, căci am început să mă simt oarecum făr' de rost în casa părintească. Nu pentrucă le-aş fi o povară, dar e timpul când locul părinţilor trebue să-l ia soţul. Şi apoi e uşor să amâi mereu o fericire?!...

— Da, Iederă, aşteptarea asta îndelungată m'a obosit şi pe mine.

Ea păşea pe lângă el, în extaz, căci fericirea ce o simţia, nu era din lumea aceasta. Părea o Sânziană, mergând aşa, delicată şi de o fineţe aproape bolnăvicioasă. Podoaba capului îi lucea aurie sub razele palide ale lunei. Dacă ar merge singură, fiinţa ei ar părea o arătare a nopţilor, o zână rătăcind pe pă-

mânt. Fericirea îi amuţise. Câte nu aveau să-şi spuie? Dar ce şi-ar mai putea spune acum, când sunt unul lângă altul? Cuvintele ar fi fost făr' de rost, ar fi profanat această poesie a sufletelor. Doar gândurile înfiripau în tăcere mii de planuri pentru viitor.

— Pe când nunta, domnule învăţător?... Adusă de adiere, întrebarea crâsnicului îi făcu să tresară.

Iedera se strânse şi mai mult la braţul lui. Atunci parcă trecu în el ca un fluid voinţa ei şi i-a simţit corpul comun cu al său. Înţelese cât de mare era dorinţa Iederii de a-i fi nevastă, ghicise din tremurul ei, dorinţa virginei.

După o clipă, ce păru o vecinicie, se îndepărtă brusc de el. Sbuciumul ei era lupta simţurilor cu educaţia primită. Sfioasă, nu mai avu curajul să-l atingă, ci mergea ruşinată cu capul plecat.

Crrr, crrr... trecu ţipând o bufniţă pe deasupra lor.

Tremurând ea îl prinse de mână. Acum era rece ca ghiaţa.

— Ce ai?

— Nimic; cârâitul acela sinistru a făcut să-mi bată inima. E atâta pustiu în ţipetul ei, încât mă înfior ca de moarte. E pasărea nenorocirilor, pasăre prevestitoare de rău... de ce a trebuit să sboare tocmai pe deasupra capetelor noastre?

— Nu te teme, cred că de data asta am ajuns la liman. Vom trăi săraci, dar fericiţi.

— Eu am încredere în steaua ta, dar, dece nu vrei să practici avocatura? E atât de nobil să aperi la bară pe nevinovaţi de răutatea lumii, să scoţi la lumină dreptatea.

— Tot ce spui tu nu poţi face dacă eşti sărac. E grija zilei de mâine care te munceşte şi atunci nu mai poţi face apostolat. Deci, eu cred că e mai bine să renunţ. M'ar mustra conştiinţa adecă din vina mea s'ar condamna un nevinovat.

— Ai dreptate. Dar până găseşti un loc în administraţie, mai trece. Ce ar fi dacă te-ai înscrie într'un partid politic?

— Nu, atunci mai bine mă înscriu în barou şi practic avocatura.

Luna se ascunse după o geană de nor şi întunerecul domni o clipă peste lumină. Stăpâniţi de aceleaşi dorinţi se cuprinseră în braţe sărutându-se pătimaş. O clipă, o vecinicie, cine ştie cât ar fi durat, dacă, pe neaşteptate, căţeluşul Iederii n'ar fi sărit

la ei lătrând. Se despărțiră tocmai în clipa în care se lumină iarăși.

Casa dascălului Dan apăru de sub duzii, ce o împrejmuiau din toate părțile. Casă țărănească, cu ogradă mare, în care erau strânse în stoguri bogăție de bucate. Cel de grâu era mai înalt decât casa. Pe lângă el erau unul de orz și altul de secară. Curte dăscălească de legea veche, de pe când dascălii se ocupau și de agricultură.

Se opriră la poartă așteptând pe ceilalți. Gura lui Moș Matei bătea ca o meliță.

DOREL DRAGUESCU

Ciclu autumnal

Într'un oras necunoscut

Tristețea toamnei umedă și grea
M'a prins într'un oraș necunoscut
Și singur cum eram, mi se părea,
Că sufletul se desprindea de lut.

Mureau în parcuri ultimile flori
Și frunzele din ram se desrămau
Și nici banalul croncănit de ciori
Tristețea rece nu o sfâșiau.

Pustiu de bucurie, mohorît,
Orașu 'n care toamna m'a găsit,
Se metamorfozase-așa încât
Părea c'așteaptă propriu-i sfârșit.

* * *

Spleen

S'au înegrit ulucile de ploaie
Şi streşinile plâng tărăgănat;
In geam se sfarmă perle cadenţat
Şi svonul pare glas de cucuvaie.

Din când în când păşeşte-un om pe drum,
De ploaie ud şi întristat de gânduri
Şi pare că-l cunosc din alte rânduri,
Tăcut şi fad părând un pâlc de fum.

— — — — — — — — —

Şi omul trist şi ploaia ce se cerne
Şi svonul ca un glas de cucuvea
S'au imprimat adânc pe faţa mea,
Şi'au aplecat-o ca să plângă 'n perne.

Moment

Plânge hohotind singurătatea
Cum poeţii plâng în sanatorii,
In târziu de toamnă arămie
Când se pierde soarele în norii
Grei de ploaie şi melancolie.

Flutură zăbranice de doliu
Gândurile arse de tristeţe,
Destrămând acorduri funerare —
Mască de durere peste feţe,
Peste ochi perdea de'nlăcrimare . . .

CONST. JALEŞ.

Istoricul Dr. Ioan Sîrbu
(1865-1922)

In minunanta vale a Almăjului, în satul Rudăria, locul originar al atâtor bărbaţi însemnaţi ai Banatului, s'a născut istoricul bănăţean dr. Ioan Sârbu, din o veche familie a judeţului Mehedinţi venită prin secolul al XVIII-lea în Banat.

S'a născut la 19 Februarie 1865 şi de mic copil a avut un cult deosebit pentru mama sa. Tatăl său, preotul Iacob, l-a crescut într'o atmosferă de adâncă religiozitate, iar surorile lui şi-au sacrificat totul pentru izbânda idealului naţional.

Şcoala primară a urmat-o în Rudăria, apoi a trecut în Bozovici, iar primele trei clase secundare la Caransebeş, a patra la Colegiul reformat din Dobriţin, a cincea la Braşov, a şasea la Pojon, iar ultimile două clase şi bacalaureatul le-a terminat la liceul ortodox din Braşov. Era un elev foarte sârguincios; profesorii l-au iubit mult, iar coleegii lui îl respectau din cauza cunoştinţelor variate pe cari le avea, mai ales caracterul ferm şi bunătatea sufletească erau impunătoare. Studiile universitare le-a urmat la Iena, ascultând cursurile de istorie medievală şi contimporană, precum şi filosofia, predate de cei mai iluştrii profesori ai timpului; trece apoi la Viena, unde-şi ia doctoratul cu menţiunea „magna cum laude". In timpul cât a audiat cursurile la Universitate încontinuu a cercetat arhivele, a citit revistele de specialitate, aducând un material istoric deosebit de important. Studiile serioase ce le-a făcut l-au determinat să se retragă în satul său natal, şi acolo, în mijlocul naturii fermecătoare, în singurătatea documentelor, şi-a contemplat teza de doctorat: *„Matei Vodă Băsărab's auswärtige Beziehungen 1632—1654,* teză ce a apărut la Lipsca, în 1899, lucrare foarte serioasă, care a atras atenţia tuturor istoricilor români, germani şi unguri, toţi aducându-i elogii. Lucrarea aceasta istorică l-a făcut repede cunoscut în lumea savanţilor, fiindcă pentru alcătuirea ei

dr. Ioan Sârbu a folosit toate actele, descrierile; le-a criticat şi selecţionat în mod meticulos, aplicând întru toate aparatul strict obiectiv al istoriei. Insuşi autorul ne mărturiseşte că:

„Matei Vodă Băsărab a fost unul dintre caracterele cele mai nobile ale istoriei românilor, urmărind scopul de a-şi elibera patria de sub suzeranitatea ruinătoare a Turcilor. A fost cel mai de seamă voevod după Mihai Viteazul. Înţelepciunea sa politică, eroismul său, calităţile sale stratetige nu le putea folosi decât pentru păstrarea teritorului ţărei sale, oprirea imigraţiunilor greceşti, menţinerea sa pe tron până la sfârşitul vieţii sale"...

Interesante sunt relaţiile ce le-a avut Matei Basarab cu Rákoczi I şi al II-lea, principii Transilvaniei, apoi cu imperialii, cu Vasile Lupu voevodul Moldovei, cu Veneţia şi Polonia. Primministrul Dimitrie A. Sturdza l'a încredinţat să scrie şi Istoria lui Mihai Viteazul. Pentru acest scop, primeşte din partea Ministerului de Instrucţiune şi ajutorul de care avea nevoe, pleacă la Viena, unde adună materialul istoric necesar pentru realizarea operii propuse, cercetează diferitele arhive ale Vienei, culegând datele istorice în legătură cu epoca lui Mihai Viteazul. In 1901 s'a dus la Bucureşti pentru ocuparea unei funcţiuni care să-i asigure existenţa şi în acelaş timp să-şi înceapă opera, dar nici aici nu găseşte sprijinul şi liniştea necesară, se reîntoarce la Rudăria. Aci a putut să-şi desăvârşească în linişte o parte a operii sale, urmând ca, odată manuscrisul terminat, să fie tipărit. Sosind din nou la Bucureşti, din toate părţile a fost refuzat. Atunci prea iubitele lui surori, Caterina şi Petra, îi trimit ajutorul necesar, pentruca să-şi poată tipări lucrarea sa despre Mihai Viteazul, să-şi realizeze idealul propus, ca să dăruiască neamului românesc pe cea mai măreaţă figură a istoriei: Mihai Viteazul.

Dr. Ioan Sîrbu a adunat tot ce a putut, cu privire la această monografie istorică. Planul acestei lucrări l-a făcut în proporţii prea vaste, încât nici în două decenii nu l-ar fi putut duce la îndeplinire pe dea'ntregul. In Noembrie 1904 a apărut primul volum în Bucureşti: *„Istoria lui Mihai Viteazul, Domnul Ţării Româneşti"*. Acest volum e divizat în trei părţi şi are nouă capitole, ce cuprind anii *1593—9 Iunie 1598*. Volumul acesta este un model de muncă serioasă, cuprinde analiza amănunţită a tuturor izvoarelor istorice ale epocii, o expunere ex-

trem de minuţioasă a diferitelor momente importante din viaţa lui Mihai Viteazul până la 1598. In prefaţă Dr. Ioan Sîrbu arată viaţa sbuciumată, greutăţile ce le-a întâmpinat pânăce a putut scrie această carte măreaţă a neamului nostru. Pretutindeni „lipsa de noroc" l-a urmărit în viaţă. Dar cu toate greutăţile cu care a luptat Dr. Ioan Sîrbu, primul volum al „Istoriei lui Mihai Viteazul" a fost încununat cu premiul Năsturel (12.000 de lei) acordat de Academia Română în sesiunea generală dela 6 Aprilie 1905.

Iată raportul elogios al comisiunii istorice, semnat de Gr. G. Tocilescu, care spune, că: *„Cel ce s'a încumetat să ia asupra-şi sarcina de a scrie o istorie specială a lui Mihai Viteazul, era desigur cel mai bine pregătit din tinerii noştrii istorici, era fără îndoială spiritul cel mai potolit şi mai cumpănit, scriitorul conştincios şi obiectiv, observatorul cel mai fin şi muncitorul cel mai cu rost, dacă nu cel mai fin şi muncitorul cel mai cu rost, dacă nu cel mai harnic, astfel că lucrarea sa, dacă din punct de vedere al formei, al stilului şi al limbei întrebuinţate lasă întrucâtva de dorit, însă din punctul de vedere al studiului ştiinţific şi critic, al izvoarelor, al combinării rezultatelor dobândite prin acest studiu, ca şi al expunerii faptelor, după înlănţuirea lor logică şi adevărată merită toată lauda".* (Analele Academiei Române, seria II, Z. XXVI, 1904—1905, pag. 365).

Bănăţeanul Dr. Ioan Sîrbu a fost al patrulea care a obţinut acest mare premiu acordat de Academia Română, ocupând locul după: Alecsandri, Odobescu şi Coşbuc. Ministerul Instrucţiunii i-a pus la îndemână suma necesară pentru acoperirea cheltuielilor de tipar, iar Tache Ionescu, ministrul de Finanţe, a cumpărat un număr mare de cărţi. Ajutoare băneşti a mai primit dela Alexandru şi Zeno Mocsonyi, iar ajutorul moral dela prietenul său, marele Aurel C. Popovici.

Dr. Ioan Sîrbu de tânăr ia parte la toate mişcările naţionaliste; astfel îl vedem că la 1893 participă ca delegat al Graniţei la Memorandul din Viena, dorul fierbinte după libertate naţională îl face ca în anul 1906 să participe la luptele politice ale Românior naţionalişti din Banat, contra curentului maghiar din Banat.

A fost candidatul oficial la partidului naţional român în cercul electoral al Carnsebeşului. Candidatura sa a fost făcu-

tă la marea adunare poporală din 16 Aprilie 1906 la Bozovici cu o însufleţire deosebită, unde a vorbit preotul Dimitrie Bogoevici din Bănia, Dr. Samuil Vlădoane, avocat în Bozovici.

Grănicerii au reînoit zilele de glorie ale generalului Traian Doda, totuşi, din cauza teroarii ungueşti, Dr. Ioan Sîrbu a fost învins cu 253 voturi, obţinând totalul voturilor 2071.

Românii bănăţeni au avut o desamăgire în plus, dar Graniţa învinsă a ieşit t tuşi biru toare (cf. „Drapelul", No. 58, din 25 Mai 1906). In Septembrie 1907 apare partea I-a din volumul al II-lea al „Istoriei lui Mihai Viteazul" povestind anii dela 1598—1599.

In 344 pagini ne dă toate amănuntele privitoare la cucerirea Ardealului, anunţând, că partea a II-a a acestui volum va înfăţişa stăpânirea lui Mihai în Ardeal, cum s'a purtat curtea împărătească cu el, şi care a fost purtarea lui cu curtea, precum şi cucerirea Moldovei, iar ultimul volum (III) voia să arate căderea lui Mihai. Aceste două volume n'au mai apărut, fiindcă autorul istoriei lui Mihai Viteazul neizbutind să ajungă la Universitatea din Bucureşti, cum ar fi dorit, şi refuzând să primească la Universitatea din Iaşi catedra ce i-s'a oferit, îşi termină studiile de teologie, se sfinţeşte ca preot în Rudăria în locul tatălui său.

In 1910 a fost numit administrator protopresbiteral al Mehadiei, rămânând în această calitate până la 1920. Ca laic a fost ales deputat congresual al cercului Bozovici dela 1897—1902 şi al Prigorului dela 1903—1905, iar deputat eparhial dela 1897—1902; ca preot a fost ales deputat congresual dela 1912—1914 şi deputat eparhial în sesiunea 1918—1923. A fost membru activ al tuturor societăţilor culturale şi artistice, colaborator al diferitelor reviste şi ziare din Banat, Ardeal şi Vechiul Regat.

La izbucnirea războiului mondial, o seamă de inimoşi preoţi ai Almăjului: Coriolan Buracu, Gh. Nemoianu, Izidor Zaberca şi teologul Emilian Novacovici au fost puşi sub supravegherea ungurilor, îndurând şi dr. Ioan Sîrbu multă mizerie, din cauza caracterului său dârz şi naţionalist. A avut tăria sufletească a bunului român de a refuza să subscrie actul de loialitate faţă de Statul maghiar, atunci când 200 persoane bisericeşti s'au grăbit să-l subscrie — el a declarat categoric:

„Prefer să mor în temniţă, decât să-mi pătez numele şi să-mi înmormântez un ideal pentru care m'am sbuciumat atât de mult"...

In 1918 ia parte ca delegat al Almăjului la măreaţa adunare dela Alba-Iulia, şi este ales în comitetul de redactare a moţiunii Unirei. A fost ales membru al Marelui Sfat Naţional din Sibiu şi în comitetul central a lucrat cu Consiliul Dirigent. In 1919 a fost ales ca primul deputat al Almăjului în primul parlament al României-Mari. Ca deputat special al Banatului, a participat la conferinţa din Paris, unde a apărat cu multă căldură şi erudiţie deosebită integritatea Banatului, dând toate explicaţiile istorice, geografice, sociologice, referitoare la Banat. In 1920 candidează la postul de deputat, din nou nu reuşeşte şi nici în 1922, când candidează ca independent; pretutindeni „lipsa de noroc", îl pândeeşte. După o boală grea, atunci când voia să ducă la bun sfârşit cererile Românilor bănăţeni, moare în ziua de 15 Mai 1922. Vestea morţii istoricului bănăţean a întristat întreaga suflare românească din ţară. Bănăţenii lui nu l-au uitat. In 9 Iunie 1932 asociaţia culturală „Astra" despărţământul Caraş l-a comemorat într'o şedinţă festivă, iar pe casa lui strămoşească s'a pus o placă comemorativă.

Istoricul Dr. Ioan Sîrbu va rămâne figura cea mai de elită a cărturarilor bănăţeni. D-l Dr. Ioan Lupaş ne spune că:

După „Vestitele fapte şi perirea lui Mihai Viteazul" scrise („deduse") de entuziastul bănăţean Damaschin Bojincă la 1830 în „Biblioteca Românească", după chibzuita carte publicată la 1858 de ardeleanul Aron Florian despre „Mihai II Bravul", — vasta şi temeinica monografie a părintelui dr. I. Sîrbu este incontestabil cel mai important prinos de recunoştinţă adus din partea celor desrobiţi eroicului desrobitor dela 1600. Păcat că autorul ei s'a coborât în mormânt (15 Mai 1922), fără să fi avut norocul de a-şi vedea opera aceasta terminată". (Anuarul Institutului de Istorie Naţională, vol. I (1921—1922), Cluj, 1922, pag. 406).

D. N. Iorga, în 1922 a scris următoarele cuvinte despre Dr. Ioan Sîrbu:

„Amintesc în acest loc, după datoria ce o are faţă de dânsul istoriografia română, pe Ioan Sîrbu, paroh din Rudăria,

pentru cine i-a cunoscut munca ştiinţifică de mult întreruptă: iar pentru scriitorii şi cetitorii paginilor de istorie, unul dintre cei mai răbdători şi conştiincioşi printre aceia cari în ultimile decenii s'a trudit să desluşească, până la amănunte trecutul plin de exemple şi făgăduieli pentru viitor, ale acestui neam.

Format în şcoala de migăleală critică fără orizont a Vienei, întors de acolo cu o perfectă cunoştinţă a technicei capabile de a fixa detaliul material, el aducea o isteţime firească şi un dor de a răzbate până la ultima expresie a preciziunei, care face parte desigur din calităţile ce trebuie să aibe un istoric.

Astfel a putut să dea, şi după izvoarele ungureşti, pe care putea să le utilizeze o istorie politică a lui Matei Vodă Basarab, dincolo de care e imposibil a se merge, cu atentă fixare a faptelor de toată ordinea. Această lucrare germană a fost foarte bine primită de critică, în ţară şi aiurea. Aceasta l-a îndemnat pe Sîrbu să caute un mai important subiect. Pe el, ca Bănăţean, îl interesa cariera fulgerătoare a lui Mihai Viteazul. A consacrat acestuia ani de zeloase cercetări în arhivele vieneze, şi când i-s'a părut că a terminat recolta materialului, s'a pus să redacteze. Intâiul volum din cartea plănuită foarte vast, a primit marele premiu al Academiei. E şi aceasta o lucrare foarte preţioasă. Dar eruditul nu era scriitor. Mai mult îi lipsea cunoştinţa deplină a limbii literare şi pretenţia lui de scrie „bănăţeneşte" n'a putut fi luată în serios. Aceasta a împiedecat răspândirea scrierii care trebue socotită oricând ca un indispensabil mijloc de control.

Neajunsuri de caracter, porniri polemice care-i făceau mai mult rău lui, decât presupuşilor adversari, un fel de firească antipatie faţă de orice prietenie şi solidaritate ştiinţifică au condamnat întâi la izolare pe om, şi pe urmă i-au întrerupt şi opera. Azi, când el dispare de o moarte timpurie, e o datorie să se caute în hârtiile lui ceeace ar putea duce un pas mai departe expunerea critică a marelui subiect şi să se dea publicităţii întregirea la cele două volume apărute". (N. Iorga: Oameni cari au fost, vol. III, p. 114—115).

CONSTANTIN RUDNEANU

Obiceiul de Crăciun „cu duba"

Anchetat de Prof. Traian Mager
în com. Tisa-Hălmagiu, jud. Arad.

Persoanele:

1. Mai mulţi feciori din sat: vreo opt, zece, dintre cari unul are „dubă", — o piele de oaie, capră sau câine, întinsă pe o „vaşcă" de sită veche.

2. Unul sau doi „lăutaşi" cu „lautele" (vioară).

3. O „iapă", omul care poartă în desagi „premândra": cotacii, cârnaţii, olul cu „vinars" (rachiu).

4. Un „grăitor".

„Dubaşii" pornesc din Ajun, seara. Umblă din casă în casă toată noaptea, şi chiar a doua zi, în ziua de Crăciun, până ce isprăvesc întreg satul. Pe drum lăutarii cântă, feciorii bat tobele şi „corindă cântarea dubii".

Când au ajuns la o casă, (casele sunt resfirate în „crângari"), grăitorul strigă de afară, cerând întrare sub un pretext oarecare: ba, că a plecat la pădure şi i s'a rupt sania, iar acum îi trebuie un sfredel să o tocmească. Dacă sunt primiţi, intră el întâiu zicând: „Bună seara lui Crăciun", sau „Bună dimineaţa lui Crăciun", — după împrejurare. Apoi cu toţii intră sgomotos în casă, dând această bineţe. Se duc deadreptul la masă, aşezându-se roată în jurul mesei, apoi încep a colinda, cântând fiecare câte un vers, alternativ.

După o colindă, încep lăutarii să cânte, iar feciorii iau femeile la joc: fete, neveste. După joc urmează altă colindă şi tot aşa până când gazda aduce premânda, pe care o îmbie grăitorului, zicând: „Puţinel, dar cu voie bună". Grăitorul răspunde: „Dumnezeu să plinească, de unde s'a deşertat" şi după ce „le grăieşte" cu un lung ceremonial, le pune în desagii iepei.

Cântarea dubii

Noi umblăm și corindăm, bis
Tra-la-la-la la-la-la (repetându-se
acest refren la fiecare vers).
Din cea sear' Ajunului
Până-'ntr'a Crăciunului.
Slobozi-ne gazdă 'n casă,
C'afară ploaie și varsă.
Nană, dacă nu ne crezi,
Vin' afară și ne vezi,
Că suntem în straie verzi,
Haine verzi și mohorâte,
Cumu-s cele mai urâte.
Deschide, nană, ușa,
Că vin pruncii cu duba.
(Grăitorul către ceată:)
Da, uiți[1]*, că nu plesniți,*
Da, țipați[2]*, că nu crepați!*

Grăirea colacului

La grăirea colacului, cât și a celorlalte daruri, grăitorul Ioan Trifan zice înainte, iar ceilalți repetă după el (cam așa, cum face preotul la împărtășanie). La colac, a spus următoarele:

„Ho, ho, ho! Feciorii noștri și-a lui Crăciun, galbeni de grași și uscați de foame, cu pământu până 'n țundră! Sculați-vă 'n tălpile picioarelor și 'n capetele caselor (toți feciorii se scoală), că de când noi am corindat, gazda nost foarte bine s'o gătat, dela o lună, dela o săptămână pentru astă zi bună, cu'n colac roș și frumos, pielița lui Cristos. Da, nu-i colacu aiesta cum nouă vouă vă pare, să luați bâticașa subsuoară, și, vâști, pe ușă afară; să vă țineți de săgeți ca niște hogeți, de țînători ca niște cerșetori și de țâțâni ca niste „cabrini".

*

[1]) „a ui", „uiesc" = a debita interjecția „u-iu-iu!"

[2]) „a țipa" = însemnează aici „a arunca", „a lepăda", — și numai în cazul acesta l-am găsit cu sensul de „a chiui"), „a striga tare".

Da, zice gazda nost, ca un bun pricepător, că nu ne-a dat colacu ăsta cu tătu. Că de ni l-ar fi dat cu tătu, în paie ne-am fi împiedecat, cu pleava ne-am fi orbit, cu târnomata ne-am fi înecat. La feciorii lui Crăciun, tare rău ne-ar fi stat.

Da, cum s-o făcut colacu ăsta?

Zice-se că avea gazda, avea doisprezece tuluci cu coarnele lungi şi mergea cu ei la câmpu Ierusalimului. Răsturna brazdă neagră şi revărsa grâu roşiu. Ploaia ploia, grâul creştea, soarele lucea, grâul se cocea. La gazda nost, tare bine-i părea. Iar, când colo-n luna lui Cuptor, mergea gazda nost la faţa locului şi lua un spic, două, ba poate şi nouă şi le aducea la jupâneasa găzdăriţă.

— Jupâneasă, găzdăriţă, îi copt grâu nost!

— Copt, zău, aci!

— Ce-om face?

— Om face-aşe, că l-om tăie. Om mai chema un om doi către noi.

Da, gazda nost, om cuminte, ieşi în ulicuţă după nişte fetiţe cu nişte cârnituri, cu dinţii ca la iepuri. Şi, mergeau şi tăiau, sfârt, sfârt, sfârt, de trei ori pân degete şi odată pân paie. Tăiau frumos şi puneau jos, de jos pe snop, depe snop pe cruce, depe cruce pe par, depe par pe car, şi-l duceau la cea faţă de arie şi făceau un stog mare, şi-l propteau de sus, să nu se 'nburde 'n jos. Şi, zice jupâneasa găzdăriţă: Mulţam, Doamne, că-i aci!

Dar, gazda nost, trăiască-l Dumnezeu, zice: Stai, că nu-i gata, că nu l-om mânca cu paie. Mai trebue să chemăm pe cineva, să ni-l scoată din paie. Şi, mergea şi chema pe Felezău Ianăş [3]) şi pe Greblă Iştoc [4]), cu două lemne hordolemne, cu

---

[3]), [4]) **Feleză Ianăş şi Greblă Iştoc,** sunt amintiri din vremea iobăgiei, păstrate numai aci, de care generaţia de acum nu-şi dă seama: alu. zie glumeaţă la **îmblăcii,** instrumenete patriarhale cu care se scoteau grăunţele din paie, întrebuinţate general până bine de curând. In comuna Aciua (Avram Iancu, grăitorul Petrişor Nicolae, zice: **Fele Mihoc** şi **Graba Iştoc.**

Numele acestea sunt satirizări la adresa slujbaşilor domnului de pământ, cari erau unguri, ori chiar români, dar apărând interesele stăpânului ungur, la împărţirea recoltei iobagilor.

„Fél", „fele", ungureşte: jumătate; **„felezău"** (felező), cel ce împarte în jumătate. **„Ianăş",** din ung. „Iános". **„Istok",** ung. augumentativul lui

grumaz de piele: cine le ştii face (adresându-se unuia din faţă, pentru a face haz), în tine să le bage! Şi, cine îmblătea bine, căpăta; cine alegea, bine dobândea; cine vântura, şi mai bine căpăta; dar, cine măsura, a lui era toată dobânda). Apoi grăitorul strigă tare):

— Câte boabe de grâu s-o măcinat în acest colac, roş şi frumos, atâtea boabe de grâu, să deie Dumnezeu la gazda nost!

—Amin, amin, amin! (răspund ceilalţi feciori).

(Grăitorul): Cu miile, cu sutele, că nouă astea ne sunt cuvintele! (Apoi adaugă): Cum aveţi gură de a horirea şi de a mâncarea, aveţi gură şi de a mulţumirea!

(Feciorii): Mulţam gazdă, mulţam, mulţam!

— Să fiţi sănătoşi, (răspunde gazda casei).

Grăirea vinarsului

„Da, zice, gazda nost ne mai cinsteşte cu ceva; cu o plină de beutură, s-o luăm toţi din gură 'n gură, cu gazda împreună, să fim toţi cu voie bună *).

Da, asta-i beutură tare, adusă dela Oradea-Mare. Şi, iacă, cum o adus-o: avea gazda nost doi cai fârţicai şi o cociuţă de mălaiu şi merse cu ei şi cu sluga N. (dacă n'are slugă şi are fecior, zice că a mers cu fiul său) la Oradea-Mare, după beutură tare. Când se duseră în colo, merseră, cum merseră, cu cocia goală; însă când veniră, fu mai greu, că trebuiau să treacă pe la Luguzău, unde-i priporul cel rău. Când ajunseră la Luguzău, unde-i priporu cel rău, zice gazda către slugă: Ce facem, împiedecăm cocia, ori împiedecăm caii? Ba împiedecăm caii, răspunse sluga, şi ne suim şi noi în cocie.

„Istvan"; adecă Ştefan cel lung, Ştefănoiu. „Iştoc" era o poreclă uzitată la Românii din Hălmagiu, **Perva Iştoc** era numele cnezului din Hălmagiu, care a zidit actuala biserică ortodoxă, împreună cu un alt negustor, pe la 1760, — dupăce vechea biserică ortodoxă a fost dată uniţilor (greco-catolicilor). (Cf. Traian Mager, Monografia Ţinutului Hălmagiu, cadrul istoric, vo' I, pag. 45—47; Arad, 1938).

*) 20 Dec. 1936. Informator: Petrişor Nicolae, 57 ani, nu ştie carte comuna Aciua (Avram Iancu).

Şi, făcură aşa, şi plecară. Când caii peste cocie, când cocia peste cai. Deodată cocia bumni într'un butuc de prun, văzu şi Dumnezeu că nu-i lucru bun. Butea plesni, beutura povâlni; fundurii bat bundurile, doagele bârloagele, cercurile bat bercurile. Dar, gazda nost, tot fiind cuminte, luă colopaşu 'n mână şi se ţipă la leucuţa din napoi şi sprijini o picătură două, poate şi nouă, Iar, noi băgăm cercurile a noi, să ne-ajungă până Joi.

— Câte picături s'au picăturit în această plină de beutură, atâtea acaie să deie Dumnezeu, la gazda nost!

— Amin, amin, amin! (complectează feciorii).

— Cu miile şi cu sute, că nouă astea ne sunt cuvintele (către gazdă!) Cum aveţi gură de-a berea şi de-a mâncarea; aveţi gură şi de-a mulţumirea! (către feciori).

— Mulţam, gazdă, mulţam, mulţam! (feciorii).

Grăirea banilor

In comuna Tisa nu se cinstesc bani, de aceea informatorul nostru nu o ştie. In comuna Aciua (Avram Iancu) Perişor Nicolae (57 ani, analfabet) grăieşte următoarele:

...Da, mai staţi, feciori să hodiniţi,
La gazdă să-i mulţumiţi,
Că ne-a mai cinsti
Cu bani roşiori, bani scorţişori,
Bani mari, bani mici,
Bani de seama ăstor voinici.
Da, nu gândiţi voi, că banii se fac
Cu-n bâtoi, dela noi până la voi,
Că banii se fac în cetate la Bălgărad,
Unde oameni în capete se bat,
Câte ciocăneau-bocăneau,
Tot bani se făceau,
Bani, mari, bani mici,
Bani, de seama ăstor voinici.

Conacul

Dupăce au colindat întreg satul, dubaşii se duc pe la casele lor. Cu aceasta nu s'a terminat însă. Mai trebue să facă conacul. Conacul este o petrecere frumoasă, semnul de încheiere a dubii. După conac nu se mai colindă.

Conacul se face cam la o săptămână după Crăciun, adecă pe la Anul Nou. In cursul acestei săptămâni feciorii caută o casă mai mare din sat şi se înţeleg cu gazda să-i primească a face conacul la el. Despre aceasta iau cunoştinţă toţi feciorii din sat, ba sunt invitaţi şi feciori din satele din jur. De aceea, este obiceiul ca satele învecinate să nu facă conacul în aceeaşi zi, pentruca să se poată învita reciproc.

In comuna Tisa, conacul se face în presara zilei de Sfântul Vasile. Feciorii adună toată premânda la casa designată: colaci, vinars, cârnaţi, costiţe afumate de porc. Sosesc lăutarii şi începe jocul. La conac vine oricine: bărbaţi, femei, fete, copii. Pătrânii sunt mai rari. Feciorii joacă cu fetele. Bărbaţii stau la masă şi beau vinars. Femeile, mamele, stau şi pândesc cu cine joacă fetele lor, căci după conac încep cârştlegile, vremea peţitului şi a nunţilor.

Vinarsul se bea aproape tot. O bună parte din colaci se taie felii şi se consumă aci. Restul premândei şi-l împart între dânşii dubaşii.

Prof. TRAIAN MAGER

Epigramă

Lui Teodor Scarlat, care la o masă deschisese discuţia despre „Ce-i poezia".

Iubite prietene Scarlat,
Ce-i poezia vrei, ei bine:
E ceva aşa ce n'am aflat
Niciodată cu la tine.

MALIU BOGOE

Drumuri Cărășene

sau

Prezența paradoxului în conceptul economic al trăirii sociale.

Drumurile a lăsat Dumnezeu, să fie ale tuturora, viața însăși însemnând o drumeție fără început și fără sfârșit.

Sunt drumuri *comunale,* cari țin de comune și de administrația lor speecifică locurilor; sunt drumuri *județene* și *șosele naționale* de țară, le leagă provinciile și arterele lor de viață, de palpitațiile *inimii* țării cu rezidența în capitală.

Sunt *drumuri de fier* și drumuri ce încalecă *valurile* mărilor sau înălțimile din *zenit,* nepătrunse decât de îndrăsneala de *Prometeu* a omului.

Sunt *drumuri pitorești* și *drumuri desgolite* de podoaba plaiurilor învărgate.

Sunt drumuri pietruite și sunt drumuri cum ne-au rămas din moși-strămoși, *lanțuri de hârtoape* împrospătate în veac.

De ce n'am fixa în această categorie și imaginea drumurilor șlefuite artificial, pentru a micșora rezistența vitezelor înfierbântate în ritmul creator al unei epoci ce nu vrea în asemănare cu înaintașa ei, să fie dusă la groapă pe un dric de căruță ponosită, ci are ambiția să treacă în viitorime, *pe aripi de Icar* și să se îngroape fericită *„în valuri grele de cleștar".*

Vitezei i s'a creiat, prin asociație de idei, *strada* cu sens *autostrada* întreținută ca un apartament de fată mare, cu glastre de flori pe mijloc și cu oglinzi în luciul ca de cismă văxuită al asfaltului, frecat ziua-noaptea, de cauciucul atâtor vehicule.

De ar fi să ni se scoale bătrânii din morminte, ei s'ar dori înapoi îndurerați de cele ce văd și din pricina vitezei pe care constituția lor psiho-fizică, n'ar putea-o suporta.

Dar *drumurile* noastre *în gând,* şi toate drumurile cari duc la mintea şi la inima omului, să nu ne intereseze comparativ, când ne-am pus să disecăm o problemă atât de comună grijii lumeşti şi bunului simţ, şi s'o desvoltăm pe un plan ce ţine întâi de trup, iar prin confruntare cu suferinţa, şi de rezortul reacţionar al sufletului?!

Te îngrozesc drumurile, de orice natură ar fi, când ele nu duc la bine şi la propăşire. Pentru că sunt drumuri cari ucid fizicul omului şi sunt drumuri rătăcite cari ucid viaţa nobilă a simţirii ruptă din Cer.

De ce oare nu ne-am ocupa mai din adins de factura şi semnificaţia lor specifică, când, datoria noastră este *lupta,* în ordinea îndrumării instinctelor vitale ale neamului?!

Chiar şi atunci când nu ne aparţin, noi vorbim de ele, şi vorbim în mod necesar, fără patimă şi încriminări, ca de nişte puncte de reper în orientarea sbuciumului sterp al vieţii, nu din vina sorţii, ci mai mult din neînţelegerea cerinţelor profunde ale sufletului omenesc.

*

Suntem în judeţul Caraş, pe traseul Nerei, venind dela Dunăre, hotărîş cu Banatul sârbesc şi înaintăm prudent cu itinerar pe „apă în sus" şi pe o distanţă nu prea mare ca să ne înspăimânte. Incercăm însă, acest sentiment, ori de câte ori maşina noastră urcă sau coboară în zig-zaguri împrumutate din iad, şi dă să treacă şi pe câte un podeţ aruncat ca din glumă peste afluenţii năbădioşi ai Nerei.

In faţa Zlatiţei, pe creasta unui suiş, bravul nostru „Ford" de cel mai proaspăt tip, începe să cârâie ca o găină înecată cu te miri ce bolbocini şi se opreşte în drum, fără ruşine, ca şi când toată viaţa lui numai pe loc ar fi stat. Şoferul îi opreşte ciudos motorul, se apleacă să-i vadă dedesubtul, îl porneşte din nou, vrea să urnească maşina din loc, dar ea cârâie de-ţi ia auzul, şi „basta".

I s'a rupt crucea, — ne lămureşte tehniceanul, — s'o tragem în sat, iar în 4 zile îi facem şi reparaţia".

„Hotărât că aşa, — reflectăm noi în cor-dar inspecţiile noastre nu vor să privegheze până la învierea „Fordului" d-tale,

drumul nostru trebue continuat, acum, — şi se înoptase deabinelea, — sau mâine în zori de zi.

Părintele paroh al comunităţii ort. rom. din Zlatiţa, ospitalier şi de toată solicitudinea în raporturile cu desnădăjduiţii după o căutare de 2 ore în noapte, ne face rost de o căruţă care, să ne ducă peste Belobreşca la Moldova-nouă, ceeace ne-ar scurta şi calea cu peste 40 km. faţă de cealaltă pe care venisem, via Baziaş.

Aşteptăm acum cu înfrigurare numai să ne sosească dimineaţa, ca să plecăm în voia sorţii. Aceasta n'a vrut să ne fie milostivă, făgăduinţele de cu seara rămânând neîmplinite. Cărăuşul angajat în acest scop, se prezintă părintelui şi-i spune că, nu ne duce cum i-a fost vorba, caii lui fiind „cai spărioşi" iar răspundere nu-şi poate lua pentru noi.

Şi asta este ceva. — ne-am zis atunci, uşuraţi par'că de balastul din cursusl nopţii, — iată un om conştient de răspunderea lui profesională; un om ce ţine şi la sufletul semenilor săi, pe cari nu-i duce cu „cai speriosi" pe un drum de inchiziţie amară, cu hârtoape şi suişuri blestemate, în stare să îngrozească până şi răbdarea de secole a ţăranului înfrăţit cu glia care l-a născut.

Scăpată soluţia dintâi, tindem să găsim alta, acum cu ajutorul şefului de post, prin bunăvoinţa lui mijlocind o altă căruţă cu doi cai ca doi porumbei, pentru o rută mult mai scurtă de 14 km. numai ce duce peste Lescovita la Naidăş, de unde să dăm un telefon la Oraviţa pentru o altă maşină.

Inspiraţia aceasta, dacă va fi fost inspiraţie cu adevărat, nu putem spune că n'a contat ca o ideie ce te scoate din impas, ea ne-a dat gata însă în patru ceasuri de îndemn neîntrerupt. In opintirea ce ne-am ales, am trecut Nera pe şase locuri, prin apă până în pieptul cailor şi cu inimile strânse de spaimă, la gândul că am putea uşor de tot, să ne îngropăm în torentele masive de apă, sdrobiţi de copitele fugarilor noştri.

Ştim că, suferinţa şi strigătul surd din organism, pentru o uşurare a martirismului tradiţional la poporul nostru, sunt particularităţi ale unui destin cultural nedeplin format, iată însă ce opinie ne-am înfiripat noi din gând şi din simţire, la capătul exodului greu de imaginat înainte de a-l fi pătimit.

Să treci Nera de 6 ori, dela Zlatița la Naidăș și să nu-ți tai drum în coasta dela Leschoviţa, mult mai drept pe valea către Naidăș, ci să chinui oamenii și să-ți îmbolnăvești vitele, puinlu-le inspumate să facă baie în râu, în luna lui Decembrie, și poate toată iarna, este o lipsă de umanitate și de simț al economiei.

Să despici noroiul (clisele de imală din Clisură) înfundând roatele căruții până în butuci, când piatra din munte îți rânjește în față la doi pași de locul pierzaniei, așteptând doar să o prevali numai în așternutul drumului dușman.

Să ți se rupă un trunchi din podul șoselii pietruite, să-ți stea atâția alții în marginea de drum și să nu-l înlocuiești pe cel stricat ci să treci cu trăsura mereu alături, prin matca desfundată a părâului de munte, însemnează să n'ai nici bunavoința raţiunii active, nici simțire de om echilibrat.

Și ce credeți că adulmeca, tot timpul, cărăușul nostru, în mintea lui atentă?

Își compătimea călușeii și ne îmbărbăta pe noi, din spatele căruții, să avem nădejde până la sfârșit.

Iar pentru această tortură i-am plătit o sută de lei, atât cât ne-a cerut.

*

Iată-l deci, pe țăranul nostru, un om de bun simț și de nădejde, așa cum obișnuit îi cunoaștem semenii lui, în singularitatea lor patriarhală.

— Are Ionică al Măriei, casă frumoasă, tencuită și vopsită, în rând cu lumea?

Are.

Dar Petru Mogândeață și atâția alții în rând cu el, de ce și-au tencuit pereții, iar cu var n'au dat pe ei, sau, și-au lăsat casele netencuite de suflă vântul prin crepăturile din zid, când grădinile lor sunt pline cu lut de tencuit?

De ce casele atâtora din ei, dau 'napoi în fața vremii, jumulite și tot mai prăpădite în văzul tuturora?

Mentalitatea aceasta, în firea specifică creației, cunoaște o singură sforțare constructivă, atunci când trebuința este superlativă iar soluționarea ei de neînlăturat. Mai departe, ea nu este nici durabilă, nici sesizantă, nici în spiritul progresist al cultu-

rii ce se manifestă la sate prin cuvântul spus de către fruntaşi ca o dojană ce vine mai mult din interpretarea abstractă a noţiunii binelui ideal, decât din transpunerea lui pe planul real al muncii instinctive şi organizate.

A doua sforţare vine mai greu sau nu mai vine de loc. Este o individualizare a sforţării, fapt ce-i slăbeşte resursele de mare în sens constructiv, este un egocentrism de joasă conştiinţă şi de imperceptibilă intuiţie a mediului vital, şi este o izolare îndărătnică în faţa înrâuririi factorului social determinant.

— „Ne facem şi noi casă ca cei de peste drum", se hotăreşte să declare în familie, Oana lui Mihuţ, şi-şi are casa aşa cum a vrut-o, de aproape zece ani, dar a uitat şi Oana şi Mihuţ, de ani de zile, să-i repare tencuiala spălată de ploi şi scuturată de îngheţ.

— „Uite, Domnule, ce de case din cărămidă arsă în satul ăsta nevoiaş, — nu te poţi reţinea să nu constaţi, în favorul unei mentalităţi ce se deosebeşte de altele prin stilul ei major şi reconfortant.

— „Cum să nu, — ţi se răspunde de cel ce cunoaşte locul, — când aceştia au pământ anume în hotar, din care ard cărămizi pă felălat".

Aşa! — Păi, dacă-i aşa, de ce nu se pune tot satul să ardă cuptoare de cărămidă ieftină şi să-şi tragă fiecare înaintea lotului de casă, pe o lăţime de un metru barem, un trotuar pentru opincile osândite şase luni în an, să care de pe uliţi în casele nesimţitoare, imala, de atâtea-ori frământată, a satului? Este vorba doar de picioarele oamenilor şi de sănătatea lor. De igiena locuinţelor şi de întreţinerea acestora în chip civilizat.

— Cum să ne gândim deci că, ar fi posibilă o refacere de natură economică, în afara patrimoniului privat şi imediat al omului. ce-şi înhamă caii dimineaţa la sculare şi-i deshamă când sfinţeşte soarele. pentru o sută de lei, nimica toată?!

Ce drumuri să clădim cu el când, acestea sunt ale nimănui, atunci când sunt ale tuturora, iar sufletul lui nu se desparte de alintarea nestricatei resemnări moştenită din tată în fiu:

„Pân' la moara lui Pitic,

„Rămâi, zău, om de nimic"?

Care este standardul de viaţă în linia căruia să-i stimulezi fiinţa rezistentă când, în satul lui nu găseşti pâine să nu-ţi de-

ranjeze stomacul, iar până la moara cu făină bună,

„Se îngroaşă glumele,

„De-ţi rămâne numele".

*

Sunt necesităţi vitale cari nu pot fi disconsiderate, şi sunt imperative de igienă a rasei cari, nu pot fi sabotate.

Dar, în funcţiune de împlinirea acestora, trebue să ne gândim, — şi ca concluziune pe urma celor aprofundate în fiinţa lor de realităţi impovărătoare a unei laturi din conştiinţa noastră de neam şi cetăţenească, — că, poporul nostru, şi aci şi în alte locuri, trebue ajutat să respire o altă atmosferă, mai adecuată drumurilor pietruite decât umidităţii reumatice, din drumurile argăsite cu sudălmi şi blăsteme ce-i amărăsc sufletul şi îi apleacă avântul de înălţare. Nici suferinţa, nici răbdarea, nici resemnarea, nu întăresc spiritul şi nu sunt omului buni sfătuitori.

Trebue să existe, credem noi, un motiv care să-l antreneze pentru o acţiune intensă şi fructuoasă, în poziţia spirituală pe care şi-a eluptat-o propriu, în contactul cu realităţile mediului înconjurător.

O exaltare a bunurilor din el vizează o măsură educativă generatoare de optimism şi de reacţii în lupta cu acest mediu, până la învingerea lui finală.

„Am avut cam mult de lucru, dar l-am biruit!" se spovedeşte plugarul nostru din Torontal, în momente de împlinire a conştiinţei lui profesionale, în culmea celui mai robust optimism, contemplând în perspectiva belşugului de mâine, imaginea holdelor însămânţate şi a ogorului miriştii din vară.

Ce alta se sileşte a învedera acest practicism raţionalist al brazdei decât adaptarea la mediu a unei voinţi, a unei realităţi organice, în căutarea izvoarelor rodnicei solului, captând economicul şi angajând viaţa pe un drum de muncă statornică şi virtuoasă?!

Lipsa de organizare a culturii la noi, prezentă în toate domeniile agriculturii, — s'a spus undeva în ţară, — face să se ajungă greu de tot, prin educaţie, la o altă mentalitate a ţăranului nostru conservativ. Şi pe drept cuvânt. Câtă vreme adap-

larea săteanului român la mediul lui de viaţă, cu toate asprimile şi însuficenţele acestuia, se face pe cale de abstracţiuni axiomatice, pentru a se ajunge la teorii şi la planuri de pripas, fără activitate şi fără convingeri edificatoare, mentalitatea veche se menţine în configuraţia specificului ei învulnerabil şi tradiţional.

Procesul educaţiunii, ţinând seama de materialul perceptiv al satului şi de nevoile lui locale, este o stimulare de imagini noui în mintea omului, pe linia tradiţiei şi a evoluării ei în cadre tot mai impunătoare. De ce ne-am reţine s'o spunem că, nu ne putem închipui o transpunere a fiinţei săteanului nostru într'un spaţiu de sensaţii noui şi deosebite, cât timp spectrul înfiorător al drumuriior cunoscute îi înghiaţă sufletul în oase, îi doboară vitele şi îi strică uneltele de lucru. Este aceasta o îndobitiicire a omului ce se pune în jug cu „marva" lui, suferind alăturea, în loc de reacţiunea care ar trebui să fie neîntrerupt vie, în mod organizat şi, să transforme stările de înapoiere în profitul ideii de propăşire şi de superioritate, în aspectul major al culturii.

Ţăranului român îi lipseşte iniţiativa, susţin alţii, iar opinca lor ne aminteşte un sens nou de trăire socială, al colectivităţilor întreprinzătoare, formula care subordonează manifestaţiunile individuale, ritmului vieţii comunităţii, ce înfăptueşte totul.

Ea exprimă un sens colectiv al vieţii şi defineşte deci noţiunea concretă şi activă a unităţii sociale, a întregului, căruia i se conformează în ordinea consolidării biologice şi sufleteşti, întreaga fiinţă individuală a componenţilor lui sociali.

Ne-a rămas doar, să cercetăm cari sunt factorii decizivi în prezentarea înmănunchierilor de iniţiative pe seama colectivităţilor întreprinzătoare, din a căror puteri fizice şi spirituale de natură constructivă, să se înalţe o lume nouă, o lume de ideal cuprins de mintea tuturora, în înfăţişarea sensibilă a unui realism tot mai susţinut în frământarea desăvârşirii.

Şcoala singură nu este în măsură a satisface acest postulat, cu toată organizarea ei activă de azi.

Mai mult decât administraţia şi autoritatea în stat, organismul diriguitor, cu mijloacele cele mai eficace, al vieţii noastre de toată mâna, nu se poate concepe o altă forţă sau alcătuire

socială care, să ia lupta cu puterea tradiţiei în sat şi să determine conţinutul reformelor de cari nu ne putem lipsi.

In fizionomia acestei realităţi, bănăţenism înseamnă nu numai cântec, specific şi depopulare jelită de fanfare pe drumuri cari duc la cimitir, ci o năzuinţă instinctivă de a îngloba în fiinţa sa complexă totalitatea virtuţiilor de neam, în construcţia celei mai disciplinate şi glorioase vitalităţi.

Ludovic Ciobanu

A trecut prin holde fata...

A trecut prin holde fata de zăpadă
Şi-au ieşit afară zorile s'o vadă;
Dintre măguri nalte soarele i-a 'ntins
Panglici de lumină pentru părul nins.

Spicele din lanuri nu s'au clătinat
Îi ştiau pe semne mersu 'ngândurat.
Vântul s'a oprit la marginea pădurii,
Să-i sărute — uzi de rouă — macii gurii.

Ca o apă cerul, s'a lăsat mai jos
Peste liniştea şi trupul mlădios.
Câmpul a 'mbrăcat veşminţe-alese
Pentru albe treceri de mirese.

DIMITRIE DANCIU

CRONICI

O aniversare literară

„DACIA LITERARĂ" — 1840.

„Prietenii Istoriei literare" au comemorat — cum se şi cuvenea — împlinirea a 100 de ani dela apariţia „Daciei literare", revistă ce a apărut în 1840 sub direcţia lui M. Kogălniceanu.

Credem că nu este fără interes să reîmprospătăm şi noi împrejurările în care a apărut această revistă, dar mai ales concepţia ideologică în serviciul căreia a fost pusă, precum şi repercusiunile ce le-a avut în evoluţia literaturii române.

Kogălniceanu a fost unul dintre tinerii români care, ducându-se la studii în străinătate, şi-a desăvârşit învăţătura în aşa fel ca să fie folositor pentru progresul cultural al neamului său. Ca student al universităţii din Berlin, Kogălniceanu publică anumite lucrări prin care aduce la cunoştinţă Europei anumite lucrări din vieaţa poporului român.

Astfel publică în limba germană o schiţă istorică a **limbii şi literaturii române**, întitulată **„Moldau und Wallachei. Rumänische oder Wallachische Sprache und Litteratur"** Berlin 1837.

In limba franceză:

1. **„Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens"** 1837 pag. 470.

2. **Esquisses sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains,** — tradusă apoi şi în limba germană şi tipărită la Studtgart în 1840.

Acestea sunt lucrări de propagandă naţională peste hotare şi prin ele Europa a putut cunoaşte anumite stări de lucruri dela noi. In 1839 Kogălniceanu s'a reîntors în ţară. Era unul din favoriţii Domnitorului Mihalache Sturdza. De aceea şi Gh. Asachi, îndrumătorul oficial de atunci în ale culturii în Moldova, trebuia să-i dea posibilitatea lui Kogălniceanu ca să se manifeste.

Astfel i se încredinţează în 1839 redactarea suplimentului literar al gazetei **„Albina românească"**, supliment ce purta titlul **„Alăuta românească"**. Kogălniceanu redactează acest supliment literar în spirit naţionalist, care însă nu convenea autorităţii ruseşti. După al 5-lea număr **„Alăuta românească"** a fost suspendată. Interzicerea apariţiei a fost motivată prin faptul că a fost publicat un articol „Filosofia Whistului" (joc de cărţi) prin care Kogălniceanu făcea aluzii neplăcute la adresa vieţii sociale ruseşti şi viza direct pe consulul rus din Iaşi.

In anul 1840 Kogălniceanu se depărtează de Asachi, care manifestă simpatii pentru stăpânirea rusească. De altfel tot atunci M. Sturdza, Dom-

nul Moldovei, numeşte în locul lui Asachi o comisie la conducerea teatrului din Iaşi, comisie formată din Kogălniceanu, Negruzzi şi Alecsandri.

Tot în 1840 întemeiază Kogălniceanu Revista **„Dacia literară"**. Chiar titlul arată ce urmărea Kogălniceanu: o tribună unde să se pună bazele unei literaturi comune pentru tot poporul românesc. Dar nu o literatură în sensul îndrumărilor lui I. E. Rădulescu, făcută, oricum, din traduceri, compilări şi plagieri, ci o literatură naţională. O literatură care să aibă la bază viaţa trecutului poporului românesc.

In introducerea primului număr — „introducţie" o numeşte el — Kogălniceanu motivează apariţia **„Daciei literare"** prin necesitatea de a se creia o revistă care „să se îndeletnicească cu toate producţiile româneşti, fie din orice parte a Daciei, numai să fie bune".

O astfel de revistă se impunea cu atât mai mult, cu cât gazetele existente sunt sau moldovene sau muntene sau ardelene; ele sunt, deci, prea locale şi nu îmbrăţişează întregul popor românesc.

Ori **„Dacia literară"** — zice Kogălniceanu — **„va fi un repertoriu general al literaturii româneşti în care ca într'o oglindă se vor vedea scriitorii moldoveni, munteni, adeleni, bănăţeni, bucovineni, fieştecare cu ideile sale, cu limba sa, cu tipul său"**. Ca normă critică se subliniază dorinţa de a face o critică nepărtinitoare.

Se va critica opera, iar nu persoana, fiindcă literatura română are trebuinţă de unire şi nu de desbinare.

„Dorul imitaţiei s'a făcut la noi o manie primejdioasă, pentrucă omoară în noi duhul naţional. Această manie este mai ales covârşitoare în literatură. Mai în toate zilele ies de sub teasc cărţi în limba românească. Dar ce folos că sunt numai traducţii din alte limbi, şi încă şi acelea de ar fi bune. Traducţiile însă nu fac o literatură. Noi vom prigoni cât vom putea această manie ucigătoare a gustului original, însuşirea cea mai preţioasă a unei literaturi".

Aşa vorbeşte Kogălniceanu — la 1840 — împotriva literaturii de imitaţie şi, în această privinţă, atitudinea lui de atunci îşi păstrează valoarea şi pentru maniacii imitaţiilor din vremurile noastre. Iar pentru ca literatura pe care dorea el s'o realizeze să fie într'adevăr o reprezentare vie a frământărilor vieţii româneşti, scriitorii trebuiau îndrumaţi înspre un alt domeniu de inspiraţie. Şi Kogălniceanu le arată acest domeniu:

„Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre ţări sunt destul de mari, obiceiurile noastre sunt destul de pitoreşti şi de poetice pentruca să găsim şi la noi sujeturi de scris fără ca pentru această trebuinţă să ne împrumutăm dela alte naţii".

Prin astfel de îndrumări, „Dacia literară" şi — după interzicerea ei — „Propăşirea" (1844), se pune bazele unui curent în evoluţia literaturii române cunoscut sub denumirea de curentul istoric naţional sau istoric popular.

Acest curent a fost realizat în literatură prin scrierile unor scriitori ca: Negruzzi, V. Alecsandri, N. Bălcescu, A. Russu, D. Bolintineanu şi chiar şi Gr. Alexandrescu, ca să nu amintim decât pe cei mai cunoscuţi.

Tot acestui curent, pornit prin **„Dacia literară"**, se datoresc începuturile de cunoaştere a poeziei populare româneşti. In orice caz şi-a asigurat merite atât pe teren literar cât şi în privinţa educaţiei conştiinţei naţionale, căci a avut repercusiuni nu numai în literatură, ci şi în viaţa politică-naţională.

TR. TOPLICEANU

Gr. Popiţi: Date şi documente bănăţene (1798-1888)

Tipografia „Naţională", Timişoara, 1939.

D-l Gr. Popiţi, harnicul cercetător al istoriei bănăţene, ne dă o serie de date şi documente de seamă, din arhiva veche militară a Arhivelor de Stat din Timişoara.

Documentele încep cu o dată bine cunoscută 1728, când Banatul fu împărţit în districte şi trecut în harta topografică din ordinul generalului Mercy tipărită la Viena Curtea din Viena s'a instalat în Banat după izgonirea Turcilor, cu metodele bine cunoscute, chiar din documentele publicate de d. Gr. Popiţi. Din repartiţia de contribuţiuni pentru armata din Banatul Timişorii, vedem, sumele ce trebuiau să le plătească diferitele districte la anul 1732 (p. 9).

Pedepsele aplicate erau numeroase. Sentinţa din 15 Aug. 1733, în baza căreia Pavel Subţire şi Mihuţ Raicu ş. a. pentru omorârea păzitorului dela minele de cupru din Ciclova, Krauppner şi soţia sa, au fost ciupiţi cu cleştele firbinţi de două ori înainte de executarea sentinţei definitive, apoi membrele să fie tăiate de sus în jos, apoi corpurile lor să fie tăiate pe roată, iar capul agăţat... (p. 12). La pag. 18 găsim „semnătura Br. de Papilla, general maior, care a organizat Graniţa Valahă Bănăţeană, apoi comandantul Reg. Valaho-Ilir şi Brigada Grănicerească din Banat. A fost protectorul Românilor"... „Rez. insp. din 15 Noemvrie 1770, trimisă Consiliului de Război: ...„Departamentul Bănăţean va face cu toate mijloacele, ca Valahii să rămână în Graniţă, şi prin aceasta organizarea grănicerească cu oamenii deja existenţi să se realizeze mai repede" (p. 19).

Locuitorii din comuna Slatiţa, cari s'au declarat pentru starea militară la 1771, Decemvrie, sunt români: Petru Preda, Lazăr Almăjan, Iancu Adam, Sima Cornia, Pavel Bucur, etc. (p. 21), deasemenea şi locuitorii mutaţi din comuno Lescoviţa, tot Români, sunt: Cornici, Secărţan, Văcaru, Ursu, Peica, Almăjan, Găina, Brunar, Marcu, Dogariu, ş. a. Averea acestora a fost răscumpărată, un exemplu demn de reţinut e a lui Ion Ursu care primeşte 35,30 fl. casă, 53 fl. vie, 10,24 fl. pomi, = 98,5ş fl. Izgoni-

rea de populaţie românească din Banat era în planul general de conducere austriacă, coloniştii cari veneau în număr mare se instalau cu toate mijloacele necesare traiului.

D. Gr. Popiţi publică **„Regulamentul Ilric"**. A fost transcris după textul cu litere cirilice, pe alocurea cu ortografia zilelor noastre. **„Normal-Patentului"** i s'a anexat şi Stolu sau birul trimis Lt. Col. Br. Papilla (11 Nov. **1771** „pentru Districtul Grăniceresc Valah în subordine" (pp. 29—44 şi 49—52). Tabelele dela (pp. 53—59) ne arată efectivele Reg. Grăniceresc Iliric după conscripţia din Mai şi Iunie 1772 şi situaţia şcolară din Graniţa Bănăţeană.

Posesiunile comunelor în animale şi pământul ce se cuvine fiecare casă în raport cu ce exista (1774 XI, 12). Comunele cu toată averea ce o aveau (pp. 66—67). In 1774 şi 1775, ordine pentru evacuarea necatolicilor din Slatina, vezi n. 21 pag. 68 şi ibid., în 1775 mutarea locuitorilor din Padina pe Predial **Usdni.**

Salariul unui director şcolar (oberlehrer) 25 fr. lunar, iar învăţători triviali cu 20 fr., 15, 12, 30 ş. a. (p. 69). Intre primarii şi juraţii satelor (Biserica Albă, 28 Sept. 1775) găsim o mulţime de români: Cornian, Răduţă, Vuin, Trăilă, Urlan, Bogşan, Jarcu, Bandu, Lăpădatu, şi a. (pp. 70—71) şi 721. Intre elevii şcolilor „normale" germane pe teritoriu Reg. Valaho-Ilir (1777) găsim în Biserica Albă 5 băieţi sârbi neuniţi, iar în Mehadia **75 Valahi neuniţi** şi **5 băeţi germani,** iar în Bozovici **28 băeţi valahi neuniţi,** alături de 7 băeţi germani şi 5 fetiţe germane — (p. 74).

Raportul Br. de Papilla din 23 Aug. 1780 relativ la mutarea comunilor Pătaş, Borloveni şi Prilipeţ, ne înfăţişează pe adevăratul cunoscător al Banatului şi 'n special pe Românii de aci. El spune, că în absenţa sa Lt. Col. Hiebel a făcut propunerea ca să fie mutaţi „cuiburile de banditi" ale Românilor şi să fie colonizaţi germani cu familiile lor catolice — la care Br. de Papilla, răspunde, că aceasta ar fi „în contrazicere cu înalta lege pentru organizarea Reg. Valaho-Ilir". Colonizarea în Almăj nu merge din cauza climei, a poziţiei şi a naturii... nu pot trăi în Almăj şi în general în regiunea dealurilor sudice, decât oameni cari s'au născut şi au crescut acolo"... (p. 75 şi 76). In 6 Mai 1780 se dă ordin către unităţile grănicereşti şi episcopii din Banat, ca preoţii să comunice ordinele ce trebue poporul să le ştie. Vor fi introduse într'un protocol. Autorităţile laice vor controla (p. 77). Reg. de Inf. de graniţă Valaho-Ilir la Decemvrie 1791, cu întregul efectiv de animale ce le posedau (pp. 81—87). Intre spălătorii de aur (Bis. Albă, 13 Iulie 1801) găsim aproape în întregime numele Românilor: Stan, Orbulescu, Vladu, Gruia, Şinca, Guţu, Luca, Dan, Sima, Oprea, Stănescu... (p. 88).

O deosebită importanţă au Tabelele şcolilor superioare şi comunale flire şi valahe, deasemenea şi populaţia graniţei militare bănăţene, din anii 1803—1808 (pp. 90—100). Multe date importante putem culege din „raportul şcolar sumar pe anul 1808 şi aci preoţii şi învăţătorii sunt în majoritatea lor români (pp. 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109 şi 110). Demetriu Popovici, căpitan şi preşedinte şcolar, îl găsim şi pe Ion Tomi-

miciu, protopresbiter. V. şi Iuliu Vuia: Contribuţiuni la Istorja Şcoalelor Bănăţene (activitatea culturală a Protopresbiterului I. Tomiciu, Caransebeş, 1923, pp. 1—7). O broşură puţin consultată de autori. Dela pp. 115—135 găsim toate familiile refugiate valahe, care s'au oprit în diferite părţi, numele, comuna lor natală, etc. Lucrările consultate sunt redate în pp. 136—139. Intre studiile citate, trebue pe viitor să se ţină seamă şi de contribuţia bogată a d-lui dr. A. Marchescu, care s'a ocupat de trecutul Graniţei Bănăţene, în cursul anilor 1934—1938 în **„Tribuna Graniţei"** din Caransebeş.

„Date şi Documente Bănăţene" (1728—1887 publicat de d. Gr. Popiţi e de o netăgăduită valoare pentru Istoria Banatului. Felul în care ne-a redat documentele şi fără comentariu e foarte bine, fiindcă documentele vorbesc singure — deşi puse într'o ordine cronologică, totuşi pe viitor n'ar fi rău dacă la sfârşitul lucrării ne-ar da seria cronologică a documentelor cu paginile respective, neavând indicele bibliografice, — lucrarea ar putea fi utilizată mai uşor.

Lucrarea d. Gr. Popiţi ne dă o icoană fidelă a stărilor din sec. al XVIII-lea din Banat. D-sa spulberă toate afirmaţiunile şi greşele ce le-a făcut voit, istoriografia streină. Teritoriul bănăţean a fost românesc din toate punctele de vedere, — el reprezintă o unitate geografică desăvârşită. **D. Gr. Popiţi face un serviciu de netăgăduit istoriografici române din Banat, publicând astfel de documente.**

CONSTANTIN RUDNEANU

Ion Moldoveanu: „Sbor peste ape" (poeme) Cluj, colecţia „Symposion" 1939.

Este un sentiment straniu acesta pe care îl încerc, răsfoind cartea unui mort încă prea viu în amintire. Cartea de simţire a lui Ion Moldoveanu îmi pare acum, după ce ‚sborul peste ape" s'a făcut, ca un cer de lumină, sub care s'a boltit întunerecul, această noapte puţină a tristeţii lui. Il întâlnesc. Ochiul sufletesc al poetului, a sfârşit prin a zăbovi încă pe pagini. A fost poate un gest reflex în moarte-i. A iubit Ion Moldoveanu prea mult. Nu vieaţa — de asta s'a ferit — ci ţărmii înfloriţi cu sicomori şi apele vinete ale visului. Dar visul lui Ion Moldoveanu nu era de aici; el pornea din acordurile cereşti ale unui sentiment discret, din văgăunile inimii, din nişte desişuri transcedentale şi o orgă a tragediei.

Deschizi cartea lui, cartea „Sborul peste ape", şi vezi că Ion Moldoveanu a fost un obsedat, un călător care naviga apele şi călca dealurile pe creste, să ajungă mai iute, mai sprinten, undeva Era o grabă în pasul de aur al poetului, un suiş spre aura de foc a nemărginirii. Era în el

[1]) Paranteza lui Bojinca.

încarnată vrerea de a străbate spațiile rotunjite ale sufletului și a ancora la poarta de viață a neființii. Căci, iată, Ion Moldoveanu prosternat, cu genunchii sângerânzi, zice Demiurgului:

„Am obosit, Stăpâne. Și-acum iată,
Aștern prinosul tot din suflet și din gând,
Să vină lină împăcarea mai curând
Pe fruntea mea de-apururi încercată".

(Rugă pe pisc)

Accentele sunt obosite, sfâșietoare, împăcate.

Apoi mai departe:

„ — Hei, a fost odată un mare elan,
I-a rămas doar amprenta în sânge,
Ci sufletu-i tot mai nesigur în horă
Ca o corabie fără catarg și proră"

(Elegie)

Ion Moldoveanu stăruie aci în viziunea cromatică a morții și obsesia asta e prezentă pretutindeni. Am subliniat întreg volumul și aceiaș notă stăruie mai în fiecare catren. E un element sugestiv, care are ceva din tematica lui Bacovia, sau senzația putredă a lui Poe; e o construcție conștientă, unde sentimentul e disecat, analizat până la disperare; guști parcă din sufletul lui Moldoveanu, aroma putredă a celui învins de o bolnavă speranță.

Aci este destul de evident acest fapt:

„Și în toamna grea ca un destin
Sufletul mi-l port de manechin
Ca o pasăre din alte țărmuri moartă
Pentru cine știe care poartă" **(Toamnă)**

Bănuiești că certitudinea nu e un element al lui Moldoveanu; el are câteodată credința că se înșeală și atunci sufletul lui e ca o cumpănă, care se înclină ușoară, fără greutatea unei speranțe.

Iată spre exemplu în „Destin":

Este o apă mare mai departe
Cu lumini și odihniri de pluș
Unde, împlinit ca un poem în carte
Poposi-va, cântec în arcuș"

sau:

„Vâslim fără aripi spre țara de-apururi
Cu ceruri dorite și 'nalte azururi,
Pe valuri și vânturi plutim peste ape,
Doar visul ne spune că suntem pe-aproape".

(Călătoria)

Aci tragismul interior la Moldoveanu își găsește o culme, — și viziunea acelei lumi edenice spre care naviga, își arată orizonturile largi, le deschide satanic, ca la o chemare faustiană, extenuată și continuă. Inapoi, nu mai este drum și Moldoveanu își dă prea bine seama, înțelegând până unde merge nota unei voințe personale și unde începe imperativa destinu-

lui. De aceea chiar şi atunci când încearcă o notă comună de revenire la obişnuit, la un amestec cu cei mulţi, fără orizonturi întinse, el o face neconvins, cu o nuanţă de autofalsificare. Iată:

„Desigur mai sunt şi pagini luminoase
Iubeşti pe sora cu ochi negri şi buze frumoase,
Iar de pe geam priveşti cum soarele plouă în brazii grei,
— Atunci te-ai vrea şi tu ca unul dintre ei"

(Inchidere)

ori:

„Uneori se face c'am vrea să murim
Dar mintim, mintim .
Ancorăm doar pentru consolare
In tristeţe şi însingurare"

(Schimbarea la faţă)

Interesant de observat sensurile în poetica lui Ion Moldoveanu. Ele converg paralele, indiferent de substanţă. Astfel sentimentul iubirii e dozat cu sentimentul morţii în aceiaşi concentraţie. E straniu acest sentiment; creşte în atmosfera lugubrului:

„Când îţi scriu iubito, scriu,
Dela margini de sicriu
Sufletul ţi-l simt pe-aproape
Ca şi luna peste ape..."

(Scrisoare)

Limbajul liric e intuitor. Poetul vede, aude parcă descompunerea sa fiziologică — şi dintr'un inconştient totuşi lucid ţipă:

„Dar nu eşti iubito, nu,
De cât foc care creşcu
In afund de suflet mare,
Ca luceafăr sfânt pe mare
Alb aprins
Dar necuprins,
Semn prevestitor în carte,
De vieaţă ori de moarte..."

(Scrisoare)

O muzicalitate interioară, ca o mistuire, ca un geamăt vibrant, ca o simgonie pură, spre care se deschid valvele sufletului, să o absoarbă cu pasiune, într'o reculegere contemplativă a universului, aşa e poezia lui Moldoveanu. Ea are ceva şi din culoarea elegiacă a poemelor bunului Francis Jammes; e imaginea cosmică a universului, trecută prin optica acestui cântăreţ sfârşit; e roada coaptă a unui mare poet. care a lăsat o dâră prea luminoasă, pentruca să nu-l urmărim şi peste apele de dincolo.

PETRU SFETCA

Aurel D. Bugariu: Incrustări în bancă

Editura „Reşiţa" 1939.

Cărţulia d-lui Aurel D. Bugariu este, după cum ştim, un mănunchi de schiţe şi nuvele scrise pe băncile liceului şi editate numai pentru savoarea aceia mişcătoare şi inedită de a fi autor şi de a debuta cu însuşi naivitatea tinereţii. Acela care a trecut prin forii încercărilor literare sau înţelege îndeajuns bucuriile atâta de subiective ale scriitorului pentru soarta creaţiei sale, găseşte în paginile ei nu numai candoarea rară a talentului precoce — deci promisiunea unui autentic şi sensibil scriitor, — ci şi reeditarea emoţiilor mărunte şi a durerilor tulburătoare din lumea adoloscenţii. Din acest punct de vedere „Incrustările în bancă" sânt o fermecătoare representare. Melancolică şi pură. Cu atât mai mult cu cât sânt văzute, simţite şi redate de un tânăr, cu gândurile, simţămintele şi ideile tinereţii însuşi iar tânărul are într'adevăr talent.

Cu toate că şi-a dat el singur seama, inainte de scoaterea volumului, de unele defecte sau lipsuri, d. Aurel Bugariu n'a vroit să le corecteze decât prea puţin cu teama de a nu-i ştirbi farmecul dat de imaturate. De aceia noi ne vom ocupa de aceste schiţe ale elevului de atunci numai întru cât observaţiile noastre îi pot fi de folos şi pentru creaţia actuală.

Pentru predilecţiile sale către creaţia epică găsim astfel, îndestul de dăunătoare atitudinea-i prea subiectivă, atât în subiectul şi desfăşurarea acţiunii nuvelelor, cât şi în conturarea personagiilor (cari niciodată nu-s mai mult decât două). Un scriitor epic de cele mai multe ori trebuie să fie pentru acţiunea povestirii lui un arbitru nepărtinitor al cărui puls nu se contopeşte cu pulsul operei, ci se comprimă potolit, cu totul în afara ei. In procesele lui de creaţie autorul îşi va trăi intens şi profund psihologia personagiilor sale, cari au stări sufleteşti diferenţiate. Din această trăire el dă suflet complex şi deosebit romanului sau nuvelei sale, fără ca sufletul său să fie bănuit de către cititor că are cea mai mică aderenţă cu subiectul sau acţiunea.

In epică producţia şi autorul sânt nişte realităţi aparte, deosebite şi fără nici o corespondenţă de ordin emotiv. Ori schiţele şi nuvelele lui Bugariu nu-s decât o reproducere repetată, de fieştecare dată cu altă înfăţişare, a aceluiaş personagiu — masculin sau femenin — şi a aceleiaşi realităţi, care nu se deosebeşte probabil cu nimic de realitatea intimă şi sufletească a autorului. El este la fel Andrei Volbură, bizarul şi nenorocitul ofticos care-şi îngropase copilăria în băncile şcolii, cum tot el este nefericitul dar recunoscătorul iubit al Vandei, Vladimir Koracicov, romanticul „Demon al înserării" şi desrădăcinatul Nicolae Dunăre, sau Matei Pandrea sau Octavian Răutu. Personagiile femenine aşişderea ne înfăţişează pe aceiaşi Vanda, din minunata „Despărţire", în „Caravana amintirilor" ca şi în „Lacrimi". E aceiaşi deşi are numele de Vanda, de Neli sau de Nadia. Ea este un prototip al femeii idealisate de către autor —

ataşată de cel ce suferă şi mângăitoare ca o mamă. Din punct de vedere epic, prin urmare, aceste personagii nu au nici o valoare, pentrucă sânt o transpunere a autorului în împrejurări fictive de pură visătorie.

D. Aurel D. Bugariu e un temperament liric de gen romantic, iar schiţele şi nuvelele sale nu-s altceva decât nişte — fermecătoare — poeme în proză. Frumuseţea lor constă în stil, care, prin simplicitatea şi muzicalitatea lui, sugerează stări de intensă contemplaţie şi sentimente adânci de melancolie, adică tocmai efectele căutate de poet.

Deşi tehnica creaţiei la A. Bugariu e în funcţie mai totdeauna de concepţie, deci e premeditată, el nu reuşeşte, din chiar această pricină, analisele sufleteşti, unde totul depinde de subtilitatea intuiţiei iar nu de mulţimea şi varietatea cunoştiinţelor date de filozofie.

Oricâte obiecţii i s'ar putea aduce lui Aurel Bugariu, după acest volum din cea mai fragedă epocă a tinereţii, nimenea nu-i poate contesta talentul. Ceiace nu pot să dovedească atâţea, cu volume după volume, dovedeşte fără să vrea Aurel Bugariu la cel dintâi volum. Şi la vârsta lui, asta înseamnă mult.

NICOLAE ŢIRIOIU

Dr. Ilie Gropşianu: Vincenţiu Babeş

Editura Regionalei Bănăţene „Astra", Timişoara, 1938.

D-l dr. Ilie Gropşianu în 104 pagini ne povesteşte viaţa şi faptele lui „Babeş cel mare", a marelui luptător bănăţean, care a luat parte la consolidarea vieţii naţionale şi culturale a Banatului. Cu un talent deosebit de a povesti faptele trecutului, d. dr. Ilie Gropşianu ne transpune în vremurile istorice, frământările politice şi bisericeşti la care a luat parte în tinereţe, având prilejul fericit de a fi în apropierea lui V. Babeş.

Figura lui Vincenţiu Babeş trăeşte aevea în Banat. Biserica română ortodoxă îi datorează mult luptei neînfricate de apărător al legii şi al credinţei. V. Babeş avea legături cu familia Mocioneştilor, iar d. dr. Ilie Gropşianu, care a trăit alături de această familie şi mai târziu la Budapesta l-a cunoscut mai deaproape şi a învăţat tot ce poate culege un tânăr însufleţit dela un luptător şi învăţat român.

In amintirile d-lui dr. Ilie Gropşianu, găsim date istorice preţioase pentru istoria politică-culturală a Banatului. Povestirea faptelor istorice ne însufleţeşte, ne reconstitue scene interesante, convorbiri demne de reţinut — dr. V. Babeş alături de Şaguna, Filaret Musta, şi întreaga generaţie a celor ce susţineau cu dârzenie la viaţa naţională. V. Babeş la Academia Română era stimat şi iubit, preţuiau pe omul de ştiinţă dublat de conduita de caracter integru. A participat la toate luptele şi procesele neamului şi ale bisericii noastre din Banat şi Ardeal. Cuvântările ţinute de

Babeş ca şi scrisul din „Albina" şi alte scrieri valoroase, vor putea fi utilizate cu mult folos. D-l dr. Ilie Gropşianu are meritul netăgăduit de a fi restabilit cultul lui V. Babeş în Banat. Că deşi activitatea lui era cunoscută lipsia o carte scrisă cu suflet, care să ne arate adevărata figură a dr. V. Babeş.

Biografia lui ne arată activitatea multilaterală şi prodigioasă (pp. 26—34). Privirea lui ce o desprindem, ne îndeamnă la muncă.

Cele patru scrisori publicate în „Foaia Diecezeană" din Caransebeş în Nrii 37 şi 38 din 1934. ale lui Vicenţiu Babeş către Filaret Musta, se află în Muzeul eparhial din Caransebeş — ele au fost publicate de modestul consilier ref. eparhial Nicolae Corneanu. (pp. 35—49). Amintirile octogenarului paroh ort. rom. Nicolae Stoia din Şipet, ne înduioşează până la lacrimi (pp. 50—64). Ele ne arată zbuciumul unei veiţi — lupta ce a dus-o cu multă abnegaţie tineretul avântat de dragostea de neam. Darul povestirii simplu şi cu cuvinte bănăţeneşti ne impresionează, ca şi munca şi năzuinţa de a învăţa în casa lui V. Babeş. O adevărată şcoală de făurirea caracterelor şi a naţionalismului a învăţat Pr. Nicolae Stoia dela Dr. V. Babeş.

In „spre ţară... acte şi documente" d-l Dr. Ilie Gropşianu ne descrie întreaga desfăşurare a luptei ce a dus-o alături de alţi inimoşi bărbaţi bănăţeni şi cu ajutorul guvernului român, pentru ca să se împlinească dorinţa vie a lui Dr. V. Babeş:... pe mine mă doare **Hodoniul,** unde m'am născut şi de unde am dulci suveniri din copilărie, şi — unde aş dori să fiu dat pământului"... Dorinţa aceasta s'a împlinit, fiindcă Banatul lui scump nu l-a uitat. (pp. 65—94). Reînhumarea osemintelor lui Vicenţiu Babeş s'a făcut cu o ceremonie deosebită, fiind de faţă autorităţile şi oamenii de seamă ai Banatului, cari au preamărit faptele lui mari. Memoria lui a fost eternizată şi printr'un monument a lui Babeş, în grădina publică din Timişoara.

D-l Dr. Ilie Gropşianu cu avântul şi dragostea de Bănăţean ce o are va reedita „Cartea de Aur" a d-lui V. Păcăţianu, amplificându-o cu Vol. IX şi X, cari vor cuprinde pe marii dispăruţi ai Banatului şi oamenii mari ai Unirii. Bănăţenii îi vor fi recunoscători.

CONSTANTIN RUDNEANU

Dr. P. Rămneanţu: Elemente de Biometrie Medicală şi statistică Vitală

Biblioteca statistică Bucureşti, 1939

Această carte prefaţată de savantul nostru profesor Iuliu Moldovan este o chezăşie ce o dă valorii primului manual de Biometrie şi biostatistică românească.

Clujul, în special Institutul de Igienă Socială şi secţia biopolitică şi Eugenică a „Astrei", de mult se străduieşte să înfăţişeze sub toate aspectele publicului român, însemnătatea Biologiei. Facultatea de ştiinţe după unire creiază pe seama savantului român Racoviţă o catedră specială în cadrele căreia se face şi un curs de biologie generală de către profesorul Jannel. D-l profesor Moldovan prin Institutul de Igenă socială şi prin înfiinţarea secţiei biopolitice şi Eugenice a Astrei trece la realizarea gândurilor sale pe teren şi printr'o strânsă colaborare cu Institutul de Igenă Socială a cărui director este, caută să-şi ceieze colaboratori şi specialişti.

Curentul din domeniul Biologiei şi a ramurilor ei, este început deodată cu cel din străinătate, dar la noi, n'a fost înţeles şi a întâmpinat multe piedici în aplicaţiunile lui pe teren. Abia în ultimii ani a început să câştige teren. Eforturile pe care le-au făcut aderenţii şcoalei prin revista de Eugenie şi Biopolitică, cercetări pe teren, broşurile de popularizare din Editura Astrei, şcoală pentru surorile de ocrotire dela Cluj, plasa de model Gilău, sunt tot atâtea de muncă şi tenacitate în scopul urmărit. Şcoala dela Cluj, astăzi numără o seamă de elemente tinere bine pregătite şi capabile să producă lucrări care rivalizează cu cele mai pretenţioase opere similare din străinătate. Printre aceşti colaboratori se numără şi bănăţeanul Dr. P. Rămneanţu.

Biologia studiază sub toate raporturile celula şi viaţa şi în general fenomenele vitate. Biometria este o ramură aplicată a Biologiei. După autor, biometria este o ramură a ştiinţei biologice care studiază, de o parte, prin metode, măsurare exactă şi de altă prin analize matematice precise şi alese, aspectele cantitative ale fenomenelor biologice, lăsând pentru biologie partea calitativă. Biostastistica este o ramură a Biometriei. Ea se ocupă cu datele şi legile natalităţii, mortalităţii, morbidităţii şi ale demografiei.

In toate ţările din lume, atenţia oamenilor conducători de ştiinţă, politici şi funcţionarii tehnici, se îndreaptă mai mult spre capitalul biologiei om, spre om, familie şi comunitatea în care trăeşte decât spre bunurile solului şi subsolului — spune d. Rămneanţu în prefaţa cărţii sale. Acest capitol biologic a neamului nostru „trebuie condus, conform însuşirilor lui reale creiatoare de drepturi şi existenţă lungă şi târşuit pe drumuri nemeritate", deci a trecut vremea de a fi dirijat un neam după impresii de o generaţie sau mai multe. Numai cine a făcut cercetări pe teren temeinic, precis măsurate, sistematizate şi prelucrate după cele mai noui metode ale statisticei moderne, are dreptul să-şi asume răspunderea. Metodele statistice cele mai sumare pentru medic, biolog, sociolog, monografist sunt expuse în cartea d-lui Rămneanţu după sugestiile d-lui profesor I. Moldovan, care dirijează în prezent şcoala dela Cluj şi ştie să ţină pas cu pas cu şcolile similare de biografie aplicată din străinătate. D-l Rămneanţu aduce şi inovaţie în expunerea diverselor probleme din cartea D-sale, alege fericit exemple în formulele de statistică vitală şi analiza statistică numai material românesc, culeş de D-sa cu ocazia diferitelor cercetări sau de alţi autori români şi le pune în serviciul scopului pe care l-a

urmărit. Aceasta este o inovaţie fericită faţă de alţi autori care lucrează cu material străin sau adunat de alţii.

Desigur că, la realizarea acestei opere a fost încurajat şi de d. S. Manuilă, directorul statisticei centrale, care nu numai că a încurajat încercetările sale autorul i-a tipărit-o, îmbrăcându-o cu cele mai alese forme ale tiparului românesc. aşezându-o alături de publicaţiile cele mai pretenţioase străine. In lipsa de loc, nu intrăm în analiza diverselor părţi ci dăm mai jos capitolele prin care autorul îşi desvoltă subiectul principal:

Definiţia şi fixarea cadrului, istoricul, metodele de colectare ale materialului statistic codificarea şi prelucrarea materialului, formarea tabelelor statistice şi prezentarea lor, reprezentarea lor, reprezentarea grafică a datelor statistice, consideraţiuni asupra populaţiei, expunerea faptelor vitale mortalitatea specifică pe vârste şi mortalitatea corectată, tendinţa liniare şi curbliniare, creşterea populaţiei curba exponenţială şi curba legistică, tabela de vieaţă, măsurarea variaţiei, curba normală de probabilitate, problema eşantioanelor, comparaţia statistică, elemente de corelaţie.

Credem că, şcoala dela Cluj, ar trebui pe lângă acest dar făcut în preajma Sărbătorilor Naşterii Domnului medicilor biologilor şi sociologilor monografişti, să învrednicească şi alţi intelectuali cu o publicaţie analoagă, scrisă într'un stil mai uşor insistându-se asupra explicaţiei termenilor tehnici mai mult. O popularizare acestei ştiinţe cu totul nouă pentru o bună parte a publicului nostru intelectual va înlesni aderenţilor şi şcoalei D-lui profesor Iuliu Moldovan dela Cluj, adunarea datelor pentru statistica vitală, dar şi punerea în aplicare a unor principii de igienă preventivă.

I. RUSMIR

Reorganizarea revistei şi a editurii

Ca urmare la apelul lansat de „Astra Bănăţeană" către toţi scriitorii şi intelectualii din Banat pentru reorganizarea revistei „Luceafărul" şi a editurii s'au primit peste o sută de răspunsuri. Cei cari au aderat la această acţiune, s'au întrunit în ziua de 24 şi 28 Ianuarie sub preşedenţia d-lui Dr. Aurel Cosma, vicepreşedintele „Astrei Bănăţene", ca să ia în discuţie proiectele prezentate de d-l secretar general Traian Topliceanu privitor la reorganizarea revistei şi editurii. După acceptarea celor două regulamente, a căror texte le publicăm mai jos, a fost ales un comitet de redacţie comun atât pentru revistă, cât şi pentru editură. Acest comitet pus sub preşedinţia d-lui Dr. Aurel Cosma, este compus din d-l prof. Traian Topliceanu ca secretar de redacţie şi din domnii: Col. Volbură Poiană Năsturaş în calitatea sa de preşedinte al „Altarului Cărţii", prof. Vichentie Ardelean, prof. Nicolae Ursu, Grigore Bugarin şi Petru Sfetca. Ajutor de secretar este tânărul poet Pavel P. Belu, iar administratorul revistei şi al

editurii d-l Ioan Teodorovici directorul Băncii Victoria din Timişoara. Atât regulamentele de funcţionare cât şi compoziţia de mai sus a comitetului de redacţie au fost ratificate de Comitetul „Astrei Bănăţene" în şedinţa sa din 5 Februarie 1940. Incepând cu luna Aprilie, Luceafărul va apare lunar.

I. Norme privitoare la redactarea revistei Luceafărul.

1. „Luceafărul" este o revistă de literatură, artă şi cultură.

2. Proprietarul ei este „Astra Bănăţeană.

3. Revista va apare lunar.

4. De redactare se va îngriji un comitet de redacţie format din 7 membri: Preşedintele Astrei Bănăţene care va putea delega în locul său pe unul dintre vicepreşedinţi, Secretarul General ca redactor responsabil şi 5 membri, dintre care face parte Preşedintele Altarului Cărţii, ca societate organizată a scriitorilor din Banat.

5. Colaborările se plătesc în raport cu sumele ce stau la dispoziţie în bugetul care se va fixa de către comitet.

6. In redactarea revistei se va ţine seamă de principiul moral, patriotic şi dinastic care stă la baza existenţei Astrei.

7. Comitetul de redacţie va angaja un secretar de redacţie, care va primi o remuneraţie lunară.

8. Administraţia revistei o va face o persoană numită de comitetul Astrei la propunerea comitetului de redacţie.

II. Norme privitoare la funcţionarea Editurii „Astrei Bănăţene".

1. Astra Bănăţeană înfiinţează o editură, fără baze comerciale; adică această editură nu se întemeiază pe ideia de câştig.

2. Se primesc pentru a fi editate următoarele feluri de lucrări: a) literare: poezie şi proză, b) istorice, c) religioase, d) de istorie literară şi culturală, e) muzicale, etc.

3. Lucrările editate trebue să fie scrise de autori români ce-şi au domiciliul în Banat (Caraş-Severin-Timiş-Torontal) Editura poate primi spre tipărire şi lucrările scriitorilor bănăţeni cari nu mai locuiesc în vreunul din cele trei judeţe, sau de ale altor scriitori români, cari se ocupă cu probleme ce privesc Banatul.

4. Editura va fi condusă din un comitet format din 5 membrii, din care face parte — ca preşedinte — şi Preşedintele „Astrei Bănăţene" sau vicepreşedintele prin delegaţie.

5. Comitetul Astrei va numi o persoană care va purta Administraţia editurii şi se va îngriji de plasarea lucrărilor tipărite.

Pentru aceasta va primi sau o renumeranţă globală sau i se vor da procente din valoarea fiecărui exemplar vândut.

6. Editura „Astrei Bănăţene" primeşte manuscrise spre a le edita în următoarele condiţiuni:

a) Toate cheltuelile de tipărire şi expediţie le suportă editura, urmând ca din sumele încasate din plasarea lucrărilor să le amortizeze.

Din sumele rămase după amortizarea speselor de tipar şi expediţie şi 20% pentru augumentarea fondului de editură, iar restul revine autorului.

Autorul are dreptul la 50 exemplare gratuit din lucrare, sau mai multe, care se vor desocoti din sumele ce le are de primit autorul.

b) Dacă editura dispune de fonduri poate răscumpăra drepturile materiale ale autorului, urmând ca toate sumele încasate din plasarea cărţilor să revină „Astrei Bănăţene".

c) Se pot edita şi lucrări ale căror cheltueli de tipar sunt suportate de către autori.. In acest caz „Astra Bănăţeană" este îndreptăţită a cere 10% din venitul net pentru augumentarea fondului de editură.

7. Se pot tipări în editura „Astrei Bănăţene" şi lucrări ale scriitorilor bănăţeni morţi.

8. Autorii n'au dreptul să tipărească o nouă ediţie a lucrării pe spesele lor sau în altă editură, decât după un termen fixat în actul încheiat între editor şi autor.

9. Formatul lucrărilor ca şi condiţiunile tehnice vor fi stabilite de către comitetul de conducere al Astrei.

10. Orice manuscris cercetat de comitet şi va fi admis sau respins printr'un referat scris arătându-se motivele.

Cronica muzicală:

Ştefan Lakatoş: Cântecul popular românesc şi literatura lui.

(„A Román népdal és irodalma", Budapest, 1939.)

Despre interesul ce ni-l arată vecinii noştri maghiari pentru cunoaşterea cât mai adâncă a diferitelor ramuri de cultură şi artă românească în general, nu se poate spune că nu s'a scris peste hotare. Că s'a scris adesea cu anumite tendinţe de a ne prezenta tributari vecinilor. este adevărat; dar aceste afirmaţiuni voit concepute, pentru a servi, apoi, ca argumente întru susţinerea unor teze politice, dacă nu s'au răsturnat încă prin forţa obiectivă a contraargumentelor, — se vor irosi, cu timpul, dela, sine.

Nu tot astfel este cazul cu muzicograful **Ştefan Lakatoş** dela Cluj, care prin mai multe studii publicate, unele în revistele maghiare dela noi, ca „Erdélyi Muzeum" altele în cele de peste hotare, — a încercat şi reuşit a ne tălmăci în domeniul muzical, aşa cum suntem, cu toată paza noastră de dezvoltare, deşi relativ tânără, totuşi destul de abundentă în creaţiuni şi autori de muzică dela cel mai elementar gen popular şi până la cele mai înalte forme de artă muzicală românească după tiparul apusului. Recentul D-sale articol cu titlul de mai sus, publicat în fascicolul No. 10

al bibliotecii „Apollo" din Budapesta, 1939, (14 pagini), îl considerăm — alături de un alt bine documentat studiu anterior ce l-a publicat în „Erdélyi Muzeum" din Cluj, „A román zene fejlödéstörténete" (Istoria dezvoltării muzicii româneşti), — drept a dona punte de legătură întru cunoaşterea mai obiectivă şi mai deaproape a muzicii noastre româneşti, decât s'a făcut din partea comentatorilor şi cercetătorilor maghiari de pân'acum.

In introducere ne arată direcţia cea mai promiţătoare înspre care se îndreaptă muzica apusului, adecă înspre orient, cea mai apropiată fiind muzica poporului românesc, una dintre cele mai bogate în material, frumuseţe, vechime, originalitate, variaţie ritmică şi alte calităţi muzicale. „Este mina de tezaur a noului şi interesantului element muzical". „In îmbrăţişarea muzicii apusene cu cea răsăriteană, se vede că va juca un rol important întru naşterea unui nou classicism muzical".

După câteva consideraţiuni istorice, amintind date şi păreri măgulitoare ale unor cercetări încă dela'nceputul secolului al 17 lea, (Martin Opitz, 1622), asupra muzicii populare româneşti, o clasifică între mari categorii: 1) doine, 2) hore-jocuri şi 3) colinde, melodii a căror origine străveche, influenţe ce a suferit, precum şi stabilirea formelor arhaice, rămâne încă deschisă pe seama cercetătorilor de folklor muzical comparativ.

Urmează şcoalele muzicale româneşti înfiinţate, primii colecţionari de melodii ca, A. Pann, Burada, etc., precum şi toţi autorii de muzică populară — chiar şi cei străini — cu lucrările lor, înclusiv marea pleiadă a celor contimporani şi tineri.

Importanţă deosebită dă genului de colinde, asupra originei cuvântului, considerându-le ca o rămăşiţă a unui cult străvechi păgân.

Despre bocete afirmă că sunt „de o dezvoltare mai recentă, trebuind să se fi înfiltrat la poporul român dinspre răsărit, sau dela slavi" (pag. 14), părere pe care o credem neîntemeiată, ştiut fiindcă acest străvechi cult al morţilor ne-a rămas dela Romani, desigur, sub forma cea mai puţin influenţă în decursul veacurilor.

Nu uită a aminti nici de arhiva de folklor a Societăţii Compozitorilor Români, cu toate colecţiile ei, precum şi interesul deosebit ce se acordă melodiei populare în învăţământul muzical de toate gradele. Studiul de care ne ocupăm deşi îl putem caracteriza mai mult ca o înseilare cronologică a literaturii şi istoricului cânteculuí nostru popular, ici-colea, cu consideraţii personale ale autorului, prin însuşi faptul că D-l Şt. Lakatoş s'a ostenit a ne prezenta în ungureşte şi această ramură a muzicii noastre, nu-i putem fi decât mulţumitori. Serviciul real ce l-a făcut, pentru a doua oră, muzicii româneşti, tălmăcindu-ne în ungureşte, poate chiar cu intenţia — foarte laudabilă — de a lămuri cercurile maghiare de peste hotare asupra realităţii muzicii noastre, — fie chiar şi sub formă descriptivă — literară, — nu va rămâne fără reciprocitate.

Dr. N. URSU

S'au scuturat liliecii albi sub lună...

— Note pentru cele două şezători —

Lugojul a fost în 9 Februarie primitorul trupelor de-azur şi soare, dela „Universul literar" şi din Banat.

Tinerii scriitori, înfrăţiţi şi cu o mare dragoste reciprocă, au prezentat, unitar, publicului, trandafirii lor de lumină şi flautele triste de lună, culegând toate scuturările de recunoştinţă din partea spectatorilor.

Din Bucureşti au descins: Dan Botta, care a conferenţiat despre „Muzică şi poezie" şi „Izvoarele mistice ale Luceafărului"; N. Crevedia, care-şi cere înapoi grăndinile; Ştefan Baciu, autorul „Căutătorului de comori"; Teodor Scarlat; N. Andreescu; C. Fântâneru; Tr. Lalescu; V. Popescu; Mihai Niculescu; Nichita Tomescu; Virgil Carianopol şi sufletul alb al Doinei Peteanu.

Dintre ardeleni, a sosit Ion Th. Ilea, iar dintre bănăţeni: C. Miu-Lerca, Grigore Bugarin, Dorian Grozdan, Ion Ţeicu, Petru Sfetca, Aurel D. Bugariu, Ion B. Mureşianu, Maliu Bogoe şi Pavel P. Belu.

Nu ştiu dece s'a pierdut printre garoafele amintirii chipul bălai al Ninei Batalli.

Pentrucă fulgii cădeau leneş, ca o mătase moale, iar frigul înflorea obrajii. Nina Batalli, în acest decor, era în cea mai potrivită ramă...

Pentru Lugoj, semnăm recunoştinţă d-lor Dr. A. E. Peteanu şi Col. P. Boitan, cari au arătat o dragoste atât de mare scriitorilor. Iar pentru Timişoara, d-lui Dr. Al. Marta, rezident regal şi o caldă strângere de mână d-lui Octavian Metea.

Cât privşte amintirile, din buchetul lor rupem pe: „Virgil Carianopol Săracu"; „Care-i Teodor Scarlat"; „Zumbalai-zumbalai, meştere"; „Fulgii mari ca nişte batiste, din gara Timişorii"; Pivniţa lui Kocsonyay; „Impărtăşania lui T. Scarlat" şi „Noaptea vînătă ca un liliac, a iernii" . . .

Iar pentru sufletul curat al Anişoarei Odeanu, desprind o ramură din zarzărul amintirii şi-o scutur peste durerile din inima care a ascultat pădurile şi cerul, păşind prin moarte şi peste lumini.

PAVEL P. BELU

Reviste

Gândirea. Anul XIX (1940) Nr. 2 Februarie, aduce colaborările D. D. Caracostea, Radu Gyr, G. Murnu, V. Palipian, Vl. Bârna, A. Marin, I. Vargă, S. Tzigara-Samurcas, P. P. Ionescu, A. Demian, S. Bucur, M. Coandă, C. Stelian, E. Vasilescu şi Nichifor Crainic.

Acest număr se prezintă cu aceeaşi prestanţă a **Gândirii** de totdeauna.

Deosebit de interesant este studiul D-lui D. Caracostea întitulat „Specificul românesc" în care evidenţiază, cu multă şi competentă analiză, valoarea ca şi originalitatea fonemului românesc **i scurt,** care după D-sa este cel mai caracteristic fonem românesc. D-l Caracostea vede în acest i scurt un element specific românesc şi cu o funcţiune deosebit de expresivă, deosebindu-se de cei care susţin c'ar fi o influenţă rusă sau ucraineană şi că rolul lui ar fi doar acela de a afecta consonanţa anterioară.

După câte ştiu, D. Caracostea este cel dintâi istoric literar care se ocupă serios cu problema estemelor sau părut a fi şi „Reflecţiile în problema expresia laturilor multiple ale geniilor literare.

Tot atât de interesante mi s'au părut a fi şi „Reflecţiile în problema cunoaşterii" ale D-lui P. P. Ionescu, pe care acum ne mărginim doar a le sublinia.

In general revista **Gândirea** se menţine a fi o mândrie a revuisticei româneşti de nivel european.

Preocupări literare, anul V. (1940) Nr. 2 Februarie Bucureşti.

Este revista „Prietenilor istoriei literare", a harnicilor şi pricepuţilor profesori de limbă şi literatură română. Numărul acesta este închinat lui Titu Maiorescu, accentuându-se latura didactică a marelui om de cultură prin articolele D-lor Gr. Tauşan, I. Nisipeanu şi G. Hilt.

Subliniem bunele traduceri în limba germană din Coşbuc, datorite lui Fritz Behr-Weimar.

Celelalte contribuţii de literatură şi istorie literară sunt foarte preţioase

T. T.

— **Innoirea** dela Arad, de sub conducerea d-lui Tiberiu Vuia, a reuşit să înmănuncheze o frumoasă serie de condeie tinere, oferându ne, de fiecare dată, una din cele mai selecte pagini de poezie, din câte apar în revistele din ţară.

Mai mult decât o simplă revistă, „Innoirea" este o revoluţie în publicistica dela graniţa de vest. Căci, de unde pân'aci toată lumea se încredea în formă, în cantitatea de pagini, azi se poate vedea clar, că în opt pagini poţi scrie ca şi în 100.

Revista are totdeauna o atitudine serioasă, iar „vitrina" ei, scrisă cu multă pricepere de d. Petre Pascu, îi măreşte considerabil valoarea.

Ceeace face „Innoirea" dela Arad pe teren cultural-publicistic, n'a făcut decât „Iconar"-ul dela Cernăuţi, pe care-l egalează.

In ultimul număr, semnează: articol de fond, d. Tiberiu Vuia; proză: d. Nicolae Andreescu; stropi de frumoase cugetări, d. Gh. Moţiu; versuri: E. Ar. Zaharia, H. Niţulescu, Emil

Zegreanu, Petre Bortoş şi Pavel P. Belu. Revista mai publică un fragment din însemnările lui Ath. M. Marienescu. Incolo: „vitrină", polemici, note...

— **Plaiuri Săcelene,** revista d-lui V. Tudoran, din Satulung Săcele, a păşit în al şaptelea an de apariţie. Fireşte, faptul ne bucură nespus de mult. Nu numai pentru frăgezimea pe care o răsfrânge această revistă, nici pentru frumoasele condiţiuni tehnice în care a apărut numărul pentru Ianuarie—Februarie, ci pur şi simplu pentru această biruinţă: şase ani de apariţie regulată, ceeace-i foarte mult pentru o revistă de provincie.

In privinţa literaturii, aşa cum am spus: ea răsfrânge o notă de frăgezime. Versurile nu excelează, dar sunt acceptabile. Proza este mai bună. „Toamnele la munte" ale d-lui V. Hordilă sunt remarcabile. Incolo, semnează: N. Batzaria, V. Dima, N. G. Ursu-Şeitan, Victor Tudoran, Doiniţa Sassu, Gh. Păltănea, V. Marin şi Ion Pantelimon.

Cronicele, destul de variate, ar putea fi mai vii. In actuala formă, sunt mai puţin interesante.

p. p. b.

— **Insemnări ieşene,** anul V, vol. XIII, No. 2, 1 Februarie 1940.

Revista d-lor M. Sadoveanu, M. Codreanu şi Gr. T. Popa dela Iaşi, aduce în acest ultim volum, o seamă de colaborări, vizând diferitele domenii: literar, filozofic, politic, etc. Cu gravitatea ce caracterizează preocupările literaţilor şi intelectualilor moldoveni, „Insemnări ieşene" este un exemplar revuistic care a lăsat cu greutate o dâră de necontestat în cultura românească. Menţionăm poemul d-lui **Ştefan Ciobotăraşu,** care aduce în raport cu celelalte bucăţi poetice, de o consistenţă minoră, o notă de frumoase posibilităţi. Academic esseul d-lui Ion Petrovici, vizând „Valorile dezinteresate ale sufletului", în care se opune spiritului de egoistică naţională, umanitarismul ca valoare de interesată.

Asupra scriitorilor streini, fac prezentări d-nii: Edmondo Cione tratând despre „Estetica italiană dela de Sanctis la Croce" şi A. Cawley despre „Cărţi populare englezeşti". O remarcă specială atribuim articolului „Cele două sensuri ale războiului actual", al d-lui Traian Gheorghiu. D-sa are o optică interesantă în privirea fenomenului social de astăzi. In restul sumarului câteva cronici păstrând o nuanţă obiectivă şi colaborări care augmentează doar cantitativ revista. Păcătuieşte „Insemnări ieşene" prin culoarea fadă ce dă unor preocupări; încolo greutatea ei notorie, fiind adusă de obişnuitele valori consacrate.

— **Brazde bănăţene,** an. III, No. 1—2 Ianuarie—Februarie 1940 — un caiet de numai opt pagini, destule însă pentru a da o notă de gingăşie revistei părintelui Caius Pascu, un suflet pentru care slova tiparului are acelaş miros ca şi tămâia dela altarul unde Cuvioşia Sa slujeşte. Inviorat cu colaborări noui — avânc doi tineri redactori în persoana prietenilor Pavel P. Pavel şi Mircea Şerbănescu, „Brazde bănăţene" îşi justifică deabea acum pe deplin apariţia. La sumar: P. P. Belu, Pavel Butan, M. Ar. Dan, Ion Mioc, Mircea Şerbănescu, A. D. Bugariu, Caius Paşcu şi Gh. Manolache.

p. s.

— **Sfarmă-piatră,** revista de impunătoare atitudine românească pe care o ştiam, încearcă zadarnic să mai fie ceeace a fost. Deşi excelent scrisă, bine informată şi atacând toate problemele, nu mai este aşa de aproape de sufletul nostru.

Poate că la aceasta, contribue, în mare măsură, şi forma ei actuală. Cea veche ne plăcea mai mult, asta mai puţin, deşi, precizăm, o mai iubim încă. Prea abundă pe teren informativ şi afli prea puţin material deosebit de al celorlalte reviste.

Preţuim, din ultimul număr, următoarele condeie: Grigore Popa, N. Crevedia, Pan M. Vizirescu, Al. Gregorian, Vintilă Horia, C. Micu, ş. a.

— **Familia** dela Oradea, anul VI, No. 10, aduce aceleaşi serioase preocupări, nedesminţându-şi frumoasa tradiţie creată. In acest ultim număr, semnează: Ion Minulescu, Claudia Milian, George A. Petre, G. Murnu, George Mihail Zamfirescu, Teodor Scarlat, Moise Popovici, George Bota, Al. Olteanu, Ioan Georgescu, Tiberiu Moşoiu, ş. a. D. Octav Şuluţiu, cu greaua-i competenţă, recenzează pe Ştefan Baicu, iar d. M. G. Samarineanu, directorul revistei, semnează cronica evenimentelor.

— Tot dela Oradea, ne vin **„Cele trei Crişuri".** Numărul 1—2, anul XXI, apărut pentru lunile Ianuarie—Februarie 1940, aduce acelaşi ales număr de colaborări, printre cari: I. Agârbiceanu, George Bacaloglu, Ion B. Mureşianu, Al. Olteanu, C. Banu, G. Oprescu, I. Gr. Perieţeanu, G. Tăuşan, etc.

— **Ramuri,** bătrâna revistă dela Craiova, continuă să apară în aceiaşi formă îngrijită, care ne place, — şi o subliniem. Cât priveşte cuprinsul, însă, suntem mai sceptici: deşi bine scris, el interesează prea puţin. Prietenia dintre Eminescu şi Creangă bunăoară, e aşa de cunoscută, încât, dacă n'o priveşti într'un nou plan de idei, sau dacă nu aduci noui elemente informative, este inutil să mai încerci s'o cuprinzi în patru pagini (fie chiar patru şi jumătate). Apoi **„Lord Byron"!** Mărturisim, titlul nu-i deloc interesant şi nu te atrage, mai ales că începe: „In vremurile de gravă turburare, când forţe uriaşe". etc., etc. Băgăm, însă, de seamă că fondul lucrării e cât se poate de ales, — şi, deci, numai titlul, prea didactic şi prea obişnuit, te îndeamnă să treci peste articol.

Proza d-lui M. Ioanid este bună, iar totala lipsă a poeziei iar o subliniem. Versurile Ersiliei Stănescu nu satisfac o revistă de 40 de pagini. Cronica, scrisă în vechea manie de a comenta numai revistele mari, ne place puţin.

Mai semnează: elegantul condeiu al d-lui T. Păunescu-Ulmu, M. Lăpădetescu şi A. Calotescu-Neicu.

p. p. b.

Invăţătorul bănăţean, anul IV (1940) Nr. 1 Ianuarie — Lugoj.

Invăţătorii din jud. Severin îşi au organul lor oficial în această revistă în care ne pun totdeauna probleme interesante din punct de vedere pedagogic şi cultural.

Noi îi apreciem şi la transmitem îndemnuri frăţeşti, fiindcă ceea ce fac ei este bine.

t. t.

— Despre cartea de alese poeme a d-lui Dimitrie Danciu, din lipsă de spaţiu, vom scrie în numărul care urmează. Asemeni, despre traducerile Mariei Bănuş, din R. M. Rilke.

Note

— **Printre sinceríi preţuitori** ai d-lui Mircea Streinul, ne-am numărat şi noi. Ne-a plăcut atitudinea d-sale dreaptă, dârzenia iconaristă şi marea dragoste ce-o purta scrisului.

Azi lucrările se schimbă. Căci dacă orice carte trebue să ridice preţuirea autorului, ca o nouă dovadă de afirmare, **„Opera lirică"**, apărută la Cernăuţi în ultimile luni ale anului 1939, nu reuşeşte s'o facă. In cel mai bun caz, încercăm să ne păstrăm vechile păreri. Şi dacă ne rezumăm numai la atât, înseamnă că efortul d-lui Mircea Streinul este inutil. Şi, deci, la numai 30 de ani, d. Mircea Streinul nu trebuia să tipărească o „ediţie definitivă a tuturor lucrărilor lirice" (cari nu-s nici lirice), aşa cum spune în dedicaţia din capul volumului.

Totuşi, dacă d. Mircea Streinul a avut bunăvoinţa de a ne trimite volumul, îl vom recenza în numărul viitor. Pentrucă, oricum, poezia d-sale ne place.

— **Al şaselea volum** de versuri al d-lui Ştefan Baciu poartă titlul **„Căutătorul de comori"**, e apărut în Editura Fundaţiilor Regale şi cuprinde 59 bucăţi. Intrucât poezia acestui tânăr şi valoros mânuitor de frumuseţi ne interesează din mai multe puncte de vedere, în numărul viitor vom semna o scurtă cercetare critică, intitulată **„Asimilaţie şi creaţie, — note fugare pe marginea poeziilor lui Ştefan Baciu"**.

— **D. Ion Stoia Udrea**, preţuitul istoric şi literat bănăţean, are sub tipar o carte deosebit de interesantă: „Poezia negrilor", unde antologiază o serie de reprezentative figuri de scriitori negri.

Poezia lor poartă pecetea mediului. Comparaţiile, nuanţa socială, dau operii lor un colorit caracteristic.

Pentru edificarea lectorilor, reproducem un **„Portret din Georgia"**, scris de Jean Toomer, autorul volumului „Cane", apărut în 1923, la New-York:

Părul: Cosiţe castanii, ca şteaugul de linşare împletite;

Ochii: Făclii;

Buzele: Cicatrice, sau bubă roşie ce-a copt;

Respiraţia: Mireasma cea din urmă, dulce, a trestiei de zahăr;

Iar trupul ei mlădios e alb ca cenuşa de carne neagră, ce-a fost arsă.

Sau, pentru socialul interesant din el, reproducem şi poemul „Linşare", de Claude Mckay:

Prin fum se înalţă duhul lui spre cer;
La sânu-i pe această cale de chin
Îşi cheamă fiul Părintele divin,
E noapte. Leşul atârnă stingher.

Şi toată noaptea a lucit o stea
Deasupra lui. Cândva ea l-a condus?
La locul morţii tot ea l-a adus?
Se leagănă leşul. Sus se stinge-o stea.

Se face zi. In cete vin femei,
Bărbaţi. Şi bietul hoit carbonizat
Le pare'n soare-un spectru hâd spureat,
Durere nu s'aprinde 'n ochii lor.
Cei tineri râd şi dănţue de zor.
Oh Doamne, cândva vor linşa şi ei?

p. p. b.

— **Aurel Marin**, este o personalitate poetică a cărui ascendenţă am ur-

mărit-o treptat, în fazele ei de desvăluire sezonală, încercând acele tresăriri pe care ţi le dau în suişul lor de creştere luminile. Posibilităţile sale creatoare sunt notorii şi ele se desvoltă pe orizontala vârstei, Aurel Marin având înainte încă anotimpurile maturizarii. Aşteptăm numărul viitor al „Luceafărului", când vom putea reveni asupra operii sale, în cadrul unei recenzii.

p. s.

— Intre reclamă şi valoare există o mare deosebire, deaceea grupările tinere n'ar trebui să alunece atât de mult pe panta laudelor reciproce. Şi asta o spunem, mai ales că fiecare dintre revistele tinere are două-trei genii, pe cari trebue să le lanseze. Cel puţin! Ca să nu mai vorbim de talente. Fiindcă încolo toţi sunt doldora de talent...

— **Tânărul epigramist Ion I. Mioc** a tipărit într'o editură din Bucureşti o cărţulie de proză, intitulată **„Fata de sub pleoape".**

Prietenul nostru şi în acest domeniu desvălue un frumos talent. Spre nenorocul lui, însă, nu se ştie folosi de acest talent. Căci, decât să tipăreşti o broşurică de douăzeci şi patru de pagini şi să consumi pentru două bucăţi un titlu aşa de frumos, mai bine aştepţi mai doi ani şi tipăreşti o carte prezentabilă, pe care s'o poţi oferi, fără sfială, oricui.

Iar noi, cunoscând sufletul plin de gingăşie al prietenului nostru, nu ne îndoim o clipă, că proxima carte de proză va fi o adevărată afirmare, întrucât talentul lui mijeşte curat şi cu prisosinţă, ca un boloc auriu de trandafir...

— **Un cuvânt frumos,** dar şi cu oarecare rezerve, îl putem rosti pentru revista **„Prepoem".** Intenţiunile ei, de a afirma tânăra poezie, sunt laudabile. Metodele, însă, ne par exagerate. Prea sunt decretaţi autorii tineri „scriitori mari" şi prea sunt făcute toate în stil de reclamă.

Mai multă sobrietate în formă şi o mai mică dărnicie de laude, cât şi moderarea stilului prea de pamflet, i-ar ridica din valoare şi i-ar mări cercul de prieteni.

Aşa, riscă să rămâe izolată şi eforturile depuse cu atâta idealism se vor nărui; — şi pe nedrept.

Căci intenţiile sunt foarte curate.

— In numărul viitor vor mai semna versuri: Anişoara Odeanu, C. Miu-Lerca, Traian Lalescu, Petre Pascu, ş. a.

Domnii colaboratori sunt rugaţi să trimită materialul până la cel mai târziu 10 al lunii.

Paginaţia va fi făcută după două simple criterii: al esteticii şi al variaţiei materialului. Orice alte considerente cad dela sine.

p. p. b.

LVCEAFĂRVL

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

A. VI S II TIMIȘOARA Nr. 7.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ŞI CULTURĂ

A

REGIONALEI BĂNĂŢENE A ASTREI

Redacţia şi Administraţia: Timişoara I, Str. Alba Iulia No. 2 (Palatul Cultural) Et. I.

Inscris în reg. publ. per. a Tr. Timiş-Tor., sub numărul 82.

Apare lunar sub îngrijirea următorului comitet de redacţie:

Preşedinte:
Dr. AUREL COSMA
vicepreş. al „Astrei Bănăţene"

Redactor:
Prof. TRAIAN TOPLICEANU
secr. general al „Astrei Bănăţene"

Secretar de redacţie:
PAVEL P. BELU

MEMBRI:

V. POIANA NASTURAŞ
Preşedintele „Altarului Cărţii"
GRIGORE BUGARIN
VICHENTE ARDELEANU
Dr. NICOLAE URSU
PETRU SFETCA

ABONAMENTE:

Pentru particulari	150 L.
Pt. cercuri cult. şi şcoli prim.	150 L.
Pt. despărţăminte şi şcoli sec.	300 L.
Autorităţi, instituţii	500 L.
Abonament de sprijin . . .	1000 L.
Preţul acestui exemplar, apărut pe luna Iulie 1940, este de	20 Lei

Orice corespondenţă, cât şi revistele de schimb, se vor trimite pe adresa redacţiei. Materialul se primeşte până la cel mai târziu 5 al lunii respective, orice alt manuscris, sosit după această dată, contând pentru numărul care urmează. Tot ceeace nu se publică se distruge.

INSTITUT DE ARTE GRAFICE „TIPOGRAFIA ROMÂNEASCĂ" TIMIŞOARA

Serată de gală

(Schiță bănățeană)

de **ION ȚEICU**

Nu știu cum este la voi în sat. La noi, totdeauna să dădea de veste oamenilor și tuturor vietăților că va fi zi de sărbătoare. Vraja zilei se simțea în revărsarea zorilor. Soarele, pitulat după Tâlva Mare, înainte de a-și face apariția, trimitea soliile, raze prevestitoare de argint, una câte una, asupra satului, sclipind deasupra țiglelor roșii ale caselor, scoțând mici scântei de pe boabele de rouă ce se depuseră peste noapte pe frunzele tremurând ale plopilor din avlia bisericii.

Era altcum decât în celelalte zile. Parcă se deschideau anumite portițe ascunse în inimele oamenilor și de acolo se revărsau lumini de ale sufletului, calde, blânde, pline de vlagă și nădejdi.

— Bună dimineața, vecine!

— Bună să-ți fie inima!

— O să avem zi frumoasă de sărbătoare! — se agrăiau vecinii răsărind unul după altul de după porți, aruncându-și câte un zâmbet de prietenie și voie bună, în timp ce soarele își vedea de drum, arătându-și, încetul cu încetul, podoaba lui strălucitoare și mărețiile eterice în toate splendoarea lor.

Astăzi, când încep povestirea ereau alte obiceiurile, era altfel. Toată lumea, grăbită se strecură, mai de vreme, pe străzi, deoarece se zvonise, încă de cu seară, că a sosit în sat vestitul neamț pe care l-a făcut turtă Sandu Blegea tăbăcarul din țara lugojenilor.

Poporul ardea de dorința de a vedea în persoană namila de om și auzi chiar din gura lui povestea minunatei întâmplări. Doar se știa că lugojenii sunt iuți de limbă și când e vorba de onoarea lor se laudă; se laudă, de îți stă mintea în loc.

Junii, ajunşi la cătănie, nu puteau aţipi de grija neamţului. Era în joc cinstea lor şi a satului.

— Ce să ne facem, cine o să-l întâmpine?

— Să-i dăm o sfântă de bătaie, — zise un mocănoi de fecior, de pe lângă ieruga mică, dela capul satului.

— Ar fi ruşine, toţi pe unul, — răspunse un fruntaş dintre flăcăi cu mustaţa răsucită în vârf de suliţă, semnul unor virtuţi bărbăteşti ce nu se mai discută.

Popa Luca grăbi slujba de dimineaţa, băgând de seama cum credincioşii se mişcodesc în strană şi muerile se strecoară una câte una, afară din biserică. Tuşa Vida, preoteasa, curioasă pe toate comediile din lume, avu grijă ca să trimită soli preasfântului părinte, cerându-i insistent scurtarea binecuvântărilor, doar mai sunt şi alte Duminici şi să se îngrijească de bilete pentru serata de gală a neamţului dacă se va da cumva în sala lui Dumitru Corcan: Teatru în toată regula, cu scenă pentru actori şi perdele înfoiate pe sârmă.

Intr'adevăr, merita să se vadă asemenea spectacol. Chiţu, toboşar, gornist felcer şi mare mucalit, pe care nimeni nu-l întrecea în chiznoviri, deja avizase pe Ion Livait, comerciantul fruntaş, spunându-i că a văzut pe neamţ cu braţele cât osia carului, mâncând foc şi aruncând flăcări din stomac.

Ion Livait, guraliv din fire, cum sunt toţi negustătorii, repede îşi deschise uşa duchianului, şoptind la urechea onoratei clienteli, ca să se grăbească cu biletele, cari, de, poate, s'au şi vândut.

Prinse de veste şi dăscăliţa:

— Au, au Coriolane, dar ce-mi făcuşi, cum mă batjocorâşi?! Toate preotesele, chiar şi grecoanea a lui Ion Livait, au bilete de clasa primă şi eu am rămas de minune?! — se văicărea consoaţa speriată, nu că va lipsi dela reprezentaţie, ci mai mult de frică, că va trebui să ocupe loc în şirul al doilea. Şi atunci, vai Doamne, ce va zice lumea!?.

La sunetul clopotelor de pe urmă, publicul era adunat cu mic cu mare înaintea bisericii, aşa, că teatrul putea începe momentan.

Veritabila elită a satului, publicul mare anonim, era în număr complet.

Emoţiile ajunseră vârful culmei, când îşi făcu arătarea artistul, pe treptele de piatră cioplită ale vastei săli de teatru a lui Corcan. Inalt de vreo doi metri, spătos, cu faţa lungă, pe capul chel cu câteva fire de păr alburiu, spân, înainta majestos, după cum se cuvenea pentru un rol atât de important de a lua revanşa în urma trântelei, pe care o îndurase dela Sandu.

Alături de dânsul păşea dublu, fiind marele artist lung în craci, păşea de două ori atât de repede, o femeiuşcă de muere. Era o blondă. Părul desfăcut aruncat peste umeri, resfirat, lucea în bătaia soarelui ca salbele de galbeni de pe piepturile fetelor de măritiş. Avea un obraz de păpuşă de porţelan, cu un năsuţ subţirel şi drept, ce părea o continuare a frunţii sale albe ca spuma laptelui. Din ochii ei mari şi albaştri ţâşneau două lumini de ale inimei. Se uita drept la mine. Eram de o şchioapă Simţeam cum aceste raze albastre îmi încălzeau sufletul. Văzându-mi admiraţia, mă prinse de barbă, şoptind: „Drăguţul mamei!"

După artişti, natural, Chiţu, vestitul trâmbiţaş, felcer şi mare mucalîf într'o persoană, sărea într'un crac, făcea semne cabalistice, ori imita la mers mărunt pe zâna comediei, mişcându-şi în sus şi în jos mustăţile stufoase, trădându-şi pofta pentru femeiuşca blondă cu papucii cât o ghioacă de nucă.

Mica adunare, avansând spre biserică, creştea mereu, deveni un adevărat convoi.

Nu aş fi povestitor fidel şi exactitatea lucrurilor ar suferi în adevărul ei istoric, dacă nu aş aminti pe o altă uriaşă personalitate a satului în perspectiva vremurilor de odinioară, pe Păun Ceapă, care se alătură tot atât de firesc de comedianţi ca şi Chiţu.

Uriaşa-i individualitate se remarcă prin faptul că a servit pe împăratul zece ani de cătănie. A luat parte la bătăliile dela „Solfărină" şi la cele dela „Cânecreţ". Iar patru ani în plin îi făcu la poarta împăratului în Viena, de unde provinea şi cunoaşterea acelei limbi străine, pe care o şi folosea mereu la întâlnirea cu somităţile satului: „Vas-scârţ, domnule popă".

Ori de câte ori îl întreba cineva despre minunile acelui oraş mare şi petrecania la casa împăratului, Păun Ceapă era gata de răspuns.

— Era totul tare frumos, dar, mai mândri erau câinii împăratului, înalţi ca nişte viţei, cu gâturile lungi ca la cocostârci şi fluerile picioarelor subţiri ca trestia. Se aruncau în aier ca iezii în plină iarbă verde.

Ce i se legă însă mai mult de amintire erau clopoţeii dela grumazul ogarilor. Şi, ori de câte ori îl cuprindea dorul, regulat în zi de sărbătoare, Păun Ceapă urca în pod şi acolo, de după grinzile uscate de bătrâneţe, zdrăncănea în lipsă de clopoţei de argint, două zvonuri cu glasuri subţiri dela caii lui Groşanu şi două clopote cu sunet adânc şi trist dela oile lui Adam Livait.

Poporul şi acum îl credea întârziat de dragul dulcilor amintiri după zăvozii împăratului zdrăncănind clopoţeii, Când colo? Iată-l după Chiţu! Grăbea după convoi, desculţ, cu o izmană suflecată în sus. In spate purta o cotăriţă pătrată cu corniori şi gimişte. Era, mă rog, pitar.

Dânsul făcea fanfara solemnă. Sufla din trulişcă: Tru... tru...li..li..liiiii.tru..li.li..liiiii

De data aceasta muzica era triumfală, după cum se cuvenea în onoarea străinilor. Altă dată schimba melodia, după cum era înţelesul, după cum rămase vorba, cu clientela, mai mult clientele.

Tot satul îi pricepea după trulişcă vorba lui secretă:

— „Veniţi femei, am cornuri proaspete, înţelegeau copiii şi bărbaţii. Femeile credeau că zice: Veniţi femei am adus panglici de mătase şi mirodenii de sulemenit! Tru..li..tru..li.tru..li...

Pietra îl pricepu: Ion a plecat la târg, te aşteaptă sub nucul din grădină, când intona melodia Tru..Tru..li..li..tru..tru..li. li.

Vasile îl înţelegea: Astăzi în livada dintre dealuri, la auzul sunetelor: tru..li..li..li..tru..li..li..li.

— Bună ziua, fraţilor, — acostă neamţul adunarea.

— Mulţam dumitale! — răspunseră cetăţenii în cor.

— Iată am ajuns şi eu la voi în satul acesta mândru şi de omenie cu feciori înalţi ca bradul.

— Aşa-i, aşa-i,! — îngânară iăraşi cu toţii.

— Domnişoara Carmen va da un program diseară. Va fi o mare reprezentaţie de gală. Voi arăta eu şi cu domnişoara câteva minunăţii de care onoratul public n'a mai văzut şi bâzgoindu-şi ochii, va rămânea încremenit!

— Am mai văzut noi de acestea! — zise unul mai sfătos.

— De acestea nu s'au mai arătat la voi. Şi apoi, pe dreptate fie spus, eu n'am venit la voi pentru comedii. Vreau să-mi spăl cu voi ruşinea dela lugojeni. Ei zic, că m'au dat gata. Dar de unde? Sandu Blegea tăbăcarul mi-a pus poşovaica şi m'a călcat cu opinca tăman pe degetul mare, eu fiind în papuci de gumilastic.

— Ahă, ăhă, — strigară unii râzând

— Mi-s la voi, acuma. Nu mă lupt cu unul ci cu şapte dintre voi, — răspunse neamţul hotărît.

După această prietenească „conversaţie", atletul înfoia cu mâna stângă pe biata femeiuşcă cu părul de aur, în sus, punând-o ca pe un scaun pe palme mânei drepte. Artista de pe palma neamţului îşi duse degetele subţiri şi albe la gură, împărţind sărutări în dreapta şi în stânga, de îmi era mai mare necazul.

Agitaţia crescuse vălvătaie în sat, în aşa măsură, încât şi Ioşca Videi îşi cumpără două bilete, după ce se mai ciorovăi încă odată cu soţia pentru cămaşa de cilimuri şi faldurile acestei cămăşi dată în jos, peste genunchi, deasupra izmenelor albe şi largi cu dantele.

*

Singurul Adam Livait nu se sinchisea. Îşi pregăti furca de fier cu patru coarne şi revolverul cu cinci gloanţe ce se învârteau pe o buturugă de osie ca roata morii. Ştia că la noapte are să-şi păzească nepoţii până ce tânăra pereche se desfătează la teatru.

După atâţea ani strecuraţi, măi că aş crede, că, dacă i s'ar fi spus lui Adam Livait:

— Taica Adame, vezi ce este cu neamţul acesta gros, l-ar

fi înfoiat în pene, punându-l pe palmă, cum făcuse el cu nemţoaica.

Aşa, lăsă satul şi oamenii de mirul lumii şi de batjocura generaţiilor, atunci când se va scrie istoria aceasta, pe care o desăvârşesc eu acuma. Aceasta o fac nu de a compromite demnităţile şi faima poporului meu, ci de dragul duioaselor amintiri după comedianta aceia de prin lumea largă, cu părul ca aurul, cu ochii vineţi ca mărgeaua şi tristeţea ei de sub năsucul subţire şi drept pe care l-a uitat Dumnezeu să-l mai cărnească cum e la totnatul dintre noi muritorii.

Sala mare a birtului, transformată în teatru, era ticsită de lume. Notabilităţile îşi ocupară locurile, după ce artistul verifică număr de număr „ţădulele" prinse cu scrob pe spatele scaunelor.

Dăscăliţa, făcu ce făcu îşi vârî un scaun în aşa fel, că stătea şi ea între elită. Să nu se creadă cumva că celelalte femei erau mai breze decât doamna învăţătoare ori preotesele. Dar de unde. Acasă şi-au verificat, înainte de a veni la teatru, poziţiile de forţe cu bărbaţii. Dacă n'ar fi fost evenimentul epocal al neamţului cu Sandu Blegea, ar fi rămas întreaga sală goală, ca altă dată, şi aceasta numai şi numai din cauza locurilor blestemate, cari nu se puteau plasa într'un rând.

Afară, sus, încălecată pe trepte, orchestra lui Chiţu bătea taierele de pleh galben. Toba mare dădea când şi când câte o lovitură de pivă, pocnind tactul cu precizie. Două goarne trâmbiţau gloria serii în văzduhuri. Trompeta mare, încolăcită după grumazul lui Chiţu, răcnea adânc, grav şi solemn, după cum era serata aceasta.

Fanfară în toată puterea cuvântului se producea afară, nu pentru reclama neamţului, ca să se invite sătenii la teatru, cari şi aşa se înghesuiau pe trepte şi înlăuntru, ci de frică ca să nu se spargă ferestrele, când răcneşte Chiţu din trompetă. Mai ales din motivul bine chibzuit, că, atunci, când se oprea toba şi trâmbiţele tăceau mârc şi începea Traian să umfle clăinetul, nu era loc pentru undele lungi şi tărăgănate ce se rostogoleau din gura instrumentului.

La o asemenea jălbuire şi durere, sala teatrului decusită de suflete era prea strâmtă şi prea scundă, de nici lămpile lui Ion Livait nu mai putea să respire, pălpâind palide, erau gata să se stingă viaţa în ele, cum se stinge în pieptul omului necăjit.

Dorul trebuia deci să se împrăştie în lumea mare, în văzduh, în noaptea instelată cu lună plină, peste codrii şi poene, mai ales însă până la mândra dela marginea satului, care rămase bozumflată că a rămas dela teatru nefiind chip ca să se mai întâlnească de cu seară ,poate, chiar cu clănetaşul.

*

In fine, cortina se despărţi în două, trăgându-se pe sârmă, la stânga şi la dreapta, ca două perdele înpupite de trandafiri galbeni şi maci roşii, mai roşii decât gelozia neamţului, care băgase de seamă, că eu admir mai mult pe nemţoaică decât musculatura braţelor ce le juca ca pe nişte peşti, în sus şi în jos.

Se făcu tăcere.

Atletul îmbrăcat în tricou roşu, mestecat cu dungi negre strâns lipit de corp, apucă pe biata nemţoaică de o mână, o aruncă în aer, o învârti, ca s'o aşeze pe palmă. Apoi o trase de un picior şi o asvârli din nou în sus, ca aceasta să-i cadă tăman pe ceafă. Sărmanei, păru i se desfăcu, ochii i se aprinseră, faţa-i albă se înbujoră. Era destul!

— Vedeţi fraţi! — zise neamţu, — aici e doamna, acum o astruc cu cârpa această neagră şi apoi suflu peste ea şi nu-i mai, nu-i mai mult!

Minune! O văzurăm, ne uitarăm. Unul se urcă pe scenă şi o pipăi. Işi învârti ochii roată, dar dacă va descoperi vre-o gaură pe undeva, sau altă şmecherie. Nimic. Totul margea bine şi serios.

Artistul acoperi femeia cu o batistă neagră, lată, şi apoi, cu un beţişor scurt, vorbi întruna, boscorodi, descântă în limba nemţească, deşi nimeni nu-l putu înţelege. Deodată ridică batista. Ia-o de unde nu-i! Dispăru sărmana şi dusă rămase, spre marea mea durere oricât de mic să fi fost.

— Bravo!, — zise popa Simion, în aplauzele generale ale publicului uluit de minune.

Neamțul se închină, zâmbind prietenește. Luă apoi un cui, un adevărat piron. Il arătă. Popa Simion, Ioșca Videi și alții îl pipăiră. Era cui.

Ne uitarăm bine, bine de tot. Il vărî întreg pe nara nasului, pe cea stângă, dacă nu mă înșel. Se închină din nou. Băturăm din palme ca luații. Neamțul zâmbind binevoitor, începu să scoată, încetul cu încetul, pironul din nara cealaltă, dreaptă.

Admirație generală și tăcere!

Tăcerea aceasta de adevărată uluială se întrerupse de un hohot de plâns, un plâns, disperat ca înaintea unei mari nenorociri. Ion Mozgovă fiul își băgă un cui pe nas, imitând neamțul.

Reprezentația se opri. Perdelele se îmbinară. Publicul se ridică de pe scaune. Neamțul alergă și el printre rânduri ca să vadă comedia. Chițu își descolăci trompeta de după gât. Grăbindu-se spre locul de nenorocire, se înhămă, în serviciul științei medicale în lipsa doctorului.

— Fătul tatei, — să vedem ce ai făcut? întrebă felcerul copilul. Schimonosindu-și fața, își trase pielea capului îndărăt, își clinti urechile parcă ar fi bătute de vânt. Ion Mozgoavă uitându-și de cui, își schimbă șiroaele de lacrămi în râs, cum făcu toată adunarea curioasă.

In clipa aceia Chițu, mare maestru în ale medicinei, ridică mâna în sus și strigă: Iată cuiul din nasul copilului!

Neamțul privi lung, lung pe doctorul ocazional. Nu zise nimic. Simțeam cu toții că admiră pe Chițu. Poate credea în sinea lui că și acesta este vreun luptător de ăi cu poșovaica.

*

Reprezentația reîncepu. Perdelele se traseră în lături. Neamțul reapăru. Serios și grav, se închină, zicând:

— Dragii mei, public, văd că nu vă plac minunile Știu că ați venit aici pentru spălatul rușinei mele.

— Așa-i, așa-i, răspunseră bărbații din fundul sălii. Traian clănețașul făcu o alergătură cu degetele pe clapele clăinetului. Gheorghe Licurici dete una din taierele galbene se săreau scântei din ele.

— Bine-i, bine, Uitați aici. Este o ușă. Eu ies afară, îm-

ping înlăuntru ușa și intru, în zadar împingeți voi, șapte, dacă vreți și opt feciori, în afară, eu tot intru . . .

— Hă, hă, hă, — râseră cei din fundul teatrului.

— Să vedem, cine are curajul, să se prindă cu mine? — zise neamțul a batjocură goală, măsurând mulțimea ce sta înghesuită ca arânghii în vase.

Asemenea insulte nu se mai puteau răbda. Ambii preoți se ridicară în picioare, se întoarseră către onoratul public, Popa Iosu, blând și trist cum era întotdeauna, se uită aspru la feciorii satului, cari se tăinuiau într'un colț, zicând poruncitor:

— Ce vă mai înbiați? Haideți sus!

— Vorbele spuse cu toată hotărîrea avură efect. Din tumbă se despărțiră, rând pe rând, unul câte unul, la olaltă, șapte feciori, chipeși și voinici. Urcară scena.

Neamțul se aproprie de ei, îi mustră cu ochii a bătaie de joc:

— Ei sunteți cu toții aici? Bravo! bravo! Dar slabi pentru mine.

Unul dintre juni voi să se repeadă la comediant, dar ceilalți îl opriră. Holt! Să vedem! — ziseră.

— Aici, eu ies afară, iar voi împingeți ușa cu umărul, — zise neamțul bătându-și umerii. Zis și făcut.

Feciorii își dădură în coate, înșirându-se unul după altul, opintind ușa ferecată în cruci cu brâgle grele de fier, cum erau ușile gazdelor pe vremuri.

— Hai, hai, — strigă neamțul din afară.

— Hai, să te vedem, neamțule! — răspunseră ai noștri.

Publicul îi secondă în marea acțiune întreprinsă pentru onoarea satului:

— Haideți — Petre, Pavele, Ioane, — fiecare își striga odrasla pe nume.

— Hai, hai, — strigă o voce de afară, reușind o clipă ca să crepe ușa.

— Nu vă lăsați, mă, prăpădiților! — urlă vocea șefului de orchestră, împingeți că vă ia muma dracului!

Se sufulcară băieții. Dă-i, împinge, se îndemnau feciorii. Se născu o gălăgie infernală. Neamțul părea învins. Nu se mai mișcă nimeni afară.

Ahă, ahă, atletule, ăhă, ziseră în cor atleții ceilalți.

— Nu se mai mișcă neamțul e dat gata!

In mijlocul larmei generale ce părea a izbucni în urale triumfale, se ridică Ioșca Videi și strigă deasupra mulțimei gălăgioase:

— Pss, pss, — încrețindu-și buzele pisăind, — proștilor, o nu vedeți că neamțul a șters-o la sănătoasa!?

Cuvintele acestea căzură în public ca o bombă. Se făcu dintr'odată tăcere, o liniște de mormânt.

— I-an vedeți unde-i neamțul? — repetă Ioșca Videi.

Flăcăii se deslipiră de ușă. Incearcă s'o deschidă. Nu puteră. Era încuiată. In zadar o zdrăncăniră. In broască era cheia, natural întoarsă de mâna maestrului în ale trântei.

Cine ar fi capabil să descrie uluiala ce urmă. Numai prietenul meu, pictorul ar putea eterniza scena ce-a urmat. Indignare? Rușine? Un tablou cu o mare de capete, toate cu ochii holbați și cu gurile căscate până la urechi.

Nemai pomenit. Toți și toate erau d'avalma.

Ioșca Videi își făcu mai întâi loc, după dânsul Ion Livait, comerciantul, târându-mă după el, afară din sală.

In clipa aceasta și onoratul public cu gura căscată se desbuzumini.

— După neamț, urlară vre-o câțiva. Mulțimea se înghesuie, deastădată se sfărma deadreptul ca să iasă mai degrabă, după neamț, unul mai viteaz decât altul.

Din imbulzeala aceasta mare ce se revarsă pe strada principală, ca un potop de ape mari, cu urlete fioroase în noapte, Ion Livait mă aruncă după o poartă, zăvorând ușa.

Era lună plină. Se luminase ca ziua. Mi se păru că pe dealul Murgului se văd două umbre lungi, lungi, urcând grăbite. Deodată se opriră. Cea mai mică umbră își deslipi un braț lung, îl ridică în sus, ca apoi să-l întindă înainte, aruncând satului o dulce salutare.

— Adio, oameni buni! Și ție puiul mamei, adio!

Simții două picături de lacrămi cum se scurgeau pe obraz. Erau fierbinți. Voiam să strig tare. Nu știu de ce, de ciudă, de frică, durere sau de indignare.

Inainte de a o face, Ion Livait, mă prinse de mână, mă opinti în braţe, şoptindu-mi la ureche:

— Taci! Sărmanii comedienţi, aceasta e pâinea lor cea de toate zilele!

Deschizând, apoi, repede poarta, strigă mulţimei înfuriate: grăbiţi după nemţi, arătând lungul drumului mare, în direcţia contrară umbrelor, ce dispărură după coama dealului.

M a m ă

Scrisul tău de astăzi nu-i mai scris ca 'n vremuri —
Te văd privind la mine şi vorba 'n plâns ţi-o tremuri...
Tu mă chemi aproape să-mi fi razim în gânduri...
— Descifrând scrisoarea-ţi, plâng tăcut pe rânduri.

De pe creanga vieţii cad zile, — cad tomnatec,
Şi eu şi azi fără ortac, rămas-am singuratec, —
Mă plângi privind prin vreme, când anii-or fi povară,
Şi 'n juru-mi n'o fi nimeni c'o vorbă, când se 'nseară.

Când iernile-asculta-vor în sobe cântând focuri
Şi râsuri şi glăscioare aprinde-or casa 'n jocuri,
Alăturea 'n pustie cine-mi va fi tovarăşi?...
Doritu-l-am, o mamă, dorescu-l iar şi iarăşi.

Dar nu-mi fu dat pe semne, nici nu cred să-mi fie,
Cuib spre bucurie — şi liniştire ţie.
— Povara ta uiţi, mamă, te bat a mele gânduri...
— Fii binecuvântată! Iţi ţuc strâmbele rânduri.

ROMULUS FABIAN

TAPAE ŞI TAPIA

de **Prof. Traian Simu**

Pornind dela Caransebeş, pe malul drept al Timişului la vale, — deunde albia râului începe a se lărgi, pentruca undele apei să aibă un drum mai liniştit pe sub poalele dealurilor, ce se ţin lanţ şi se opresc unele domol şi leneş deasupra luncei mănoase, altele cu povârnişuri mai scurte şi repezi, împodobite pe alocurea cu păduri frumoase deasupra cărora se zăresc culmile semeţe ale Padeşului, satele se înşiră, unele după altele, ca nişte mărgele albe, având toate aceleaş gospodării cu aceiaş Români bănăţeni muncitori, veseli şi cuminţi. Unele dealuri par'că şovăesc în fuga lor răzleaţă de a mai înainta spre apus. La poalele acestora, unele împădurite, altele încărcate cu pomi roditori şi viţă de vie, se află comuna *Tapia.*

Sătuleţul acesta liniştit, aşezat la câţiva kilometri de Lugojul nostru, ascuns în desişul pomilor roditori, în zilele noastre se remarcă doar, cu ţărancele-i sprintene şi portul lor înflorit, cari până toamna târziu, cu poveri mari pe cap, grăbesc la piaţa noastră să-şi vândă produsele lor de bune gospodine; iar mai recent se mândreşte cu un modest monument, pe care-l ridicaseră, pe un colnic, la marginea satului, profesorii şi elevii şcoalei militare de artilerie din Timişoara, în luna Iunie a anului 1939 ce trecuse.

Deoarece se mai susţine şi astăzi, de către unii, induşi probabil în eroare de aceiaţ cari au derivat neetimologic *Tapia* noastră dela *Tapae* de pe vremuri, care din punct de vedere strategic, în luptele ce s'au dat acolo între strămoşii noştri Daci şi Romani, a avut un rol important; în cele ce urmează doresc a lămuri şi spulbera orice nedumerire, care ar mai exista, că adecă unde trebue să fixăm locul istoric *„Tapae"* de acum aproape două mii de ani.

Se ştie că la Tapae, de pe vremuri, s'au dat, între stră-

moşii noştri, două lupte crâncene, cari sunt pomenite mai întâi la istoricii Dio Cassius şi Jornandes.

Prima luptă s'a dat la anul 89 d. Cr. pe timpul domniei lui Domiţian, care în urma deselor incursiuni ce le făceau oştile lui Decebal în Moesia, fu nevoit să încredinţeze guvernatorului din provincia aceasta, lui Oppius Sabinus, conducerea unei expediţii în Dacia, care însă se termină cu izbânda lui Decebal şi moartea în luptă a guvernatorului. Porni apoi însusi Domiţian ca să-şi încerce norocul, dar ajungând în Moesia, preferi mai bine să se ţină de petreceri, decât să-şi obosească corpul moleşit prin locurile puţin sigure din Banat şi astfel însercină trecerea Dunării lui Cornelius Fuscus, general încercat, dar stricat prin viaţa-i mondenă şi de luxul timpului. Acesta se aventurase, fără simţul prevederii, peste Dunăre. Rezultatul a fost dezastruos pentru Romani şi pentru generalul Fuscus, care a şi fost îngropat în Dacia într'o pădure. O a treia, expediţie, în fruntea căreia fusese Tettius Julianus avu norocul să ajungă până la *Tapae,* unde oştirile lui Vezinas cel mai de seamă conducător al lui Decebal, fură nimicite, iar Decebal numai prin vicleşug fu în stare să împiedece înaintarea legiunilor romane spre Sarmisegetuza. Chiar şi biruinţa aceasta ar fi periclitat existenţa Daciei, dacă Domiţian ar fi biruit pe Quazi şi Marcomani, în luptele ce le purtaseră cu aceştia Romanii. Pacea pripită şi umilitoare pentru Romani, legată de Domiţian, au reparat-o armele şi vitejia legionarilor conduse de marele împărat Traian, când tot la *Tapae,* la 102 d. Cr. avuse loc o altă luptă înverşunată, unde viteazul împărat îşi prefăcuse propria-i garderobă în pansamente pentru răniţi, dar nu fără succes, căci în urma acestei învingeri, drumul îi era deschis spre inima Daciei, ceeace determină pe Decebal să primească o pace dictată de Traian, în condiţiuni nefavorabile pentru el şi vânjosul său popor.

Localitatea aceasta, deci, în două rânduri fusese amintită de vechii istoriografi fără a i se fixa locul. *Nici pe hărţile din antichitate nu găsim indicat locul Tapae.* In urma acestor împrejurări, mai târziu se iviră diferte păreri şi ipoteze, cari sunt

chiar până 'n prezent discutate, că unde anume ar fi fost pe vremuri castrul sau localitatea *„Tapae"??*

Astfel, istoriografii Francke [1]), Roesler [2]) şi Hunfalvy [3]) au susţinut că Tapae a trebuit să fie în preajma trecătoarei Turnu-Roşu. Borovszky [4]) şi Tomaschek [5]) îl credeau în vecinătatea pasului Vulcan-Lainici.

In Banat Tapae a fost căutat de Vass [6]), Gooss [7]) şi Király [8]).

Tapae lângă Lugoj apare mai întâiu ce harta Spruimer-Menke [9]), dar nici alţi istorici străini, de mai târziu, după cunoştinţele pe cari le posed, nu indică acest loc istoric lângă oraşul Lugoj.

Dintre istoricii noştri îl citez aici pe Xenopol [10]), care spune următoarele: „Dela Berzovia Traian trecu la Aixis sau Aizis, cum îi zice Tabula lui Peutinger şi care nume pare că a fost păstrat în Ijirişul de astăzi aşezat după râul Bărsavă. Ajuns gând spre răsărit *(deci nu spre nord cum va forţa itinerarul la capăt)* către Tibiscum şi Sarmisegetuza, Traian întâlneşte, nainte de a ajunge la Tibiscum pe duşman la Tapae sau Tăpia dela nordul Lugojului, aşezată la baza munţilor şi deasupra Timişului" etc.

Pe urmă continuă: „Analiza drumului urmat de Impăratul până la întrarea lui în munţii Daciei, ne-au dat putinţa a iden-

---

[1]) Zur Gesch. Trajanus pag. 16.

[2]) Rom. Studien pag. 36.

[3]) Magyar Etnogr. pag. 71.

[4]) A Dákok pag. 44.

[5]) Les restes de la langue Dace pag. 17.

[6]) Erdély a rómaiak alatt pag. 43.

[7]) Studien zur Geogr. und Geschichte des Trajänischen Daciens. Iată ce spune de pildă acest arheolog în cartea lui la pag. 210 „wie ja auch analog Tapae nicht in der Donau unten, sondern nach Cass. Dio 67, l. tief im Temescher Banat drinnen, unmittelbar vor dem eisernen Thorpasse gesucht werden muss".

[8]) Acesta în volumul I. din „Dacia Provincia Augusti" pag. 73. caută Tapae în preajma Caransebeşului. („Karánsebes körül?").

[9]) Atlas Antigna tab. XXIII.

[10]) Istoria Românilor din Dacia Traiană vol. I. pag. 139.

tifica trei nume vechi, Berzovia, Azizis şi Tapae cu corespondentele lor moderne, *Bersava, Ijirişul* şi *Tapa* sau *Tăpia*".

In notă relevă următoarele: „Asupra acestui de pe urmă nume *Tapa,* observăm că din punctul de vedere fonetic el trebuia să rămână neschimbat, după analogiile *Barba* şi *Capra* rămase aceleaşi în limba română. A doua formă *Tăpia* este iarăşi o schimbare normală". Din cele expuse ar rezulta că *Tapae* pe bază fonetică, trebuie tolerat lângă Lugoj, deşi din punct de vedere al cercetărilor archeologice nici în hotarul comunei Tapia de astăzi dar nici în preajma satelor învecinate, până în prezent *nu s'a găsit nici o urmă sau obiect de origină romană.* Ca dovadă a progresului istoriei din ultimul sfert de veac iată ce spune despre *Tapae* distinsul nostru istoric C. Giurescu [11]): „La *Tapae,* nu departe de Poarta de fier, pe unde pătrunzi din Banat în Ardeal s'a dat lupta". Pe urmă menţionează următoarele [12]): „După biruinţa dela *Tapae armata romană apucă* pe valea Bistrei în sus, vale care răspundea chiar la Sarmisegetuza". In volumul amintit, pe harta intitulată „Dacia înainte de cucerirea romană", *Tapae* este fixat între localităţile vechi *Agmonia* şi *Sarmisegetuza.* Stabilirea aceasta este mai exactă şi este bine motivată în special de K. Cichorius [13]), care arată că *Tapae,* fiind loc întărit, a existat pe valea netedă a Bistrei în vecinătatea Porţilor de fier, iar Aschbach [14]) este şi mai categoric, când afirmă că *Tapae* de pe vremuri a fost în preajma comunei *Marga.*

In concluzie, locul *Tapae* de altă dată, nu este permis să-l căutăm sau să-l fixăm unde este astăzi comuna Tapia. Aceasta o refuză atât etimologia, dar mai ales topografia şi iată de ce: Armatele romane în drumul lor spre Sarmisegetuza, aşa precum glăsueşte istoria, *dela Agizis, au luat-o spre răsărit. Ori Tapia de astăzi se află dela comuna Farliug (Azizis) spre nord!* Trecând armatele romane Timişul în hotarul comunei cu pricina, — terenul este deluros şi lipsit de o vale mai largă, sau

[11]) Istoria Românilor Vol. I. Buc. 1935. pag. 62.
[12]) Ibid. pag. 65.
[13]) Die Reliefs der Traians-Sälle II. pag. 116.
[14]) Über Traianus steins. Danub. pag. 5.

teren neted, așa, cum se vede pe columna lui Traian și înconjurată la margini de munți împăduriți, cum și până astăzi co respunde Valea Bistrei, unde împăratul a fost nevoit, ca și Tettius Iulianus, să susțină cu Decebal o luptă mare și crâncenă și unde Traian își aruncase cel puțin o trăime din armata lui de peste 60 mii legionari, cifra mare pentru vremile acelea, ca totuși în urmă să întâlnească o altă opreliște și mai dificilă, coridorul îngust al Porților de fier.

De încheiere țin să mai remarc, că numărul istoricilor și arheologilor cari au susținut că *Tapae* ar fi fost lângă Lugoj, este foarte redus, față de toți aceia cari au căutat *Tapae* la trecători, ca de pildă Turnu-Roșu, Vulcan-Lainici, sau precum foarte corect s'a stabilit de istorici cu reputație, *în Valea Bistrei spre defileul Porțile de Fier, adică în vecinătatea comunei Marga.*

.....

Pomana

Mi-am strâns tăcut privirile sub pleoape
Și gândul l-am oprit să mai rodească,
Iar mersul vremii aș vrea să se oprească
Și'n întunerec totul să se 'ngroape.

Și-atunci, pierdut, ca morții în morminte,
Ca cerul nemișcat în veșnicie,
Voi ști iubirea ta de n'o să fie
Ca pân' acuma, albă și cuminte.

Aroma ei va trece drumul vieții
Și voi simți, cum morții simt pomana,
Când pâinea se topește 'n mâini, iar cana
Se umple ca să sature drumeții.

Cu sufletul îndurerat ca rana,
Cu gândul ars de ura umilinții,
Voi sfărâma strângând sălbatec dinții
Și blestemând, nu voi primi pomana.

CONST. JALEȘ

Influența catolică la românii din Slatina Timișului*)

Comuna Slatina-Timișului numită în graiul poporului și numai Slatina-mică, este așezată ca o insulă în mijlocul unor comune cu populație pur românească de legea ortodoxă-română, la o distanță de 18—20 km. de Caransebeș. Este — poate — singura comuna din România cu o populație de români de două confesiuni: ortodoxă și *romano-catolică*. Această împrejurare, ș'apoi și starea prezentă felul de a trăi întru totul identic cu a românilor ortodoxi — afară doar de biserică — m'a îndemnat să mă ocup de acești români, cercetând: de unde și de când datează catolicismul în Slatina? I-am numit și îi numesc „români" în opoziție cu afirmațiunile istoricilor unguri cari îi numesc fie „bulgari", cari ar fi imigrat în Banat din Balcani, în veacul al XIV-lea sub regele Ungariei Ludovic C. Mare, fie rămășițe de „unguri" romanizați mai apoi în urma conviețuirii lor cu massa de români" de aici. In temeiul acestor afirmațiuni și catolicismul lor ar proveni în primul caz dela bulgarii din Balcani (din imperiul Romano-Bulgar) cari au fost convertiți la catolicism de „Carații" ordinului franciscan trimiși de papa Urban, la cererea regelui Ludovic C. Mare. Acești bulgari, fugiți de groaza turcilor pe la anul 1369, așezându-se în Banat ar fi întemeiat mai multe comune, între ele și Slatina, aducând cu ei drept „zestre" și religia catolică. In al doilea caz, ar fi rămășițe de unguri din cei ce au mai rămas pe aceste meleaguri după lupta dela Mohaci din anul 1526. Ne mai amintește cronica comunei bisericești catolice, cuprinsă în „Matricula Copulatorum" (căsătoriților) și o altă versiune, și anume: că după lupta dela Mohaci, 1526, când Banatul cutropit de turci, ar fi emigrat din comuna Crașova — întemeiată, după afirmațiunile

*) Un capitol din lucrarea istorică, ce va apare în curând.

istoricilor unguri tot în veacul al XIV-lea de aceiaşi bulgari — 2000 de suflete, ba unii spun de familii, şi trecând peste muntele Semenic, au poposit aci, intemeind comuna Slatina, aducând cu ei şi religia catolică.

Istoricul bănăţean, reposatul protopop al Lugojului Dr. Gheorghe Popoviciu, în „Istoria românilor bănăţeni" indică drept timp al începutului catolicismului în Slatina anul 1738—1739, anul ridicării unei Capele, ori bisericuţe numită „imperială" de către principii Carol şi Francsc de Lotharingia. Cronica bisericii — şi după ea toţi istoricii — spune, că în luna Iunie, la ziua Sf. Ap. Petru şi Pavel, a anului 1738, pe când trupele austriace, conduse de susnumiţi „prinţi" poposeau în „repaus" pe „câmpul fomii" cei doi prinţi pentru ca să le treacă vremea „au aranjat în împrejurimi o vânătoare. Necunoscând ei însă locurile au rătăcit prin pădurile învecinate. Graţie întâlniriilor cu „harambaşa Petru Vancea din Bucoşniţa" au putut ieşi din păduri, scăpând astfel de mânile banditilor. Petru Vancea i-a condus de-asupra Slatinei. Aci odihnindu-se pe un „pietroiu", văzând trupele din faţă de pe câmpul fomii", făgăduiră, că drept mulţumită lui D-zeu „pentru această a lor salvare, vor ridica pe acest loc — după alungarea turcilor — o Biserică. In anul următor 1740 — fiind turcii izgoniţi din Banat — şi capela imperială se înălţă, dar ciudat, spune cronica şi cu ea şi istoricii, „că a fost aşezată spre... *răsărit.* Abea mai târziu — în urma unei prăfănări — deodată cu reparările s'a încercat a se mări şi transforma în forma „catolică" încercând a se învârti din poziţia ei originală „răsăriteană" spre apus... dar n'a reuşit, căci este aşezată sau mai bine zis învârtită în poziţia ei de *azi... între răsărit şi apus...* Iată deci câteva păreri despre comuna Slatina.

Comuna Slatina-mică, obvine pentru prima dată în Istorie sub numele de „Slatina" în veacul al XIV-lea după cum ne arată istoricul maghiar Pesty Frigyes, întemeiată în împrejurările arătate mai sus. Cum însă în Banat mai există o altă Slatina — pe Nera — diferă şi părerile istoricilor — indicând când pe una când pe alta, ca popas al aşa zişilor „bulgari". Pomenire directă despre Slatina se face în documente abea la anul 1433,

când un anumit nobil român Nicolae Bizerei, ridică o acuză falsă în contra lui Bizerei Lado şi a fiilor săi, acuzându-i de infidelitate. Pentru această „trădare" li se confiscă acestora între alte moşii şi cea din *Slatina*. De aici înainte mereu este amintită „Slatina" ca o moşie fie de „donaţie", fie de cumpărare ori „schimb" între descendenţi familiilor: Bizerei, Găman, Fiat ş. a. La anul 1467 Őrményesi Ladó împreună cu câte jumătate din comunele: Slatina şi Sadova cu moşiile mocioneştilor din jurul Caransebeşului, încheie o convenţie reciprocă pentru cazul, că s'ar stinge care din ei fără urmaşi. Intr'o conscriere a oraşului Caransebeş dela anul 1603, se află împuşi la dare, după proprietăţile lor din Slatina, nobilul Nicolae Flore (se vorbea în bătrini de Florei) cu 2 parcele, iar nobilul Petru Marin cu 3 parcele. Urmaşii acestor două familii protestează la anul 1623 în contra hotărîrii principelui ardelean Gabriel Bethlen, pentrucă donase moşiile părinţilor lor unor străini. Familiile Marin şi Horei a jucat un rol important în veacul al XVIII-lea între anii 1740—1774. Comuna, împărţită în două de părâul Slătinioara, era proprietatea acestora. Partea stângă unde se află azi Biserica catolică, cu cimitirul ei, pe locul numit „Stâlp" locuit azi de romano-catolici sau cum îi numesc azi romanii ortodoxi „papistaşi" era proprietatea lui Florei. Partea dreaptă cu casele de pe locul numit „Scăuniş" sau „Tâlva turcului" (azi grădini şi pomi) era proprietatea lui Marin. Prelungirea acestei părţi formează azi comuna bisericească ortodoxă-română „Slatina-mică" despre a cărei soartă nu se ştie nimic în aceste vremuri. Oamenii mai bătrâni povesteau că pe la anii 1770 comuna ar fi fost una aşezată pe acest teren numit „Scăuniş". Acest loc fiind mai ridicat populaţia era scutită în vremuri ploioase de inundaţiile Timişului. Partea de jos fiind mlăştinoasă era nelocuibilă. Din această pricină populaţia din această parte a „Scăunişului de jos" verosinul că a trecut Timişul aşezându-se în partea dreaptă a râului pe locul numit „Strâmtură", vieţuind în cele bisericeşti, cu fraţii lor mai apropiaţi din comuna Sadova, până la anul 1809, când apoi s'au reîntors la vatra strămoşească unindu-se din nou cu fraţii lor rămaşi în „Slatina-mare" şi formând din nou o singură comună

politică-administrativă: Slatina-Timişului. Va fi fost dictat acest mic exod de vitregia naturii, dar credem că mai mult a fost cerut de interesele proselite ale bisericii catolice! Şi anume, iată de ce: catolicismul românilor din Slatina nu pare a fi nici de provenienţă bulgară şi cu atât mai puţin de cea maghiară ci mai curând rezultatul unei intinse acţiuni a „bărăţilor franciscani" poposiţi în Slatina de odată cu bisericuţa dăruită de prinţii amintiţi mai sus. Toate ipotezele istoricilor unguri de mai târziu veacului acestuia sunt răsturnate, iar părerea noastră, că acest catolicism datează dela această dată, este conformată de episcopul lor eparhial din Cianad, Engel, care în darea de seamă către adunarea eparhială a anului 1766, se plânge membrilor cu cuvintele: „Sunt îngrijorat de soarta puţinilor români, catolici, din Slatina . . . cari se pierd în numărul covârşitor al Schizmaticilor . . . şi cere deci în consecinţă camarilei imperiale, că aceşti *shizmatici,* cari „fiind mai mult la număr", şi cari constitue un impediment întinderii prozelismului catolic, *să fie separaţi, respectiv deportaţi* . . dintre români catolici din Slatina, mai puţini la număr! . . .

Iată deci tâlcul exodului de mai sus, şi a aşa zisului „catolicism bulgaro-maghiar"! Dacă alte argumente n'am avea în folosul susţinerii tezei noastre, credem că acesta singur este suficient pentru a pune lucrurile în adevărata lor lumină! Pentru importanţa problemei lăsăm să mai urmeze şi altele. Faptul, că la anul 1871 s'a descoperit pe ţărmul stâng al părâului „Sadova" o piatră mormântală cu înscripţia de provenienţă romană, care denotă, rămăşiţele cetăţii romane „Masclunis", ridicată de arhitecţii lui Traian în acest loc important, strategic — căci doar aci se deschide „cheia Armenişului" ce duce spre „Poarta orientală" — confirmă şi mai mult existenţa comunei Slatina, printre primele colonii, intemeiate de colonişti lui Traian, obvenina sub numele de „Zeugina" sau „Gaganis". fie că era pe locul unde se află azi, fie că era după cum afirmă istoricul maghiar Tihamer Turchiany; de-alungul râului Hideg, Higegul de azi. Faptul, că români din Slatina-mare, şi-au păstrat de-alungul veacurilor limba curat românească, datinele strămoşeşti cu portul şi felul de astăzi întocmai ca şi fraţii lor ortodoxi, a-

rată că această comună este şi ea cu toate celelalte sate bănăţene de origine daco-romană aşa după cum şi pe istoricilor unguri le mai scapă câteodată s'o mărturisească printre frazescriind că „eleinte oláhok lakták"! aşa după cum şi episcopul amintit a recunoscut-o numindu-i români şi nu „bulgari" nici „unguri". Cine este chemat şi cine poate cunoaşte mai bine situaţia credincioşilor unei eparhii dacă nu Episcopul?! Dintr'un memoriu al aceleaşi biserici din 20/XII/1836 spicuim următoarele: „Populus parohianus, tam in matre, quam in tilialibus est *natione* et *lingua Valachicus*" Insuş istoricul maghiar Dr. Geza Czirbusz spune, că dacă Banatul n'ajungea în mânile creştinilor cu alungarea turcilor în veacul al XVIII-lea şi dacă „misionarii" (a propaganda papiai") nu ar fi început la anul 1726, propaganda de reconvertire... ar fi perit această populaţie „az olah környezetbe"...

In concluzie mai amintesc pe lângă dovezile de mai sus, încă şi întâmplarea bătrânului „mucenic de ortodoxei din Slatina" Jurja care în timpul „exodului" amintit nevrând să se lepede credinţa lui strămoşească a preferit să i-se ardă mâna în ceară, ca un rug! Cred, că nu este prisos dacă mai învoc şi câteva nume scoase din matriculele bisericii catolici între anii 1738—1770—1780. Albu, Cald*ul*, Neag*ul*, Stoică, Stoicheştilor, Goga, Baman, Marin, Agescu, Ivaniciu, etc.

Cât priveşte pe românii ortodoxi şi biserică lor, cum am arătat mai sus multe date nu avem. Biserica lor abea datează dela 1875. Imprejurarea, că dela 1777—1809 vieţuind în „Strâmtură" în imediata apropiere de Sadova ne face să credem, că s'au folosit de aceiaşi Biserică până la 1809, iar de aci încolo — reîntorşi la vetrele lor — au păstrat legăturile bisericeşti, tot mai strâns cu Sadovenii folosindu-se de aceeaş biserică până la anul 1832, când apoi Sadovenii mutându-se în Sadova-nouă au cedat comuna cu biserică cu tot coloniştilor Celu. Legăturile dintre Sadoveni şi Slatinarii mici — începute aci — au dăinuit şi pe mai departe chiar şi după ridicarea bisericii lor — până prin anii 1932—33, când apoi comuna bisericească Slatina-mică care până aci şi-a păstrat legătura de fili- la matera Sadova, a fost ridicata de organele noastre bisericeşti cu

cinstea de „materă". Biserica ridicată îndată după ce învierea episcopiei Caransebeşului prin zelul dascălului C-tin Udrea, îngrijită şi înfrumuseţată prin harnicia şi dragostea de decenii a reposatului învăţător şi director Simion Sandru în colaborarea cu veteranul şi mare cântăreţ parohul Gheorgh Ivanici şi a capelanului său devenit apoi paroh Simion Sadru, prin glasul clopotelor şi al slujitorilor mereu a chemat şi cheamă şi azi pe fiii ei din Slatina-mare, să revină la sânul ei părintesc, ca să nu mai despartă „Crucea" pe fraţii de aceeaşi lege şi sânge, ci să fie o turmă şi un păstor.

PETRU BANCEA

EPIGRAME

Epigramistului Maliu Bogoe,
funcţionar la C. A. M.

Doamne, câtă nedreptate
Când Maliu Bogoe scrie
Epigrame nesărate,
Pareă n'ar fi la... Regie!

ION I. MIOC

Lui Ion Mioc, răspuns.

Dela un timp la mic şi mare,
Necontenit tu le ceri sare.
Nu cumva vrei, măi frăţioare,
Muza s'o pui la... „conservare"?

Aceluiaş.

Află azi că la saline,
Σ vacant un post mai mare.
Te grăbeşte, pentru tine
Ar fi bun, c'ai avea sare.

MALIU BOGOE

Adunarea Generală a Astrei Bănățene

Timișoara, 7 Iulie 1940

Raport general

asupra activităţii desfăşurată în anul de activitate 1939/1940

Adunarea generală a „Astrei Bănăţene" ţinută la Lugoj în Iunie 1939 a fost una din acele manifestări culturale care a putut convinge pe oricine despre evidenta realitate a existenţei organizaţiunilor noastre în conştiinţa poporului. Tradiţia acestei legături între intelectuali şi popor s'a menţinut în cursul anilor şi „Astra" a rămas singura asociaţie culturală care a putut şi poate să-i adune pe toţi.

In Martie 1939 Astra Bănăţeană a început să aplice Legea Serviciului Social în sensul strict al gândurilor M. Sale Regelui.

In cursul verii anului 1939 au funcţionat în Ţinutul Timiş 3 şcoli ale Serviciului Social: una pentru directori de cămine culturale, la Caransebeş şi două pentru absolvenţii şi licenţiaţii universitari, la Caransebeş şi Ciacova. Aceste şcoli s'au bucurat de toată atenţiunea autorităţilor locale şi de o largă simpatie a opiniei publice, întrucât în foarte scurt timp au putut dovedi preocupările serioase de care erau călăuzite în transformarea vieţii sociale româneşti.

In acelaş timp s'a început o intensă activitate la sate, dar împrejurările n'au fost prielnice. Aceleaşi împrejurări excepţionale au dus la suspendarea activittăţii Şerviciului Social în Octomvrie 1939.

Aşa fiind, „Astra" şi-a continuat firul activităţii, suplinind şi ceea ce s'ar fi putut realiza mai uşor prin Serviciul Social

In acest an preocupările tuturora au fost îndreptate în spre asprele evenimente ce se petrec în lume.

Imprejurări deosebite au făcut ca în oraşele şi satele noastre să nu se poate desfăşura o activitate de intensitatea pe care am fi dorit-o. Cu toate acestea o asociaţie culturală numai atunci

îşi poate arăta soliditatea, când e capabilă să activeze şi în împrejurări grele.

Ori „Astra Bănăţeană" a activat şi în aceste împrejurări, îndreptându-şi străduaniile spre scopul comun al tuturor străduaniilor româneşti: întărirea sufletelor pentru apărarea şi libertatea Patriei.

De aceea dela cele mai pretenţioase manifestări din metropola Banatului şi până la cea mai modestă conferinţă din cel mai umil sat bănăţean n'a fost decât acelaşi gând al trăirii Patriei peste oameni şi vremuri.

Acesta a fost şi este cel mai scump principiu de muncă în cadrele Astrei Bănăţene.

In cursul acestui an ne-am păstrat şi ne-am întărit mijloacele de manifestare.

Astfel gazeta pentru popor *„Luminătorul"* îşi continuă apariţia în acelaşi gând de a duce satelor nu numai informaţiuni ci şi sfaturi potrivite nevoilor lor. Astăzi „Luminătorul are 10.000 de abonaţi ţărani.

Ziarul „Dacia", deşi cu mari greutăţi, a continuat să apară, împlinind rolul unui cotidian obiectiv în Timişoara. Acest ziar apare azi în 7000 exemplare.

Revista „Luceafărul" a fost pusă sub conducerea unui comitet reorganizat şi sperăm că va fi tot mai bine.

Ultimul număr a apărut ca omagiu adus M. Sale Regelui cu prilejul împlinirii a 10 ani de domnie.

Editura îşi continuă activitatea prin tipărirea Antologiei Scriitorilor Bănăţeni până la unire de I. D. Suciu şi volumul de poezii „Flori de piatră" datorite lui P. P. Belu.

REPREZENTAŢII TEATRALE.

Astra Bănăţeană a organizat — cu concursul Teatrului Naţional din Cluj — dela 1 Septemvrie 1939 la 31 Ianuarie 1940. 44 reprezentaţii teatrale, dintre care 6 la Timişoara şi 38 în diferite localităţi din Ţinutul Timiş.

Tot prin Astra Bănăţeană s'a organizat 7 reprezentaţii ale Operei Române din Cluj.

Intre 1 Februarie şi 15 Aprilie 1940 au fost organizate alte 27 reprezentaţii în diferite localităţi din Ţinut cu ajutorul Teatrului din Cluj, iar la Timişoara au fost 6 reprezentaţii ale Operei din Cluj.

Aci subliniem reprezentaţiile trupei ţărăneşti a cercului cultural al Astrei din Şoşdea.

Ceea ce trebue să accentuăm este faptul de netăgăduit, că reprezentaţiile de teatru proză şi operă organizate de Astra Bănăţeană au dovedit o necesitate şi ele sunt cercetate de un public tot mai numeros, ceea ce arată că ele sunt o necesitate culturală şi naţională şi de aceea trebuiesc continuate.

In cadrele despărţămintelor şi Cercurilor noastre culturale s'au ţinut în acest an aproape 1000 conferinţe şi şezători culturale, ceea ce arată că nici acest mijloc de propagandă culturală nu a fost neglijat.

In cele ce urmează spicuim din activitatea organizaţiilor Astrei din Banat, între care contribuţie la „Inzestrarea Armatei constitue un semn de înţelegere a vremurilor pe care le trăim.

JUDEŢUL TIMIŞ-TORONTAL.

1. Despărţământul Timişoara

Preşedinte: Păr. Protopop Dr. P Ţiucra.

— *Cercul Cultural din Albina:* 4 conferinţe, 2 şezători.
Au conferenţiat S. S. preotul Ioan Cazacu şi D. Roman Trifu învăţător.

— *Cercul Cultural din Beregsău:* 4 conferinţe, 1 serbare pentru înzestrarea armatei.
Conferenţiari: Preoţii Valeriu Popovici şi Andrei Jebelean.

— *Cercul Cultural din Bucovăţ:* 5 conferinţe, 2 şezători.
Conferenţiari: Inv. Ecat. Diaconovici, Dir. şc. Milă Todor şi Păr. Traian Milota.

— *Cercul Cultural din Cerneteaz:* 3 conferinţe, 3 şezători.
Conferenţiari: Inv. D. Tomescu, Păr. Traian Barzu, înv. Tib. Nica.

— *Cercul Cultural din Chişoda:* 5 conferinţe Au vorbit înv. Iosif Ciorogariu, Dir. S. Popescu şi Păr. Victor Aga.

— *Cercul Cultural din Fratelia A:* 2 conferinţe, 1 şezătoare. Conferenţiari: Prof. N. Jucu, Păr. Victor Faur.

— *Cercul Cultural din Ghiroda:* 2 conferinţe, 1 şezătoare; au vorbit Păr. Traian Brânzei şi Păr. Vasile Ionescu.

— *Cercul Cultural din Ghiroda nouă:* 1 conferinţa, 1 şezătoare: a vorbit Inv. I. Minda.

— *Cercul Cultural din Ghiroc:* 13 conferinţe încadrate în programe artistice-culturale. Conferenţiari: Păr. Horia Vişoiu, Dr. M. Munteanu, Inv. A. Cordoş.

— *Cercul Cultural din Herneacova:* 2 conferinţe, 1 şezătoare Au vorbit: Inv. Gh. Barbu, Păr. St. Giulvezan.

— *Cercul Cultural din Ianova:* 2 conferinţe, 1 şezătoare. Au vorbit Păr. Alexa Puta.

— *Cercul Cultural din Izvin:* 9 conferinţe. Au vorbit: Păr. Tr. Pelea, Păr. Lazăr Ciucu, Inv. N. Teodorescu, Inv. pens. Şt. Ştefanu.

— *Cercul Cultural din Moşniţa:* 1 conferinţă 1 şezătoare. A vorbit: Păr. Ioan Iliovici.

— *Cercul Cultural din Nadăş:* 5 conferinţe, 5 şezători. Au vorbit. Păr. O. Albani, Inv. M. Tiulea.

— *Cercul Cultural din Parţa:* 4 conferinţe. Au vorbit: Inv. T. Dumitrache, Inv. dir. I. Cocioba, Dr. Sim. Nestor şi Păr I. Russu.

— *Cercul Cultural din Timişoara-Fabrică:* 4 conferinţe încadrate în şezători. Au conferenţiat: Păr. Protopop P. Ţiucra, Inv. M. Şerban, Păr. Traian Golumba, Păr. M. Şora.
Acest cerc cultural, prin osteneala păr. prof. M. Şora, a organizat un curs de cântări bisericeşti pentru angajaţii T.C.T.

— *Cercul Cultural din Timişoara-Vii:* 2 conferinţe, 2 şezători. organizate de către Păr. Ştefan Şora, preşedinte.

— *Cercul Cultural din Timişoara-Ronaţ:* 2 conferinţe, 2 şezători, organizate de Păr. I. Jurma, preşedinte.

— *Cercul Cultural din Urseni:* 4 conferinţe, 4 şezători. Au conferenţiat: Inv. D. Moise, Păr. V. Luminosu.

— *Cercul Cultural din Utvin:* 2 conferinţe cu programe artistice. Au conferenţiat: Păr. Ioan Russu şi Inv. dir. Ioan Cara.

— *Cercul Cultural din Uisenteş:* 3 conferinţe, 3 şezători culturale. Au conferenţiat Păr. Al. Reja.

SITUAŢIA BIBLIOTECILOR CULTURALE ESTE URMĂTOAREA:

Cercul cultural Albina, 43 volume. S'au cetit 25; Beregsău, 36 volume. S'au cetit 24; Bucovăţ, 40 volume. S'au cetit 25; Cerneteaz, 292 volume. S'au cetit 150; Chişoda, 90 volume. S'au cetit 45; Duca I. G., 35 volume. S'au cetit 10; Freidorf, 50 volume. S'au cetit 25; Fratelia A., 365 volume. S'au cetit 135; Fratelia B., 50 volume. S'au cetit 35; Ghiroda, 100 volume. S'au cetit 40; Ghiroda-nouă, 57 volume. S'au cetit 23; Ghiroc, 130 volume. S'au cetit 54; Gharmata, 125 volume. S'au cetit 32; Herneacova, 85 volume. S'au cetit 58; Ianova, 143 volume. S'au cetit 42; Izvin, 210 volume. S'au cetit 120; Moşniţa, 150 volume. S'au cetit 85; Nadăş, 80 volume. S'au cetit 35; Parţa, 134 volume. S'au cetit 10; Remetea-Mare, 85 volume. S'au cetit 20; Sânmihaiul-Român, 70 volume. S'au cetit 52; Sălciua-Nouă, 100 volume. S'au cetit 38; Stanciova, 90 volume. S'au cetit 50; Şag, 250 volume. S'au cetit 60; Timişoara-Fabric, 300 volume. S'au cetit 120; Viile Fabrică, 30 volume. S'au cetit 15; Timişoara-Ronaţ, 95 volume. S'au cetit 65; Urseni, 159 volume. S'au cetit 86; Utvin, 86 volume. S'au cetit 23; Uisenteş, 365 volume. S'au cetit 58. Total: 3845 volume. S'au cetit 1560.

Situaţia bibliotecii Despărţământului Central este următoarea:

La finea anului 1938 am avut în bibliotecă cărţi şi broşuri	3403
In cursul anului 1939 au intrat în bibliotecă	212
In cursul anului 1939 s'au distribuit cercurilor culturale	460
Starea bibliotecii la finea anului 1939 la Despărţământ este	3155

2. Despărţământul Ciacova

Preşedinte: Prof. Dir. Iancu Călţun.

Numărul membrilor-fundatori, pe vieaţă şi activi: 1025.

Numărul cărţilor din Bibliotecile celor 15 Cercuri Culturale: 5395.

— *Cercul Cultural din Ciacova:* are Casă Naţională în care funcţionează şi cantina străjerească. Au fost organizate 22 de conferinţe şi şezători culturale-artistice. Au conferenţiat: Prof.

I. Călţun, Dr. Al. Lighezan, Inv. Gh. Corbuli, Prof. I. Vlăduţu, Păr. Ion Pincu, Prof. P. Hortopan, Inv. Mag. Olariu.

— *Curcul Cultural din Şipet:* (Preşedinte: Toma Porumb): 12 conferinţe, 2 serbări în legătură cu obiceiurile de Anul Nou şi Crăciun.

Au conferenţiat: Notar R. M. Nicolae, Inv. Iorgovan Ţăran, Inv. V. Drăgilă, dir. M. Barbu, Păr. N. Stoian, înv. Nat. Mihail.

— *Cercul Cultural din Berini:* (Preşedinte Inv. Ion Petraşcu). 7 conferinţe, 1 serbare a obiceiurilor de Crăciun, 1 serbare pentru înzestrarea armatei.

Au conferenţiat: Inv. dir. I. Petraşcu, Păr. I. Miciuru

— *Cercul cultural din Denta:* (Preşedinte Preot A. Bota): Are Casă Naţională cu sală festivă, sală de lectură şi bibliotecă şi 9 jug. pământ. A organizat 4 şezători, 1 serbare a obiceiurilor de Crăciun, 1 serbare pentru înzestrarea Armatei.

— *Cercul Cultural Stamora-Română:* (Preşedinte Preot Gh. Clecan). 3 conferinţe. Au conferenţiat: Păr. Gh. Clecan, notar I. Oprin.

— *Cercul Cultural din Petroman:* (Preşedinte: Notar Iuliu Vereş), are Casc Naţională. A organizat 5 conferinţe cu şezători şi un curs pentru gospodine.

— *Cercul Cultural din Pădureni:* (Preşedinte Preot. C. Tismănariu), are casă Naţională. A organizat 8 conferinţe şi 5 şezători culturale. Au conferenţiat: Păr. Tismănariu, Inv. Iul Pava, Inv. Nic. Pava.

— *Cercul Cultural din Cerna:* (Preşedinte Preot S. Mioc), 4 conferinţe şi o serbare a obiceiurilor de Crăciun. Au conferenţiat Păr. S. Mioc şi avocat Toma Popovici.

— *Cercul Cultural din Obad:* (Preşedinte Preot Gh. Lungu), 6 conferinţe, 1 serbare a obiceiurilor de Crăciun, 1 şezătoare Naţională. Au conferenţiat: Inv. Buretoi şi Păr. Gh. Lungu.

— *Cercul Cultural din Jebel:* (Preşedinte Preot L. Surlaşiu), are Casă Naiţonală. A organizat 6 conferinţe, 1 serbare a obiceiurilor de Crăciun, 2 şezători artistice-culturale. A mai organizat un curs pentru gospodine.

— *Cercul Cultural din Dolaţ:* (Preşedinte Notar E. Jurca). A

organizat 7 conferinţe cu şezători prin strădania preşedintelui.

— *Cercul Cultural din Folea:* (Preşedinte Preot L. Şandru), are Casă Naţională. A organizat 5 conferinţe, 1 serbare a datinilor de Crăciun, 1 serbare pentru înzestrarea Armatei.
Au conferenţiat: Inv. pens. L. Biro, Inv. dir. Gr. Gavrilă, Păr. L. Şandru.

— *Cercul Cultural Cebza:* (Preşedinte Preot Tib. Buru). A organizat 4 conferinţe, 1 serbare a datinilor de Crăciun, 1 serbare culturală. Conferenţiari: Păr. Gh. Treta, Păr. Tib. Buru, Primpretor Petru Vichentie.
A mai organizat un curs pentru gospodari.

— *Cercul Cultural din Liebling:* (Preşedinte Notar I. Cimponieriu). A organizat 20 conferinţe încadrate în programe artistice-culturale. D-l Inv. dir. Ion Tabau a desfăşurat o activitate pe care o subliniem în mod deosebit.
A organizat un curs pentru gospodine.

— *Cercul Cultural din Ghilad:* (Preşedinte Preot M. Ghilezan), are Casă Naţională. A organizat: 9 conferinţe, 1 serbare a datinilor de Crăciun, un curs pentru gospodine.
Despărţământul Ciacova a dat cel mai larg concurs material şi moral pentru buna funcţionare a Şcolii Serviciului Social din vara anului 1939.

3. Despărţământul Giulvăz

Preşedinte: Dr. Al. Lighezan.

A fost reorganizat la 10 Martie 1940.

— *Cercul Cultural Giulvez:* (Preşedinte Preot N. Brănuţiu), are Casă Naţională, sală de lectură cu 320 volume în bibliotecă, 110 membri activi.
A organizat un curs pentru gospodine şi diferite serbări artistice-culturale.

— *Cercul Cultural din Foeni:* (Preşedinte Notar N. Savi), are Casă Naţională, cu o bibliotecă de 500 volume. A organizat un curs de săptămâni pentru gospodine.

— *Cercul Cultural din Gad:* (Preşedinte Preot D. Petcu), are Casă Culturală. A organizat 7 conferinţe prin strădania preşedintelui.

— *Cercul Cultural din Macedonia:* (Preşedinte Preot Vic. Tuca), are o bibliotecă de 120 volume. A organizat 10 conferinţe cu şezători. Conferenţiari: Inv. I. Ispas, Păr. Nic. Tuca, Notar Filip Neamţu, Primpretor Petru Vichentie.

Nu s'au primit rapoarte dela Cercurile Culturale din Crai nou, Tolvădia, Giera, Toager, conducătorii fiind concentraţi, dar şi acolo s'a desfăşurat o activitate frumoasă.

4. *Despărţămintele:* Buziaş, Gătaia, Recaş şi Vinga, n'au trimis rapoarte de activitate.

5 *Despărţământul Lipova:* (Preşedinte D. Sever Bocu), din cauza împrejurărilor n'o putut desfăşura o activitate deosebită.

6. *Despărţământul Sânnicolaul mare:* (Preşedinte Prof. dir. T Bucurescu) şi a desfăşurat activitatea cu deosebire în cadrele Cercului Cultural din Centrul Plasei. S'au organizat serbări culturale artistice, din care demne de subliniat sunt: aceea închinată poetului M. Eminescu şi cea dela 1 Decemvrie 1939.

Despărţământul merită toată lauda pentru Şcoala ţărănească pe care a organizat-o şi despre care vom da lămuriri la capitalul „Şcoli şi cursuri pentru ţărani".

JUDEŢUL SEVERIN.

1. Despărţământul Lugoj

Preşedinte Prof. dir. Dr. A. Peteanu

A organizat festivităţile Adunării Generale a „Astrei Bănăţene" în 24—25 Iunie 1939 la Lugoj, care s'a desfăşurat într'un cadru impresionant, luând proporţiile unei măreţe şi impunătoare serbări naţionale a regiunii.

Cu această ocazie s'a organizat un conduct etnografic de care alegorice, reprezentând specificul vieţii româneşti din jud. Severin.

De asemenea s'a aranjat un concurs de coruri şi dansuri vechi bănăţene.

Au luat parte la serbări următoarele coruri: „Lira"-Lugoj, „Progresul"-Lugoj, „Doina"-Făget, apoi corurile din Gruni, Birchiş, Târgovişte a, Susani, Sâlha, Lugojel şi Sinteşti.

Echipele de dansuri vechi au fost din următoarele comune: Birchiş, Coşteiu, Obreja, Iablaniţa şi Borlova.

Dansurile s'au executat sub conducerea d-lui Primpretor Bujor Barbu din Lugoj.

Tot cu această ocazie s'a organizat o deosebit de frumoasă expoziţie în legătură cu industria casnică, economică, industria în general, precum şi alte aspecte ale vieţii morale şi materiale din regiune.

Despărţământul Lugoj a organizat mai multe împunătoare şezători şi serbări literare, artistice şi culturale.

A înfiinţat 17 biblioteci la Cercurile Culturale în valoare de lei 7.565.

Informaţii amănunţite cu privirea la activitatea diferitelor Cercuri Culturale nu avem, dar s'a muncit cu multă râvnă şi dragoste.

2. Despărţământul Caransebeş

Preşedinte: Dr. C. Corneanu.

A organizat:

Un curs de limba şi literatura română pentru funcţionarii publici şi particulari;

Un curs de perfecţionare profesională pentru meseriaşi şi agricultori; un ciclu de conferinţe publice în Caransebeş (11); 23 conferinţe în cadrele Cercurilor Culturale din sate; 4 şezători şi serbări artistice-culturale.

A ajutat efectiv la buna funcţionare a Şcolilor Serviciului Social în vara anului 1939.

A iniţiat, împreună cu Primăria oraşului, clădirea Casei Naţionale.

3 *Despărţământul Făget:* (Preşedinte Primpretor A. Lugojan). S'a străduit să adune fonduri pentru Case Naţionale se seama Cercurilor Culturale.

Din cauza împrejurărilor s'a rezumat de a da concursul organelor administrative pentru strângerea fondurilor de ajutoare a familiilor concentraţilor.

4. *Despărţămintele:* Sacul, Teregova şi Orşova n'au trimis rapoarte de activitate.

JUDEŢUL CARAŞ.

Despărţământul Caraş

Preşedinte: Prof. Ilie Rusmir. Secretar: ing. A. Mălăescu.

In conformitate cu înţelegea intervenită intre Serviciul Social şi Societatea Culturală Astra, în sensul că aceasta din urmă a fost încredinţată cu aplicarea Legii Serviciului Social în Ardeal şi Banat, am procedat la organizarea Serviciului Social din Judeţul nostru şi anume:

La 25 Februarie 1939, am întregit Comitetul Desp. jud. al Astrei cu persoanele de drept prevăzute de L. S. S. şi cu membrii marcanţi din judeţ, constituind astfel Căminul judeţean al Serviciului Social. Dup'aceea am convocat Despărţămintele de plasă cât şi pe toţi intelectualii din plasele respective la o consfătuire, în care le-am explicat Legea Serviciului Social şi intenţiile legiuitorului, dându-le îndrumări cum au să procedeze la aplicarea ei în sate.

S'au ţinut adunări pe plasă:

La Bocşa-Montană în ziua de 3 III. 1939.

La Bozovici în ziua de 7 III. 1939.

La Moldova-Nouă în ziua de 22 IV. 1939.

La Oraviţa în ziua de 27 III. 1939.

La Reciţa în ziua de 16 IV. 1939.

La Sasca în ziua de 9 III. 1939.

In acelaş timp, am căutat să difuzăm principiile legii prin broşuri, articole de gazete şi circulări.

Organele conducătoare ale Despărţămintelor de plasă, la rândul lor au convocat adunările generale ale cercurilor Culturale dela sate pentru a e explica L. S. S. şi rostul ei în viaţa Satului.

Din totalul de 97 Cercuri Culturale ale Astrei, au fost convocate şi inspectate fiecare cerc, de către preşedinţii de plasă sau de către delegaţii acestora, fără nici o indemnizaţie de transport sau alte cheltueli.

Acest sacrificiu este o dovadă nouă de alturism din partea conducătorilor Astrei din acest judeţ.

Afară de deplasările de mai sus, organele judeţene ale As-

trei au descins şi ele la sate pentru a face cercetări, transformări în Cămine şi pentru a lua măsuri în plasa model Bozovici, în vederea compunerii unui program de activitate şi de realizări pentru această plasă.

In acest scop au fost vizitate de către conducătorii Despărţământului Judeţean 39 comune. Printre cei care au activat cu deosebită râvnă menţionăm pe următorii Domni:

Prefect Col. Pavel Seracin; Prof. Ilie Rusmir, preşedinte; Prof. Vasile Vărădian, vice preşedinte; Ing. Andrei Mălăescu, secretar; Dr. Ioan Fira, medic judeţean primar; Dr. Aurel Perian, medic primar veterinar; Toma Rădulea; Mihail Grivei, pretor; Dr. Stoianovici Geza, pretor; Stăncescu Gheorghe, pretor; Milutinoviciu Cornel, pretor; Ioan Goanţă, preot şi alţii.

Datorită acestei vii activităţi am putut să difuzăm L. S. S. şi să transformăm 58 din 97 Cercuri Culturale, ale Astrei în Cămine ale Serviciului Social, astfel că la data de 29 Iulie 1939 situaţia Cercurilor şi a Căminelor Culturale se prezenta după cum urmează:

97 Cercuri Culturale „Astra".
58 Cercuri Culturale „Astra" transformate în Cămine.
39 Cercuri Culturale „Astra" netransformate.
4 Cămine experimentale ale Fundaţiilor Regale.
8 Cămine afiliate.
1 Cămin Cultural al Serviciului Social.

In acelaş timp, în biroul Despărţământului s'a întocmit programul plasei model Bozovici — după cercetări făcute la faţa locului.

La fel s'au întocmit programe de lucru pentru toate Cercurile şi Căminele Culturale dela sate, precum şi pentru taberile de muncă pt. folosul obştesc din plasa model.

Remarcăm aci că la întocmirea şi executarea acestor programe de lucru au dat concursul:

D-l Prefect Col. Pavel Seracin cu organele sale administrative, Comandantul Subinspectoratului Pregătirei Premilitare, Maior I. Morariu, Prim medicul judeţean Dr. I. Fira, Prim medicul veterinar Dr. Aurel Perian, Şeful Ocolului Silvic de Reg.

Insp. D. Munteanu, Camera Agricolă, preoţii şi învăţătorii satelor.

Din partea tuturor acestora am avut un frăţesc sprijin şi o largă solidaritate în nizuinţele noastre pentru ridicarea satelor. Niciodată nu s'a putut pune în aplicare principiul de solidaritate într'o mai largă măsură, în ce priveşte problemele obşteşti, ca în cadrele activităţii pe care a desfăşurat-o „Astra" în legătură cu aplicarea Legii Serviciului Social.

După ce s'au întocmit programele de lucru s'a trecut la aplicarea lor.

SĂNĂTATE

S'au remarcat următoarele cămine: Cărbunari, Pătaş, Sichevița, Rudăria, Bania, Valeapai, Dalboşeţ, Ilidia, Giurgiova, Greoni, Nicolinţi, Dintre care Rudăria a dat 85 consultaţiuni gratuite a făcut 305 vizite la domiciliu, a asanat 3 fântâni, a a construit 5 closete, 5 şedinţe de educaţie fizică, 24 pentru străjeri şi 15 pentru pompieri.

Căminul Cărbunari în urma stăruinţelor a obţinut o soră de ocrotire şi un mic dispensar.

Căminul Pătaş a ţinut cu preşedinta şi conferinţe igienice pentru femei.

Căminul Sichevița, conferinţe igienice, are farmacie pentru sat.

Căminul Bănia a reparat fântânile satului.

Căminul Valeapai a dat medicamente gratuite locuitorilor.

Căminul Dalboşeţ a înfiinţat Liga Temperanţei, a luat măsuri pentru construcţia băilor şi a dispensarului.

Căminul Ilidia sfaturi igienice.

Căminul Gurgiova a întocmit un program de lucru cu medicul de circumscripţie.

Căminul Greoni a dat concurs medicului în toate activităţile sale.

Căminul Nicolinţi a combătut epidemii alături de medic.

In rezumat toate căminele au dat concurs la compania sanitară, au ţinut conferinţe, de igienă, răspândind cunoştinţele de igienă, colaborând în toate cazurile cu medicul de circum-

scripţie unele sunt pe cale de a-şi procura o farmacie la cămin.

Căminul Bozovici sediul plasei de model, a elaborat planurile pentru o baie populară, a săpat fundamentul şi aduce materiile pentru construcţia băilor populare.

MUNCĂ.

Au desfăşurat o activitate deosebită următoarele cămine:

Comuna Bogodinţi a plantat pomi fructifieri dela Camera Agricolă.

Comuna Cărbunari dă concurs la zidirea şcoalei şi repararea bisericii.

Comuna Pătaş Colectat pentru înarmare Lei 250, clopotele bisericii Lei 200, ajutoare pentru copii săraci, concurs moral la toate acţiunile edilitare.

Comuna Sicheviţa continuă să adune material pentru căminul cultural.

Comuna Rudăria a funcţionat cooperativa în foarte bune condiţiuni, aprovizionând populaţia cu bumbac şi alte articole de prima necesitate, Secţia agricolă, a creşterii vitelor, bunelor gospodine au realizat un program vădit, iar secţia edilitară continuă cu construcţia căminului.

Comuna Bănia Secţia edilitară, s'a făcut curăţirea şi îngrădirea cimitirului, s'au îngrădit şi îngrijit crucile de pe hotarul comunei.

Comuna Valeapai. S'au dat îndrumări cum să se planteze pomii fructifieri, altoirea.

Comuna Ilidia. Sub supravegherea căminului locuitorii au cărat pietriş, au construit 2 podeţe, au nivelat drumul spre cimitir şi au pavat în faţa şcoalei. De faţă au fost toţi notarii din împrejurime, învăţătorii, preoţii, pretorul plasei Stoica, preş. Astrei din plasa Sasca-Montană, T. Rădulea care au lucrat şi ei cu sătenii şi cu membrii căminului. Acest exemplu este minunat şi o metodă bună pentru a stimula sătenii la lucrări de utilitate publică.

Dalboşeţ: căminul cultural a angajat 50.000 cărămizi pentru construcţia căminului, s'au făcut toate lucrările pregătitoare pentru punerea în funcţiune a unei cooperative.

Giurgiova: Repararea gardurilor dela cimitir şi a drumului spre cimitir, astuparea unei mlaştine cu pietriş, curăţirea şanţurilor din raza comunei. Aranjarea unei străzi, ce duce la biserică, şi pardosirea ei cu pietriş. A întocmit un program de activitate pentru anul 1939.

Nicolinţi: S'a adus material pentru construcţia căminului.

Greoni: S'a plantat calea ce duce la gară cu salcâmi.

REZUMAT.

In general la capitolul muncă cele mai multe cămine au reparat străzi, drumuri, cimitire, împrejmuiri. Au adunat materiale pentru construcţii de cămine, iar în şedinţa tuturor preşedinţilor de cămine şi cercuri Astra, convocat de noi la Prefectura Caraş, s'a luat hotărârea că toate căminele să procedeze la adunarea materialului pentru construcţii de cămine culturale. Hotărârea a început să se execute de către unele cămine.

Multe cămine au dat concurs autorităţilor la plantări de pomi fructifieri, la lucrări de utilitate publică.

MINTE ŞI SUFLET.

Bănia: s'au ţinut mai multe cuvântări sătenilor arătându-se însemnătatea căminului cultural. A dat o deosebită îngrijire cimitirului şi crucilor din împrejurimi.

Giurgiova: s'au cetit multe cărţi din bibliotecile Astrei, bibl. şcolară şi parochială. Bibliotecile nu sunt concentrate. S'au ţinut de către preşedintele sfatului mai multe predici, s'au prăznuit toate sărbătorile naţionale.

Bogodinţi: s'au cetit reviste şi cărţi.

Macovişte: prin cuvântări potrivite s'a căutat să se spulbere ştirile alarmante şi să se întărească nădejdea în viitorul ţării şi al neamului.

Nicolinţi: Ziarele, cărţile dela cămin sunt cetite regulat de către membrii iar în sărbători locuitorii ascultă la aparatul de radio al căminului.

Ilidia: s'au cetit cărţi, s'au ţinut conferinţe instructive.

Sicheviţa: Se cetesc cărţi din bibliotecă (are 312 volume),

revistele abonate de cămin, şi se ascultă de 3 ori pe săptămână la aparatul de radio a căminului.

Valeapai: se cetesc cărţi reviste şi se ascultă la radio.

Rudăria: s'au împrumutat 275 cărţi la 64 cetitori, 18 cărţi noi, s'au ţinut 9 probe de cor cu 4 producţiuni publice, 5 şezători, 2 serbări culturale, 7 predici, 3 procesiuni, 2 şedinţe a sfatului de împăciure.

REZUMAT:

In cămine s'au cetit cărţile din bibliotecă şi revistele abonate, ascultându-se la radio, concerte, conferinţe, ştiri, etc.

S'au ţinut conferinţe instructive, predici şi s'au făcut câteva lucrări cu caracter religios.

TRIMESTRUL II.

II. SECŢIA CULTURII SĂNĂTĂŢII. In plasa model Bozovici, Prefectura Caraş în colaborare cu Serviciul Sanitar judeţean a construit fântâni cu pompe în următoarele comune: Borlovenii Vechi, Prigor, Pătăş, Bozovici, Rudăria.

Construcţii de băi. Căminul din Bozovici a ajuns cu construcţia unor băi populare până la acoperiş. Construcţia s'a întrerupt din bugetul plasei în suma de 100.000 lei. Ministerul Sănătăţii a dat o subvenţie de lei 100.000.

S'a continuat cu construcţia Căminului din Rudăria.

Toate Căminele din cuprinsul plasei model au dat concurs la campania sanitară întreprinsă de Ministerul Sănătăţii, precum şi la cercetările monografice, secţia sanitară, întreprinsă de Institutul de Cercetări Sociale Crişana.

In urma planului de organizare a secţiei sanitare propus de noi pentru plasa model Bozovici, Ministerul Sănătăţii a numit 10 moaşe, 4 surori de ocrotire, 7 agenţi şi a creat un post de medic de circumscripţie la Prigor.

Dealtfel, Ministerul Sănătăţii prin organele sale subalterne a fost cel mai activ Minister, care într'adevăr a depus cea mai asiduă muncă în plasa Bozovici. Domnul Ministru Marinescu a vizitat personal plasa model de câteva ori.

Vom enumera realizările acestui Minister: 1. A cumpărat o casă în comuna Dalboşeţ pentru dispensar şi locuinţa medicului. 2. Are o construcţie băi populare în Prilipeţ, dispensar şi baie în Prigor, băi populare la spitalul din Bozovici. 3. A dat subvenţii căminelor pentru băi populare la Bozovici lei 100.000, la Rudăria lei 50.000. 4. A creat în anul acesta pentru plasa Bozovici 10 posturi pentnu moaşe, 4 pentru surori de ocrotire, 7 pentru agenţi sanitari şi o circumscripţie medicală la Prigor, astfel că plasa are 3 medici de circumscripţie şi un spital.

La alte Cămine membrii noştri au contribuit, ca şi în campania de primăvară, cu toate puterile lor la propaganda companiei sanitare întreprinse de Ministerul Sănătăţii.

III. *Secţia Culturii muncii.* Căminul din Borlovenii Vechi a confecţionat 42.000 cărămizi. N'a ars cărămidă şi n'a început construcţia din cauză că n'a primit subvenţia de lei 100.000 bugetată pentru acest scop (cămin) din bugetul S. S. plasa model Bozovici.

Rudăria a continuat construirea Căminului.

Căminul Dalboşeţ a confecţionat 35.000 cărămizi pentru construcţia căminului. Nici acest cămin n'a primit subvenţia de lei 75.000 dela Serviciul Social pentru construirea căminului.

Printre căminele cari au adunat material de construcţie mai enumerăm şi pe cel din Sichevita şi pe cel din Greoni. Aceste două cămine deasemenea n'au primit subvenţia dela S. S. de Lei 15.000.

REALIZĂRILE TABERILOR DE MUNCĂ PENTRU FOLOSUL OBŞTESC (M. F. O.)

1. *Lăuşnicul Mare:* Indiguirea unui Părâu. Lucrarea n'a fost terminată.

2. *Gârboveţ:* A reparat drumul între Gârboveţ şi Bănia, care a fost prevăzut cu şanţuri adânci pentru scurgerea apei.

3. *Sopotul Nou:* A indiguit un părâu, care depunea aluviuni multe şi periclita biserica prin inundaţiile şi sedimentele sale

4. *Dalboşeţ:* A indiguit un părâu care traversa satul.

5. *Prigor:* A construit un grajd comunal, stadion pentru educaţia fizică şi un pod între Prigor şi Borlovenii Noi.

6. *Pătaş-Borlovenii Vechi:* S'au dat concurs căminului din Borlovenii Vechi la confecţionarea celor 42.000 cărămizi necesare construirii unui cămin şi indiguirea unui părâu care traversează comuna Pătaş. Lucrarea n'a fost terminată.

Camera Agricolă din judeţ a construit două cuptoare pentru uscarea prunelor şi anume la: *Prigor* şi *Prilipeţ*. Ministerul Agriculturii şi al Domeniiloor încă a aprobat o sumă de lei 40.000 pentru construcţia unui alt cuptor mai mare, însă în urma desfiinţării Serviciului Social, lucrarea aceasta s'a întrerupt. A luat iniţiativa pentru construirea unui asemenea cuptor şi căminul din Sicheviţa, însă Inginerul Agronom fiind chemat la concentrare, lucrarea s'a sistat, în lipsă de conducător technic.

IV. SECŢIA CULTURII MINŢII, SUFLETULUI ŞI A CONŞTIINŢEI NAŢIONALE.

Activitatea căminelor pentru această secţie se poate considera ca cea mai săracă în fapte. Nu pentrucă cultura minţii, sufletului şi a conştiinţei naţionale n'ar trebui făcută şi în aceste luni de bogată muncă în domeniul agriculturii, ci pentrucă o ocupaţiile membrilor din cămine sunt aşa de intense la munca câmpului, încât nu au răgaz nici măcar în sărbători să cerceteze sf. biserică şi să-şi odihnească trupul trudit. Din acest motiv, cartea nu poate fi citită, iar pentru sfaturi şi îndemnuri bune, nu pot fi adunaţi membrii căminului la olaltă la sediul căminului.

De fapt cultura minţii sufletului şi a conştiinţei naţionale continuă, în toate anotimpurile, însă sfârşitul toamnei şi în special iarna este sezonul cel mai potrivit de a cultiva membrii Căminelor. La acest sezon mort se mai adaugă şi concentrările masive din acest trimestru. O bună parte a membrilor celor mai activi şi a conducătorilor de cămine, preoţi şi învăţători, ba şi notarii au fost chemaţi la armată, unde trebuia să răspundă la apelul ţării. Totuşi Căminul Judeţean a ştiut şi în aceste momente grele să se acomodeze împrejurărilor, adresând o circulară înainte de a primi pe cea dela Centru, prin care a cerut tuturor Căminelor, să facă inventarierea sătenilor concentraţi din

comuna lor, dând tot sprijinul familiilor rămase acasă fără nici un ajutor, cu haine, alimente, ba chiar să le adune şi recolta sau să le facă arăturile şi semănăturile de toamnă.

Apelul nostru a fost difuzat prin presa locală (Zorile Banatului, Curentul Caraşului), şi prin presa Bănăţeană, ca ziarul Dacia, etc.

Alministraţia împreună cu Sfaturile Căminelor noastre, au colaborat frumos şi în deplină înţelegere, dând rezultate admirabile în cele mai multe sate. Iată cum am înţeles să facem educaţia creştinească ajutând pe deaproapele nostru şi arând şi semănând pământul acelora, care ne păzesc hotarele ţării. Intr'adevăr concentrarea masivă n'au făcut-o numai aceia, care ne păzesc hotarele, ci aproape întreg judeţul. Aşa am înţeles să desvoltăm conştiinţa naţională şi la cei de acasă şi la cei concentraţi. O naţiune în timp de pace trebuie să fie întreagă concentrată, iar în timp de războiu va lupta cu tot ce are ea dela c· pil până la bătrâni, contra celor ce îndrăznesc s'o atace.

Din multe cămnie care s'au achitat frumos şi conştiincios de obligaţiile pe care le-am impus, remarcăm următoarele: Ciclova-Română, Dalboşeţ, Moldova-Nouă, (secţia femeilor condusă de d-na Grivei are şi o cantină pentru copii), Sicheviţa, Pătaş, Berzasca, Valeapai, Jitin, Lescoviţa, etc.

Ziua Marinei a fost sărbătorită de căminele din Clisura Dunării cu tot fastul cuvenit şi anume: Berzasca, Moldova-Veche.

Deasemenea toate căminele au comemorat, în baza circularei noastre, în şedinţe festive, pe decedatul Prim Ministru Armand Călinescu.

Păstrând tradiţia, am continuat cu înfiinţarea de biblioteci acolo unde nu existau.

Astfel am donat în anul trecut câte o bibliotecă următoarelor Cercuri Culturale:

Ciortea una Bibliotecă de 48 Volume; Valea Pai una Bibliotecă de 107 Volume; Dulău una Bibliotecă de 51 Volume; Putna una Bibliotecă de 49 Volume; Zorlenţul Mare una Bibliotecă de 54 Volume; Berzasca Bibliotecă de 105 Volume; Câmpia Bibliotecă de 51 Volume; Moldova-Nouă Bibliotecă de 116 Vo-

lume; Coşteiu (Iugoslavia) Bibliotecă de 84 Volume; Iam Bibliotecă de 18 Volume; Lizeş (Sălcia) Bibliotecă de 79 Volume. Bocşa-Română, Bibliotecă de 93 Volume; Sicheviţa, Bibliotecă de 77 Volume; Cuptoare-Secul, Bibliotecă de 74 Volume; Ilidia, Bibliotecă de 63 Volume; Coronini, Bibliotecă de 47 Volume; Doclin, Bibliotecă de 57 Volume.

Despărţământul Bozovici

Preşedinte: Preot Ioan Goanţă.

S'au organizat diferite şezători cu conferinţe.

A adunat material pentru construcţia băii comunale.

A donat pentru înzestrarea armatei 2000 lei, 15 perechi ciorapi şi o pereche mănuşi.

— *Cercul Cultural Pătoş:* (Preşedinte Inv. L. Lăzărescu).

A organizat conferinţe şi serbări. A colaborat la înfiinţarea cantinei şcolare.

A organizat 2 şezători de seară cu fetele şi femeile din sat cu care ocazie s'a tors lâna pentru împletirea ciorapilor pentru soldaţii concentraţi.

S'a organizat biblioteca cu 483 volume (280 donate de D. V.) Dobroica şi 120 au fost donate de Păr. Protopop Militoi I. Serafin. A înfiinţat cooperativa „Pătăşană".

— *Cercul Cultural Pătaş:* (Preşedinte Inv. L. Lăzărescu).

A organizat şezători, conferinţe şi a luat iniţiativa clădirii unui case Culturale şi a înfiinţării unei cooperative. A contribuit la facerea a 45 perechi ciorapi pentru armată. A subscris pentru înzestrarea armatei un bon de 970 lei şi a trimis Băncii Naţionale, tot pentru armată, 3000 lei.

— *Cercul Cultural Luceafărul din Lăpuşnicul mare.* (Preşedinte Preot Nic. Bihoi).

A organizat 15 conferinţe.

A organizat un curs pentru ţărani, cu concursul D. D. V. Nadai, Păr. N. Bihoi, Inv. dir. A. Zaberca, C. Cerne, N. Ciocoiă, Gh. Popiştiu.

A organizat o bibliotecă de peste 1000 volume şi mai multe ziare.

A făcut daruri de Crăciun Reg. 96 şi Bat. II. Grăniceresc în suma de 15.000 lei.

A adunat pentru înzestrarea armatei 150.000 lei.

A înfiinţat o „Societate de ajutorare reciprocă în caz de moarte a animalelor".

Doresc să aibă încă 1—2 învăţători în plus şi o maestră de gospodărie.

Sprijin efectiv a avut şi are acest Cerc în d. deputat Eftimie Gherman.

Cercurile Culturale din Prilipeţi, Borlovenii-vechi-Noi. Putna, Bănia, Gărbovăţi, Şopotul vechi, Şopotul nou n'au trimis rapoarte la data fixată.

Despărţământul Moldova-nouă

Preşedinte: Primpretor Mihai Grivei.

— *Cercul Cultural Moldova-nouă:* Are 120 membri adăugându-se secţia femenină sub preşidenţia D-nei Ana M. Grivei.

Sub conducerea acestei secţii funcţionează cantina şcolară alimentând 45 copii zilnic, toţi săraci şi orfani.

Au sală de lectură cu cărţi, ziare, reviste şi radio.

Au fost organizate conferinţe pentru mâine fiind igiena, creşterea şi educaţia copilului.

A mai organizat serbări pentru cantina şcolară şi pentru înzestrarea armatei la care a contribuit cu suma de lei 5000.

La Banoş a ţinut o serbare pentru soldaţi.

D-l I. Iclozan a organizat cu tineretul local o secţie de teatru.

— *Cercul Cultural Berzasca:* (Preşedinte I. Raichici).

A organizat o bibliotecă de 120 volume.

A organizat diferite serbări pentru adunare de fonduri ca să contribue la înzestrarea armatei cu 3500 lei şi să-şi poată procura un aparat de radio.

— *Cercul Cultural Şuşca:* (Preşedinte Preot Septimiu Doş).

A organizat 3 serbări. A colectat 19 perechi ciorapi şi 1 pereche mânuşi pentru soldaţi şi 610 lei bani în numerar.

A organizat o şcoală ţărănească.

S'a organizat o bibliotecă. 80 săteni sunt abonaţi la gazeta

Astrei Bănăţene, „Luminatorul“ şi 3 la ziarul „Dacia“.
A donat 4 miei şi180 ouă roşii soldaţilor concentraţi.

— *Cercul Cultural Sicheviţa:* (Preşedinte Notar Liviu Popovici)
A organizat 21 conferinţe şi 5 şezători culturale.
A plantat 40 nuci pe drumul Sicheviţa-Gornea şi 120 tei pe drumul ce duce la Cimitir.
A făcut o fântână în ţarină, pentru oameni şi vite.
A organizat o bibliotecă de 110 volume. A procurat un aparat de radio, membrii Cercului au adus gratuit lemne de foc familiilor concentraţilor mai săraci, au dat ajutor pentru arăturile de toamnă şi însămânţări, au confecţionat şi trimis prin Despărţământul judeţean „Astra“ 18 perechi de ciorapi pentru soldaţii concentraţi.
matei“.

— *Cercul Cultural Gornea:* (Preşedinte Preot Valeriu Popescu)
A ţinut câteva conferinţe şi serbări cu locuitorii satului.

— *Cercul Cultural Socol:* (Preşedinte Preot Z. Drăgan)
A organizat o serbare în folosul „Inzestrării Armatei“.

— *Cercul Cultural Moldova-veche:* (Preşedinte d. Aurel Vălimănanu).
A organizat mai mulţi şezători şi conferinţe pentru adunare de fonduri. A adunat 24.326 lei, din care suma de 15.208 lei a donat-o pentru „Inzestrarea Armatei“ şi bisericii locale
A determinat o armonioasă colaborare între Românii şi Sârbii din această comună.

— *Cercurile Culturale* din Câmpia, Zlatiţa, Coronini, Pojejena de jos, Luibcova şi Bacioş n'au desfăşurat o activitate deosebită

Despărţământul Sasca-Montană

Preşedinte: Toma Rădulea.

— *Cercul Cultural Ilidia:* (Preşedinte Preot Ştefan Ania).
S'a organizat în 7/IV/1940. Cu ajutorul Despărţământul judeţean s'a organizat o bibliotecă.
S'a ţinut o conferinţă de Prof. I. Rusmir.

— *Cercul Cultural Milcoveni:* (Preşedinte Inv. Petru R. Bena)
A organizat 3 serbări culturale. A ars cărămida pentru con-

truirea Casei Naţionale şi a adunat suma de lei 1500 pentru Inzestrarea Armatei.

— *Cercul Cultural Macoviste:* (Preşedinte Preot Dr. I. Creţu). A organizat 3 conferinţe şi 3 şezători.
Şi-a procurat un aparat de radio şi a confecţionat pe seama concentraţilor 28 perechi ciorapi şi 8 pieptare.

— *Cercurile Culturale* din Sasca-Mont., Sasca-rom., Bogodniţi, Slatina Nera, Socolari, Potoc, Ciuchici, Noidăş, Petrila, Rusova-nouă şi veche, Berlişte, Nicolinţi, Cărbunari şi Stinăpari n'au trimis rapoarte de activitate până la încheierea acestui raport.

Despărţământul Oraviţa

Preşedinte: Dr. A. Perian.

— *Cercul Cultural Oraviţa-Valea Minerilor:* (Preşedinte I. Creţu).
A organizat 2 şezători cu piese de teatru.
A adunat 800 lei pentru Inzestrarea Armatei.

— *Cercul Cultural Iam:* (Preşedinte Gh. Seracin).
A organizat o şezătoare, adunând 975 lei pentru Inezstrarea Armatei.

— *Cercul Cultural Forotic:* (Preşedinte Preot Gh. Pleavă).
A organizat mai multe şezători cu conferinţe. A organizat o bibliotecă şi a donat 200 lei pentru înzestrarea armatei.

— *Cercul Cultural Greoni:* (Preşedinte d. Gh. Vijan).
A organizat o bibliotecă de 360 volume. A adunat material pentru construirea Casei Naţionale.
A organizat mai multe serbări şi a donat pentru Inzestrarea Armatei 1000 lei, iar pentru soldaţii concentraţi a confecţionat 9 perechi ciorapi, 2 cămăşi şi 4 păr. indispensabili.

— *Cercul Cultural Ciclova-Română:* (Preşedinte Dr. M. Radovan).
A organizat folosirea bibliotecii de către membri.
A organizat o şcoală ţărănească de 3 luni.

— *Cercul Cultural Vărădia:* (Preşedinte Notar Pau Nica).
A organizat o bibliotecă. A organizat 6 conferinţe cu serbări.
A organizat o şcoală ţărănească.

A donat în bani pentru Înzestrarea Armatei 525 lei şi a confecţionat ciorapi şi mănuşi pe seama concentraţilor.

— Dela celelalte Cercuri Culturale nu s'au primit rapoartele.

Despărţământul Reşiţa

Preşedinte: Pretor Cornel Milutinovici.

— *Cercul Cultural Reciţa:* a depus toată stăruinţele pentru deschiderea universităţii muncitoreşti, însă din cauza împrejurărilor neprevăzute cercurile nu au putut începe.

— *Cercul Cultural Văliug:* (Preşedinte Ing. Al. Tătănişanu).

A fost reorganizat anul acesta.

A aranjat mai multe serbări, adunând suma de lei 4938 pentru Inzestrarea Armatei.

A organizat o bibliotecă.

— *Cercul Cultural Cuptoare-Secul:* (Preş. Preot Gh. Cotârlă).

S'a organizat în 7/IV/1940.

A organizat 2 conferinţe şi 2 şezători. A donat pentru Inzestrarea Armatei 2500 lei.

A organizat o bibliotecă cu ajutorul Desp. judeţean.

Dela celelalte Cercuri Culturale nu s'au primit rapoartele.

ŞCOLI ŞI CURSURI PENTRU ŢĂRANI.

CURSUL ŢĂRĂNESC PENTRU GOSPODARI DIN CEBZA

Directorul cursului D-l Insp. Chelemen Gheorghe.

Cursurile au durat intre 8—28 Ianuarie 1940 în câte 3—4 ore zilnic. Numărul cursiştilor care au urmat regulat cursurile a fost 50.— Programa analitică a cursurilor a îmbrăţişat chestiuni de Agricultură generală, Economie rurală, organizaţii şi legislaţii agricole. Probleme din istoria naţională, Educaţie religios-morală, Educaţie cetăţenească şi Igienă socială, în 45 ore de curs. Au conferenţiat D-nii: Insp. agr. Chelemen Gheorghe directorul Şcolii de Agricultură, Ing. agr. Cae Constantin, Prof. Anuichii Ion dela Şcoala de Agricultură, Prof. Iancu Călţun directorul Gimnaziului şi Preşedintele Despărţământului, Preot Buru Tiberie, preşedintele C. C. al Astrei locale, şi medicul Dr. Alex. Innghaus dela spitalul din Ciacova. Partea cea mai mare

din conferinţe a fost însoţită de filme, uzându-se de Filmoscopul şi filmele Gimnaziului din Ciacova.

La deschiderea solemnă a cursurilor a conferenţiat Prof. Iancu Călţun şi Insp. Chelemen Gheorghe, — iar la încheierea solemnă a lor, D-l Insp. Chelemen Gheorghe şi D-l Insp. general Atanasiu Albină din Ministerul Agriculturii.

CURSUL ŢĂRĂNESC PENTRU GOSPODARI DIN LIEBLING

Directorul cursului: D-l Inv. Taban Ion.

Cursurile au durat intre 28 Ianuarie-3 Martie 1940, în 3 zile săptămânale, cu un total de 16 şedinţe a câte 2½ ore şedinţa. Au urmat aceste cursuri 24 bărbaţi, din care 13 intre 15—30 ani şi 11 intre 30—55 ani.

Programul cursurilor a avut o parte teoretică şi alta practică. In partea teoretică s'au tratat diferite chestiuni şi obiecte de învăţământ, ca: Higienă, Morală creştină, Limba română, Geografia României, Aritmetica, Istoria neamului românesc, Cooperaţie, Şt. Naturale, Educaţie civică, Economie şi prevedere, Apărare pasivă şi cântece naţionale.

In partea practică s'a executat cu cursiştii impletitul coşurilor de pănuşi de porumb, împletitul şovarului şi facerea rogojinilor.

Deosebită activitate în executarea programului acestor cursuri a avut-o d-l dr. Taban Ion, secretar al Cercului Cultural. Alături de D-sa au mai confecţionat Păr. Victor Botici într'o şedinţă, şi în altă şedinţă Preşedintele Despărţământului Prof. Iancu Călţun. Conferinţele de educaţie religios-morală şi naţională au fost ilustrate cu filme la aparatul gimnaziului din Ciacova împrumutate Cercului Cultural pentru acest scop.

Deosebit de acest curs Camera de Agricultură din Timişoara a mai ţinut un curs agricol pentru bărbaţi în această comună.

CURSUL ŢĂRĂNESC PENTRU GOSPODINE DIN PETROMAN.

Directorul cursurilor d-l Inspector agr. Chelemen Gheorghe, ajutat de d-şoara Persida Mladin, maestră de gospodărie.

Despărţământul, în colaborare cu Şcoala de Agricultură şi

Gimnaziul din Ciacova şi a Cercului Cultural din localitate, a organizat un curs de gospodine pe seama fetelor extraşcolare din Petroman, între 25 Februarie—25 Martie c., cu câte 4 ore de curs în zilele de lucru.

Cursurile au fost frecventate de 32 cursiste şi au fost ţinute de către următorii conferenţiari: Inspector agr. Chelemen Gheorghe, Prof. Anuichii Pavel, Inginer agr. Cae Constantin şi Inginer agronom Molodeţ Cornel dela Şcoala de Agricultură, Prof. Iancu Călţun, Prof. Beluri Anastasia, Prof. Hortopan Smaranda, Prof. Iacovache Maria, dela Gimnaziul din Ciacova, — maestra Sofia Mărăşescu dela şcoala primară, Dr. Iunghauss Em. dela spitalul din Ciacova, Preot Terebanţi Gheorghe, Preot Patachi Enea şi maestra de gospodărie Mladin Persida din Petroman.

Programul cursurilor a îmbrăţişat toate materiile în legătură cu cultura minţii şi a sufletului, a muncii şi sănătăţii, cu aplicaţiuni practice la cultura muncii şi cu proiecţiuni filmoscopice la educaţia religios-morală.

Deschiderea şi închiderea cursurilor s'a făcut cu o deosebită solemnitate în care s'a încadrat şi serviciul religios.

Au luat parte la aceste solemnităţi toţi intelectualii din comună, iar din Ciacova: Prof. Iancu Călţun, Insp. Gheorghe Chelemen, primnotar Dr. Alexandru Lighezan, Prof. Beluri Anastasia, Prof. Hortopan Smaranda.

Au vorbit la aceste solemnităţi, din Petroman: Păr. Terebenţi Gheorghe, iar din Ciacova: Prof. Iancu Călţun, Dr. Alex. Lighezan şi Insp. Gheorghe Chelemen.

La solemnitatea de încheiere a cursurilor a participat şi d-l Inspector secundar Vasile Mioc îndrumător al Ţinutului străjeresc Timiş, care a conferenţiat despre: Puterea tradiţiei la poporul român.

Cursistele au fost pregătite sufleteşte pentru primirea sfintei taine a cuminecăturii de către preoţii respectivi, şi în ultima zi de cursuri au fost împărtăşite cu toatele.

CURSUL ŢĂRĂNESC PENTRU GOSPODINE DIN LIEBLING.

Directorul cursurilor: Inv. Taban Ion.

Cercul Cultural local prin îngrijirea şi sub conducerea D-lui

director şcolar Ion Taban, a organizat între 14 Noemvrie—22 Decemvrie 1939, un curs seral pentru gospodine la care au luat parte 8 străjere extraşcolare şi 11 gospodine din sat, în total 19 cursiste.

Cursurile s'au ţinut Marţia şi Vinerea, între orele 8—11 seara.

Cursurile au avut un program foarte variat îmbrăţişând probleme de cultură a minţii şi sufletului, a muncii şi sănătăţii sub toate raporturile de manifestare.

Cursistele — chiar la cursuri, au prelucrat 5 kgr. lână, împletind 20 perechi manşete, 3 perechi mănuşi şi 9 perechi ciorapi, pe care le-au trimis soldaţilor pe zonă.

D-l director Taban Ion, a organizat aceste cursuri, secondat de d-l Notar Cimpoieru Ion şi Păr. Botici Victor.

CURSUL ŢĂRĂNESC PENTRU GOSPODINE DIN GHILAD.

Directorul cursurilor Inv. Gheorghe Chelemen, ajutat de d-na Inv. Sabina Stoin.

Cursurile au fost organizate de Despărţământ în colaborare cu Şcoala de Agricultură şi Gimnaziul din Ciacova şi cu Cercul Cultural local, între 1—31 Martie 1940, pe seama a 25 cursiste străjere extraşcolare.

Programa cursurilor s'a executat în câte 4 zile săptămânale, între orele 2—6 şi a îmbrăţişat aceleaşi probleme ca şi cea a cursurilor din Petroman, plus chestiuni de apărare pasivă.

Au conferenţiat din Ciacova la aceste cursuri: Prof. Iancu Călţun, Prof. Beluri Anastasia, Prof. Smaranda Hortopan, Prof. Iacovache Maria, dela Gimnaziu, Insp. Gheorghe Chelemen, Ing agr. Caie Constantin şi Prof. Anuichii Pavel dela Şcoala de Agricultură din Ciacova, — iar din localitate: Păr. Ţieran Dimitrie, Păr. Moise Ghilezan, dir. şcolar Ciocârlie Constantin, Inv. Sabina Stoin, Inv. Maria Secheşan, Notar Calai Damaschin.

Cursurile s'au început cu invocarea Duhului Sfânt şi s'au sfârşit cu un Te-Deum oficiat de preoţii locali.

Cursistele au fost împărtăşite la sfârşitul cursurilor cu S-fta Taină a Cuminecăturii.

CURSUL ŢĂRĂNESC DE GOSPODINE DIN JEBEL.

Directoarea cursurilor d-na Inv. Craia Maria.

Cercul Cultural local, având şi colaborarea Despărţământului, a organizat între 14 Martie—20 Aprilie 1940 un curs ţărănesc pentru 27 gospodine străjere extraşcolare în câte 2 zile săptămânale cu 4 ore de curs pe zi.

Programa cursurilor a îmbrăţişat chestiuni în legătură cu educaţia naţională, religios-morală, cultura muncii şi a sănătăţii.

Conferenţiari locali au fost d-nii şi d-nele: Preot Liviu Surlaşiu, Preot Craia Ion, Preot Sfercoci Iosif, Director Pitic Adrian, Inv. Lăpaş Trăilă, Medic de circumscripţie Dr. Aurel, Notar Roşu Dimitrie, Inv. Craia Maria, Inv. Ersilia Sfercoci, Maestra Lucia Surlaşiu, — iar din Ciacova: Preşedintele Despărţământului Iancu Călţun, Smaranda Hortopan şi Popescu Felicia, prof la Gimnaziu.

Cursurile s'au deschis şi încheiat într'un cadru solemn, iar în ultima zi de curs cursistele s'au împărtăşit cu Sfta Taină a cuminecăturii.

SÂNNICOLAUL-MARE.

Despărţământul a desvoltat activitate şi pe terenul Şcoalelor ţărăneşti. La şcoala ţărănească de fete organizată de Şcoala de Agricultură cu concursul Camerei de Agricultură şi sub direcţia d-lui Ing. Leonte Georgescu, Stalul extra şcolar dela gimnaziu, a trimis 12 fete cari au urmat cursul în timp de 8 zile, curs de gospodărie practică şi Lucru de mână, sub conducerea d relor prof. dela şcoala de gospodărie din Turnu-Severin şi Chizătău. Concurs preţios pentru ca această şcoală să se poată ţine, a dat d-na Margareta Dr. Munteanu şi d-ra Maria Popescu.

Şcoala Ţărănească pentru bărbaţi s'a ţinut la gimnaziu sub conducerea Preşedintelui Despărţământului, în intervalul dela 25 Ianuarie 1940 până la 15 Februarie 1940, cu activitate de 3 săptămâni în fiecare zi de lucru, dela orele 7—9 seara, participând la aceste cursuri în total 89 de ascultători după cum se poate vedea din tabloul dela dosar.

Toţi conferenţiarii au ţinut să facă cursuri, făcând o expunere cât mai activă, pentruca să trezească în sufletul auditorilor o claritate de noţiuni, să deie un nou imbold de caracter moral, naţional, agricol, cooperatist, higienic, sanitar şi de educaţie artistică.

In total s'au ţinut 32 de conferinţe, specificate după planul de organizare al şcoalelor ţărăneşti, au fost: 1. *Pentru cultura morală,* o conferinţă: Dumnezeu este pretutindeni, prin părintele preot unit Valeri Muntean, 2. *Cultura naţională, 5 conferinţe:* Unirea în jurul M. S. Regelui două conferinţe şi Integritatea hotarelor, una, total 3 de către d-l T. Bucurescu, Contribuţia Ardealului în literatura română şi valoarea poieziei poporane 2 conferinţe de d-ra prof. Margareta Dragomirescu. 3. *Pentru cultura civică 17 conferinţe:* Legea ad-tivă şi bugetul 2 conferinţe de d-l Primpretor Dr. Gh. Stoi. Istoricul gazelor de luptă, întrebuinţarea şi întreţinerea măştii, efectul gazelor cu măsurile de desinfectare şi apărara animalelor contra gazelor, 4 conferinţe de d-l înv. Vasile Chiriac locot. în rez. şi comandantul Premilitarilor.

Libertatea individuală şi garanţile libertăţii 2 conferinţe de d-l Dr. Ilarie Hubic avocat. Dreptul de moştenire şi succesiunile, 2 conferinţe de d-l Dr. Valeriu Mihai notar public. Noţiuni de drept internaţional, 2 conferinţe de d-l Dr. Ioan Răhăian avocat. Dreptul de proprietate, posesiunea şi apărarea ei, 2 conferinţe e d-l avocat Pavel Chirilovici. Contabilitatea, bursa şi experienţe fizice cu aparatele 2 conferinţe de d-l prof. Adrian Tapoş. Sociologie ţărănească o conferinţă de d-l Ioan Muntean înv.

4. *Pentru Cultura agricolă 3 conferinţe:* Hrănirea raţională a animalelor şi rentabilitatea câtorva plante agricole, 2 conferinţe de d-l Ing. Leonte Georgescu Dir. şc. de agricultură. Selecţionarea raselor la animale, o conferinţă de d-l Ioan Muntean înv.

5. *Pentru educaţia cooperatistă 2 conferinţe:* Cooperaţia, simultanizarea, valorificarea porcilor şi valorificarea cerealelor

prin cooperaţie 2 conferinţe de către d-l Teodor Bucurescu Preşedintele Cooperativei „Economul".

6. *Pentru igienă 2 conferinţe:* Apa ca cea mai bună beutură şi higiena corpului de către d-l Dr. Alexandru Drăgan Dir. Spitalului.

7. *Pentru educaţia artistică 2 conferinţe:* Cum au ştiut strămoşii să-şi manifesteze sentimentul naţional, limba, portul, biserica, şcoala şi corurile, ţinute de către d-l Gheorghe Andraşiu înv.

Aceste cursuri au trezit conştiinţa naţională a ascultătorilor, pregătindu-i şi îndrumându-i să fie buni gospodari şi cetăţeni închinându-şi cu toată ardoarea sufletului lor: Neamul, Ţara şi pe M. S. Regele Carol II.

O creaţiune acestui colţ de ţară sunt „Şoimii României", care este cea mai veche organizaţie de educaţie fizică din ţara noastră şi prima înfiinţată după unire, începând din anul 1920 şi care şi astăzi când programul de educaţie fizică a fost îmbrăţişat cu atâta căldură de către Straja Ţării şi Marele ei Străjer M. S. Regele Carol II, totuşi, „Şoimii României" sunt la datorie şi îşi urmează programul lor în fiecare an. Anul acesta au dat o foarte reuşită serbare în ziua de 26 Decembrie 1939 (a doua zi de Crăciun) al cărei rezultat atât moral cât şi material a fost lăudabil. Merită o deosebită laudă conducătorul ei d-l Gheorghe Farca, care ţine cu dârzenie să-şi facă datoria.

O şezătoare foarte reuşită s'a ţinut la 16 Martie 1940, în sala Imperial, dată de către Stolul Gimnaziului mixt şi la alcătuirea

DESPĂRŢĂMÂNTUL JUDEŢEAN ORAVIŢA.

Şcolile Ţărăneşti-Cursuri Ţărăneşti. Strădania noastră de a deschide în judeţ cât mai multe şcoli Ţărăneşti sau Cursuri Ţărăneşti a găsit răsunet în mai multe sate unde preoţii, învăţătorii, notarii sau alţi intelectuali n'au fost concentraţi. După experienţele îndelungate pe care le-am câştigat pe acest teren de activitate am întocmit programul pentru secţia bărbaţi şi fe-

mei şi pentru secţia muncitorilor şi l-am trimis spre executare tuturor Cercurilor din judeţ.

Datorită acestui îndemn s'au deschis şcoli Ţărăneşti pentru bărbaţi în următoarele localităţi: Suşca, Ciclova-Română, Vărădia, Lăpuşnicul Mare, Moldova-Nouă şi Bocşa-Română.

La fiecare şcoală numărul elevilor înscrişi a fost mare, însă frecvenţa regulată au avut la Suşca 36, Moldova-Nouă 42, Ciclova-Română 60, Vărădia 26. La Bocşa-Română şcoala este în curs.

Au absolvit cursurile în total cu frecvenţă foarte regulată 163, frecvenţă neregulată au avut 120 din cauza concentrării.

S'a dovedit din nou că Şcoalele Ţărăneşti sunt bine primite de ţărani şi ele dau un rezultat admirabil. Acest instrument de muncă în propaganda culturală trebue continuat cu mai multă putere, şi trebue sprijinit de Stat, Judeţ, comune şi toţi intelectualii dar el trebue extins în deosebi şi asupra femeilor.

Secţia pentru femei din lipsă de local, n'am putut-o continua aci la Oraviţa. Ce minuni am putea realiza prin aceste şcoli, dacă ele ar avea local corespunzător şi personal didactic potrivit.

Credem că una din problemele de educaţie mai arzătoare ar fi pregătirea femeilor de mâine, în mâinele cărora zace în bună parte îndrumarea sănătoasă a generaţiei viitoare.

O altă problemă de îndrumare spirituală este şi îndrumarea muncitorilor şi ridicarea nivelului lor cultural.

Am crezut că în anul acesta să ne îndreptăm atenţia noastră şi în această direcţie. Am întocmit un program pentru şcoli muncitoreşti, iar preşedintele nostru a luat contact cu conducătorii muncitorilor din Reşiţa de două ori, însă fără rezultate, căci deşi au fost făcute toate preparativele, universitatea muncitorească din Reciţa nu s'a deschis.

La Bocşa Română am fost mai norocoşi. Datorită stăruinţelor depuse de noi, cu concursul larg al d-lui preş. al plasei Bocşa-Montană d-l Gh. Stoiacovici, a d-lui Dr. V. Breban preş. Cercului a d-lui Ing. A. Corneanu, a d-lui Jumanca, conducăto-

rul muncitorilor am deschis la Bocşa Română pe lângă secţia Ţărănească şi o secţie pentru muncitori.

Aci poate ne-a fost mai uşor, căci elementul este în majoritate covârşitoare român.

CARANSEBEŞ.

A funcţionat:

1. *Un curs de limba română* pentru funcţionarii tuturor instituţiunior publice şi particulare, precum şi pentru marele public. Acest curs a durat dela 25 Ianuarie până la 25 Aprilie 1940, ţinându-se lecţiuni *de ortografie şi de literatură română.*

Şi-au dat concursul de reuşita acestui curs D. D. Prof. Liviu Roman, Prof. Adrian Blaşiu, Prof. Veronica Moisuc, Dr. C. Corneanu şi Dr. V. Budinţeanu.

2. *Un curs de perfecţionare profesională pentru meseriaşi şi agricultori.*

3. *Un ciclu de conferinţe publice* pentru intelectuali cu colaborarea d-lor: Dr. I. Nemoianu, Dr. V. Budinţeanu, Dr. D. Novăcescu, Prof. A. Butiu, Maior S. Drăgulescu, Dr. C. Corneanu, Prof. L. Roman, Prof. R. Ciric, Prof. I. Costinescu şi Prof. A. Blaşiu.

CURSUL DE GOSPODINE DIN GIULVER.

Despărţământul Giulver a organizat un curs pentru gospodine între 10 Martie şi 14 Aprilie 1940.

Cursitele au fost în număr de 26.

Profesori: Dr. Al. Lighezan, Prof. I. Călţun, Insp. agr. Cheleman Gh., Beluri Anastasia, Hortopan Smaranda, Iacovache Maria profesoară, prof. P. Anuichii, Păr. Nic. Brănuţiu, Inv. dir. Preda Albăstrui, înv. Eugenia Culea, Victoria Suciu-Bugarin, maestră de gospodărie şi dr. Socol Andrei, medic.

CURSUL DE GOSPODINE DIN FOENI.

A durat 6 săptămâni, îmbrăţişând chestiuni de educaţie naţională, religios-morală, cetăţenească şi igienică.

Profesori: Dr. Al. Lighezan, Prof. I. Călţun, Prof. Belluri

Anastasie şi Hortopan Smaranda, Păr. Romulus Pop, Inv. dir. Nediu Ion, Inv. Savi, conducătoarea grădinei de copii şi notar. N. Savi.

OPERA DE INZESTRARE A ARMATEI IN CADRUL ASTREI BĂNĂŢENE.

Cercurile Culturale ale Astrei din Banat atât singure şi independent, cât şi în colaborare cu Straja Ţării şi administraţiile şi gărzile naţionale locale, a făcut fie prin conferinţe, fie prin îndemn dela om la om printre membrii lor, propagandă pentru subscrierea la împrumutul de înzestrare a armatei şi pentru confecţionarea de articole de îmbrăcăminte pentru soldaţii de pe zonă.

Din rapoartele primite desprindem următoarele realizări la acest capitol:

DESPĂRŢĂMÂNTUL CIACOVA.

1. *Cercul Cultural Ciacova,* împreună cu Reuniunea de femei, afiliată acestui Cerc, a lucrat şi trimis Regimentului 96 Infanterie pe zonă următoarele efecte: Ciorapi 32 perechi, mănuşi 24 perechi, cămăşi 1, pulovere 9 buc., şaluri 15 buc., mânecuţe 44 perechi, căciuli croşetate 1 buc., obiele 6 per., genunchiere 3 per., căciulă de miel 11 buc., ştergare 4 buc.

Cele mai multe efecte le-a lucrat şi donat d-na Ştefania Călţun, d-na Livia dr. Vulcan, d-na Marica Petru şi d-na Elena dr. Lighezan.

Mai are Cercul 1 kgr. lână şi 2 piei de miel neprelucrate, plus 1600 lei adunaţi pentru material, care se va prelucra pentru iarnă.

Şi Primăria comunei a colectat separat 64 perechi ciorapi, 21 per. mănuşi, 5 cămăşi groase, 3 cămeşi simple, 2 pulovere, 3 şaluri, 1 per. mânecuţe, 3 per. obiele şi un pieptar de vatelină, — efecte care au fost predate aceluiaşi Regiment, deodată cu efectele Cercului Cultural, prin D-nii Prof. Iancu Călţun, Dr. Alexandru Lighezan şi Farmacist Octavian Albu, ca delegaţi ai Cercului Cultural şi Primăria Ciacova.

Grădina de copii mici din Ciacova, de sub conducerea D-rei Ghizela Corburi, a organizat 2 serbări culturale în cadrul Cercului Cultural local, venitul cărora în sumă de lei: 2000.— l'a subscris la împrumutul pentru înzestrarea armatei.

2. *Cercul Cultural Denta,* a subscris 1000.— Lei la împrumutul pentru înzestrarea armatei.

3. *Cercul Cultural Pădureni,* a subscris venitul unei serbări de 1000 lei, pentru înzestrarea armatei.

4. *Președintele Cercului Cultural Cerna,* Păr. Silviu Mioc, a subscris în această calitate 2000.— Lei pentru înzestrarea armatei, iar Cercul propriu zis, a subscris 1000.— lei rezultați dintr'o serbare aranjată cu corpul didactic din localitate — și a mai trimis Regimentului 92 Infanterie Orăștie, mai multe perechi ciorapi, pieptare și mănuși de lână, executate în colaborare cu străjerele.

5. *Cercul Cultural Obad,* în colaborare cu Garda Națională și Stolul de străjeri a trimis mai multe efecte soldaților de pe zonă.

6. *Cercul Cultural Jebel,* a subscris de 2 ori câte 1000.— lei pentru înzestrarea armatei, rezultat curat a 2 serbări, aranjate pentru acest scop.

7. *Cercul Cultural Șipet,* în colaborare cu Stolul de străjeri și subcentrul P. P. din localitate, a subscris 2.500.— lei la înzestrarea armatei și a trimis pe zonă 31 perechi ciorapi, impletiți de străjere.

8. *Cercul Cultural Liebling,* a trimis pe zonă 100 perechi ciorapi de lână, plus alte 5 kg. lână prelucrate în efecte de către cursistele gospodine, după cum s'a relatat la capitolul respectiv.

9. *Cercul Cultural Cebza,* a subscris 2000.— lei la împrumutul pentru înzestrarea armatei și a cules recolta de porumb de pe 3 jugh. pământ a unui concentrat sarac.

DESPĂRȚĂMÂNTUL JUDEȚEAN CARAȘ.

Noile stări de lucruri ne-au îndemnat, ca pentru desvoltatea spiritului de solidaritate atât de necesar în vremurile grele pe

cari le trăim, să trimitem circulări şi îndrumări Comitetelor Cercurilor noastre Culturale dela sate ca să ia măsuri pentru ajutorarea familiilor celor concentraţi şi să întreprindă o acţiune pentru confecţionarea de mănuşi, ciorapi, pieptare, albituri, etc., pentru soldaţii de pe zone. Apelul nostru a găsit ecou în sufletul populaţiei dela sate, care s'a grăbit să contribue cu următoarele obiecte:

Bozovici 15 perechi ciorapi şi 1 per. mănuşi şi 2000 lei; Iam 24 perechi ciorapi; Sicheviţa 18 perechi ciorapi; Greoni 9 perechi ciorapi 4 per. izmene, 2 cămăşi; Coronini 14 perechi ciorapi; Pojejena de jos 12 perechi ciorapi; Zlaţita 16 perechi ciorapi; Susca 18 perechi ciorapi; Pătaş 13 perechi ciorapi; Macovişte 28 perechi ciorapi, 8 pieptare; Agadici 24 perechi ciorapi; Dalboşeţ 48 perechi ciorapi.

Sunt multe cercuri cari au trimis obiectele directe la regimente, iar multe din ele au dat concurs în această privinţă şcolilor şi gărzilor ţărăneşti.

Aducem mulţumită publică tuturor cercurilor cari au ostenit pe ogorul muncii pentru înzestrarea Armatei cu o haină caldă în timpul atât de aspru al iernii trecute.

Tot la indemnul nostru Cercurile noastre Culturale au aranjat serbări pentru adunarea de fonduri pentru înzestrarea Armatei.

Astfel s'a adunat frumoasă, sumă de 68.950 Lei, din care, suma de 23.903 Lei s'a vărsat de Cercuri direct la B. N. R., iar Lei 45.047 s'au vărsat B. N. R. prin Despărţământul nostru.

Dăm mai jos şi sumele Cercurilor Culturale cari au dăruit pentru înzestrarea Armatei:

Cercul Cult. Greoni 1000 Lei; Suşca 610 Lei; Milcoveni 1500 Lei; Bărbosu 529 Lei; Valeapai 1384 Lei; Iam 975 Lei; Izgar 1000 Lei; Dulău 200 Lei; Petrila 700 Lei; Moldova-Veche 1000 Lei; Docnecea 1707 Lei; Berzovia 2280 Lei; Bocşa-Mont. 4220 Lei; Ciortea 620 Lei; Iertof 1800 Lei; Rudăria 580 Lei; Ezeriş 1120 Lei; Anina 17.429 Lei; Bozovici 2000 Lei; Lăpuşnicul Mare 630; Vrăniuţ 1500 Lei; Baziaş 1463 Lei; Valea Minerilor Oraviţa 800 Lei; Moldova Veche 7000 Lei; Moldova

Nouă 5000 Lei; Vărădia 525 Lei; Sicheviţa 1000 Lei; Văliug 4938 Lei; Dalboşeţ 940 Lei; Suptoare-Secul 2500 Lei.

Aducem şi acestor Cercuri mulţumită publică pentru nobila lor faptă patriotică.

Despărţământul Giulvăz

— *Cercul Cultural Giulvăz,* în colaborare cu Primăria, a adunat 150.000 lei pentru Inzestrarea Armatei.

— *Cercul Cultural Gad,* a contribuit la Inzestrarea Armatei cu 1000 lei.

— *Cercul Cultural Macedonia,* a subscris 1000 lei, ca rezultat al unei serbări.

*

Dn cele arătate se pot vedea strădaniile organizaţiilor Astrei Bănăţene în cursul anului trecut. Ele sunt strădanii româneşti.

Credem că tot ce s'a putut face în împrejurările de astăzi am făcut şi aceasta datorită în mare măsură sprijinului pe care l-am avut mai ales dela Excelenţa Sa Domnul Rezident Regal Dr. Al. Marta, precum şi din partea acelora dintre preşedinţii Despărţămintelor şi Cercurilor Culturale, care lucrează cu nobilă desinteresare şi râvnă pentru progresul neamului.

Gestiunea financiară se vede din rapoartele casierului.

Vă rugăm să binevoiţi a da comitetului descărcarea necesară

Preşedinte: SABIN EVUŢIANU.

Secretar: TRAIAN TOPLICEANU.

.....

Raportul casierului asupra gestiunii anului financiar 1939/40

ONORATĂ ADUNARE GENERALĂ,

Cu ocaziunea încheierii gestiunii financiare pe 1939/1940 a Regionalei Bănăţene a „Astrei" ne luăm voie să Vă raportăm următoarele:

1. *Bugetul* alcătuit pe 1939/1940 de comitetul nostru în şe-

dința sa dela 10 Iunie 1939 a fost votat de Adunarea generală dela Lugoj, ținută la 24 și 25 Iunie 1939.

La venituri și cheltueli a inglobat suma de Lei 1,786.521.— arătând un excedent de Lei 24.115.— In el au fost specificate mai multe capitole. Bugetul a fost urmat în cadrele prevederilor, cu o despășire la cheltuelile pentru Adunarea generală din Lugoj. Depășirea de Lei 1.177.— a fost aprobată de către comitet în mod anticipat.

Veniturile, dacă n'au fost atinse la toate capitolele, — ele au fost incasate la altele peste prevederi, — așa că din acest punct de vedere n'a impietat asupra cheltuelilor făcute. Nu s'au atins însă încasările prevăzute la abonamentele reviste Luceafărul.

Bugetul nostru a suferit o modificare în cursul anului, creindu-se articolul care cuprinde la venituri sumele ce le-a primit „Astra", drept subvenție pentru editarea ziarului „Dacia", iar la cheltueli articolul care a eliberat aceste subvenții ziarului amintit.

La gazeta „Luminătorul" deși în buget am avut prevăzută suma de editare a gazetei, noi am trecut numai sumele lichidate ca subvenție, deoarece e foarte greu ca să se inglobeze bugetul acestor 2 ziare în bugetul „Astrei" ele mărind numai inutil și nu îndeajuns de înțeles bugetul „Astrei" — câtă vreme ziarele amintite sunt și așa obligate, prin dispoziția legii să conducă ele registre aparte.

2. Contul Bilanț pe acest an de gestiune se rezumă tot numai la activ și anume: *Sold 509.236 Lei* — sold constatat și prin Contul venituri și cheltueli încheiat la 31 Martie 1940 — precum și valoarea cărților editate de Reg. Bănățeană a „Astrei" pe care le-am lăsat tot cu suma din anul trecut adecă Lei 159.330 din care am redus 30% — rabat, ex. trimise spre recenzie, — premii pentru biblioteci etc. în val. de Lei 59.330.— evaluându-se deci la Lei 100.000.— La acestea însă mai adăogăm aparatele și instrumentele muzicale, date în folosință Cercului Cultural Șoșdea, de Lei 16.000.— pe care le trecem cu un amortizment de 10% deci 14.400.— lei.

Contul venituri și cheltueli, încheiat pe data de 31 Martie

1940, arată la venituri suma de Lei 3,658.936.— iar la cheltueli 3,149.700.— ceeace stabileşte un sold de Lei 509.236.— care se defalcă:

Fond inalienabil	Lei 100.000.—	
Sume cu destinaţie fixă . . .	Lei 20.000.—	
Sume în suspensie	Lei 13.987.—	
Fond de editură	Lei 250.000.—	383.987.—

arătându-se astfel un excedent real de *Lei 125.249.*— Acest excedent se datoreşte mai cu seamă stăruinţei Comitetului de a asigura Astrei Bănăţene o situaţia materială, care să nu-i stânjenească activitatea.

Soldul s'a încasat în gestiunea anului 1940/41.

Sub I. se anexează Contul Venituri şi Cheltueli pe 1939/40, iar sub II. Cont. Bilanţ.

Şi în 1939/40, am lucrat — în cadrele „Astrei" — cu buget separat pentru:

A) *Secţia de Teatru,* care a activat în iarna 1939/40, în limitele sumelor primite ca subvenţii, atât de Ţinut cât şi dela Primăria Municipiului Timişoara.

Bugetul s'a făcut numai cu prevederea precisă a sumelor primite drept subvenţie şi în acest caz „Astra" Secţia Teatrală a fost doar o *intermediară* angajând trupe şi stabilind itinerarii în cele 2 stagiuni.

Contul nostru de gestiune arată sumele primite şi cheltuelile făcute cu angajarea trupelor teatrale. Acest cont îl anexăm sub III. El arată la venituri şi cheltueli suma de Lei 968.296.— având un excedent la 31 Martie 1940 de lei *36.941.*— Subvenţiile primite atât dela Ţinut cât şi dela Primărie, pentru mişcarea teatrală din oraş şi Ţinut, — s'au întrebuinţat *numai* pentru acest scop.

B) Foaia săptămânală *„Luminătorul"* şi C., ziarul de manifestare românească a Ţinutului Timiş *„Dacia".*

Subvenţiile ce s'au primit — şi nici că se poate închipui, ca aceste foi, care au ab. de 80 lei Luminătorul, iar Dacia 300 şi 500 lei să nu fie subvenţionate atât dela Ministerul Propagandei, cât şi dela Ţinut, — s'au întrebuinţat *numai* spre scopul, pentru care s'au dat acele subvenţii.

Şi de data aceasta voim să reliefăm, că „Astra" s'a simţit onorată că i s'au încredinţat atribuţiuni de natură culturală şi civilizatoare a maselor mari ale poporului şi a primit bucuros aceste sarcini, pentru a putea corespunde cât mai mult programului ei de activitate vie spre binele Neamului nostru.

In acest domeniu de activitate culturală şi civilizatorie, Astra n'a urmărit excedente materiale. ci numai scopul *educativ-cultural.*

Conturile ce Vi le prezentăm, au fost verificate şi aprobate de Comitetul nostru în şedinţa sa dela 18 Iunie 1940.

Ţinem, ca să aducem şi cu acest prilej prinosul nostru de recunoştinţă şi să exprimăm cele mai vii şi călduroase mulţumiri pentru sprijinul ce ni l-au acordat:

Excelenţei Sale d-lui Rezident Regal Dr. Al. Marta, On. Rezidenţii Regale, On. Primării a Municipiului Timişoara — On. Prefecturi a jud. T.-Torontal, comunei Lenauheim, tuturor despărţămintelor şi oamenilor de bine care au la suflet interesele Astrei noastre şi ne-au ajutat din toată inima. Nu putem uita mai ales Ministerul Propagandei, care anul trecut a înţeles să încheie contract pentru editarea ziarului „Dacia" numai cu *„Astra"*. Această alegere — deşi ne-a impus sarcini grele de răspundere — ne-a onorat.

Vă rugăm, onorată adunarea generală, să binevoiţi a dispune verificarea şi aprobarea Conturile de încheiere: Bilanţ şi Cheltueli şi Venituri, prezentate aici, încheiate toate pe data de 31/III/1940, verificate de comisia de cenzori, şi aprobate de Comitetul nostru în şedinţa sa dela 18 Iunie 1940, în urmă găsindu-le exacte, să ne daţi descărcarea legală pe anul de gestiune 1939/1940.

Timişoara, în şedinţa Comitetului dela 18/VI/1940.

Preşedinte: SABIN EVUŢIANU.

Secretar: TRAIAN TOPLICEANU.

Casier: ŞT. GERMAN.

Contul de Cheltueli și

CHELTUELI	BUGETAT		CHELTUIT	
	Lei	Lei	Lei	Lei
A. BIROUL CENTRAL:				
1. Fondul inalienabil	100000			
2. Cheltueli de birou	10000		1998	
3. „ de propagandă	20000		1690	
4. " div. publicații	5000		3000	
5. Cursuri, școli țărănești	60000			
6. Ad. generală Lugoj	20000		21177	
7. Sume cu destinație fixă	20000			
8. Div. cheltueli neprevăzute	15000		10534	
9. Inst. muzicale cerc. Șoșdea	16000	266000	16000	54399
B. LUCEAFĂRUL				
1. Tipar, clișee redact.	100000		94553	
2. Div. chelt. de redact.	80000	180000		94553
C. GAZETA LUMINĂTORUL				
1. Cheltueli de editare			315000	315000
D. EDITURA ASTRA				
1. Tip. div. cărți	200000	200000	10090	10090
E. ORGANIZAREA S. SOCIAL				
1. Cheltueli de organizare	20406	20406	6419	6419
F. CHELTUELI ANGAJATE				
1. Sub. școli Țărănești	20000	20000	19239	19239
G. PLĂTIT SUBV. DACIEI				2650000
Excedent		24115		509236
		1786521		3658936

Timișoara,

(ss) SABIN EVUȚIANU, președinte.

Verificat și găsit în concordanță cu actele

Timișoara, la

(ss) Dr. A. MERCEA, censor

Venituri pe 1939/40

VENITURI	BUGETAT		INCASAT	
	Lei	Lei	Lei	Lei
Soldul 31/III/1939.	118521	118521		118521
A. BIROUL CENTRAL:				
1. Taxa de membri	5000		3140	
2. Donaţii, liste de subscripţii	10000		12100	
3. Subvenţii: Ţinutul „Timiş“	790000		790000	
„ Primăria Timişoara	30000		29000	
„ „ Lenauheim			28000	
4. Diverse	5000	840000	775	863015
B. REVISTA LUCEAFĂRUL				
1. Abonamente 1939/1940	50000		7400	
2. Abonamente vechi	30000	80000		7400
C. GAZETA LUMINĂTORUL	—	—	—	—
D. EDITURA ASTREI				
1. Incasări din vânz. cărţi	50000	50000	—	—
E. ORGANIZAREA S. SOCIAL				
1. Cheltueli de organiz.	20000	20000	20000	20000
F. SUBVENŢII pentru ZIAR. DACIA			2650000	2650000
		1786521		3658936

31 Martie 1940.

(ss) ŞTEFAN GERMAN, casier

justificative şi registrele ţinute exact.

28 Iunie 1940.

I. TEODOROVICI, censor.

Contul Bilanț

A C T I V	Exempl.	L e i	L e i
1. EDITURA			
a Stoicanescu: Horia	911	27330	
b Cerna M: Povestiri vol. I.	1000	30000	
c Cerna M. Povestiri vol. II.	1000	30000	
d Dr. Ursu: Coruri vol. II	1000	30000	
e I. Crișan: Coruri	400	12000	
f Dr. Gropșianu: V. „Babeșiu“	1000	30000	
		159330	
Reduceri: 30% rabat, cărți gratuite		59330	100000
2. COROANELE DE LAUR 2-buc.			2
3. APARATE ȘI INSTRUMENTE MUZICALE CERC. CULT. ȘOȘDEA		16000	
AMORTISMENT 10 %		1600	14400
Sold. 1939/40 Fondul inalienabil		100000	
Sume cu destinație fixă		20000	
Sume de restituit		13987	
Fond. de editură		250000	
Excedentul real		125249	509236
			623638

Timișoara,

Președinte: S. EVUȚIANU

Verificat și

Timișoara,

Censor: Dr. A. MERCEA

pe 1939/1940

P A S I V	Lei	Lei
1. DE REPORTAT PE ANUL VIITOR		
a Valoarea cărţilor în editură	100000	
b Valoarea coroanelor de laur	2	
c Valoarea instrumentelor muzicale	14400	114402
Soldul 1939/40 — Fondul inalienabil	100000	
Sume cu destinaţie fixă	20000	
Sume de restituit	13987	
Fondul de editură	250000	
Excedentul real	125249	509236
		623638

31 Martie 1940

Casier: Şt. GERMAN

găsit exact

28 Iunie 1940

Censor: I. TEODOROVICI

Contul de gestiune al

V E N I T U R I	Lei	Lei
1. SUBVENŢII		
Dela Ţinut	300000	
" "	150000	
Dela Primărie	500000	950000
2. SOLDUL GESTIUNII 1938/39		18088
3. DOBÂNZI ÎN 1939		208
	Lei	968296

RECAPITULAŢIE
Venituri: Lei 968296
Cheltueli Lei 931355
Sold Lei 36941

Timişoara

Preşedinte: S. EVUŢIANU

Verificat şi găsit în concor
Timişoara

Censor: Dr. A. MERCEA

Secţiei Teatrale 1939/1940

C H E L T U E L I	Lei	Lei
1. TEATRULUI NAŢIONAL CLUJ STAG. I.	370286	
2. OPEREI ROMÂNE CLUJ STAG. I.	192191	562477
3. DIVERSE TRUPE, SUBVENŢII		26000
4. „MUNCĂ ŞI VOE BUNĂ“ MAT.		10000
5. TEATRUL NAŢIONAL, CLUJ ST. II.	150129	
6. OPERA ROMÂNĂ, CLUJ ST. II.	160234	310363
7. DIVERSE TRUPE, TEATRUL RELIGIOS, TEATRUL ŞOŞDEA		13000
8. CHELTUELI CU SPECTACOLELE		8300
9. CHELTUELI DE CORESPONDENŢĂ		1215
Soldul		36941
	Lei	968296

31 Martie 1940

Casier: Şt. GERMAN

danţă cu actele justificative

28 Iunie 1940

Consor: I. TEODOROVICI

Raport pentru proiectul de buget pe 1940—1941

ONORATĂ ADUNARE GENERALĂ,

Avem onoarea a Vă prezenta Proiectul de Buget al Regionalei Bănăţene a „Astrei" pe exerciţiul financiar 1940/1941.

In acest proiect de buget avem Capitalele vechi: Biroul Central, Revista „Luceafărul", „Editura Astrei Bănăţene", gazetele „Dacia" şi „Luminătorul".

N'am putut face proiect de buget pentru secţia teatrală a „Astrei", deoarece nu cunoaştem sumele ce ni se vor acorda ca subvenţie pentru stagiunea 1940/1941. Tot aşa nici pentru cotidianul „Dacia" şi „Luminătorul", unde am prevăzut numai subvenţiile probabile. Ele vor compune bugete separate, desvoltate, după necesitatea lor.

In cadrele veniturilor am trecut numai sumele, pe care suntem siguri că le vom putea realiza. Aşa la Cap. A. avem absolută siguranţă că sumele trecute se vor încasa, ele putând să acopere şi alte sume probabile dela alte Cap., dar mai puţin posibile de încasat.

Veniturile de Cap. B. sunt sume ceva mai problematice, dar pentru a preîntâmpina riscul şi ca totuşi revista „Luceafărul" să poată apare regulat şi în condiţiuni tot mai bune, am asigurat la cheltuieli, spre acest scop, suma de 150.000.— lei din subvenţia ce vom primi-o dela Autorităţi.

Tot aşa Cap. C. gazeta „Luminătorul", la venituri n'are nici o sumă, cheltuielile de apariţie regulată fiind asigurate prin abonamente şi prin o parte din subvenţia dela Autorităţi, de Lei 350.000.—

La Editura Astrei Bănăţene, la venituri am trecut numai suma de 50.000.— Lei, care reprezintă abia 50% din valoarea cărţilor editate de noi până acuma şi n'am pus eventualele su-

me ce se vor încurge din desfacerea cărţior, ce se vor edita şi în cursul acestui an.

Pentruca acest capital să poată edita cât mai multe lucrări bune, ce ar reprezenta gândirea şi frumosul bănăţean, şi astfel să putem atinge măcar în parte scopul ce-l urmărim cu această editură, la cheltuieli am prevăzut suma de 250.000.— Lei plus 50.000.— Lei răscumpărarea dreptului de autor.

La Cap. E. dela venituri, avem numai subvenţiile pentru „Dacia", problematice.

Cheltuielile în general le-am redus cât mai mult. Am prevăzut însă sumele ce formează pentru noi un pasiv, ca ele să poată fi achitate în exerciţiul 1940/1941.

Astfel avem la cheltuieli Cap. A. art. 7 cu suma de 20.000.— La Cap. F. diferenţă dela deplasările cu ocaziunea organizării Serviciului Social Lei 13.987.—

In forma aceasta proiectul de buget la Venituri are suma de 3.659.236.—, iar la Cheltuieli suma de 3.659.236.— lei, cu un excedent de Lei 43.249.—.

Intrucât credem, că acest proiect de buget e real, acoperind cheltuielile de absolută necesitate pentru bunul mers al administraţiei Regionalei noastre, Vă rugăm, să binevoiţi a-l aproba cu statele sale desvoltătoare, care pentru unele capitole sunt bugete parţiale desvoltate.

Timişioara, din şedinţa Comitetului ţinută la 10/VI/1940.

Preşedinte: SABIN EVUŢIANU.

Secretar: TRAIAN TOPLICEANU.

Casier: ŞT. GERMAN.

Proectul de buget

VENITURI		Lei	Lei
A. Biroul central:			
1. Taxa de membri		5000	
2. Donaţiuni, liste de subscripţie		2000	
3. Subvenţii dela autorităţi		630000	
4. Diverse intrate		1000	638000
B. Revista Luceafărul:			
1. Incasări din abonamente pe 1940/41		32000	
2. " " " vechi		30000	62000
C. Gazeta Luminătorul:		—	—
D. Editura „Astrei" Reg. Bănăţ.			
1. Incasări din vânzarea cărţilor			50000
Soldul 1939/40	Fondul inalienabil	100000	
	Sume cu destinaţie fixă	20000	
	Sume de restituit	13987	
	Fond de editură	250000	
	Excedentul real	125249	509236
E. Incasat subvenţii pt. „Dacia"			2400000
			3659236

Timişoara,

Acest proect s'a discutat şi aprobat în şedinţa

Preşedinte S. EVUŢIANU

pe 1940/41

CHELTUELI	Lei	Lei
A. Biroul central:		
1. Fondul inalienabil	200000	
2. Cheltueli de birou, recvizite	10000	
3. " de prop. salar funcționarului	30000	
4. " cu div. publicațiuni	5000	
5. Cursuri și școli țărănești	50000	
6. Cheltueli cu adunarea g-rală	22000	
7. Sume cu destinație fixă	20000	
8. Diverse cheltueli neprevăzute	15000	
9. Fond pentru procurare de cărți	25000	
10. Chiria localului, servitor, intreținere	25000	402000
B. Revista Luceafărul:		
1. Tipar, clișee, redactare, expediție...		150000
C. Gazeta Luminătorul:		
1. Subvenție pt. acoperirea deficitului		350000
D. Editura „Astrei"		
1. Tipăriri de lucrări	250000	
2. Răscump. dreptului de autor	50000	300000
E. Subvenție ziarului Dacia:		2400000
F. Sume de restituit:		12987
Sold la 31 III. 1941		43249
		3659236

3 Iunie 1940

Casier: Șt. GERMAN

comitetului ținută la 18 Iunie 1940

Secretar: TRAIAN TOPLICEANU

MIA CERNA

1883-1940

La Lugoj s'a stins din viață, în vârstă de 57 ani, scriitoarea MIA CERNA. Peste proaspătul ei mormânt, depunem cununa părerilor noastre de rău.

Somn lin!

Numărul viitor al revistei „Luceafărul" va fi dublu şi va cuprinde un bogat material, semnat de cele mai bune condee din Banat şi Ţară.

Domnii colaboratori sunt rugaţi să-şi expedieze manuscrisele până cel mai târziu la 20 Iulie, a. c.

CUPRINSUL:

Ion Ţeicu	Serată c· gală (schiţă bănăţeană)
Romulus Fabian	Mamă (versuri)
Traian Simu	Tapae şi Tapia
Const. Jaleş	Pomana (versuri)
Petru Bancea	Influenţa catolică la românii din Slatina Timişului
Ion I. Mioc	Epigrame
Mali[illegible] Bogoe	Epigrame

Adunarea generală a „Astrei Bănăţene“

Timişoara, 7 Iulie 1940.

-1940-

BIBLIOTECA CENTRALĂ ASOCIAȚIUNEA SIBIIU

LVCEAFĂRVL

AN. VI S. II. TIMIŞOARA Nr. 11—12

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ŞI CULTURĂ

A

REGIONALEI BĂNĂŢENE A ASTREI

Redacţia şi Administraţia: Timişoara I, Str. Alba Iulia No. 2 (Palatul Cultural) Et. I

Inscris în reg. publ. per. a Tr. Timiş-Tor., sub numărul 82.

Apare lunar sub îngrijirea următorului comitet de redacţie:

Dr. AUREL COSMA
TRAIAN TOPLICEANU
GRIGORE BUGARIN
VICHENTE ARDELEANU
Dr. NICOLAE URSU
VIRGIL BIROU
PAVEL P. BELU

ABONAMENTE:

Pentru particulari	150 L.
Pt. cercuri cult. şi şcoli prim.	150 L.
Pt. despărţăminte şi şcoli sec.	300 L.
Autorităţi, instituţii	500 L.
Abonament de sprijin . . .	1000 L.
Preţul acestui exemplar, apărut pe luna Noemvrie—Decemvrie 1940, este de . .	15 Lei

Orice corespondenţă, cât şi revistele de schimb, se vor trimite pe adresa redacţiei. Materialul se primeşte până la cel mai târziu 5 al lunii respective, orice alt manuscris, sosit după această dată, contând pentru numărul care urmează. Tot ceeace nu se publică se distruge.

INSTITUT DE ARTE GRAFICE „TIPOGRAFIA ROMANEASCĂ" TIMIŞOARA

1 Decemvrie

S'au scurs 22 de ani dela prăznuirea Unirii Ardealului şi Banatului cu Patria mamă. Şi în acest al 22-lea an ne-a fost dat să trăim prăbuşirea unităţii noastre politice-naţionale.

Idealul moşilor şi strămoşilor noştri s'a înfăptuit, ca o dreptate a istoriei, la 1 Decemvrie 1918 şi s'a prăbuşit în 1940 ca un blestem ce ne-a ajuns pentru toate bicisniciile de care ne-am învrednicit timp de 22 de ani.

22 de ani am fost seduşi de toate ispitele.

Plăcerile şi interesele personale le-am pus înaintea celor ale Neamului şi Patriei, iar idolii la care ne-am închinat au fost: zavistia, ura între fraţi şi arginţii lui Iuda.

Ce altceva am putea spune acuma când pământul frământat cu sângele nenumăratelor generaţii a fost călcat din nou în picioare de vrăjmaş, când milioane de Români stau iarăşi în robia ucigătoare şi înjositoare?

Mistica Patriei noastre a fost doar o uşuratecă încântare a sufletelor în tot acest răstimp, căci n'am fost în stare să ne ridicăm conştiinţele în lumina adevăratei iubiri de Ţară.

Jertfa generaţiilor care s'au topit, cu trup şi suflet, la flacăra înfăptuirii idealului unirii n'am înţeles-o în adevărata ei semnificaţie.

In timp ce unii din copiii Neamului se obişnuiau să crească şi să trăiască în mistica Patriei şi a Neamului, puterile răului au luat forme diferite pentru ca să-i îngenuncheze şi să-i distrugă.

Impotriva firii noastre românești, trupuri tinere au fost aruncate la răscreci de drumuri ca să se scoată sufletul românesc din așezările lui omenești și creștinești.

Și așa ne-am trezit pe treapta cea mai de jos a omeniei, cu sufletele răvășite și cu sfântul trup al Țării frânt.

Și totuși se impune ca acest blestem al destinului să-l înfruntăm, căci a pornit dela noi, din lașitatea noastră, pe care am acoperit-o 22 de ani numai cu vorbe, care acum s'au dovedit deșarte.

Fie ca orânduirea cea nouă a Statului să ne întărească sufletele, să ne pătrundă conștiințele ca să apucăm, măcar acum, pe calea cea dreaptă care să ne ducă din nou la reîntregirea Neamului.

TRAIAN TOPLICEANU

Voi, Moța și Marin

Din cripta sfintelor tăceri
Voi! ce ați murit pentru credință
In chinuri aspre și dureri
Priviți în spre a noastră biruință.

II.

De ce ședeți și nu veniți
In hora Neamului român?
Vă cheamă frații cei iubiți,
Scăpați din gura neamului păgân.

III.

Vă plânge astăzi țara 'ntreagă,
Brăzdată cu mormintele de frați;
Vă plâng copiii fără vlagă
Căci de vrăjmași sunt răzbunați.

IV.

Noi suntem singuri azi,
Dar duhul vostru ne veghează
Veniți! Vă cheamă miile de brazi,
Vă cheamă astăzi țara trează!

GHEORGHE C. ROUĂ

Ce sară-i d'aiastă sară

(Colindă)

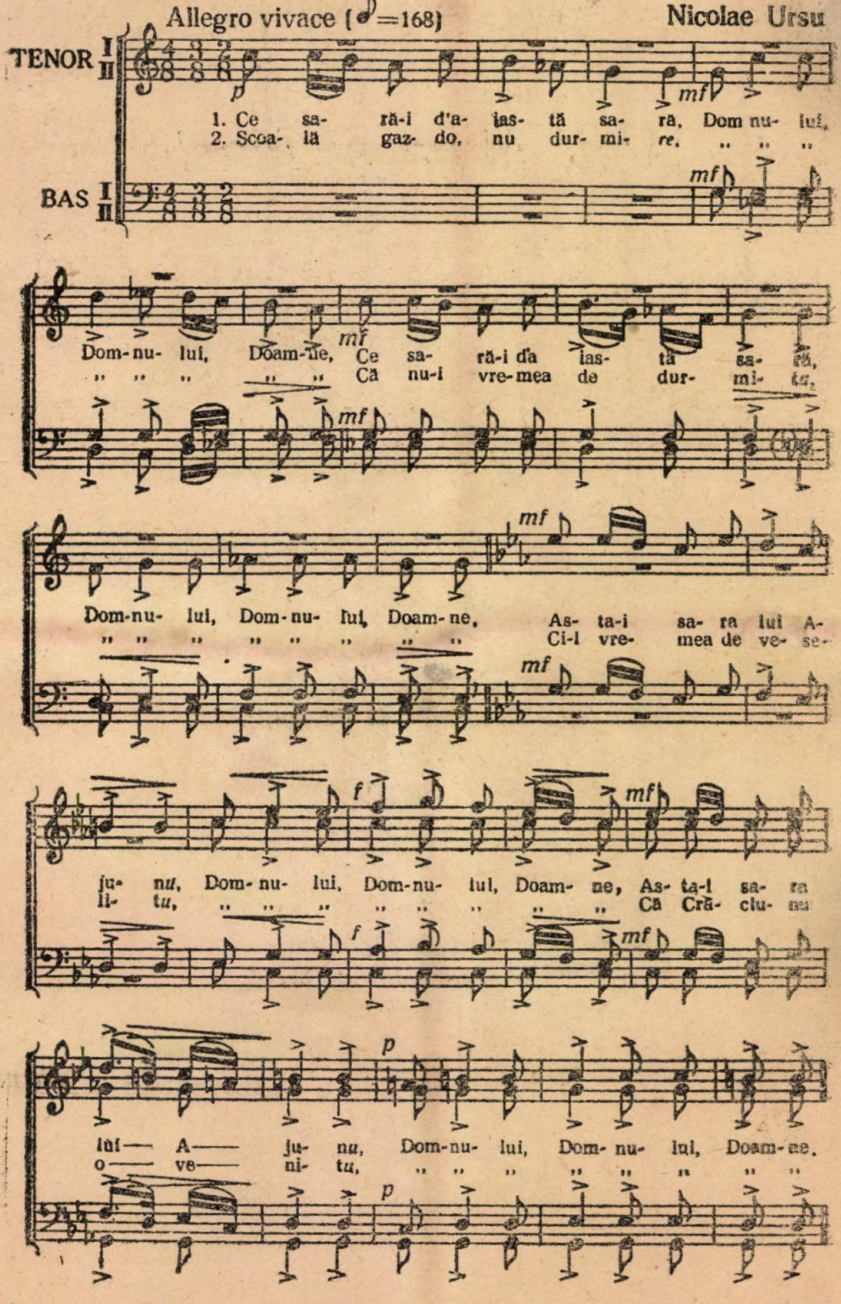

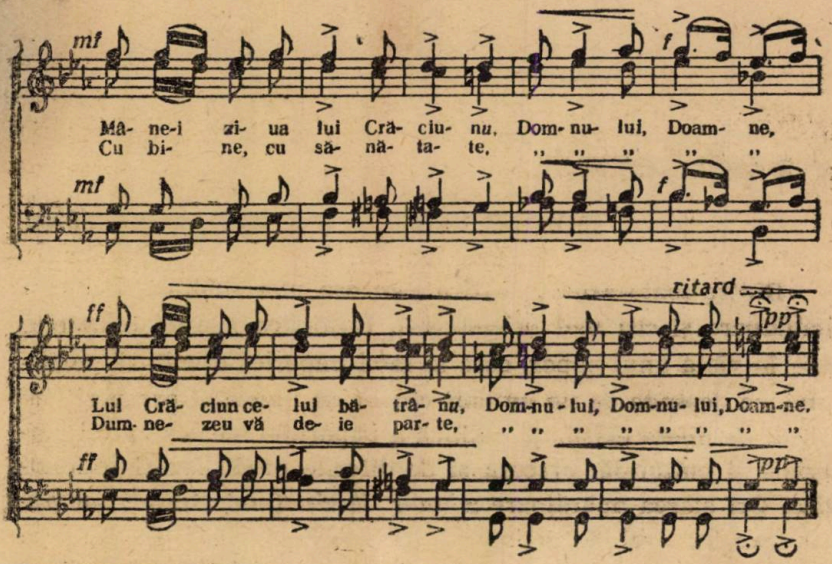

Din caetul **„Zece colinde și cântece de stea“** editat de **Regionala Bănățeană a Astrei.**

Problema muzicei românești

Dintre toate artele, muzica este cea mai sublimă, cea mai înălțătoare și cea mai prietenoasă. Inflorirea acestei minunate arte în viața unui popor, cere în mod imperios o cultură autohtonă, ce depinde de un anumit climat de liniște și prosperitate; adică, de libera existență politică a poporului, de starea lui materială și culturală, precum și de diferite predispoziții psihologice. Ori starea apăsătoare a unor dominațiuni streine, nu putea favoriza evoluția artistică a muzicei românești. Desvoltarea noastră atât de târzie în ale muzicei culte, în mijlocul unei civilizații ajunse la apogeu, își are c um vedeți, — explicația, în vitregia timpurilor. Poate însă ca această întârziere în desvoltarea artistică a muzicei noastre, să fie întrucâtva spe folosul muzicei românești, salvându-i particularitățile etnice, fiindcă muzica noastră poporală a rămas astăzi, — putem afirma cu certitudine, — singura în arta Europei, care și-a putut păstra încă **formele arhaice,** — bineînțeles cu pecetea cea mai evidentă a românescului. Acest fapt, poate demonstra dealtfel lumii întregi, cât se întinde teritoriul nostru etnic, atât de mult discutat de dușmanii țării.

Despre o mișcare culturală mai serioasă la noi, Românii, poate fi vorba deabea pe la începutul secolului al XIX-lea. Aceasta însă nu însemnează că poporul nostru nu simțea și în alte vremuri nevoia, de a-și exprima prin muzică, simțămintele ce-i frământau sufletul, dar această exteriorizare se manifesta într'un mod atât de primitiv, atât de naiv, încât nu putea constitui baza unei muzici în sensul de artă cultă.

Pe la sfârșitul secolului al XIX-lea, se mărește numărul acelora ce se ocupau cu muzica, ca artă cultă; fie învățând pe la profesori streini, fie plecând în streinătate. In felul acesta se

formează o pleiadă de amatori muzicieni, cari introduc şi în mijlocul românilor cultul muzicei bune, căci una este a fi amator de muzică uşoară ,şi alta capacitatea de a putea pătrunde, de a putea înţelege frumuseţile unei opere de artă adevărată, adică manifestările de artă cultă. Muzica, spre deosebire de celelalte arte, ca sculptura, pictura sau chiar poezia, deşi este o artă atât de universal cultivată, şi atât de legată de viaţa omenirii, nu poate fi înţeleasă şi nici propagată chiar şi în formele ei rudimentare, fără o pregătire technică deosebită. Omul cântă din instinct, — este adevărat, — dar pentru a scrie muzică, măcar a nota ceva din modestele şi spontanele exteriorizări ale sufletului poporal, — oricât de primitive ar fi ele sub raport muzical, — nu este suficient talentul, ci trebuesc cunoştinţe speciale în ale muzicii.

Muzica are o limbă a ei proprie, care necesită un alfabet, o sintaxă specială, destul de greu de stăpânit. Evident, că muzica cultă, care este o adevărată filosofie, — necesită ceva mai mult, un întreg arsenal de cunoştinţe tecnice din cele mai complicate şi cele mai profunde, pe care numai printr'un studiu foarte aprofundat şi foarte îndelungat şi-l poate asimila un amator de muzică.

Ca orice început, aşa şi activitatea primei generaţii de muzicieni români, s'a izbit de multiple greutăţi, greutăţi de diferită natură. E doar aşa de firesc că, nu se putea pune, de azi pe mâine, bazele unei şcoli naţionale româneşti, atunci, când noi, Românii, eram lipsiţi cu totul, de o tradiţie românească în ale muzicii culte, atunci când structura noastră sufletească, gândirea noastră muzicală, diferă doar atât de mult, de gândirea muzicală a altor popoare. Astfel e fatal ca primele încercări de muzică cultă românească, să nu reuşească pe deplin.

Compozitorii noştri, destul de puţini la număr, — conştienţi de inferioritatea pregătirii lor tecnice, — se mulţumeau să activeze într'un domeniu mai restrâns, manifestându-se cu simple lucrări de folklor, de armonizări de melodii fără pretenţii. Cei mai instruiţi, s'au lăsat ademeniţi de zâna fermecătoare a muzicei germane sau franceze moderne, mai ales generaţia mai nouă, — contimporanii lui **George Enescu**, plăsmuindu-şi cele

mai multe lucrări în genul franchiştilor sau a impresioniştilor francezi. Literatura noastră muzicală păstrează, din această epocă, câteva lucrări destul de interesante, dar departe de valoarea care le-ar putea asigura o trăinicie în istoria muzicii universale.

Dar să nu uităm, că oamenii de geniu nu cad dintr'odată din ceruri. Apariţia lor trebue pregătită cu mult dinainte. In artă nu se pot face salturi uriaşe, iar artistul care este silit a-şi forma singur mediul de artă potrivit genialităţii sale, este condamnat a se epuiza încă înainte de a-şi fi putut desfăşura din plin darurile sale de creiator.

Fără îndoială, că a fost o mare nenorocire pentru noi, faptul, că puţinele pagini scrise de autori români pe la sfârşitul secolului trecut şi în primii ani ai veacului al XX-lea, nu aveau nici o legătură cu aspiraţiunile artistice ale poporului nostru. Intelectualitatea noastră nu-i încuraja se scrie româneşte. Deaceea să nu ne mirăm, că nici chiar lucrările marelui nostru **George Enescu,** nu au vreo însemnătate deosebită pentru evoluţia muzicii româneşti, aparţinând ele mai mult culturii franceze, decât şcolii româneşti [1]). Este însă explicabilă întrucâtva această dezertare de pe plaiurile naţionale a muzicienilor noştri, cari voiau să se afirme cu orice preţ ca artişti cu pretenţii internaţionale. Ei erau siliţi a-şi îndrepta privirile spre occident, căci numai acolo au aflat la îndemână tot ce le lipsea în ţară: şcoală, mediu, interes public, glorie. Deci nu trebue să le luăm în nume de rău, că ei s'au adaptat unei culturi streine nouă, în care se disting, făcând opere în genul şi spiritul ei.

Sub raport românesc, fără îndoială că un **Vidu, Chiriac, Dima, Bena** sau **Tiberiu Brediceanu,** nepreţuitul folklorist, organizator şi animator al muzicii româneşti [2]) — au făcut incontestabil mai mult pentru muzica românească în această epocă, — deşi numele lor poate nu a pătruns dincolo de graniţele ţării. Ei se pot mândri cel puţin cu meritul de a fi ţinut ridicat

[1]) Această părere este valabilă numai pentru lucrări scrise de D-sa înainte de Unire.

[2]) Despre activitatea lui **Tib. Brediceanu** d-na **Alma Cornea Ionescu** a mai vorbit în o altă conferinţă organizată de Asoc. profesorilor secundari.

stindardul naţional în vremuri de grea urgie desfăşurând, prin activitatea lor muzicală, un adevărat apostolat naţional. Ei au susţinut ideia muzicii româneşti atunci când alţii s'au îndoit de ea, creind o tradiţie a cântecului românesc, în pătura noastră intelectuală: în acel mediu spiritual de unde putu în urmă să pornească o mişcare pentru desvoltarea muzicii noastre culte.

Cel mai erudit, cel mai valoros reprezentant al acestui curent naţionalist, a fost fără îndoială **Gheogrhe Dima,** numit senatorul muzicii ardeleneşti, singurul dintre compozitorii noştri naţionali care a fost cunoscut şi apreciat şi dincolo de hotarele românismului [3]). El este singurul compozitor naţional, din epoca lui, care prin cultura lui înaltă, a reuşit să elimine din operele sale orice urmă de diletantism, de efecte ieftine, chiar şi cu riscul de a nu fi fost întotdeauna pe gustul publicului nostru, crescut în acea vreme la şcoala romanţelor şi a horelor noastre de salon. Publicul românesc, după cum am arătat adineauri, era prea puţin iniţiat în aceste timpuri afară de câteva familii — în frumuseţile artei pure, numită artă cultă.

Pentru noi Românii, cari nu ne putem lăuda nici chiar azi că inspiraţa compozitorilor noştri merge totdeauna mână în mână cu cunoaşterea meşteşugului şi suveranitatea bunului gust, a fost un mare lucru puritatea artistică a lui **Gheorghe Dima,** şi e păcat, că acest mare om al muzicii româneşti şi-a limitat activitatea într'un domeniu mult prea restrâns pentru puternicul său talent şi excepţionala sa pregătire artistică, scriind numai opere vocale şi corale. Pentru noi, care am cunoscut priceperea şi puterea de muncă a venerabilului maestru, rămâne un mister, dece nu a scris **Gheorghe Dima** nici o lucrare simfonică, sau dramatică, — ne gândim bineînţeles la ceva în spirit românesc, — când el avea mai mult caaltul, atât talentul şi pregătirea tecnică necesară pentru confecţionarea unei opere sinfonice, cât şi dragostea şi credinţa în muzica românească. Era un om de o autoritate unică şi pretutindeni lăudat ca un adânc cunoscător al tainelor artei muzicale, ceeace l-au sortit a fi primul director al Conservatorului de muzică şi

[3]) **Neue Zeitschrift für Musik** din 1889. Leipzig.

artă dramatică din Adealul românesc; instituție de înalt învățământ muzical artistic, cunoscut azi sub denumirea de **Academia Clujană** a statului, înființată chiar de dânsul în inima Ardealului, după unirea noastră cu Patria mamă, unde bătrânul Dima a format atâtea generații de vrednici urmași, cari alcătuiesc așa numita **„Școală ardelenească"** din care face parte și mult prețuitul nostru **Sabin Drăgoi, Martian Negrea, Vasile Ijac** și alții.

Ca compozitor, **Gheorghe Dima,** e academic, respectând formele consacrate până la pedantism, cât și prelucrarea motivelor după normele fixate de clasicismul german. Fără sonorități ultrarafinate, fără pretenți de novator, **Gheorghe Dima** a fost un convins adept al vechilor maeștri germani. Toate lucrările sale „au acel inexprimabil al justeței, al proporției și al frumosului fără de care orice inspirație cât de genială, rămâne — cum se exprimă doamna **Ana Voileanu** atât de just — un fragment, o improvizație, o dibuire".

Evoluția muzicii românești se distinge prin două etape. Prima începe în secolul trecut și atinge o culme în **Sabin Drăgoi,** care cum știți a ridicat cântecul țăranului român la frumuseți nebănuite — iar a doua începe cu **Sonata** a treia pentru violină și pian a lui **George Enescu,** baletul lui **Mihail Jora (In Piața Mare)** precum și lucrările sinfonice și dramatice ale lui **Cuclin, Mihail Andricu** și **Marțian Negrea,** primele compoziții românești de **valoare universală,** cari se impun atât prin bogăția inspirației și originalitatea lor, cât și prin factura lor clară și savantă, ce cuprind mult lirism țărănesc, mult câmp și cântare românească în discreția motivelor folosite. In jurul acestora a răsărit în ultimul deceniu o întreagă pleiadă de artiști tineri, talentați, cu dor de muncă, autori a nenumeratelor lucrări concepute în cel mai autentic spirit românesc. Vom vorbi despre ei în cursul acestui articol, năzuindu-ne a păstra o oarecare ordine cronologică în înșiruirea operelor mai de seamă.

Prima etapă se remarcă la început — cum am amintit adineauri — prin simple armonizări de melodii poporale originale, dar nu întoteauna autentice ca obârșie țărănească: **doinele** servind în forma lor primitivă, rudimentară și nestilizată,

drept arii, în începuturile noastre de operă românească [4]), iar dansurile ţărăneşti ca **balet.** Deabia după o lungă evoluţie s'au putut cristaliza principiile de bază ale unei şcoli naţionale. In **Năpasta** lui **Sabin Drăgoi** — care constitue un moment istoric pentru orientarea naţională a muzicii noastre, — melodia populară are încă aceeaşi influenţă covârşitoare, dar ea este îmbrăcată într'o haină armonică mai savantă, iar motivele sunt foarte organic legate una de alta. Ce priveşte orchestraţia, el foloseşte mijloace tehnice mult mai rafinate decât antecesorii săi, realizând acel pitoresc, ce caracterizează peisajele noastre, portul nostru, bisericuţele noastre ortodoxe, cu tot luxul lor atât de oriental şi totuşi atât de specific românesc.

Aşadar lui **Sabin Drăgoi** îi revine marele merit, de a fi fost primul compozitor român, care nu numai că a descoperit cele mai autentice şi cele mai caracteristice melodii româneşti, dar a ştiut să le valorifice în forme artistice culte, fără a le altera specificul lor etnic. Graţie acestui mare talent ne putem mândri azi, cu cea mai valoroasă colecţie de folklor, adnotate cu preţioase comentarii analitice, asupra colindelor, care ne ajută în mod real, la fixarea unor elemente de muzică românească pură. Sunt nenumerate colecţiunile lui **Sabin Drăgoi,** din diferite regiuni ale Banatului şi ale Ardealului. Exemplul distinsului nostru coleg a avut mulţi imitatori în domeniul folklorului, luându-se de la dânsul **metoda,** cum trebue realizată această operă, de mare însemnătate pentru soartea muzicii româneşti. Căci să nu se creadă, că culegerea, notarea şi coordonarea melodiilor poporale este un lucru atât de simplu. Nu! Numai cine a încercat vreodată să noteze o melodie populară îşi dă seama de câtă pricepere trebue să te serveşti, pentru a prinde nealterat farmecul acestor melodii. O notaţie eronată este suficient ca să le paralizeze toată mişcarea, un accent ne la locul lui le poate distruge toată frăgezimea naturală, tot farmecul. Ce răspundere grea apasă pe umerii culegătorului, înţelegem numai atunci, dacă ne dăm seama de faptul, că din fiecare formă pe care o prezintă folklorul românesc, ar putea să răsară o nouă

[4]) Subiect tratat de semnatara acestor rânduri prin diferite articole şi o conferinţă despre **Muzica în Banat** (1934).

lume muzicală, o nouă credinţă estetică, care să revoluţioneze poate întreaga artă muzicală. Fiecare din formele poporale ale muzicii noastre, ar putea da naştere la alte şi alte forme noi, cari ar putea fi amplificate cuprinzându-se în cadrele fiecăruia din ele, cele mai variate şi cele mai caracteristice expresii româneşti. Am văzut ce a făcut un **Sabin Drăgoi** cu formele colindei, cum le-a valorificat, cum le-a superiorizat în forme complexe, înzestrând muzica cu elemente cu totul noi. Ne trebuesc încă asemenea meşteri pricepuţi şi inspiraţi cari, întrevăzând şi simţind realităţile muzicii noastre, să ridice şi celelalte sute şi mii de expresii ale artei noastre poporale la rang de valoare estetică, ducând la desăvârşire opera începută de **Sabin Drăgoi.** Când ne dăm seama, că muzica poporală din occident, — care a alimentat spiritul de creaţie a câtorva secole — ce săracă a fost în mijloacele ei de exprimare, având deabea câteva moduri tipice, cari în urmă au fost ridicate la perfecţiuni de geniul marilor creiatori, — muzica românească pare a avea perspective incomensurabile.

Fără formele originale ale melosului poporal, — care trebuesc culese de oameni pricepuţi, fiindcă cum am spus, fiecare constitue o comoară nepreţuită pentru noi, — fără aceste valori expresive; — valori ritmice, melodice şi tonale atât de specifice muzicii noastre [5]) — nu este posibilă nici o evoluţie a muzicii noastre naţionale spre forme superioare culte, intelectualizate, pentru a putea fi ridicate la valoare **universală.** Deaceea meritele lui **Sabin Drăgoi** în domeniul folklorlui sunt nepreţuite [6]). La aceasta se mai adaugă şi activitatea d-sale de compozitor, care, este foarte însemnată din punct de vedere românesc. El nu este un romantic în a cărui muzică să vibreze sensibilitatea sa personală, ci într'un anumit sens îl putem socoti un fel de clasic, — un clasic român, — (după conţinut) fiindcă exprimă sufletul colectivităţii, a colectivităţii româneşti, adi-

[5]) Despre specificul etnic în muzică românească. am mai vorbit într'o şedinţă de muzică românească aranjată de Asoc. Profesorilor sec.

[6]) **Insemnătatea lui Sabin Drăgoi în evoluţia muzicii româneşti** a fost tratată la o conferinţă org. de Reuniunea Fem. Rom. din Timişoara, şi articole publicate în **„Banatul"** şi alte reviste.

că a **eternului românesc. Sabin Drăgoi** mai este şi un deschizător de drumuri, unul din fondatorii muzicii noastre naţionale, ca artă cultă, a cărei închegare definitivă este în curs. Fără această bază, fără această minunată demonstraţie pe care a făcut-o autorul în opera **Năpasta,** oratoriul **C. Brâncoveanu** sau **Divertismentul Rustic,** poate că compozitorii noştri nu se încumetau încă să scrie româneşte, ignorând şi pe mai departe ideia muzicii româneşti, ideia unei şcoli naţionale.

După succesele lui **Sabin Drăgoi,** folklorul, adunarea melodiilor poporale, a devenit o adevărată modă. Dar toate lucrurile bune duse la exces pot fi dăunătoare. Această mişcare a avut şi ea desavantajele ei. Multe talente reale, ademenite de această nouă îndeletnicire şi-au abandonat terminarea studiilor, crezând că vor ajunge astfel mai repede la glorie. Adevărat, că această mişcare aducea foloase mari muzicii noastre, salvând un material imens dela pierire, totuşi, avem multe talente cari, dacă se ocupau mai intens alături de activitatea lor folkloristică şi cu studiile compoziţiei muzicale, puteau să aducă o contribuţie mult superioară artei româneşti, nu numai sub raport folkloristic, ci şi sub raportul creiaţiei muzicale **absolut originale.** Să ne înţelegem bine. O activitate de folklorist sau armonizator — care este valoroasă în felul ei şi însemnată din anumite puncte de vedere şi în anumite etape de cultură naţională, — încă nu îndrituieşte pe nimeni, ca fără o reală contribuţie a **creativităţii** să poarte titlul pretenţios de compozitor. Mai ales azi, când exigenţele spirituale au devenit atât de mari. Melodiile notate fără nici o stilizare, rămân la valoarea originală, neschimbată, iar geniul muzicantului e condamnat a se manifesta numai în iscusinţa armonizării, a orchestrării şi a aranjării acestor melodii atunci, când talentul lor putea fi valorificat poate în opere superioare, nepieritoare. Avem doar la îndemână atâta material ce aşteaptă a fi prelucrat şi turnat în nemuritoare tipare!

Dat fiind gradul de cultură a neamului nostru, generaţiei noi îi incumbă şi o altă datorie: ca aceste nepreţuite comori poporale, să nu le folosească numai ca bază naţională în forma lor originală, neprelucrată, ci să caute ca printr'un complex de

sensibilizări şi asimilări să sesizeze noi norme estetice. Căci în definitiv, cu toate meritele folkloriştilor problema muzicii noastre culte nu a fost deslegată de ei, cel mult că i-au dat un imbold puternic, şi materialul necesar cunoaşterii elementului poporal. Temele culese din popor şi întrebuinţarea lor fără nici o stilizare sau o tratare mai amplă şi spiritualizată, — cu periodizări scurte şi anemice duc în ultima etapă la o manieră pur mecanică, fiindcă înlocuind desvoltarea motivelor prin o repetire a lor fără sfârşit, ea nu este în fond decât o simplă combinaţie construită pe simplul calcul şi nici decum un procedeu muzical dinamic născut din o necesitate logică internă. Din cauza aceasta, monotonia lor aparentă, deşi sub raportul sonorităţii — (sub raport armonic şi al culoritului instrumental) ele se relevă adeseori prin o complexitate formidabilă, neegalată de maeştrii trecutului. Totuşi, de câteori aud o astfel de muzică, oricât mi-ar încânta urechea pentru moment, simt că mă sugrumă ceva. Văd parcă o locomotivă de copii pornită în plin avânt, ce deraiază de pe drumul drept intrând într'o fundătură, fără posibilitate de ieşire, consumându-şi acolo toată energia fără nici un rost până ce arcurile şi-au epuizat complet energia.

Desvoltarea orizontală, nu numai cea verticală, **mişcare şi în linia melodică** [7]), adică crearea unor noi forme muzicale româneşti din formele poporale originale ale muzicii noastre, iată idealul care trebue să însufleţească noua generaţie. Pentru aceasta însă, compozitorii noştri trebue să fie stăpâni nu numai pe ştiinţa armoniei şi a contrapunctului, ci trebue să aibă o abilitate mare în meşteşugul desvoltării formelor. Să fie stăpâni absolut chiar şi pe morfologia buzicală aşa zisă occidentală. Adaptarea ei la necesităţile româneşti, vine dela sine, dacă artistul este crescut în mediu românesc, şi dacă are sentimente româneşti şi cunoaşte bine folklorul nostru.

De fapt se depune o muncă uriaşă în acest sens dar realizarea acestui ideal e grea, nesigură şi cere abnegaţie dela compozitori, fiindcă nu-i voie să se gândească nimeni, la un suc-

[7]) Lucrul acesta l-au înţeles şi cei mai mari compozitori ai epocii: **Stravinnsky. Bartok,** etc. cari în ultimele lucrări au revenit la respectul formelor consacrate.

ces imediat. Astăzi aproape toţi compozitorii noştri, — în frunte cu **George Enescu,** geniul neamului nostru, — se năzuesc a scrie românește, urmărind înfăptuirea, creiarea unei forme românești; creiarea unui stil muzical original românesc, atât ca limbaj cât şi ca tehnică, prin care muzicienii generaţiilor ce ne urmează, identificându-se cu spiritul determinat al neamului nostru, îşi vor putea exprima cu uşurinţă şi într'un stil caracteristic fondul sufletului lor; părticică ruptă din sufletul colectiv al neamului românesc. S'au tras multe, foarte multe învăţături din lucrările lui **Sabin Drăgoi,** dar suntem încă destul de departe de împlinirea visului. Şi este explicabil pentru tânăra noastră cultură naţională, căci nu putem face dintr'odată salturi prea uriaşe, fără pregătirea tehnică necesară, fără înţelepciunea isvorîtă din experienţă, fără de care nu se poate face nimic temeinic.

Trecând întâi printr'un fel de colectivism muzical statistic [8]) ornamental cu un dinamism pur armonic, am ajuns la un fel de popular spiritualizat; — faza doua a muzicii românești. In raport cu evoluţia lentă a cântecului poporal german, muzica noastră a realizat într'un timp relativ scurt, salturi mari. E vorba doar de un trecut muzical de 10—15 ani. Putem spune dela **Năpasta** lui **Sabin Drăgoi.** Adevărat, că cântecul poporal nu intră încă ca factor determinant al unor forme noi, — afără de, începuturile foarte interesante ale lui **S. Drăgoi,** cu forma colindei, — ci este atras în tiparul formelor occidentale, în care predomină **sonata** [9]). Totuşi e un progres vădit, căci elementele de muzică poporală azi nu mai sunt scop unic, sau forma fundamentală ori bază stilistică, ci — la cei mai mulţi — elemente transformate şi asimilate de compozitori, inspirându-i a-şi creia temele, invenţiile proprii — bineînţeles potrivite pentru spiritul muzicii noastre poporale, — ce sunt prelucrate după anumite norme estetice, în forme mari dramatice sau sinfonice într'un chip cu totul magistral, respectând uneori până şi prin-

[8]) Forme cari nu au la baza construirii lor ideia muzicală ca element arhitectural plastic, reprezentativ sau activ, sau forme cu o singură idee muzicală eventual două, lipsite însă de desvoltări sinfonice.

[9]) Ca şi **sinfonia,** forma cea mai înaltă a muzicei instrumentale.

cipiul ciclic. Aceste forme, reprezintă culmea concepției arhitecturale în muzică. Stilul românesc nu a ajuns încă la perfecție, — (mai binezis lucrările compozitorilor noștri nu se relevă încă printr'o **perfectă unitate stilistică**) dar ne putem mândri cu compoziții de valoare reală, — nu numai națională, — în care **românescul** este deja realizat și fără sprijinul folklorului; adică să scrii românește, fără să fluturi mereu stindardul tricolor. Prelucrarea motivelor nu mai înseamnă simpla lor armonizare, ci e vorba de o tratare sinfonică serioasă: savantă și metodică, — care să reziste oricărei critici obiective, — clădin autorul din motive[10]); teme, (fraze muzicale) din aceste teme idei muzicale, expuneri, divertismente și așa mai departe, păstrând totodată cel mai autentic caracter românesc. Mai mult chiar, compozitorii noștri sunt în căutarea unor forme de expresii noi, dictate de însăși natura cântecului românesc; ținta finală — după cum am spus — a idealului nostru muzical.

S'a obiectat că muzica românească nu se pretează la o desvoltare sinfonică, fiindcă aceasta necesită oarecum transformarea temelor, ceeace ar altera caracteristicul românesc. Așa am crezut și eu mulți ani în șir, dar nu este adevărat. Ne-a dovedit-o **George Enescu, Mihail Andricu** și alți sinfoniști români în lucrările lor; o dovadă în plus că geniul creatorului află forma de expresie potrivită, adică modalitatea ca aceste transformări atât de necesare din punct de vedere arhitectonic, să nu fie nici în detrimentul muzicii românești și nici **Beethoven** să nu se supere pe noi, Românii, dacă ne-am abătut dela învățăturile lui, evitând astfel conflictul conținutului românesc, cu formele academice consacrate. Această inovație este desigur în mare parte o chestie de instinct, de putere creatoare, nu numai de pur raționament și învățătură.

Să nu se creadă, că forma este un simplu cadru care se poate umple în mod constructivist, așa cum s'a făcut la școală. Nu! Forma este rezultatul vizibil al unui proces psihic intern, a cărui valoare este în funcție de legătura organică ce trebue să existe între motivul muzical și desenul exterior, desen ce se

[10]) Indiferent că motivele sunt inspirații proprii sau de origine colectivă, adică de origine poporală.

naşte, ce evoluiază din însăşi motivul iniţial, — cu alte cuvinte — cum am mai spus, — desenul este dictat de însăşi natura ideilor muzicale. Bineînţeles un asemenea proces muzical nu poate să nască în subconştientul unui laic. In definitiv şi geniul trebue să se formeze. O concepţie franceză susţine chiar, că genialitatea nu este alta ceva decât răbdare, răbdarea de a te putea aprofunda în adâncimi nepătrunse de alţii, răbdarea de a te putea aprofunda în esenţa lucrurilor. Deaceea este nevoie de atâta învăţătură. Muzica este o adevărată filosofie şi ar fi o greşală mare să ne bazăm numai pe talent, renunţând la învăţătură, şi persistând în încercările noastre de a rupe cu totul legăturile noastre cu muzica occidentală, pentru „salvarea spiritualităţii noastre în lumea răsăritului".

Muzica occidentală se bazează pe o experienţă milenară şi urmărindu-i toate etapele de desvoltare, vom vedea, că decenii dearândul s'a lucrat la câte o mică inovaţie. Muzica sinfonică a fost ridicată la culmi, piatră cu piatră de spiritul creatorilor, de spiritul multor generaţii, în curs de secole. O asemenea ignoranţă ar însemna ca să începem da capo. Măcar un secol în urmă, în mijlocul unei civilizaţii atât de înaintate, e absurd. Şi apoi a căuta şi a găsi lucruri pe cari alţii le-au uitat de mult, nu înseamnă act de creaţie. Greutatea stă, cum am văzut, în altă parte; noi nu trebue să copiem fidel ce au făcut alţii, dar putem învăţa mult, foarte mult dela ei, adaptându-le necesităţilor româneşti. Este însă „cu totul imposibilă — scrie undeva esteticianul **Cuclin** — „înţelegerea Sonatei, — acestui centru generator al întregei arhitecturi muzicale moderne şi de toate timpurile ce vor să vie, — fără adâncirea tuturor formelor cari au precedat-o, procurându-i organe, nutriment şi organism chiar, precum şi a tradiţiunii evolutive care a prezidat la perfectarea alchimică — pentru a vorbi astfel, — a transmiterii formelor unora în altele".

*

In afară de personalităţile cele mai reprezentative ale şcolii româneşti, pe cari i-am amintit în cadrul acestui articol, se cuvine să menţionăm încă câteva talente din generaţia mai tânără, care, luându-şi profesiunea foarte în serios, caută să solu-

ţioneze toate obstacolele ce se mai ivesc în calea şcolii româneşti, — înzestrând patrimoniul nostru artistic cu nenumărate opere de valoare reală, în care pulsează puternic elementul primar al unui ethos românesc. Din rândul acestor sârguitoare talente, menţionăm în primul rând două personalităţi viguroase: **Dinu Lipatti** şi **Paul Constantinescu,** doi artişti ce fac parte din acei puţini aleşi ai artei, ale căror nume va rămânea înscrise cu litere de aur în istoria muzicii româneşti. Nu mai puţin talentaţi, dar cari aşteaptă încă o consacrare oficială, sunt **Th. Rogalsky, Silvestri, Brânzeu, Buicliu, Mihailovici, Agârbiceanu,** plini de conştiinţă românească şi suflu artistic, şi încă mulţi alţii a căror nume ne scapă.

Un sentiment de orgoliu bănăţean ne determină să menţionăm în mod special colegii noştri de profesorat: **Zeno Vancea,** autorul baletului **Priculici** şi al altor lucrări de valoare; sinfonistul **Vasile Ijac, Eugen Cuteanu** şi **Mircea Pop,** talente reale a căror personalitate este încă în formare. Fiind vorba de bănăţeni nu putem lăsa nemenţionată activitatea folkloristică a lui dr. **Nic. Ursu** şi **F. Barbu** cari sunt în aşteptarea unei promovări oficiale.

Cu fiecare zi ce trece, cu un nume nou sporeşte pleiada celor porniţi pe calea spinoasă a artei. Azi mici şi necunoscuţi, mâine apreciaţi, poate chiar glorioşi, ridicând din ce în ce, prin talentul lor, prin munca lor preţuită, prestigiul artei româneşti, căreia îi este dat să poarte în cursul veacurilor ce vor veni, faima numelui de **Român.**

ALMA CORNEA IONESCU

Rugăciunea profetului

Învață-mă să știu muri stăpâne . . .
De subt ruina lumii tâlhărite
Mă 'nalță spre lumini nebănuite
Să pot vesti chemările de mâne . . .

Cuvântător de fulger mă trimite,
Cu veșnicia vorba să se 'ngâne.
— Dă-mi măreția vremilor bătrâne
Și frăgezimea zorilor ivite . . .

Să-mi fie gândul din cuminecare
Și să-mi creiezi din adevăr simțirea
Iar sufletul din stea strălucitoare.

Fă-mi inima adânc și culme visul,
Măsură gândului, nemărginirea,
Să mă sfârșesc știind c'am fost trimisul . . .

GRIGORE BUGARIN

Incorigibili...

— Schiță —

Nu se văzuseră cam de mult, de pe vreme când, studenți fiind, activaseră împreună într'o tabără de muncă legionară. Și armata și-o făcuseră la același regiment, unul ca licențiat în Drept, al Academiei de Comerț, celălalt. I-a apropiat înalta spiritualitate a crezului legionar, în misiunea excepțională a neamului românesc și au lucrat cot la cot, păstrând cele mai luminoase amintiri despre viața petrecută în tabără. Vremurile tulburi i-a scos și pe ei din ogașul vieții, cu care apucaseră să se obicinuiască. Se găsiră din nou alături ca sublocotenenți rezerviști.

Acum depănau împreună firul amintirilor comune, trecând pe nesimțite dela considerațiile de ordin ideologic, la formele mai concrete, sub cari se înfățișa viața pentru fiecare din ei. Se însuraseră între timp, Adrian Tolescu cu o colegă din birourile unei mari întreprinderi industriale din Bănat, iar Liviu Chimirea cu fata unui advocat din capitala Ardealului, unde-și făcea stagiul de judecător.

Chirie, scumpete, obligații sociale și atâtea alte bătături invizibile, care se țin ca scaiul de intelectualul sărac, își scoaseră capul la lumina zilei în povestea lui Țolescu.

— Dacă n'ar mai interveni câte un film bun cu Jeannette Macdonald, Gary Coper, E. Ianings, Walace Berry, Claudette Colbert și din când în când câte o carte bună, toate gustate în tovărășia dragă a unei soții înțelegătoare, după lungi ceasuri de muncă încordată, nu știu zău cum am trece prin mlaștina zilelor întunecate pe cari le trăim, — zise Țolescu.

— Exact programul meu, minus plăcerea deplinei armonii a gândurilor și bucuriilor împărtășite, — spuse Chimirea cu a-

mărăciune reținută. Din nenorocire soția mea are altă concepție despre căsnicie. Ea preferă agitația în societate, cu prietene și cunoscuți, cu toalete, sindrofii și baluri, intimității căminului conjugal, care o plictisește. Altfel — adause dânsul mai potolit, — ne-am înțelege binișor, e bună și iubitoare în felul ei. In sfârșit, așa-i viața, nu-i poți cere mai mult decât vrea ea să-ți dea.

— Imi vorbești de sindrofii, toalete, baluri, ori asta înseamnă, dragul meu, că voi aveți posibilități, care depășesc pe ale noastre, — surâse cam nedumerit Țolescu. Leafa ta de judecător stagiar...

— Un fleac pentru noi, adecă pentru ea, unica fiică a unor părinți bogați, care-i satisfac orice capriciu. In materie de — capitol financiar, — surâse ironic Chimirea, — eu nu sunt decât a cincea roată la — bugetul familial. Nu mi se cere decât să afișez o mutră de om sătul și să-mi văd de treabă. Cu leafa pot face ce-mi place. Tata socru mă bate binevoitor pe umăr când vede că scot și eu portofelul, cu cele biete opt mii și ceva și mi-l vâră râzând în buzunarul hainei. — „Avem noi destul și pentru voi, har Domnului, fiule! Tu nu-ți mai face griji din pricina Netei. Ăștia-s banii tăi, fă-ți haine, cumpără cărți, tablouri, în sfârșit cheltuie-i cum te taie capul și dacă n'ai deajuns, spune-mi să-ți mai dau", — mă opărește dânsul cu adevărată dragoste de părinte. Și tocmai aici e buba! Sunt atât de buni, atât de cum se cade amândoi! Cum să-i jignesc?! Și cu toate astea, sau tocmai de aceea, sunt hotărît s'o rup cu acest fel de viață! E grozav, e penibil, mă Adriane, să te simți inutil ca un bibelou în casă, să ai senzația de a fi mereu un oaspe la masă, un fel de apendice ridicol acolo! Am și făcut în cea mai mare taină cerere la minister, ca să fiu transferat în cel mai izolat, cel mai păcătos târg din țară și cum mi-o veni aprobarea, am și plecat cu nevastă cu tot, — sau fără, dacă nu vrea cumva să vină cu mine. Dar iartă-mă, dragul meu, că te plictisesc cu mărunțișurile mele, trebuia însă să-mi fac vânt, iar tu ești singurul meu prieten!

— Mi se pare, dragă Chimirea, că ești tot vechiul incorigibil, prea — ortodox și ca totdeauna, exagerat de sever cu tine

Deastădată însă, nu mai e vorba numai de tine. Dintr'un sentiment exaltat de demnitate, de închipuită degradare, eşti pe cale să-ţi distrugi căsnicia şi poate şi viaţa. In locul tău cei mai mulţi ar fi încântaţi să aibă o maşină, a cărei factură n'au văzut-o, un şofer care-ţi cere numai ordine, o soţie care are pentru tine numai alintări, niciodată note dela croitoreasă, dela modistă şi celelalte. Tu, dragul meu, cunoşti viaţa doar dela fereastră, cum cunoştea Alecsandri iarna. E aspră când eşti în contact cu ea!

— Se poate! Tu o cunoşti, cum văd. Spune-mi deci cinstit, ai primi să faci şi tu parte din acei „cei mai mulţi"?

Luat din scurt, Ţolescu îşi plecă ochii sub privirea dreaptă şi tare a prietenului şi tăcu câteva clipe. Când dete să răspundă, tocmai treceau prin dreptul unui corp de case mari, în faţa cărora o echipă de puşcăriaşi, în cunoscutele uniforme vărgate, tăiau lemne sub supravegherea unui gardian. Oamenii aveau feţe buhăite, mânile albe şi se mişcau alene, n'aveau de ce să zorească. Intre timp flecăriau, glumiau şi făceau observaţii răutăcioase, sau numai hazlii pe seama trecătorilor. Fără uniformă şi gardian, i-ai fi luat drept oamenii cei mai pacinici. Unul singur, un bărbat de o frumuseţe stranie, cu părul şi ochii ca păcura, a cărui siluetă elegantă şi fină se remarcă chiar şi în costumul de puşcăriaş, nu lua parte la vorbăria celorlalţi. Crăpa lemne mai la o parte, izbind pe gânduri şi rar în butuci. De câte ori ridica toporul, arăta un profil marcant, de om foarte inteligent.

— Ia stai frate! — îl apucă Ţolescu pe Chimirea de braţ. Mi-e grozav de cunoscut omul cu toporul, fără să-mi pot aminti de unde şi cum!

— Costumul lui e de vină, — surâse judecătorul. Uite-l că ne priveşte. Şi el te cunoaşte. Vrei să ştii cine-i?

In adevăr, puşcăriaşul întorsese capul spre cei doi ofiţeri. In privirea ascuţită a ochilor săi întunecaţi, licări o lumină întovărăşită de un surâs cinic, care-l făcu pe Ţolescu să tresară.

— Mergem sus, la parchet, — şi Chimirea îi luă braţul.

— Nr. 84? — întrebă ajutorul procurorului, după ce se prezentară. — A, da! Imi aduc aminte! Ne-a fost transferat dela

Severin, îl cheamă-ă..., — și omul frunzări repede prin dosarele aduse, dete în sfârșit peste nr. 84, — da, îl cheamă Haralamb Voinea, de 28 ani, licențiat. Excrocherie, șantaj, doi ani închisoare, — încheie dânsul privind pe deasupra ochelarilor pe cei doi tineri. Bărbat foarte frumos inteligent, însă soiu rău.

— Așa-i! Voinea, Haralamb Voinea! Mi-a fost coleg la Academie, nu mi-ar mai fi fost! Mi-e scârbă când se coboară atât de adânc unul dintre noi! Inchis în sine, afișând mereu un surâs cinic, singurul lui ideal era **succesul** cu orice preț.

— Doriți și ceva amănunte?

— M'aș ruga, — zise Chimirea intrigat.

— Pătrundea în familiile bune, cu fete mari, se introducea la văduve și divorțate, dându-se drept medic, inginer, profesor, le excroca cu sume variind între 10 și 30 mii. Pândia în holurile marilor hoteluri părechile cari coborau de sus, le fotografia și le șantaja. Dacă vreți să-i vorbiți?... Să-l chem?

Chimirea insistă, Țolescu trecu deci în camera învecinată și-l aștepță.

— Domnul? — auzi o voce catifelată de bariton și ochii lui Voinea îl fixară reci și batjocoritori. Mi-ai văzut dosarul?

— Nu mi-a făcut plăcere, te asigur. Ai rămas același, fără suflet, canalie!

— Fără complimente, scumpule! Ai o țigaretă?

Țolescu îi dete pachetul întreg.

— Și o cutie de chibrite, dacă... Iți mulțumesc. N'o să ai neplăceri. Am de gând să mă port, nu ca o fată mare, — surâse el cinic, — dar exemplar. Vreau să mă reabilitez în ochii mei, mi-e rușine de măgăria care m'a adus aici, — și lungit pe canapea sorbia adânc fumul țigaretei, păli în curând. — M'am desvățat!

— Nu înțeleg cum te-ai putut coborî atât de adânc, până la cel mai scârbos...

— ... șantaj și excrocherie? Nu te jena. Știi bine că n'am fost niciodată de acord în privința anumitor — calificative. Asta fiindcă concepțiile noastre asupra unor noțiuni din categoria celor cari privesc dreptul la viață, așa numita voastră etică

socială, nu se potrivesc. Nu mi-am modificat punctul de vedere, precum vezi.

— Păcat! Cu inteligența ta...

— ... puteam să mă las exploatat de cutare bancher, mare industriaș, — cum ai făcut-o tu de pildă! Sau să mă bag slugă la stat, nu? Mulțumesc. Nu sunt dispus să-mi vând nimănuia inteligența.

— In acest caz vei fi strivit, căci societatea nu-i dispusă să se lase exploatată de tine și cei de teapa ta. Avem legi cari ne apără de voi. Știi ce ești tu? Un lup.

Legile voastre? — râse Voinea. Am fost idiot pur și simplu, de aceea mă vezi aici, te asigur că n'are să se mai întâmple! Mai ai să-mi spui și altceva? — se ridică dânsul căscând.

— Ai dreptate, n'are nici un rost prelungirea unei conversații cu unul ca tine! Nu ne-am înțeles niciodată și nici nu ne vom înțelege câtă vreme vei continua să trăiești din...

— ... exploatarea prostiei și a ticăloșiei omenești? — rânji dânsul. Ești și rămâi un naiv incorigibil, amice. Nu-ți dai seama că ai suflet de sclav, oiță care te duci de bună voie la muls și la tuns. Ei, umblă sănătos, eu prefer să rămân lup, cu riscul de a fi împușcat într'o zi. Iți mulțumesc pentru țigarete. Gardian! — și plecă singur de sine, în societatea paznicului.

— Ce părere ți-ai făcut de amicul Voinea? — îl întrebă ajutorul de procuror.

— Este incorigibil! — și Țolescu le povesti convorbirea avută cu el.

NIC. TOMICIU

Opera lui Paul Iorgovici

Intre cei mai de seamă cărturari români din veacul al XVIII-lea, Paul Iorgovici ocupă locul de frunte. Studiul acesta vrea să fie o contribuţie la înţelegerea operei sale în cadrul manifestărilor culturale româneşti din acea vreme, căci el a fost preocupat de probleme care nu priveau numai pe Bănăţeni, ci pe toţi Românii. Cel obişnuit să privească trecutele vremi îşi dă seama că Paul Iorgovici este una din personalităţile culturale româneşti care s'a străduit să propovăduiască în primul rând: dragoste de Neam şi de ceea ce-i românesc.

*

Lucrarea ce ne-a rămas dela *Paul Iorgovici* este intitulată: „OBSERVAŢII DE LIMBĂ ROMÂNEASCĂ PRIN PAUL IORGOVICI FECUTE". Cartea este tipărită în crăiasca tipografie a Universităţii din Buda în anul 1799. La început are următoarea dedicaţie extrem de pompoasă: *„Ilustrisimului şi Inalt Preasfinţitului Domnului Domn Iosif Ioanovici de Şacabent, Pravoslavnicului Episcop al Vârşeţului, Caransebeşului, Lugojului, Orşova-Mehadiei ş. a. Preamilostivului Arhi-Ereu şi Patron al său, dedică cartea aceasta în cea mai adâncă umilinţă, autorul"*.

In cuvintele cu care se adresează Episcopului, Iorgovici arată că prin iubirea de oameni nemărginită, care-l călăuzeşte *„fără uitare la Naţie sau la Religie"*, episcopul străluceşte *„ici jos în negura pământului"* unde, ascultând rugăciunile celor „mişei", umblă ca *„pre aceia din mişelia lor să-i ridice"*.

La binefacerile acestea însuşi Iorgovici a luat parte 2 ani şi jumătate şi avea, deci, motive să i se adreseze în cuvinte atât de măgulitoare. Dacă este adevărat că numitul episcop a înfruntat „nenumărate supărări" pentru a aşeza în eparhia sa *„scaun ştiinţelor spre luminarea minţii tinerilor"*, care odată vor fi cetăţeni folositori patriei, — atunci bătrânul episcop merita aceste cuvinte măgulitoare.

Iorgovici își dădea seama că un popor se pierde prin incultură. Imprejurările politice și sociale, anterioare timpului de care ne ocupăm, au fost defavorabile cultivării poporului român.

Prelații sârbi, înstăpâniți în scaunul metropolitan din Carlovet și în cele episcopești din Vârșet, Timișoara și Arad, au confundat biserica „Națiunii ilirice" din imperiul austriac cu biserca națiunii sârbești — fapt dureros, dar foarte convingător în ceeace privește mentalitatea vremurilor, creată prin forțarea și mistificarea unor norme de drept comun. Ceeace au făcut aceștia pe tărâmul luminării supușilor spirituali ai lor, au făcut fiind călăuziți de considerațiuni de naționalitate sârbească și pe atunci sub scutul cărui factor ar fi putut Românii, prin copiii lor, să-și lumineze mintea, dacă nu subt acela care este biserica?

Paul Iorgovici înțelegea mai bine ca oricare că: cu cât gradul de cultură al unui popor este mai mare, cu atât mai ușor va putea fi trezit și menținut la conștiința de sine, chiar dacă libertatea politică națională lipsește pentru moment.

Când observă că episcopul Șacabant permite să se cultive și Românii pe lângă Sârbi — ba chiar mijlocește înființarea unor școale comune, între care un gimnaziu la Vârșet, la care propunea și Iorgovici dela 1802 — avea motive serioase ca să-i mulțumească, public, pentru o „așa de mare binefacere".

In cuvintele ce Iorgovici le adresează cetitorului — care, împreună cu dedicația făcută episcopului, formează așa numita prefață — spune:

„In cărticica aceasta vei vedea cuvintele limbii noastre românești, ca niște rămășițe a limbii unei Națiii, care a numărat când-va mulți puternici împărați, dintre care pe Iuliu Chesariu și August în toate călindarele românești, precum și în Mineiul românesc de toate lunile, spre vrednică laudă pomenim".

Insă Iorgovici s'a convins de originea noastră romană nu numai pe baza datelor istorice, ci și pe baza considerațiunilor ce isvorau din confruntarea și observarea minuțioasă a structurii celor două limbi: latină și română, ajutat de cunoștințele ce le avea în domeniul limbilor neolatine.

Deosebirea fundamentală, ce există — principial — între el și contimporanii săi Ardeleni, stă în faptul că el nu cere ca

elementele străine să fie numai decât, eliminate din limba noastră. *„Să nu gândească cineva că eu umblu să lapăd din limba noastră cuvintele cele străine, căci mie bine este cunoscut, că nici o limbă nu e să nu fie amestecată cu cuvinte străine"*. După el străinismele acestea vor cădea în disgraţie, pe măsură ce poporul se va trezi la o adevărată civilizaţie şi cultură românească. Cele utile limbii noastre vor rămâne, iar cele inutile vor pieri, de la sine, prin neîntrebuinţare.

Starea de cultură şi civilizaţie a unui popor este izvorul a o mulţime de noţiuni noui, de trebuinţe materiale şi spirituale, care trebuesc exprimate prin cuvinte. Românii însă, în cea mai mare parte, fiind obligaţi să ducă o vieaţă, alta decât aceea care ar fi trebuit să fie cea normală, au zăcut, veacuri dearândul, în întunerecul inculturii şi al ignoranţei.

Părerea lui Iorgovici este: că ne mai putând Românii să-şi satisfacă o mulţime de trebuinţe şi obiceiuri, acestea au ajuns în desobişnuinţă şi de-odată cu ele şi termenii linguistici corespunzători.

Iată ce zice el în această privinţă:

„Precum cuvintele care vorbim şi numele care purtăm, ne mărturisesc pre noi a fi următorii Naţii Româneşti, aşa şi starea noastră a românilor de acuma ne arată chiar că aşa departe am căzut din floarea ştiinţelor şi a limbii, cât acuma cuvintele de ştiinţă, care s'au întrebuinţat în rădăcina limbii care noi o vorbim, se par nouă în starea aceasta a fi străine".

„Iar tu, cetitorule binevoitor, dacă vei deschide ochii minţii tale şi vei străbate la rădăcina cuvintelor limbii noastre, adecă de vei judeca limba noastră, nu după părere, ci după fiinţa limbii, te vei încredinţa că cuvintele cele de lipsă în limba noastră pentru ştiinţă se cuprind învăluite în rădăcina cuvintelor limbii noastre, şi pentru aceea s'au zeuitat (= uitat) din limba noastră, pentru că ştiinţele ca pricină a cuvintelor acelora s'au veştejit în limba noastră de-odată cu starea naţiei".

Există deci o necondiţionată corespondenţă între idee şi cuvântul care o exprimă. Cuvintele se înmulţesc în raport cu înmulţirea noţiunilor născute din evoluţia progresivă a stării de civilizaţie şi cultură. Există însă şi un raport invers: cuvintele cad în desuetudine, pier cu desăvârşire atunci când noţiunea respectivă dispare.

Adecă după cum zicea şi *Eliade Rădulescu* în prefaţa Grama-

ticei sale dela 1828: *„Limba este mijlocul prin care ne arătăm ideile şi cugetările noastre. Acela ce cunoaşte şi ştie mai multe lucruri a aceluia limbă este şi mai bogată de vorbe şi mai plăcută"... „Noi Românii, pentru câte meşteşuguri au fost între noi până acum şi pentru câte idei şi cunoştinţe am avut, am avut asemenea şi numirile lor, sau din limba noastră făcute, sau împrumutate dela aceia, cari întâiaşi dată s'au arătat între noi cu acel meşteşug"*.

Prin urmare *Paul Iorgovici* cunoştea pe Condillac şi Eliade îi cunoaşte pe amândoi atunci când lucrează la Gramatica sa [1]).

„Felul cum Eliade descrie creaţiunea limbii sale ştiinţifice şi poetice, în scrisoarea de la 1836, către C. Negruzzi, este cea mai limpede aplicaţie la capitolul lui Condillac. Scrisoarea aceea este unicul izvor din care se vede cum a lucrat Eliade, ca un argintar închis în chilia sa, în faţa unei ferestre care să-i dea razele solare, alegând, ciocănind, cioplind, ce trebuia să încânte lumea. Fereastra şi lumina i-o dăruiseră Condillac şi Iorgovici".

Din acest citat precum şi din celelalte concluzii la care ajunge prof. *Bogdan Duică* în *„Ist. lit. rom. mod."* p. 70—75 se vede clar că pentru aplicarea în româneşte a principiilor linguistice ale lui Condillac, Eliade a găsit un preţios ajutor în *„Observaţiile de limbă românească"* ale lui Paul Iorgovici. De altfel acelaşi lucru îl afirmase mai înainte Prof. *O. Densuşlanu* în *„Lit. rom. mod."* Vol. II p. 175—176, referindu-se la „Repede aruncătură de ochi asupra limbii şi începutului Românilor" a lui Eliade, publicată în „Culegere din scrierile lui I. Eliad" 1836:

„Unele derivate din forme româneşti — ca **înaintare, compătimire** — le admite (Eliade) totuşi ca mai fireşti şi cu acest prilej arată că împărtăşia păreri ale lui Paul Iorgovici la care îl vedem referindu-se şi alte ori, ca la acela care i se părea că dintre gramaticii noştri vechi adusese vederile cele mai bune de urmat".

Pentru a evidenţia modul de înmulţire a cuvintelor, *Iorgovici* zice:

„Deci dacă te atinge câtva lauda numelui Doman (esc), stă cu de-adânsul de cultura limbii Româneşti, scutură a tot cuvântului rădăcina şi de acolo trage atâtea cuvinte, pre cât se poate întinde puterea vorbei de rădăcină".

Acesta este principiul său cu privire la îmbogăţirea limbii noastre; şi pentru a uşura munca aceasta puţin atrăgătoare prin

[1]) — Cf. G. Bogdan-Duică: Istoria lit. rom. moderne. Cluj 1923 p. 70.

eforturile abstracte ce le implică, a alcătuit exemplele pe care le înşiră în opul său. Greutatea a recunoscut-o şi Iorgovici, dar cuvintele care urmează, ne desvăluie o dorinţă frumoasă şi preţioasă, îmbrăcată într'o înfocată pasiune pentru cultura limbii române:

„Calea către lucrul la care te îndemn e neumblată şi e plină de spini şi rugi împlicaţi; însă duce la o câmpie lată, înfrumuseţată cu multe feluri de flori din care albinele sârguitoare sug sucul şi fac dintr'însul aşa gătitură, care trece preste puterile minţii omeneşti. Acestor sârguinţe şi tu urmează şi din cuvintele limbii Româneşti cele de rădăcină suge cu acul minţii tale, ca albina din flori, cuvinte spre înfrumuseţarea limbii noastre".

După aceste consideraţiuni explicative, Iorgovici îşi începe observaţiile.

Pe paginile 1—9 ne spune că Creatorul lumii a deosebit pe om de celelalte animale mai vârtos prin minte şi prin putinţa de a se exprima. Animalele au numai nevoi materiale care le sunt satisfăcute, orbeşte, de natură; omul însă are şi trebuinţe spirituale pe care nu şi le poate îndeplini decât cu ajutorul raţiunii, lăsată în el de D-zeu.

Vieaţa sufletească a omului este în deplină evoluţie şi necesităţile de desvoltare, de desfăşurare ale ei, obligă pe om să perfecţioneze modul de a se exprima — însuşire înăscută numai fiinţei omeneşti. Deaceea toate naţiunile, paralel cu progresul ştiinţelor şi artelor, fac dicţionare, gramatici, manuale de filosofie, ştiinţe, etc., de care tinerii se servesc pentru învăţătură şi astfel, deodată cu ştiinţele, progresează şi cultura limbii, *căci termenii ştiinţifici „nu se pot uita dacă starea Naţiei este în floare"*.

„Acestea dacă vom apleca la starea limbii noastre, unde nici ştiinţele nu înfloresc, prin care limba şi naţia împreună se înfrumuseţează: nici dicţionare, nici gramatică, până de curând n'au fost, vom pricepe lesne pentru ce din limba noastră atâtea cuvinte s'au zeuitat; şi aceasta e punctul spre care eu întind observaţiile mele".

Inainte de a spune aceste cuvinte, Iorgovici nu uită să arate — în linii generale — vieaţa poporului român până la venirea Slavilor — dintre cari o mulţime s'au pierdut în masele poporului nostru — şi a Ungurilor cu care au avut multe războaie. Ce s'a întâmplat de aci în colo, sunt lucruri de care se ocupă istoria, zice el, dar pentru înţelegerea observaţiilor era de neapărată tre-

buință să spuie fiecăruia că: *limba românilor de acuma este de origine latinească prin coloniștii aduși de Traian în Dacia.*

Peripețiile dureroase care au fost impuse Românilor, au făcut ca starea lor înfloritoare să decadă în „negură" și deodată cu ea și limba lor. Totuși nu este nici un motiv de disperare, numai că pentru a îndrepta răul și a aduce lucrurile la starea lor normală și firească, fiecare Român trebue să sacrifice din odihnă pentru binele națiunii. *„Eu* — zice Iorgovici — *din ardoarea către Nația mea n'am păstrat osteneala pentru a aduce limba aceasta în stare mai bună"*. (Pag. 13).

Amestecul ce l-au avut Românii cu Slavii, după părerea lui, n'a fost și nu este un motiv serios, care să aibă puterea de a întuneca elementul latin ce se manifestă în viața organică a poporului român.

Iată ce zice el:

„Măcar că Românii au fost amestecați cu Slavii (Slovenii), și acum sunt Sârbii, dela care multe cuvinte au luat: dar tot așa mestecuș nu se vede mie a fi pricina din destul a zice, că Românii cei de acuma sunt jumătate Sârbi. Aceasta repugnă experienței prin care cunoaștem că nici o limbă, nici o Nație nu e nemestecată".

Judecata lui, în această privință, este cât se poate de convingătoare și este în complet desacord cu lipsa de seriozitate ce s'a manifestat de multe ori în teoriile latiniștilor ardeleni.

Prin urmare — pentru Iorgovici — amestecul acesta nu-i un motiv ca regenerarea limbii române să nu se poată face prin derivate tot din ea, cari au existat mai de mult, dar cărora le-au luat locul alte cuvinte străine. Străinismele acestea pot fi înlocuite foarte ușor.

Interesant este faptul că el cere înlocuirea cuvintelor — slave și latine — cari nu corespund și nu traduc perfect o noțiune.

Așa, bunăoară, sunt cuvinte sârbești cari la origine au o semnificație, iar în limba română acea semnificație s'a schimbat. Pentru astfel de cuvinte trebue să căutăm termeni în însăși limba noastră.

„La aceasta — zice el — eu după regulele istoricești nu caut, ci mă uit numai la rădăcina Nației și a limbii care neîndoit, vine dela cea Latinească și din vorbele de rădăcină a veche, am aflat că se poate deriva mai multe

cuvinte după regulele din însăşi limba cea de acuma trase, după modul cu carele acuma numai unele — câte va — astfel derivate întrebuinţăm".

Cu un cuvânt părerea lui Iorgovici este următoarea: limba noastră a fost odată bogată în cuvinte, însă de-odată cu starea poporului în decursul vremurilor a decăzut şi ea şi o mulţime de cuvinte, sau au eşit din uz sau au fost schimbate atât de mult, încât ne par străine. Să căutăm şi să pătrundem la rădăcina fiecărui cuvânt care ne pare acum străin, să-l scuturăm de ceea ce-l face străin şi să-i adăugăm particulele pe care le-a avut şi altă dată.

Iată consideraţiunile lui în această privinţă:

„Am observat în limba noastră multe vorbe, a căror rădăcină e împreunată cu unele din particulele acestea: a, ad, de, des, dis, ex, — sau: eş, con, cu, ob, u, per, pre, pro, pur, re, sub, tri, trans, în, inter",

„Cu aceste particule sunt împreunate cuvintele şi în limba veche, însă cu această deschilinire (deosebire):

1. „Vorbele de rădăcină care şi noi le întrebuinţăm în limba noastră, în limba veche sunt împreunate cu toate particulele acestea, iar în limba noastră numai cu câte vre-una".

2. „Vorbele împreunate cu vre-una din particulele acestea, le întrebuinţăm noi în locul vorbelor de rădăcină, prin care întrebuinţare rădăcina vorbei, care în limba veche este împreunată cu mai multe particule, s'a zeuitat (uitat) din limba noastră".

Aceste observaţii, după cum se poate vedea, sunt foarte greoaie prin eruditismul excesiv ce caracterizează întreg sistemul de regenerare a limbii noastre, conceput de Iorgovici. Dacă n'au avut un rezultat pozitiv, nu însemnează că valoarea lui este mai puţin însemnată pentru noi Românii, căci rămâne neatinsă înfocata lui dragoste pentru „Naţie", pe care — atât prin vieaţa cât şi prin activitatea lui — dorea s'o vadă progresând pe calea culturii. Şi poate că dacă sistemul său ar fi apărut într'un moment când cultura limbii la noi ar fi fost alta de cum era atunci când a apărut, înţelegerea lui ar fi fost mai uşoară şi ar fi avut rezultate cu mult mai puţin extravagante ca acelea ale învăţaţilor şi învăţăceilor Şcoalei Ardelene.

Totuşi, în privinţa îmbogăţirii limbii noastre, Iorgovici, prin unele cuvinte din „exemplurile" lui (pag. 34—80), nu se arată refractar faţă de unele neologisme care vin, bunăoară, din limba franceză.

Astfel rom. batere vine dela fr. battre. Iorgovici îl citează printre cuvintele care pot rămâne în limba noastră împreună cu derivatele sale: bătaia, bătălie, batalion (fr. bataillon). Savantul filolog Ovid Denușianu, în „Literatura Română" vol. I. pag. 74, spune că Paul Iorgovici este unul dintre cei dintâi filologi români, care a preconizat îmbogățirea limbii române și prin neologisme din l. franceză.

Cu toate acestea, P. Iorgovici nu uită să facă următoarea observație, care ni se pare a fi mai degrabă o mărturisire ce a isvorît din cea mai curată și sinceră iubire de neam: *„Mie mi-au mai plăcut cuvintele Românești, care se trag iar din cuvinte Românești, deât cele străine, și mă voiu ține de acestea a noastre în toate scrierile mele"*.

Observațiile asupra limbii noastre le încheie Iorgovici cu următoarele cuvinte pe care le găsim la pag. 78—79:

„Dacă nu vor plăcea Românilor de acuma. am nădejde că se vor afla între urmașii noștri, la care vor plăcea ce e Nației noastre și se vor sârgui a mai adăuga la folosul Nației".

Cuvintele acestea de o caldă sinceritate sufletească față de ceea ce-i românesc, au ajuns la urechea lui Heliade care, în prima jumătate a sec. al XIX-lea, fiind îndrumătorul treburilor culturale în Țara Românească, n'a întârziat să-l așeze pe Iorgovici între aceia dela care tinerii studioși pot să învețe multe. *„Cetiți tinerilor — zice Heliade — pe Paul Iorgovici, P. Maior, Șincai, Țichindeal și veți învăța într'înșii și limba noastră și ceeace au fost moșii voștri și ceeace veți putea fi, de veți urma învățăturile lor!"*

Astăzi nu se mai poate contesta valoarea, pentru acele vremuri, a *„Observațiilor"* lui Paul Iorgovici. Activitatea lui stă la același nivel cu aceea a învățaților Ardeleni contimporani, iar pe reprezentanții etimologismului intransigent îi întrecea cu mult.

Micu, Șincai, Maior, iar mai târziu Cipariu, Laurian, Maxim credeau că vor putea crea legi de vorbire și scriere românească, nesocotind aceea ce se stabilise într'o evoluție de mai multe sute de ani. In activitatea lor linguistică adeseori găsim dovezi de rătăcire, din cauza amestecului pasiunilor inimii în aceea ce ține de cugetare.

Din acest punct de vedere Paul Iorgovici — contimporan — desvoltă o activitate mai valoroasă. Este mai cumpătat şi mai totdeauna a văzut lucrurile mai clar decât colegii săi ardeleni.

Paul Iorgovici — pedagog

In partea a treia a *„Observaţiilor"*, anume în capitolul care cuprinde: *„Reflexii despre starea Românilor"* (pag. 81—93) P. Iorgovici ne apare un îndrumător cultural. Reflexiile acestea sunt spuse cu prestanţa omului cu adevărat cult, care a văzut multe: şi bune şi rele.

Interesante ni se par observaţiile lui cu privire la *„creşterea pruncilor"* care ni-l arată pe Iorgovici ca pe un pedagog desăvârşit.

Tinerii sunt viitorul oricărui popor — este părerea lui şi a noastră a tuturora — şi pentru ca acel viitor să fie „mândru şi ferice", cum zice poetul, eruditul bănăţean îndeamnă — la 1799 — pe părinţi să fie cu cea mai mare băgare de seamă la creşterea copiilor.

„Omul — zice el — **purcele din mâinile naturii inperfect, ci cu o aplicaţiune, numai lui înăscută, către perfecţiune. Această perfecţiune a lăsat-o natura în circumstanţele în care omul se pune în lume.** Dacă pruncul va creşte la mână bună şi îndreptătoare va fi bun, aplicaţiunea lui înăscută către perfecţiune se va dăscălui şi pruncul se va face asemenea acelora între care a crescut". (Pag. 82).

„Ca şi lemnul pus în pământ: Natura îl face a creşte, iar de-l vor înstrâmba alte lemne şi nu-l va îndrepta mână de om, el va creşte şi va fi strâmb. Dar de-l va îndrepta omul, atunci grija omului împreună cu a naturii, fac lemnul drept" (pag. 83).

„Aşa dar, părinţii sunt datori a face din prunci. încă din anii cei tineri, prin învăţăturile şi pildele lor: o inimă simţitoare de toate cele ce sunt ale omeniei, a împreună pătimirii cu tot ce în lumea aceasta pătimeşte" (pag. 85).

Ideile pedagogice de o deosebită valoare ce frământau mintea şi sufletul acestui erudit, ilustrează — după cum se poate vedea din cele de mai sus — o concepţie de educaţie de cea mai mare valoare morală.

„Fă bine şi fugi de rău. Ce ţie nu vrei, altuia să nu faci" (pag. 88), — sunt învăţăturile cu care trebuiesc obişnuiţi cei ce

vor să se numească cu adevărat oameni, în sensul concepţiei lui P. Iorgovici.

*

Din cele expuse mai sus se poate trage uşor concluzia că „Observaţii de limbă românească" a lui Paul Iorgovici este mai mult decât exprimă titlul. Ea nu este o simplă scriere cu observaţii gramaticale, ci un compendiu care grupează la un loc păreri istorice, filologice şi pedagogice. In perspectiva timpului în care s'a produs exprimarea acestor păreri şi împrăştierea lor cu ajutorul tiparului, ele fixează valoarea personalităţii lui Paul Iorgovici şi în acelaşi timp conturează contribuţia lui la intensificarea acelei acţiuni ce marchează, către sfârşitul secolului al XVIII-lea, începutul unei ere noi în evoluţia culturii româneşti.

Ideea de a se îmbogăţi limba prin punerea în valoare a rădăcinilor din cuvintele latine ale limbii noastre vechi, constitue cel dintâi îndemn ce s'a dat la noi pentru studiul limbii româneşti. Mai târziu acest îndemn a fost realizat mai puţin de T. Cipariu şi mai ştiinţific de B. P. Haşdeu în vol. I. din „Cuvente den Bătrâni".

Tot aşa părerile pedagogice ale lui sunt cele dintâi exprimate în literatura noastră cu mare grijă pentru educaţia tineretului.

Astfel lucrarea lui Iorgovici a avut cu mult mai mari repercursiuni în sufletul contimporanilor săi, decât alte lucrări ale confraţilor săi Ardeleni apărute până la 1800.

TRAIAN TOPLICEANU

POVESTE

Poveste — scrisă pe 'nnoptare,
Sau pe-un pribeag talaz de mare...

Cică 'ntr'o depărtată țară,
Sub calmul unei nopți de vară,
Un Greer negru, săltăreț,
Prin lumea ierbilor drumeț,
Cântând din scripca-i de arin,
S'a îndrăgit de-un palid Crin.
Și nu mă mir că s'a 'mbătat
De-otrava dulce, ce-a suflat
Șiretul Crin, de-asupra lui,
Nici mă'ndoiesc, nici vorbă nu-i,
Că rătăcea pe căi de-azur,
Nebunul nostru trubadur.
Ce vrajă-a fost, ce amăgire?
Rămân și-acuma în uimire,
Destul, că nopți întregi cânta
Ingenunchiat, la poala sa.
A fost o rugă? — tainic rit?...
O vară 'ntreagă-a aiurit...
Ce-i asta, nu știu, nu am știre,
Dar oamenii îi zic „iubire"...
Și ce să vă mai spun ce-a fost?
Imi știți povestea pe de rost...
Petalele de crin s'au stins
Și calmul verii s'a prelins,
Lăsând în toamnă nori de spumă
Și-un guilgiu de frunze și de brumă.
— Ce? ...s'a sfârșit lunga poveste?
— Ba nu, copilă, mult mai este...
Cu ploile înnegurate
Și-atâtea frunze scuturate,
Cu cea din urmă rândunică,
Incepe basmul cu-o furnică...

ANA HALAS

Moş Crăciune, Moş Crăciune!

Iarnă e. La gura sobei,
Urzesc vis stingher pe palme;
Aş vrea multe să te rog,
Moş Crăciune, Moş Crăciune!

Intră şi la mine'n casă,
Inalţ caldă rugăciune,
Umple-mi dorul şi viaţa,
Moş Crăciune, Moş Crăciune!

Şi din darurile toate,
Ochii ei — ochi de cărbune,
Dă-mi-i ca pe-o jucărie
Moş Crăciune, Moş Crăciune!

Şi ca 'n zările mai bune,
Zurgălăi aş vrea să sune,
Dragei dorul să-l pot spune —
Fulgi de nea să ne cunune.
Moş Crăciune, Moş Crăciune!

G. G. BULIC

In satul zburdălniciei mele

Cu căsuţe albe şi curate
Aşa cum l-am lăsat odinioară
Cu ţărani şi fete adorate
Cu lăutari ce cântă din vioară.

Acolo în satul cu tei şi cu castani,
Unde-am umblat pe prăfuitul drum
Şi am zburdat în tinerii-mei ani
E ceaţă azi şi toate-s fum

Bătrânii de demult s'au dus...
In ţintirimul crucilor plecate,
Iar zilele se strâng pe-al vremii fus
Şi'n paradisul vremii plâng: muşcate.

Departe'n umbra nopţii adâncit;
Stau case rând la rând îngenunchiate,
Iar în biserica cu clopotu 'nvechit,
Stau cărţi uitate.

GHEORGHE C. ROUĂ

FRAGMENT

din «Visul unei nopți de vară»...

„Și luându-l de-o aripă, pe cel mai isteț din ei,
Îi țesu în plete blonde, funigeii dorului...
— „Du-te, du, feciorului
De 'mpărat, parfumul serii și suspinul legănat
In mătasea tinereții, — farmecul fiorului —
Hai, hoinarule, că-ți dau patru ghiocei...

Și mi s'a tot dus pribeagul și-a rămas visând la lună,
Zâna Dorului cu ceata gândurilor ei,
Troenită de ninsoarea florilor de tei...
Le-a suflat pe gene somnul și ușor i-a sărutat...
Și-a fugat apoi cu luntrea, dusă de doi brotăcei,
Verzi ca pajiștea de Mai — mici să 'ncapă 'ntr'o alună.

Și-a rămas plutind în vraja nopții albe și-a visării,
Suflul stins de basm feeric,
Impletit în mozaicul de lumină și 'ntuneric.
Taina apelor doinește, oglindind în adâncimi,
Visul cel mai diafan, mai nebun și mai himeric...
Puntea firavă întinsă pe abisul depărtării".

ANA HALAS

Virgil Birou

— Oameni și locuri din Caraș —

Editura „Astra Bănățeană", mergând într'o permanentă ascensiune atât în privința valorii operelor ce le editează cât și în privința grafică, prezintă cea mai reușită carte tipărită în Banat: „Oameni și locuri din Căraș" de Virgil Birou.

Opera aceasta ne surprinde. Unică în ceea ce exprimă spiritualitate românească, singulară în concepția despre **român** ca valoare universală. D-l Virgil Birou n'a precumpănit nici o clipă a gândului său și a reușit să se smulgă din lectura acumulată ca să poată privi duhul local al satului românesc cărășan în puritatea lui originală. A privit oamenii cu ochiul unui îndrăgostit dar n'a lunecat pe panta unui subiectivism limitat. Și-a desăvârșit lucrarea subt semnul unei mari pasiuni dar n'a renunțat să și-o încadreze între valorile permanente ale culturii noastre. Și-a situat opera în făgașul creației.

In această umilă încercare a mea de a prezenta „Oameni și locuri din Caraș", cred că ar fi bine, — pentru o cât mai mare folosință — să vorbesc întâi despre stilul ei. Despre armonia dintre fond și formă, despre lumina revărsată peste un necunoscut contopit cu însăși ideia de etnic românesc.

Carașul „a ascuns în sânul munților aur și argint, metale care au ațâțat pofte hrăpărețe de mult, trecând prin romanii civilizatori, prin hoarde năvălitoare vremelnice, prin turci și austriaci jăcmănitori, până la anonimii acționari belgieni, englezi și francezi. A îndoliat regiunea dintre Delinești și Dunăre cu zăbranicul cărbunelui aducător de civilizație și mizerie și a încleștat în pumn de oțel vrerile românești la Ocna de Fier și Recița. Pe coastele munților a atârnat păduri de nepătruns, pe plaiuri vii dulci, grădini cu pomi și flori de fân, iar spre câmpie aurul holdelor preamărește dărnicia luxuriană a Naturii" (pag. 5) ...„un cărășan cu duh, sculptorul Ladea, după o scurtă experiență timișoreană a oftat:

— „O fi aci metropola Bănatului, dar așa simt că Bănat numai în Căraș mai este!" (pag. 6).

„Multă cerneală s'a vărsat dacă străvechiul **Bersobis** datează **numai** din timpurile dacice sau agatirse"... „Fapt este că Traian a ridicat un oraș puternic peste un așezământ străvechi. Plugurile țăranilor au desvelit ruinele în 1783" pag. 13).

Dar, fostele stăpâniri vremelnice și dușmănoase, nu au dat putință acestui țăran „visător și leneș" să-și cunoască trecutul „să descifreze pe

cărămizi şi inscripţii cuvinte care au fost şi sunt limba sa". Deaceia guvernul din Viena a interzis săpăturile.

Am ales la întâmplare această expresie fizică a Caraşului. Ea abundă în întreaga carte cu varietăţi de o strălucitoare noutate şi îmbracă sufletul omului de aici.

In contact cu coloniştii şvabi, românul nu are o atitudine defensivă, de apărare, ca fiind subt protecţia unui neam mai puternic, mai vital, mai conştient de prezenţa sa în lume. Din contră se simte superior şi îşi manifestă această superioritate, nu prin impilare, prin acapararea posibilităţilor de vieaţă, ci printr'o ironie plină de fineţe şi bun gust. El are acel spirit emulativ (izvorul regionalismului bănăţean) care caracterizează omul muncitor şi plin de vlagă al locurilor acestora.

Pentru păstrarea întâietăţii sale economice, ţăranul cărăşan se apără de toate fenomenele care l-ar diminua, l-ar face slugă, l-ar svârli în servitudine.

— „Decât să facem copii şi să rămână slugi, mai bine nu-i facem".

Aşa lămureşte acest ţăran problema denatalităţii, atât de desbătută, a Banatului.

„Cărăşanul iubeşte copiii. Iar dragostea şi în aceeaş măsură vanitatea, îl face să-i poarte frumos şi să le lase o stare bună: **Dacă am chinuit eu o vieaţă întreagă, nu vreau ca şi copiii mei să se chinuiască la fel!** (subliniere autorului). Dar cărăşanul cu mintea clară a fost silit să experimenteze pe pielea proprie că prin divizare mica sa avere se fărămiţează în aşa măsură, că toţi trebuie să sufere şi că din preţiosul pământ, oricât şi-ar lua dela gură nu ajunge pentru mulţi copii. Atunci a adus cea mai mare jertfă, a rupt din sufletul său şi el, care prin esenţă e sociabil, şi-a luat singur pe umeri crucea unei solitudini amare şi chinurile unei bătrâneţi lipsite de urmaşi şi petrecută 'n frământări pustii.

„Năpraznică manifestare a unui instinct de conservare şi a unei formidabile capacităţi de adaptare la condiţii de vieaţă vitregă, în vederea unei existenţe demne şi nealterabile! (pag. 33).

Vorbind despre Reciţa, d-l Virgil Birou o prezintă: „Reciţa nu-i numai acolo, unde este. In Căraş Reciţa e omniprezentă... Spre Reciţa merg şapte drumuri. Spre Reciţa îşi precipită miile de chilovaţi văile şi torentele Semenicului şi totacolo se opresc şi sutele de vagoane de lemne, cărate de torenţi.

„Reciţa e la râurile Breazova, Bârzava, Căraş, Bohui şi Nera. Pe Radimna, până la Moldova la Dunăre. In tot locul. Aducând în casă şi în suflete bucurie, sau zile negre. Ca Providenţa" (pag. 36—37).

După o amplă descriere a muncii mistuite în acest „monstru" apocaliptic", cum denumeşte d-l V. Birou centrul cel mai important al industriei din România şi vestul Balcanic, autorul conchide într'o observaţie plină de interes: „E foarte greu să faci pe cărăşan să creadă că-i va merge bine copilului său în fabrica plină de fum şi în atelierele sgomotoase şi

prăfuite, când pentru el toată viața este cuprinsă în întinsul câmpului sau în codri de pe coastă. Deocamdată este suficient că s'a împrietenit cu gândul că dacă ar avea mai mulți copii, aceștia ar putea să-și câștige traiul și în fabrică (pag. 52).

*

Iată **„Semenicul"**, muntele cărășan cu ce semnificație se prezintă: „Dacă pentru vechii egipteni s'a dat un râu cu undele binecuvântate, pentru azteci și incași un vulcan fără nume, iar pentru nordici un animal domesticit care să le modeleze viața pe plan cotidian și metafizic, oamenii dintre Pogănici și Nera, dela Cerna în jos pe Căraș din cele mai vechi timpuri și-au împletit ființa cu o coastă de munte, imensă, prietenoasă și îmbelșugată ca o masă de praznic întinsă pentru veșnice trăiri" (pag. 53).

Viața omului, plugar, „păcurar" (cum dintr'o adâncă mărturie a latinității sale, cărășanul denumește ciobanul), și tot odată minier ori muncitor în fabrică, se desfășoară în opera d-lui Virgil Birou, sudată cu cerul și pământul locului natal.

Pământul, a cărui geologie autorul a răscolit-o cu amănunțime, își desvălue ascunzișurile de aur, aramă, fier, cărbune în pagini de o frumusețe deosebită („Aur" pag. 61—70).

Peisajul, împletit cu legendele străvechi, este cadrul creației populare: poezie și cântec, realizări prototip de cultură românească. Intr'o luminoasă analiză psihologică se desfășoară capitolul „Cum se nasc doinele și cântecele cărășene?"

Atitudinea refractară a bătrânilor față de spoiala de civilizație pe care o aduc în sat „intelectualii" notărești, învățătoare, poștărițe, etc... se vădește clar în paginile frumos realizate atunci când vorbește despre sufletul conservator și care nu primește frumusețea decât numai atunci când e stilul său de a simți, sufletul țăranului român.

Istoria culturii poporane, în coruri, jocuri, port, datini, și-a găsit deasemeni un loc de frunte în opera d-lui Virgil Birou.

Dar ceeace mi-a atras îndeosebi luarea-aminte a fost capitolul „Iancu Bobu, omul primitiv din Caraș". Descriere masivă, studiu amănunțit, este punctul culminant din monumentala lucrare: „Oameni și locuri din Caraș".

Orașele: Oravița, Recița, Anina, regiunea Almăjului, cu Bozoviciul, centrul vieții spirituale bănățene, „cenușăreasa Carașului", cum îl denumește autorul, Sasca „paradoxul economic cărășan", Moldova, Dunărea, Ada-Kaleh, sunt capitole cari merg în aceeaș superioară linie, a întregei opere de artă care e: **„Oameni și locuri din Căraș".**

Impodobită cu fotografii cari spun totatât de mult cât și litera scrisă, cartea d-lui Virgil Birou, e una din lucrările cele mai reușite tipărite în ultima vreme în țara noastră.

Credem folositor propagandei noastre în străinătate, ca această carte să fie tradusă în mai multe limbi și răspândită în străinătate. Ar consti-

tui o replică serioasă propagandei vecinilor noştri, care nu încetează de a ne prezenta în cele patru părţi ale lumii, ca un popor nevrednic. Pentrucă d-l Virgil Birou a reuşit să fixeze şi să desvolte personalitatea neamului românesc din această parte a ţării, acea personalitate care înseamnă totodată expresia unică a poporului român de pretutindenea.

GRIBORE BUGARIN

Alte cărţi bănăţene

ION D. SUCIU: **„Literatura bănăţeană de la început până la Unire"** (1582—1918). Timişoara 1940. XVI + 393 pag. Editura „Astrei Bănăţene".

Dacă cineva ar fi dorit să se orienteze, în ansamblu, asupra manifestărilor culturale din trecutul Banatului ar fi trebuit să procedeze la o lucrare destul de grea. Să cerceteze prin foiletoanele ziarelor, prin reviste sau mai multe lucrări tipărite studii care să-l ajute la o cunoaştere mai precisă.

A lipsit o antologie potrivită care să cuprindă pagini caracteristice de ale acelora care au determinat în cursul veacurilor anumite stări culturale.

Iată de ce lucrarea d-lui Ion D. Suciu împlineşte un gol evident, iar „Astra Bănăţeană" a înţeles rostul unei asemenea antologii, care prezintă nu numai scurte note biografice şi pagini din scrisul scriitorilor bănăţeni, ci aduce şi o bogată bibliografie.

Este o lucrare fundamentală dela care pot porni multe alte monografii ştiinţifice. Credem că această lucrare nu poate lipsi nici unui intelectual bănăţean, ca un îndreptar în cele trecute vremi.

Preoţi, învăţători, funcţionari, profesori şi toţi cei care doresc să cunoască expresia sufletului românesc din trecutul nostru, al Bănăţenilor, vor trebui să-şi procure această lucrare, căci prin ea să înfăţişează căile pe care, spiritualiceşte, am umblat până la 1918.

Cu un cuvânt e o lucrare bună, folositoare şi cu pricepere întocmită.

*

GRIGORE ION: **„Depopulare şi Economie în Banat".** Timişoara 1940, 114 pagini.

Autorul adună în acest volum câteva din problemele care l-au preocupat într'unele din articolele publicate în diferite ziare şi reviste.

Problema fundamentală pe care o tratează se vede chiar din titlul volumului.

D. Grigore Ion are un stil viu, ceea ce-i dă putinţa ca să prezinte deosebit de atractiv chestiuni în aparenţă aride.

Problema depopularii o incadrează cu destulă competenţă în angre-

najul social-economic al Banatului, indicând puncte de plecare noi pentru o mai bună şi dreaptă înţelegere a fizionomiei, economiei bănăţene.

Prin această lucrare, ca şi prin articolele ce le-a publicat în „Curentul" şi mai de curând în „Vestul", d. Grigore Ion a revenit la vechea-i preocupare de priceput publicist bănăţean.

*

AUREL BUGARIU: **„Mărturii din trecut".** Colecţia „Universul literar" — Bucureşti 1940, 63 pag.

Atragem atenţia cetitorilor asupra acestei lucrări a d-lui Aurel Bugariu, care cuprinde câteva „izvoade din trecut" ca să fie „îndreptar de omenie şi o îndătinată încredere în neamul acesta românesc".

Se opreşte, într'adevăr cu omenie şi cu dragoste asupra unor mărunte, dar grăitoare, crâmpeie de vieaţă pe care nu toţi le pot tălmăci cu înţelegătoare dragoste, cum face d. A. Bugariu.

L am ştiut totdeauna cu smerită simpatie pentru frământările vieţii româneşti din trecutul Banatului şi de astă dată ne-a oferit în scris măsura acestei simpatii de tălmăcitor gingaş şi tot aşa de înţelegător cum a fost bunul şi regretatul său frate mai mare Vencenţiu Bugariu.

*

PROF. Dr. AUREL E. PETEANU: **„Banatul pitoresc"** — impresii şi reflexii — Lugoj 1940 — 56 pag. vol. I.

Pornind dela convingerea că: „natura este izvorul nesecat al tămăduirii, la care sufletul omenesc, izbit de valurile agitate ale vieţii, a alergat şi aleargă, neîncetat, ca şi la o mamă duioasă şi iubitoare, ca să-şi aline durerile, să se înnobileze şi să se descătuşeze de sub robia oricărei griji", D. Peteanu ne duce prin „Valea Dunării între Baziaş şi Orşova", „Pe valea Cernei la Băile Herculane" şi „Pe valea Caraşului: Oraviţa, Anina, Aurora Banatului cu împrejurimile lor". Descriind locurile văzute cu frumuseţile care alină privirile şi încântă sufletele, autorul leagă peisagiul priveliştilor naturii pământului românesc bănăţean de vieaţa istorică trăită, în alte veacuri, pe acest pământ.

Vederile prezentate şi în fotografii modeste ajută la sesizarea frumosului şi înţelegerea terecutului.

Este o carte bună, de popularizare, şi folositoare pentru toţi cei care vor „să găsească frumuseţe perfectă şi consolatoare în natura infinită", cum zice H. Taine. De fapt e mai mult un îndemn de a vedea neapărat locurile descrise.

Prin această lucrare D. Peteanu ne arată şi dragostea cu care priveşte pământul Banatului, alături de neîngrădita lui dragoste pentru personalităţile culturale ale trecutului acestui Banat.

*

ION B. MUREŞIANU: **„Din trecutul slovei bănăţene".** Colecţia ziarului „Dacia", Timişoara 1940, 77 pag.

Unul dintre tinerii bănăţeni care se apropie cu serioasă înţelegere şi pregătire de frământările trecutului cultural al Banatului este D-l Ion B. Mureşianu, student la Academia teologică din Caransebeş. Îl ştiu adânc frământat de acest trecut şi în continuă căutare de documentare asupra lui.

Vorbind despre persoane, trece de pe planul simplu biografic pe planul incadrării lor în fenomenul cultural românesc al timpului în care au apărut, iar evenimentele istorice culturale le plasează în lanţul luptelor pentru izbânda românismului.

In acest volumaş sunt adunate articolele publicate în coloanele ziarului „Dacia" şi prezentate unitar.

Ion B. Mureşianu prezintă, de astă dată, măsura capacităţii sale de istoric literar bănăţean, în care noi am avut şi avem încredere mai ales pentru lucrările viitoare. Le aşteptăm.

T. T.

Atlas Linguistic Român

Avem în faţa noastră revista **„Ungarische Jahrbücher"** Nr. din luna Octombrie a. c. Revista apare la Berlin, sub conducerea lui **Iuliu Farkas** şi este un organ, foarte bine redactat, al propagandei ştiinţifice maghiare. In numărul recent, la care facem trimitere, filologul german: **Günter Reichenkron** tratează, pe larg, materialul publicat în **Atlasul Linguistic Român,** redactat de ilustrul filolog român: prof. **Sextil Puşcariu,** directorul Muzeului Limbii Române.

Vom reda, pe scurt, observaţiile d-lui G. Reichenkron cu referire la obiectivul filologic, deoarece partea acaesta a studiului întră în competinţa specialiştilor. Ceea ce vrem, însă, să reţinem, sunt concluziunile ipotetice ale autorului cu privire la unele fenomene istorice, foarte greşit apreciate — după părerea noastră — de către ilustrul conferenţiar. —

Ideia călăuzitoare a studiului din speţă este: **a constata, din materialul A. L. R., influenţa limbei maghiare asupra limbei române;** îndeosebi pe linia etnică de vest al spaţiului românesc; adică din Crişana până jos la Dunăre. Examinând, dacă simbioaza intre aceste două limbi fu — în negura trecutului — una directă, ori că infiltraţiunile se făceau prin mijlocirea unui alt popor, şi anume a slavilor. Adică, autorul vrea să afle, dacă cuvintele maghiare fură direct primite de către români, ori prin mijlocirea slavilor.

Pentru ilustrarea tezei sale, se opreşte la cuvântul „mă tămăduesc", care ar deriva din cuvântul maghiar „támadni", trecut mai înainte în patrimoniul limbei slave „tamadovati", — „tamaduja" şi apoi pri-

mit ulterior de către români. Iară la cuvântul „cuştulesc", — „cuştuluiesc", procesul fu invers. Cuvântul fiind de origine slav (ucrainian), a trecut în patrimoniul limbei maghiare şi de aci la români.

Totuşi autorul conchide că, în nord-vestul Ardealului aceste cuvinte s'au infiltrat **direct,** fără intermediul limbei slave, în limba română.

Nouă, laicilor, conclusiunea ne pare forţată şi în contradicţie cu constatările proprii ale d-lui Reichenkron, din moment ce cuvântul maghiar „megkóstolni" derivă din limba slavă, nu înţelegem, dece aveau nevoie românii, cari au trăit alături de slavi cu câteva secole anterior venirei maghiarilor, de intermediul limbei maghiare, foarte primitivă la descălecarea lor. Cu mult mai primitivă, ca limba română (şi cea slavă), plămădită cu un jumate de mileniu înaintea sosirii cetelor asiatice din avalanşa migraţiunilor barbare. **In general la comparaţiile filologiei din domeniul limbei maghiare trebuie avute în vedere cuvintele vechi maghiare şi nu cele artificial întocmite în epoca din „nyelvujítás" a lui Kazinczy.** Pentru a ilustra punctul nostru de vedere facem trimitere la afirmaţia autorului cu referire la cuvântul românesc „cătingan", răspândit în unele regiuni ale Crişanei, care ar deriva din cuvântul „hajlong". Ori este foarte ipotetic, dacă cuvântul — în forma aceasta — se afla în patrimoniul limbei vechi maghiare?

Şi mai vagi ne par conclusiunile autorului cu privire la Banat, unde află reminiscenţe maghiare. Ipoteza sa îşi bazează pe cuvântul „mereu", care este răspândit pretutindeni în Banat, **dar şi în Iugoslavia(!),** afirmând că, acest cuvânt derivă din cuvântul maghiar „merő", — „merev"; adică „ţapăn", — „înţepenit" (steif, starr). Ori tot dânsul constată că „mereu" are înţelesul chiar contrar: „neîntrerupt", „perpetuu", (ununterbrochen, fortlaufend); deci are un înţeles dinamic, pre când cuvântul maghiar unul static. Deşi autorul singur relevă în adnotaţie că, cuvântul maghiar „merő" derivă din cuvântul sloven: mȇr-î (die Richtung); v eno mer, venomer: unausgesetzt, immerfort (adică perpetuu; deci înţelesul pe care 'l are şi în limba română). Apoi şi în limba croată găsim acelaş cuvânt: „jednake mjere", — „pod jednu mjeru" = gleichmässig. Totuşi susţine, cu îndârjire inexplicabilă că, românii prin intermediul ungurilor (inexistenţi în Banat) au primit cuvântul. **Chit că în limba română se menţine înţelesul slav,** pe care ungurii l'au denaturat, transformând un înţeles dinamic în unul static.

Fantastic ne pare concluzia autorului şi la cuvântul „nodău" = gleznă, exprimându-şi părerea că, acest „nod", — „nodéu" nu derivă din cuvântul latin „nodellus", ci din cuvântul maghiar „csukló", care derivă din verbul „csuk-ni" = a încheia, de aci „încheietură". Şi conchide: „Wie nun in Süden des Banats slavisch" „kisitsa" mit rumänisch „nod" zu „nodiţă" verschmolzen ist, so kann sich im Norden des Banats und den anschliessenden Gebieten ungarisch „csukl-ó" mit rumänisch „nod" zu nodău vereinigt haben". Deşi în adnotaţie face trimitere la cuvântul roman

„clavis" = cheie, din care ar fi mai firesc a presupune derivaţia cuvântului „încheietură".

La fel cuvântul „peleag" = chel, care ar fi rămăşiţa unui cuvânt maghiar „pele", deşi — zice autorul — acest cuvânt **nu mai există în patrimoniul limbei maghiare,** totuşi: „——— so muss man dennoch auf Grund der geographischen Verbreitung und der Gestalt des **rumänischen** Wortes „peleg", — „peleag" eine ungarische Grundform „peleg" erschliessen".

Din aceste câteva cuvinte deduce autorul convieţuirea românilor şi a ungurilor chiar şi în Banat. Vroind poatecă să confirme afirmaţia filologilor şi a istoricilor maghiari cu referire la existenţa elementului maghiar în Banat. Deşi este ştiut că, aci n'a trăit nicicând o populaţie maghiară numeroasă, care ar fi putut influenţa limba poporului român. Au fost câţva nobili şi ceva armată în diferitele cetăţi, atâta tot. Ori aceşti nobili — în majoritatea lor tot străini, abia asimilaţi — nu frecventau limba maghiară, ci latina şi germana. Cum foarte bine constată — în acelaş număr al revistei din speţă — **Ludovig Némedi** la p. 44: „In öffentlichen Leben herrscht die latainische Sprache...Wien vermittelte westliche Zivilisation, deutsche Mode, Sistem und Sprache"... Mai cu seamă în Banat.

Pentru a întări însă veritatea concluziilor sale, face trimitere — nereuşită — la istoria lui **Glad şi Ahtum** (Ajtony) şi zice: „Ajtonys Reich stand in engster Verbindung mit den Reichen der Bulgaren und Byzantiner. **Dieses Reich wurde von den Heiligen Stefan vernichtet, Aber noch ein Jahrhundert danach soll dieses Gebiet des „Banater Bundes", wie Fehér sagt** („Bulgarisch-ungarische Beziehungen in dem 5. bis 11 Ih. pag. 156), **eine grosse Selbständigkeit behalten haben".** Iară în adnotaţie citează din „Magyar Történet" a lui Hóman-Szekfü, conform căror istoriografi maghiari, dealungul Mureşului între Valahia şi Ardeal erau aşezate triburile lui Gyula şi Ajtony, **ambii adversari ai Sft. Ştefan.** Şi continuă autorul: „Nach den sprachlichen Nachwirkungen zu urteilen, **scheinen hier direkt Stammesunterschiele vorgelegen zu haben, die auch nach der politischen Einingung durch die Jahrhunderte ihre Grenzen beibehalten haben".**

Conchide, deci, că în această regiune (în Banat N. n.) a dăinuit separatismul „Sonderstellung" zice autorul) imperiului Ajtony. Astfel — crede Reichenkron — **că afirmaţiile lui Anonymus şi ale cronicei „Vita S. Gerardi" capătă consistenţă.** In consecinţă: „wir haben also hier einen Fall, wo die Angaben des Anonymus nicht seiner Phantasie entsprungen sind, sondern eine eindeutige, unverrückbare historische Wahrheit enthalten".

Lăsăm la o parte faptul că, **Glad** n'a fost maghiar; şi chiar şi etnicul lui Ahtum (Ohtus) nu e pe deplin clarificată şi, constatăm numai că, Reichenkron recunoaşte separatismul **„des Banater Bundes";** că popoarele din acest colţ **s'au opus ţelului cuceritor al Sfântului Ştefan,** care cu arma în mână fu nevoit a nimici acest imperiu şi în fine că, însuşi istoriografii maghiari de talia lui Hóman-Szekfü afirmă **osebirea de semiinţie** (Stam-

mesunterschiede), ce exista între această populaţie şi cuceritorii maghiari. Totuşi autorul conchide:

„Aus dem Verhalten der heutigen rumänischen Mundarten in dem Ajtony-südungarischen Gebiet kann man weiter schliessen, dass in jenem Gebiet in alter Zeit Ungarn, Slaven und Rumänen nebeneinander gesiedelt haben (vgl. Anonymus: adiutorio Cumanorum et Bulgarorum atque Blacorum). Wären Rumänen — man kann vielleicht vorsichtiger sagen (autorul din nou face concesie istoriei maghiare): Ostromanen — in jener alten Zeit im Banat nicht vorhanden gewesen so hätte keine Möglichkeit bestanden, **diese südungarischen Ausdrücke, die beute im ungarischen fehlen,** erhalten zu lassen. Nur dem Umstand, dass damals mit den Ungarn auch Rumänen-Ostromanen (ca să nu se supere ungurii!) — gesiedelt haben, ist es zu verdanken, dass die Rumänen in ihrer Symbiose mit den Ungarn diese südungarischen Ausdrücke in ihren Sprachenschatz übernommen haben, sie rumänisiert und dann als rumänisch empfunden haben, **während die Ungarn dieses Gebietes später immer mehr ihre ursprünglichen Ausdrücke gegen die von Norden und Westen her Kommenden magyarischen Ausdrucksweisen eintauschten".**

Ciudată elasticitate a ştiinţei filologice! Pentru a dovedi existenţa maghiarilor în Banat, autorul transformă pe cumanii în maghiari, iară pe români în „Ostromanen". Apoi ne face să credem că, cuvinte ce nu se mai află în limba maghiară, ci în cea română, derivă din limba maghiară, deşi cele mai multe mereu, peleg) au obârşie slavă. Cuvinte mai apoi înlocuite — zice autorul — la maghiari cu altele, înfiltrate din spre nord în limba maghiară, dar tot maghiare. (D. e. peleg cu kopasz).

In definitiv problema interesează pe filologii români. Noi, ca laici, nu pătrundem în tainele acestui joc de cuvinte. Dar dacă autorul face trimitere la mult combătutul Anonymus, apoi ne este şi nouă permis a invoca **„Niebenlungenlied"**-ul, care — deşi reeditat, pe semne, abia în sec. XII din vechea legendă germană a lui Edda, — ne vesteşte prezenţa prinţului **Romung** cu o ceată de călăreţi **valahi** (nu Ostromanen!) la nunta lui **Atila.** Chiar dacă valahii n'ar fi fost prezenţi în acel secol la serbarea nunţii, faptul că Niebelungenlied în sec. XII face amintire de existenţa unui prinţ valah, denotă organizaţia politică a acestui popor, deja pe atuncia foarte numeros, dacă acest principe Romung dispusese de 5—600 cavaleri călăreţi, cum se desprinde din epopea amintită.

De cu totul de neînţeles este, însă, că autorul din cuvântul „pleş" — „pleşug" trage concluziunile mai sus combătute de noi, deşi singur constată existenţa acestei expresiuni în Crişana, Banat şi Ardeal (unde se foloseşte cuvântul „plesiv", — „plesuv"). Şi afirmă: „Hier haben **die einst ungarischen Gebiete** des Krisch, Banat, Siebenbürgen und Maramaros das aus dem slavischen stammende **„pleş", — bzv. Ableitung davon wie „pleşug"** — Acceptând, pe semne, preexistenţa maghiarilor, adică teoria maghiară a penetraţiei noastre ulterioare. Totuşi este nevoit a recunoaşte că,

acest cuvânt („pleş") se află şi în Croaţia. Mai mult: chiar şi în Slavonia („Plesch-kogel" lângă Graz), apoi „Plesca" lângă Arad, „Pleşul" lângă Beiuş; „Pleşiva" în jud. Caraş. Deci, expresiunea este proprie atât românilor din Ardeal, Crişana şi Banat, cât şi croaţilor şi slovenilor până la Laibach-Graz. **Pe când în limba maghiară cuvântul nu există.** Prin ce mister filologic ajunge autorul la constatarea ciudată că, acest cuvânt ar fi de origine maghiară, ori înfiltrată limbei române prin intermediul limbei maghiare din cea slavă, ne este nouă, laicilor, o enigmă. Cu atât mai vârtos că, slavii lui Svatopluc trăiau alături de români mult înaintea descălecării maghiarilor. **Chiar din acest motiv socotim că, cuvântul „pleş", răspândit pe tot întinsul Transilvaniei, este dovada peremtorie a convieţuirei noastre cu slavi, înaintea venirii a maghiarilor, probând clasic continuitatea elementului românesc pe aceste plaiuri.** Astfel ipoteza, care vru îndreptată împotriva teoriei continuităţii noastre, militează pentru teza românească.

Dealtminteri autorul ridică şi o altă teorie. Anume trage o linie dela Timişoara—Lugoj—Hunedoara—Beiuş şi afirmă că dela linia aceasta în spre nord maghiarii fură primii ocupanţi şi românii s'au strecurat ulterior dela sud est. (Numai dacă n'ar fi istoria neplăcută cu Gelu!). **Iară în teritoriul la miază-zi dela această linie (deci în sudul Banatului) românii — adică după Reichenkron: Ostromanen — au imigrat împreună cu slavii, strecurându-se în spre miază-noapte a Banatului, unde s'au împreunat cu românii (aci admite existenţa românilor N. n.) din Ardeal, pornind împreună dela vest, la est în inima Ardealului şi de acolo în Moldova, unindu-se cu „Ostromanii" de acolo.** Astfel autorul militează pentru teoria maghiară a penetraţiei noastre din Balcani, complectând-o cu o ipoteză nouă: **imigrarea elementului valah împreună cu slavii,** pe cari noi le-am fi adus în Banat, de aci în Ardeal, ba până jos în Moldova. Ori noi ştiam că, slavii au venit dela nord, fiind împinşi de avanlanşele barbare până jos în Balcan. **Iară cât priveşte continuitatea elementului românesc în Banat, Hunedoara şi Oltenia, ea este recunoscută chiar şi de către cei mai şovinişti istoriografi maghiari.**

In continuarea retrospectivei istorice, autorul consideră pe unguri ca ctitorii oraşelor din Ardeal-Banat. Ar fi interesant, dacă d-l Reichenkron ar clarifica această teorie cu constatările d-lui **Ludovig Némedi,** care în acelaş număr al revistei publică un studiu (la care am făcut mai sus trimitere *), afirmând că regii maghiari au chemat colonişti germani: „... so werden einzelne Gebiete in Oberungarn und in Siebenbürgen mit neuer wertvoller Bevölkerung aufgefüllt, die bald auch die Grundlage einer blühenden städtischen Kultur schafft..." (p. 39.) Iară la — pag. 58 tratând situaţia socială a Ungariei în anii 40 ai sec. trecut zice: „Da nun ein un-

*) Ungarische Jahrbücher Nr. din Oct. 1940. Ludovig Némedi: „Das Deutschtum im ungarischen Blickfeld".

garisches Bürgertum erst in enstehen ist... Pest und Buda.. die beiden Städte vorwiegend noch deutsch sind"... Aşa ungurul Némedi. Că oraşele din Transilvania avuse şi caracter unguresc, are — după părerea noastră — o altă explicaţie: anume ungurii, ca popor cuceritor, ocupau cetăţile, în jurul şi sub scutul cărora s'a format oraşele din elemente eterogene. Pe când poporul român — după cucerirea romanilor, a rămas fără un strat conducător, fiind nobilimea daco-valahă exterminată de către romani. In consecinţă robia lungă a îmblânzit pe acest popor, cândva atât de războinic sub regii săi autohtoni — daci.

Pentru informarea cititorului repetăm înc'odată că, recensia prezentă nu atinge problemele filologice, asupra cărora cei în drept au să-şi spună cuvântul. — Noi nu ne-am sesizat decât de conclusiunile ipotetice ale autorului, grefate pe speculaţiuni raţionaliste, având impresia că d-l G. Reichenkron stă sub sugestia unor filologi şi istorici maghiari, în dauna obiectivităţii istorice. Se prea poate, însă, că filologii români să fie de altă părere. Ori verdictul lor va fi cel adevărat. Noi, laicii aşteptăm lămuririle specialiştilor.

Dr. C. GROFŞOREAN

Adunarea Generală a Astrei

In Dumineca de 24 Noemvrie s'a ţinut la Sibiu adunarea generală a Astrei în prezenţa celor mai proeminente personalităţi ale vieţii culturale şi publice din toată Transilvania. Miile de intelecetuali cari au participat la această solemnitate tradiţională au dat o măreţie adunării cum nu s'a mai văzut de multă vreme. Discursurile rostite cu acest prilej vor rămâne istorice, fiindcă ele au concretizat sbuciumul şi idealul Ardealului ciuntit. Mai ales cuvintele pronunţate de I. P. S. S. Mitropolitul Dr. Nicolae Bălan asupra drepturilor noastre imprescriptibile a înălţat atmosfera şi a provocat o spontană şi însufleţită manifestaţie românească. Adunarea a fost prezidată de d-l Dr. Ghoerghe Preda vicepreşedintele Astrei. Lucrările au decurs într'un spirit de înţelegere deplină. Deşi mandatul de cinci ani al fostului comitet central a ajuns la scadenţa statutară, adunarea generală cu unanimitate l-a prelungit cu încă un an, dând împuternicire comitetului ca în locurile devenite vacante să coopteze noui membri. Astra Bănăţeană a fost reprezentată de vicepreşedintele ei Dr. Aurel Cosma, însoţit de o numeroasă delegaţie, între care d-l Dr. Nicolae Brînzeu dela Lugoj, prof. Ilie Rusmir dela Oraviţa şi Ing. Malaescu dela Reşiţa. La solemnitatea deschiderii adunării generale dela Sibiu d-l Dr. Aurel Cosma a rostit un discurs din care dăm aici în rezumat părţile esenţiale:

„Iau parte la această adunare cu o profundă emoţie, fiindcă văd aici cele mai reprezentative figuri ale Transilvaniei, fiindcă văd cum se înfrăţesc sub egida Astrei toate generaţiile de luptători naţionalişti. Alături de venerabila pleiadă a făuritorilor unirii dela Alba-Iulia stă, într'o perfectă unitate de simţire şi de gândire românească, generaţia de fier a tineretului de astăzi, care vine şi ea sub steagul Astrei ca să bătătorească aceeaşi cale de muncă şi de străduinţe, pe care au parcurs-o opt decenii dearândul marii apostoli ai idealelor noastre naţionale. Astra este altarul tradiţiei noastre, în faţa căruia se adună toate generaţiile să se lege, într'un semn de sfântă solidaritate, pentru lupta împotriva capriciilor destinului şi pentru cucerirea nouilor perspective de strălucire şi de mărire ale neamului românesc. In spiritul acestei solidarităţi, care a luminat truda şi biruinţa celor din trecut, îşi unesc forţele bătrânii şi tinerii. Cei dintâi au luptat pentru o Românie Mare, iar cei din urmă pentru o Românie Nouă. Acum şi unii şi alţii luptă pentru amândouă. Avem un nou ideal naţional. Vrem să zidim o ţară nouă, astfel după cum au visat-o eroii şi martirii românismului. Jertfa şi mucenicia lor ne-au dat o nouă evanghelie, scrisă cu litere de sânge şi de foc. Cu această evanghelie venim acum la Astra şi pe ea ne legăm, bătrâni şi tineri, în faţa umbrelor măreţe ale înaintaşilor, că nu ne vom opri pe drumul Golgotei până la marea înviere a neamului românesc. Dumnezeu să ne ajute".

1 Decemvrie la Alba Iulia

In ziua de 1 Decemvrie Mişcarea Legionară a făcut o grandioasă manifestare de comemorare a zilei de 1 Decemvrie 1918, ziua prăznuirii Unirii Ardealului şi Banatului cu Patria mamă.

S'au adunat acolo sute de mii de oameni care, — alături de glasurile autorizate ale D-lor **General Antonescu,** Conducătorul Statului şi **Horia Sima,** Comandantul Mişcării Legionare şi Vice preşedinte al Consiliului de miniştri, — au făcut legământ că nu vor uita niciodată ziua de 1 Decemvrie 1918, zi în care Unirea s'a realizat ca o dreptate istorică.

Doamne, Dumnezeul nostru şi al părinţilor noştri, umple-ne sufletele cu puterea dragostei de neam ca să putem străbate neşovăitori până la biruinţă!

Opera Română din Cluj—Timişoara

La 'nceputul lui Noemvrie trecut aşezământul de artă muzicală scenică al Ardealului pribeag şi-a deschis porţile în metropola primitoare a Bănatului; caşi când nimic tragic nu s'ar fi întâmplat cu două luni înainte pe linia destinului hotarelor noastre dela răsărit şi miazănoapte.

Aminteam atunci ce tristă deschidere de stagiune a fost aceasta, când intelectuali cu sufletul obidit, bătuţi, dispatuiţi şi alungaţi peste noul hotar din rosturile lor de veacuri, localnici a căror rezonanţă sufletească numai pentru muzică nu era pregătită, — au ţinut totuşi de a lor obligaţie naţional-culturală să asiste, cu ochii înlăcrimaţi la **„Şezătoare"** şi **„Se face ziuă"**, lucrări scenice cu care, din consideraţiuni de artă naţională şi locală, conducerea Operei şi a Teatrului au ţinut necesar să-şi înceapă activitatea.

Treptat-treptat, apoi, publicul timişorean, s'a încălzit sub vraja muzicii dramatico-lirice, frecventând cu mult interes toate spectacolele celor circa douăsprezece opere, în mare parte universale, ce s'au reluat în estimp. **Cavaleria rusticană, Pagliacci, Martha, Povestirile lui Hoffmann, Bărbierul, Liliacul, Rigoletto, Traviata, Boema, Carmen şi Seara mare** (T. Brediceanu) formează programul prezentat pân' acum, iar în viitorul apropiat **Lakmé, Faust, Manon, Fata dela Cozia** (E. Monţia) şi **Năpasta** (S. Drăgoi) vor vedea lumina rampei.

Fapt îmbucurător pentru noi bănăţenii, îndeosebi, mai este că în fruntea operei din Timişoara autoritatea de stat a chemat pe însuşi Maestrul **Sabin Drăgoi**, creator de mult consacrat în arta naţională dramatică şi deschizător de drumuri noui atât în materie corală, cât şi în ştiinţa muzicii noastre româneşti.

Noua directivă de promovare a creaţiunilor româneşti, în aceste vremuri de afirmare a puterilor naţionale, precum şi libera cale ce stă înainte pentru tinerele noastre talente vocale, desigur, îşi vor da roadele în curând.

Secondat în realizarea programului artistic de către tinere elemente româneşti, cu vădite aptitudini şi încercate puteri dirigenţiale ca D-nii **George Pavel, Eugen Lazăr, Mircea Popa** şi **Leontin Anca**, nădăjduim că Opera Română, cu toată pierderea unor solişti şi dirijori ca renume din trecut, prin prestigiul directorului **Sabin Drăgoi** şi al forţelor sale de colaborare, întărite în crezul muzical naţional ce pe toţi ne animă, — îşi va putea împlini cu prisosinţă misiunea culturalizătoare şi formatoare de artă superioară în acest propice colţ de ţară.

N. U.

Comunicat

La începutul anului 1939 nevoia de existenţă a unui ziar de afirmare românească în Banat a fost mai simţită.

De o parte evenimentele externe de altă parte înmulţirea ziarelor minoritare din Timişoara au făcut ca lipsa unui cotidian românesc la Timişoara să fie evidentă.

Rezidenţia Regală a Ţinutului Timiş a fost călăuzită de gândul că este necesară editarea unui ziar şi la Timişoara, după modelul „Tribunei" din Cluj şi „Suceava" din Cernăuţi. De aceea a făcut intervenţii la Ministerul Propagandei Naţionale.

Rezultatul a fost că s'a dat autorizaţie şi sprijin pentru apariţia ziarului „Dacia", dar numai dacă o Societate culturală din Banat ia asupră-şi egida, pentru a garanta demnitatea în conducere şi cinstea în administrare.

S'a făcut apel la „Astra Bănăţeană".

Nedumeririle conducerii au trebuit să cedeze în faţa imperativului naţional de a avea sau nu un contidian românesc — în plus — în acele momente de grave presimţiri în ordinea vieţii internaţionale, cotidian care va avea să fie o fărâmă de lumină românească pe lângă celelalte, foarte puţine, în această cetate a presei străine, cu tot felul de gazete.

Nu fără justificare putem aminti că în timp ce Timişoara avea atunci 7 cotidiane minoritare, în româneşte nu apărea decât unul în patru pagini mici, iar al doilea abia după sistarea „Daciei" a început să apară din nou zilnic.

Pentru „Dacia" Astra Bănăţeană a încheiat cu Statul, Subsecretariatul Propagandei Naţionale un contract, din care, pentru lămurire, spicuim punctele mai importante:

— „Subsecretariatul de Stat al Propagandei împuterniceşte exclusiv, în limita clauzelor mai jos stabilite, pe Soc. „Astra Bănăţeană" de a organiza, conduce technic şi administrativ precum şi a difuza cotidianul întitulat „Dacia" înfiinţat la Timişoara de către Subsecretariatul de Stat al Propagandei".

— „Formatul ziarului va fi nr. 13 mic şi se va vinde cu 2 (doi) lei exemplarul".

— „Anunţurile, mica publicitate şi orice reclame nu vor putea trece peste un sfert din paginile ziarului".

— „Intreg personalul redacţional şi administrativ va fi riguros selecţionat pe bază etnic românească şi cu pregătire profesională verificată, conformându-se legilor şi regulamentelor în vigoare, pentru a asigura o conduită constantă şi garanţia unei perfecte atitudini româneşti. Ziarul va fi patronat de un comitet de colaborare alcătuit din personalităţi de vază sub conducerea dlui Rezident Regal al Ţinutului Timiş".

— „Subsecretariatul de Stat al Propagandei va avea dreptul să publice gratuit în ziarul „Dacia" diferite articole de propagandă precum şi alte publicaţiuni de acest fel, având în acest scop la dispoziţie în ziarul „Dacia" două pagini".

— „In ceea ce priveşte întreaga gestiune a fondurilor, precum şi tot ce este în legătură cu încasarea sumelor dela Subsecretariatul de Stat al Propagandei ca: plata materialelor, a salariilor personalului administrativ şi redacţional, angajamentele la tipografie, etc. Soc. „Astra Bănăţeană" are deplină libertate de dispoziţie, cu obligaţiunea de a ţine, prin contabilitatea ziarului, scriptele în evidenţă, pentru exercitarea controlului de către Subsecretariatul de Stat al Propagandei lunar sau când va socoti de cuviinţă, prin delegatul său care va putea fi şi un organ de control din Minsterul Finanţelor".

„Astra Bănăţeană" a satisfăut cu prisosinţă angajamentul luat: atitudine românească demnă şi obiectivă, excluzând chestiunile personale; iar în administrarea ziarului: cinste desăvârşită, reabilitând în aceste părţi demnitatea gazetarului român.

80% din cetitorii „Daciei" fiind ţărani şi muncitori, Ministetrul Propagandei şi Rezidenţa Regală s'au angajat cu subvenţii lunare (200.000 resp. 50.000 lei) condiţiont ca ziarul să nu se vândă mai scump de 2 lei, iar abonamentul să fie cât mai scăzut (300 lei în ţară şi în Jugoslavia).

La baza fiinţării acestui ziar a fost dorinţa de a se răspân-

di cuvântul românesc în legătură cu anumite probleme locale şi de interes general românesc.

Dacă Rezidenţa Regală a achitat regulat subvenţia, nu tot aşa s'a întâmplat cu Ministerul Propagandei Naţionale.

Rezultatul este că „Astra Bănăţeană" are de primit, conform contractului, o restanţă de 900.000 lei, căci începând cu Noemvrie 1939 nu s'a primit decât câte 100.000 sau 150.000 lei lunar şi nu 200.000 cum prevede categoric art. 8 din contract.

Cu adresa Nr. 4567 din 7 Octomvrie 1940 contractul a fost denunţat.

Am stăruit la locurile în drept pentru continuarea ziarului „Dacia" în orice formă, în interes superior românesc, „Astra Bănăţeană" înţelegând să renunţe la egidă.

Au apărut în câteva ziare locale atacuri, în timp ce s'au făcut 4 verificări: 3 din partea Mişcării Legionare şi una din partea „Astrei Bănăţene".

Preşedintele „Astrei Bănăţene", în numele comitetului, a făcut o adresă către dl Prefect al Judeţului pentru a se comunica opiniei publice rezultatul verificării făcute de dl Dr. Ştefan Cruceanu — expert contabil —, din partea organizaţiei Mişcării Legionare a jud. Timiş-Torontal, la 11 Oct. 1940.

Dsa a constatat la intrări următoarele sume:

Subvenţie dela Ministerul Propagandei	2.350.000
Dela Ţinutul Timiş	750.000
Abonamente	1.412.334
Publicaţii	424.714
Din ziare vândute cu nrul	567.867
Total intraţi:	5.504.915 lei.

Concluzia procesului verbal de 5 pagini bătute la maşina de scris este: „In general din scriptele ziarului se constată că cheltuelile făcute pe lângă că sunt pe deplin justificate din punct de vedere tehnic-contabil, sunt, în ce priveşte mărimea lor, corespunzătoare unei administraţii normale a ziarului".

Actualmente ziarul „Dacia" se găseşte în lichidare definitivă cu Ministerul Propgandei Naţionale.

Ţinem să mai precizăm că nici un membru din Comitetul „Astrei Bănăţene“ n'a luat sub nici un titlu şi sub nici o formă vreun ban dela „Dacia“. In special preşedintele „Astrei Bănăţene“ n'a luat dela „Dacia“ nici un singur ban, nici măcar pentru deplasările făcute în interesul ziarului, după cum nu are şi n'a avut dela „Astra Bănăţeană“ nici o leafă sau remuneraţie de nici un fel pentru funcţia pe care o deţine şi o exercită onorific.

Eram datori cu aceste precizări pentru opinia publică şi credem că ziarele nu vor întârzia de a reproduce cu bună credinţă acest comunicat al „Astrei Bănăţene“.

Comitetul de conducere al „Astrei Bănăţene“.

CĂRŢI APĂRUTE IN EDITURA „ASTREI BĂNĂŢENE"

1.	**C. Stoicanescu:**	„Revoluţia lui Horia"
2.	**Mia Cerna:**	Inel Irinel şi Domniţa Ioniţa poveşti I.
3.	**Mia Cerna:**	Galbănul împăratului, poveşti II.
4	**Dr. I. Gropşianu:**	Vicenţiu Babeş
5	**Nic. Ursu:**	Zece colinde
6.	**Nic. Ursu:**	Contribuţiuni la Monografia muzicală a comunei Măguri Jud. Cluj
7.	**Ion Crişan:**	Zece coruri
8	**Virgil Birou:**	Oameni şi locuri din Caraş
9	**Ion D. Suciu:**	Literatura Bănăţeană până la Unire (1582—1918)

Toate se pot procura dela „Astra Bănăţeană"

Pentru abonaţi: Rugăm trimiteţi abonamentul.

CUPRINSUL:

Tr. Topliceanu:	1 Decemvrie
Gh. C. Rouă:	Versuri
N. Ursu:	Colindă
A. Ionescu Cornea:	Problema muzicei româneşti
Gr. Bugarin:	Versuri
N. Tomici:	Incorigibili (schiţă)
Tr. Topliceanu:	Opera lui P. Iorgovici
A. Halas, Gh. Rouă:	
G. G. Bulic:	Versuri
Cronici.	